

AZ ATHENAEUM OLVASÓTÁRA

LEA

IRTA
MARCEL PRÉVOST

FRANCZIÁBÓL FORDITOTTA
ELEK ARTÚR

BUDAPEST.
AZ ATHENAEUM IROD. ÉS NYOMDAI R.-T. KIADÁSA.

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2015
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5531-07-1 (online)
MEK-14662

ELSŐ KÖTET.

I.

Csak úgy, mint minden fővárost, Párist is több város teszi ki; olyikuk igen kicsiny város. Ha az ember kilép a kapukon, kivált a nyugat felől esők valamelyikén, újabb városokat ér rögtön, a melyek még Párisnak részei, vagy a melyeket legföljebb képzeletbeli közigazgatási határ választ el tőle; ám ezeknek a városoknak szakasztott olyan a képük, lakosságuk, erkölcsaik, mintha megannyi vidéki székváros volnának, olyan, mint Nancy, vagy mint Levallois. Ha valami idegent elvinnének a Javel-negyeddel határos Saint-Charles külvárosba, hogy minek-előtte hazájába térne, megsétáltassék ott, ugyan furcsa fogalmat nyerne Párisról. Pedig hát csak azt a részét járta volna be a fővárosnak, mely az Arc de Triomphe-től néhány puska-lövésnyire esik és a mely tiz esztendő múlva, ha az erődítések eltűntek már, maga is Párisná lesz.

Saint-Charles szög alakban helyezkedik el a Szajna - még pedig a folyam balpartja - és a körvasut között. A szög csucsán nyílik a Bas-Meudonra néző kapu. A város nagy ütőere meghosszabbítja a Saint-Charles-utczát, a mely hosszában szeli át Javelt és elhaladva az erődítések mellett, emezek nevét veszi föl.

A negyedbeli lakók ebben az utczában vásárolják meg a napi szükségletükre föltétlenül szükséges czikkeket. Ha megesik, hogy a szükséglet felülmulja a Saint-Charles-utczai boltos készletét, olyankor azt feleli a vevőnek, a mit a nantesi vagy romorantini atyafi felelne:

- Ha tetszik, megrendelhetjük Párisból.

S a saint-charlesi lakos maga is azt mondja feleségének reggel:

- Ebédre nem jövök haza. Párisba kell mennem.

Illik, hogy némi utbaigazítással szolgáljak arról a valakiről, a kit párisi ember ritkán lát s a kinek neve: »saint-charlesi.«

Valamint az Egyesült-Államokban, különbséget kell tenni itt is az örökös joguak, a ben-szültöttek és az emigránsok között. Saint-Charles régi város; mindössze száz év előtt is, a közlekedés lassuságának hála, Saint-Charles olyan messze volt Páristól, mint a minő messze van tőle ma valami Loiret- vagy Eure-megyebeli város. Ugy volt, hogy XVI. Lajos Párisában jóformán még nevét sem tudták ennek a városnak: lakosai egyszerű földmivelők voltak, a kik közül nem egy úgy élte végig életét és úgy halt meg, hogy sohasem látta a Louvret.

Ezek közül az egyszerű földmivelők közül néhány család ma is él, rájuk ismerhetni nevükről, a melyeken vajmi bőven akad fenn a szem a boltok czimtabláin s a melyek, már-már a XVII. század elejéről való régi anyakönyvekben szerepelnek. Legsűrűbben a Froment, Martin, Bahuchet név fordul elő.

Ezek az örökös jogu lakosok, valami titokzatos törvény a megmondhatója, melynek kutatását senki sem vélte érdemesnek, majd mind egyszerű kiskereskedők: rőfösök, szatócsok, pékek; egyetlenegy Bahuchetnek, Martinnek, Fromentnak sem terjedt még gazdag hire ott, a hol hatalmas iparos-vagyonok keletkeztek. Ez az utóbbi az emigránsok szabadalma; a nagyiparosok, kik a forradalom kora óta gyarmatosították Saint-Charlest, általán véve Párisból szakadt párisiak voltak s azoknak is maradtak. A Roussin-ek, a kiknek kőolaj-finomítója a Delormel-utczában van, palotájukat a parc Monceau-ban építették; Verdier, a kiadó, a kinek műtermei részben a Lacordaire-utczát szegik be, a Trocadéro-ban lakik, Jude Durambertynek, a nagy színes-papírgyárosnak telepe a rue des Vergers-ben épült, de azért ő Párisban lakik François

I-er-utczai fényes lakásában. Mindezek a gyárosok úgy járnak ki Saint-Charlesba, mint a hogy az angol iparos vagy kereskedő a City felé igyekszik; de egyikük sem gondol arra, hogy ott is lakják.

A gyáraknak, áruszineknek és raktáraknak nagy befolyásuk lett azután a népeiségre. Minde-
nekelőtt szám dolgában szaporították, két új elemmel gyarapítván meg azt: a hivatalnokkal és
kézművessel. Saint-Charles falusorból hova-tovább mezővárossá majd pedig megyeszékhely-
lyé fejlődött; ma már huszezernél többre rug lakóinak száma, csak úgy, mint Chartres-éié. A
nagy gyárak alkalmazottjai majd mind ott laknak. Némelyikük a gyártelepen lakik, mások a
környéken választottak állandó otthonot; igen kevésre megy azoknak száma, a kik átlépnek az
erődítéseken. Fontos dolog, hogy a napi négy járat szükségtelen meghosszabbításával meg ne
rövidítsék a pihenés óráit! A mi a kézműveseket illeti, minthogy Saint-Charles közepe nagyon
hamarosan tulságos drágává lett nekik, ennek a külvárosnak, azt mondhatnák: a külvárosában
telepedtek meg. E külvárosi góczpontnak népeisége ilyenformán a következő jellemző réte-
gekre oszlik: benszülött kiskereskedőkre és igénytelen hivatalnokokra; kézművesekre, a kik
számra többen vannak kissé amazoknál; gazdag lakos pedig nincsen, jóllehet egész Saint-
Charles csupa nagy tőkésnek a tulajdona. Ennek a népeiségi megosztásnak hatása elkép-
zelhető: az iparosság és a kispolgárság örökös ellentétben van minden tisztán helyiérdekű
kérdés dolgában; a politikai nagy ügyekre való befolyás - mint mindenütt - a pénzé, vagyis
azoké az embereké, a kik nem lakói a negyednek.

Ezeknek befolyása különben ritkán nyilvánul csak, akár a hol elfogyó, hol előbujó gondvi-
selésé. Némelyik iparos szükségét érzi olykor, hogy politikai hűbért szerezzen Saint-Charles-
ban. A helyi politika és javadalmi azonban rendszerint a valódi lakóéi, a benszülötteké vagy
letelepülteké. És a francia közönségnek örökös kétfelé való válása, kormánypártiakra és
szabadelvűekre, itt is kísért. Minthogy arisztokrácia nincsen, a benszülött kiskereskedők,
néhány tőkessel egyetemben, képviselik a kormánypártot vagy ha tetszik a reakcioná-
riusokét, a melyet meg-meggyarapít a nyugalomba lépett irodai hivatalnokok csatlakozása.
Mikor az ember husz, vagy harmincz esztendő hosszát dolgozott valami vidéki városban s a
magánzó szánalmas alakjává kopott, bizony csepp kedve sem támad olyankor, hogy oda-
hagyja székhelyét és elmenjen lakni Párisba. Így volt a saint-charlesi nyugalomba vonultak
java része is. Házat bérelnek kis kerttel, még pedig legörömelebb olyat, mely az erődítések
felé néz; megtelepesznek benne családotul és tőkepenzes létükre folytatják az unalommal
sulyosított régi hivatalnoki életet. Szórakozásuk, hogy elsétálgatnak a Szajna partján, végig-
nézik a katonai gyakorlatok színjátékát, eljárnak a grenellei színházba, néhányszor a vásárra s
körülbelül minden tizenegyedik esztendőben az óriási vásárra: a kiállításra.

Tőkés létükre azután reakcionáriusok, mint Franciaországnak majd minden tőkése, a kik a
kifosztatás veszedelmétől rettegnek örökké. Gyermekük, a kik Saint-Charlesban születtek,
hivatalnok-lelkek, mint a tőkésfiak tulnyomó része; csak hogy Saint-Charlesban becsvágyuk
elől el van zárva a tér; arról álmodoznak mind, hogy lehetnének bár tisztviselők a polgár-
mesteri hivatalban, tanítók a kerületek községi iskoláiban, hivatalnokok a kórházakban. A
legkalandosabb lelkük a gyárbeli állásokra áhítoznak; a mint észreveszik valamelyik ficzkón,
hogy hajlandósága van a matematikára, rögtön a kerületi iskolába küldik; huszonegyéves
korában, miután katonai kötelességének eleget tett, visszatér szülőhelyére és belép Roussin-
hez, Duramberty-hez, Verdier-hez, vagy ezeknek a gyárosfejedelmeknek valamelyik vetély-
társához. Redingote-os, jaquette-es emberek lévén, csatlakoznak ők is a tekintély képviselői-
hez; a forradalom réme kinozza ugyanis őket untalan. Mert napról-napra elvonul szemük előtt
a »szocializmus« réme, olajos-foltos ruhájú, széntől fekete képű emberek, vagy sovány
némberek alakjában, a kik szoptatják sápadt, görvélymarta testü kicsinyeiket, - elvonul, mikor
megcsendülnek a gyárak csengői, akár az óvó-figyelmeztető vészharangok. A vén tőke-

pénzesek, a nyugalomba vonultak, apró házuk ablakából nézik a nyomor, az éhség, a durva munka és a pálinka hadseregének vonulását.

Odahívják feleségüket és azt mondják:

- Ni, az anarchisták!

Pedig nincsen igazuk, ha félnek. Az iparososztály volna Saint-Charlesben is, meg minden ipari központon is a legerősebb, ha nem volna hijával az intelligenciának, ha nem volna korlátolt és ostoba; csakhogy nagyon is az. Miután körülbelül 1880-tól 1886-ig párttá egyesült volt egy nagyravágyó mester vezetése alatt, a vezető halálával szétszűllött megint a párt. Senki sem tudta elfoglalni helyét a párt élén, a mely széjjelbomlott. A reakzionáriusoknak és klerikálisoknak hadjárata azután elmergesítette és kizsákmányolta ezt a szakadást: a munkáspárt szövetkezett a reakzionáriusokkal, hogy megbuktatván a községtanácsot, jobbpárti tollakkal ékes és állítólag szélső szocziálistákból válogatott községtanácsos foglaltassa el helyét. Ez a furcsa szövetség három esztendeig állt meg; akkor megbuktatták a szövetkezett szocziálisták és radikálisok, majd azonban újra teljes diadalt ült az 1896-iki községtanácsosi választásokkor, még pedig ezuttal hosszú időre. A történetíró jól teszi, ha megjegyzi e párt programjának főpontját: a város iskoláinak szükséglete egyenlő arányban osztandó szét a felekezeti és a világi iskolák között. Ennek az engedménynek árán a klerikálisok a többséget az egyesült szocziálistáknak engedték át, kiket a párt tömege megvetően »árulók«-nak hívott. És a szocziálisták, meg a klerikálisok szerződése nevet is kapott a keresztségben: »saint-charles-i paktum«-ra keresztelték s a szocziálista főnököt nem egyszer emlegették utóbb ezen a néven.

1898-ban, hajnalán a nagy kiállításnak, a melynek az a hivatás jutott, hogy lezárja a századot, állítólagos szocziálista községtanács vezette ezt az iparközséget; a polgármestert Anquetinnek hívták, azelőtt mechanikus művezetője volt a Roussin-gyárnak, ma jó maga is tulajdonosa egy szerelő-műhelynek a Lacordaire-utcában; a helyettes-polgármesterek: Quignonnet, ügynök, a kit főként a számos vallásos intézet s a városi iskolák, vagy kórházak alkalmaztak és Duvert, egy szinespapiros-gyárnak igazgatója, melyet Durambertynek szeretett volna eladni. Quignonnet, az első alpolgármester, volt a közvetítő a községtanács és a tanácsosok klerikális töredéke között. Hogy melyek a politikai elvei, senki meg nem tudta volna mondani: mindig sikerült a szintvallás elől kitérnie. A komor Antquetin, a ki csupa nagyravágyás volt, arról álmodozott, hogy utódja lesz Ramblart képviselőnek, a kit szélhűdés kerülgetett úgy is. A mi pedig Duvert-t illeti, Duvert lekötöztette volt Durambertynek, a kinél több mint ötvenezer frank értékű papirosa volt; különben ellenségei mind azt beszéltek róla, hogy együgyű tökfilkó, a ki mögött a rue des Vergers-i nagy gyárosnak politikai tervei rejtőznek.

Anquetin, Duvert és az egész szocziálistának mondott párt, melyet a vezérek Jaurès, Viviani, Millerand megtagadtak ugyan, kart karba öltve haladtak utjukon nyilvánvaló klerikálisokkal, például az Aiglonoikkal, a régi ruhakereskedő-családdal, Lesparre-ral, a nyugalmazott lovasági ezredessel, Minot abbéval, a Saint-Charles templom első vikáriusával és az egész apró tőkepénzescsoporttal. Durambertyt, a ki sohasem akart egyébnek szerepelni, mint egyszerű községtanácsosnak, Anquetin-pártinak tudta mindenki; de kormánypárti hajlandósága, nagy vagyona megszerezte neki az egyház rokonérzését is. Több ízben bőkezűen megajándékozta a felekezeti iskolákat... Különben, hogy úgy mondják, személye fődözése végett előzőleg a világi iskoláknak juttatott mindig adományt. Ennek a bőkezűségének kedvéért azután megbocsátotta neki az egyház, hogy templomba nem jár és hogy tagja a Nagy-Sphinx-páholynak, a hova különben épp oly kevésbé szokott eljárni, mind akár a plébániára.

Az egyházat a plébánián felül jelentős, sőt aránytalanul nagyszámu kápolna, kolostor, egyházi alapítvány képviseli: a kalvária, az apácák zárdája a Delormel-utcában; a redemptoristáké a Lujol-utcában; a beteg gyermekek és a Jézus szent nevével nevezett apácáknak kórháza a

Lacordaire-utczában. Ezek a katolikus erősségek el voltak szigetelve egymástól és közömbösen viselkedtek a politikával szemben mindaddig, a míg meg nem jött Minot abbé, a plébánia első vikáriusa. Ennek a papnak alakja megérdemli, hogy külön rajzoljuk meg.

Minot Jean-François-Marie, Louveciennes környékbeli zöldségtermelők és földmivelők fia 1862-ben született Édesanyja, a kit elpusztított a rákbaj s a kit azon való kétségbeesése, hogy ki nem gyógyul belőle sohasem, a vallás karjába vetett, már korán papi pályára szánta fiát.

Pontosan végigjárta a papi pálya fokozatait s a legcsekélyebb incidens sem esett meg vele; elvégezte az orleansi alsófokú szemináriumot, elkerült a versaillesi felsőfokuba, majd Páris környékén teljesített szolgálatot, végre, harmadvikárius lett Saint-François-Xavier-ben a hetedik kerületben. Eddigél teljesen - ismeretlen lévén, ettől fogva megismerkedett új plébániája arisztokrata közönségével. Pedig a modora éppenséggel nem volt arisztokratikus; társainak eleganciájával szemben adta az egyszerűt. Modora udvarias volt, de nem szolgálai; durva arcán, mely olyan furcsán tagolt volt, mint valami japáni harcos álarcza, a bőr kiveresedett a beretva alatt, annyira merev volt rajta a szőr; fekete és durva haja, vaskos keze és nagy lába elárulta paraszti származását, a melylyel különben kérkedni szokott. De jóllehet külseje ilyen fogyatékos volt, hiveire, társaira, sőt egyik-másik fölebbvalójára is a tekintély hatását tette, a tekintélyét, melyet mindannyiunk gyöngesége és határozatlansága közepett a feddhetetlen erkölcsessel párosult szilárd akarat és határozottság látszata ad. Minot Jean-François-ról tudták, hogy teljesen önzetlen, hogy nem bántja nagyravágyás, de hogy kész mindent megkockáztatni és mindent eltűrni az egyház nagyobb dicsősége kedvéért.

Az ilyen természet, a mely eléggé gyakori némely vallásos rendben, ritkábban fordul elő a világi, kivált a párisi papság körében. Nem igen telt benne kedve senkinek. Minot fáradhatatlan tevékenysége örökös szemrehányásnak tetszett számos társának: s minthogy ez a tevékenység kifelé irányult, még pedig a plébánia anyagi állapotának érdekében, eléggé kedvező alkalmat nyújtott a kritikára. Hozzájárult ehhez, hogy független jellem letére, Minot senkitől sem kért tanácsot azon cselekedeteire nézve, a melyeket hasznosaknak itélt. Lát az ember a vallásügyi felügyelőségénél, a városházán, a minisztériumokban, a bankokban: fáradhatatlan kérelmező volt mindenütt, a ki bekopogtatott minden ajtón és minden erszényen s a ki egy kis nagytás, hazugság árán, a mit semmibe sem vett, figyelemreméltó eredményt ért el. Ő volt az, a ki, miután megszerezte volna a szükséges pénzt, kórházat alapított Saint-François-Xavier közelében, a melyet azután rendkívüli adminisztratori ügyességgel vezetett.

Az ármánykodás vádja, a mely eleinte csendesen emelkedett ellene magában a papok körében, végtére akkora erejűvé és olyan hangossá nőtt meg, hogy az érsekség is nyugtalanodni kezdett.

Minot abbét meghallgatás nélkül áthelyezték s elküldték - a mi különben előléptetés számba ment - első vikáriusnak a Saint-Charles plébániába. Följebbvalói, a kik nem láttak tul az orrunkon, azt remélték, hogy miután ebbe az iparosok-lakta városnegyedbe száműzték, eltakarították előle az alkalmat, hogy olyan tevékenységbe kezdessen, a mely őket nyugtalaníthatná.

Jean-François zugolódás nélkül foglalta el új állomását; alig hogy beiktatták, tanulmányozván a helyi körülményeket és az embereket, munkába kezdett. Elég volt neki néhány nap, hogy tiszta képet nyerjen a negyed politikai helyzetéről.

A községi választások révén egységes intranzigens szociálista községtanács került a városházára, mely a klerikálisokkal semmiféle egyezésbe nem ment bele. A reakzionárius párt kivetődött a nyeregből. Az abbé összeszedte a hajdani szövetség romjait, megkísérelte, hogy egységes egészszé forraszsza össze őket és kísérlete olyan sikerrel járt, hogy 1896-ban a »saint-charlesi paktum« egész névsora átment...

Minot elmondhatta, hogy az ő diadala ez a győzelem; de ő sem kevély, se dicsőségre vágyó nem volt. Dolgozott, hogy dolgozzék, cselszövösködött, hogy cselszövösködjék s tette mind-
ezt az ösztön csalhatatlanságával. A különféle csoportok, a melyeket ügyesen megreformált,
alig tudtak működéséről. Azt hitte róla mindenki, hogy hatalmas befolyású tényező eszköze.
Pedig valójában magától függött csupán. A klerikális párt fejei, De Lesparre, az Aiglonok
hamarosan körmei közé kerültek. A mi Dubourdier abbét, a plébánost illeti, az abbé hatvanöt-
esztendős tisztos pap volt, a kit elgyöngített idült gégebaja; angyali kegyességü, fáradha-
tatlanul jótékony öreg volt; boldognak vallotta magát, hogy olyan értelmes, hozzáférhetetlen
és munkás adminisztrátorra sikerült szert tennie.

*

1897 folyamán történt, hogy valami Sainte-Parade kisasszony megvásárolta Duramberty
Jude-nek a gyárával szomszédos jókora telkét, hogy leány-ipariskolát építtessen rajta. Sainte-
Parade kisasszony, egy Gersből származó jó család gyermeke, körülbelül ötvenéves lehetett;
minthogy lábai bénák voltak, gördülő karosszékben vittek, ha el kívánt mozdulni helyéről.
Gazdag volt; házában fölül, melyben Párisban, a Grenelle-utczában egyedül lakott szolgálival,
meg egy apáczával, jószága volt Condom környékén, azonfelül pedig nagy tőkéje. Minot
abbé, a ki gyóntatója volt, még a mikoriban Saint-François-Xavierben tett volt szolgálatot, azt
állította, hogy a kisasszony tőzsdei spekulációk révén alaposan meggyarapította vagyonát;
egy Michel nevű ügynök, meghitt embere a papságnak, volt a tanácsadója.

Sainte-Parade kisasszony iskolai vállalata felszította a kíváncsiságot; Saint-Charles számos
iskolájának sorában a feminizmus első kísérleteit jelentette ez az iskola. Sainte-Parade kis-
asszony női törzskart gyűjtött maga köré, a mely, mellőzve a férfi-segítséget, maga járt el a
felek megszerzésében, intézte a munkákat és szervezte az iskolát. Ennek a törzskarnak nem
csupán nevetséges és rut idős hölgyek voltak a tagjai, a mivel nagyon gyakran szokták vádolni
a feminista gyülekezeteket. Számos kellemes külsejű szövetséges is segítette az alapítót:
Heurteau kisasszony, a ki nyilvános iskolában volt azelőtt tanítónő; a két »kis Sûrier«: Lea és
Frida, az előbbi tizenkilencz, az utóbbi huszonhat esztendős; mind a ketten a Duramberty-
gyárnak voltak alkalmazottjai, a melyből hirtelen léptek ki, némelyek szerint azért, mert nem
akarták megadni magukat főnöküknek. Ez a két ifju leány figyelemreméltó szépség volt:
Frida, az idősebbik, barna, fénytelen arczu, sötét szemü, tiszta és nemes vonásu; az ifjabbik,
Lea, gyöngébb termetü, mélyebb arczu, a szó mindennapi értelmében csinosabb volt kék
szeme csillagával és világos bronzárnyéklatu szép gesztenyeszin hajával.

A »csinosak« közé számították még Hespel Duyvecke kisasszonyt, egy kövér, tejszinü husu
és lenhaju flamand leányt; Soubize Geneviève okleveles, képzett nőt, különben kis, szeplős,
vörös teremtést, a kinek pikáns rutsága és élénk modora csiklandozta a férfiak léha étvágyát.
A többi, a ki szemre kevésbé volt tetszetős, egyszerűen »szörnyetegek« gyűjtőnévre keresztel-
tetett. Sainte-Parade kisasszonyt a szörnyetegek közé sorozták, levén sínli módjára elkény-
szeredett testén rengeteg fej, a hangja metszően éles, arcza pedig olyan, mint a gyürödött
pergamen. Craggs Daisy szintén szörnyeteg-számba ment; körülbelül negyvenéves ir nő volt,
pörsenéses vén babaarczu leány, a kinek fejét bizonytalan színü szalagok koronázták meg. A
három adjunktus, a kiknek az volt tisztjük, hogy sétára járjanak a növendékekkel, szinte
egészen szépség és elegancia híján való volt. Végre az a nőszemély, a ki leginkább érdekelte
a várost, sem a »csinosak«, sem a »szörnyetegek« közé nem soroztatott.

Látszólag szenvedő külsejü, sovány, fekete haju kis nő volt ez: kenyérszinü, beesett és ugy-
szólván áttetsző arcza felragyogott a rendkívüli erejü, rendkívüli mágnességgel telt kékes
tekintettől. A nélkül, hogy torz volna, alakja és járása olyan volt, melyet a nép ugy szokott
körülni, hogy: félbemaradt pupos. Neve idegen hangzásu volt: Pirnitz Romainenek hívták.
Akár jogosan, akár alaptalanul, de okkultista tehetséget tulajdonítottak neki, a mely mindent

igazgatni tudna, noha jó magának semmiféle hivatalos czime sem volt. A kinek valaha találkozása volt vele, soha el nem felejtette: szeme bogara közlő lángot sugározta ki, titkos hatalmát a lélekcsábítóknak, az apostoloknak. Ékesszólásának hire ment Saint-Charlesban az iskola felavatásának napja óta; ő mondotta ott az új nevelési módszerről szóló programbeszédet. A kifejezések, a melyekkel ez alkalommal élt, mindazok emlékezetébe belevésődtek, a kik fültanui voltak. Homályosság és fontoskodás nélkül fejtette ki az intézet nagy termében egybegyült vegyes közönségnek, a melynek soraiban kíváncsiak, újságírók, politikusok, világfiak szorongtak, hogy nemcsak arról van szó, hogy a nép leányai helyesírásra, számvetésre, varrásra, az ékitményes rajzra és a műipar elemeire tanitassanak meg. De szó van arról, hogy a nőnek nő által való független nevelési rendszerét állapítsák meg; hogy szeminárium nyitassék fiatal leányok számára, a kikből azután erkölcsös lények váljanak, a kik szükségleteiket maguk elégítik ki, nem kénytelenek a férfihoz menekülni, - és hirdette ezt olyan korban, mikor Franciaországban csak úgy, mint Amerikában és Angliában, a nőtlenség kegyetlen társadalmi szükségé lett.

Mindezeket az eszméket olyan könnyedén és olyan meggyőző melegen mondotta el, hogy éppenséggel nem látszottak felforgató természetűeknek; ellenkezőleg, a köztudat kifejezésének tetszettek. Pirnitz Romaine képe, a hogy alázatosan és átszellemülten tünt fel, mint a *Nők ipariskolájá*-nak ihletője és lelke maradt meg a hallgatóság emlékezetében.

A hivatalos igazgató Heurteau kisasszony volt, a kit Sûrier Frida segített munkájában. A mi Sainte-Parade kisasszonyt illeti, Duramberty, a ki ismerte annak alkalmából, hogy vitája volt véle a telek visszaadása dolgában, vén bolond hírét költötte neki, a ki fokont egészen a papok, ügynökök és feminista utópisták hatalmába kerül.

Ez a telekviszavétel eléggé sajtóságos körülmények között játszódott le.

Duramberty Jude - ugymond - támogatni akarván egy jótékony vállalkozást, nem kért telkeért készpénzt. Husz esztendeig semmiféle bért sem tartozott fizetni az iskola. Ha husz esztendő múlva ugyanazon helyütt állna még az iskola, akkor a környékbeli telkek árfolyamán bérelt majd a telket, de a husz esztendei használat árát nem tartozik megtéríteni. Ha azonban a mű akármi oknál fogva megbuknék, ha alapítói magára hagynák, Duramberty visszanyeri telke szabad használatának jogát s övéi lesznek az épületek, a nélkül, hogy bármi kárpótlással is tartoznék fejükben. Végre, hogy a husz év multán legyen valami, csak részleges biztosítéka is annak, hogy a telek bérét megfizetik, az iskola vezetősége háromszázezer frankot tett le biztosítékul a francia bankban, a mely összegnek minden kamata különben az iskolát illette.

A női ipariskolának megvolt a szerencséje, hogy kedvezően fogadták, még pedig nem csupán a negyedben, hanem egész Párisban is. A képes lapok sorban közölték az épületek fényképmásait, Sainte-Parade és Heurteau kisasszony arczképét. A krónikások közhelyeket szövögettek a nőkérdésről s épp a tulajdon czikkeikkel adták bizonyosságát annak, hogy teljességgel semmit sem tudnak róla.

Utóbb azután egyéb dolgokkal foglalkozott, egyebekről beszélt és irt Páris s a női ipariskola iránt attólfogva a külvárosnak csak az a zuga érdeklődött, melyben az iskola állott.

A kezdet kedvező jelekkel járt. A városnegyed kereskedői lemosolyogták az új vevőközöniséget. A plébánia láthatta, hogy vasárnaponként vagy harmincz, tiz-tizenhatéves növendék vesz részt pontosan a misén, egy-egy tanítónő kíséretében.

Minot abbé jó viszonyban élt az iskola igazgatóságával. A városházán az a nézet járta, hogy Duramberty azért adta oda telkét és alapított ösztöndíjat az intézetben, mert - s ezt erősködve hangoztatták - Sûrier Frida kisasszony iránt nagyon érdeklődnék: makacs kísérletezéssel üldözte is a leányt, hogy azonban cél érte-e véle, arra nézve nem egyeztek meg a nézetek.

Persze a hivatalos tanítói körök, az elemi iskolai tanítók és ipariskolák igazgatói nem éppen baráti szemmel nézték az új intézményt, a mely rettegett vetélytárs-számba ment; minthogy azonban az állam működési engedelmet adott neki, - a minisztérium kiküldötte elnökölt a felavatási ünnepségen - nyílt ellenségeskedést kezdeni nem volt lehetséges. Nem fegyverszünetet hirdetett-e a saint-charlesi paktum az állami és a magántanítás között? Különben pedig Heurteau kisasszony, az iskola igazgatója, egyetemi képzettségű nő volt s fel volt szerelve minden szükséges okirással. Ki követelhetett volna többet?

A megnyitás nagy zaja után különben úgy tetszett, mintha a feminista intézmény azon iparkodnék, hogy elfeledjék. A rue des Vergers, a hova az elülső udvar főkapuja kiszolgált, nem népes utca; a gyér járó-kelők meggyőződhetnek róla, mikor ki-kinyílt ez a kapu, hogy az épületek szép takarosak, az udvarok tiszták és hogy rend van mindenütt.

Estenden az elektromos-fényben fürdő ablakok még a Duramberty-gyáréit is elhomályosították. A feketeruhás, piros kázmír-öves, tiszta apró növendékek mindig felügyelő nélkül jártak a negyedben, legfőljebb, ha többen voltak, látott az ember velük felügyelőt. Csupa nép gyermeke volt a sok párisi apróság, a kiket gondosan válogattak össze; de a gyermekkor olyan hajlítható és annyira hozzáférhető az új eszmék számára, hogy az apróságokat modoruk hamarosan megkülönböztette másoktól. Arczuk élelmességről, határozottságról, függetlenségről tanuskodott és érdekelte az embereket.

Reggelenként három-három növendéket a piacra küldöttek, eleinte kísérővel, utóbb egymagukban. Nemsokára ők végezték el az iskola összes bevásárlásait. A grenellei színház klasszikus délelőtti előadásain vasárnaponként és kedden jelen volt mindig vagy husz növendék is. S mikor azután a tavasz lelket öntött a falusi életbe, az apróságok csoportokba verődve szök-döttek el örvendezve az iskolából, egy-egy tanítónő vezetésével, és tarsolylyal derekukon, össze-vissza kóborolták a határt.

Harmadévenként meg-meghívták a város előkelőségeit egy-egy drámai, vagy zenei előadásra a nagyteremben. A műsorok közönséges volt, de semmi sem nyújtott inkább alkalmat, hogy nyilvánvalóan az új nevelési rendszer hatására ismerjenek a vendégek a növendékek modorában, a növendékekében, a kik nagyon szabadosak voltak; ügyelni alig ügyel valaki rájuk, nyíltan néztek tanítónőik és a közönség szemébe s értelmesen, zavar, félelem nélkül mondták el mondókáikat. Elismerte mindenki, hogy a kicsikék kedvesek, mulatságosak, de hogy a szemük nézése nem éppen hideg.

*

Az iskola és a község társadalmi tényezői között való egyetértés megállott az első tanítási év végéig. A beavatott gondolkozó csodálkoznék, hogy ennyi ideig is meg tudott állani.

Mert az intézménynek lényege, melynek megvalósítására Pirnitz Romaine és munkatársai vállalkoztak, összeegyeztethetetlen egy párisi külváros mai szellemével. Egy az, hogy Páris népe nem olyan egykönnyen győzeti meg magát arról, hogy szövetségbe állott nők, a kik a férfit kizárták körükből, vállalkozhassanak és eredményesen végre is hajthassanak valami komoly, tartós feladatot.

Párisban a nő fényűzés tárgya, tivornyázás tárgya, vagy egyszerű gazdasszony. Minden olyan törekvését, a melynek egyéb működés a célja, forradalminak, vagy nevetségesnek bélyegzik meg.

A rue des Vergers-i iskola csodálatosképpen elkerülte a gunyolódást, a mikoriban megalapított; de körülsettenkedte a bourgeois szellem, a melyet ingerel a nők zendülése és a tömegnek gunyja, a melynek maskarás parádé a feminizmus. A mi a tulajdonképpeni társadalmi

tényezőket, az egyházat, a községtanácsot, a hivatalos iskolát illeti, a két előbbi békén hagyta Pirnitz művét, de csupán azzal a föltétellel, hogy szolgálatába kényszerítette azt.

A saint-charlesi paktum nem volt türelmességi program: dacszövetségnek kötése volt az, a mely bárkire nézve fenyegetésszámba ment, a ki vonakodott résztvenni benne. Az olyan magániskola, a mely alá nem irta a paktumot, a plébánián és a városházán egyaránt gyanus volt: tudniillik független levén, valamelyik napon megszervezheti, gyarapíthatja az ellenzékét.

Végre a mi a hivatalos iskolát illeti, a mely eléggé kelletlenül törődött bele a paktum feltételeibe és abba, hogy ugyanoly bánásmódban legyen része, mint a szerzetes-iskoláknak, nemsokára rossz néven vette a vetélytárs létezését, a melynek még menedéklevele sem volt a községtanáctól.

Ilyenformán alattomban szövetséget kötött a tömeg ösztöne a politikai érdekekkel az intézmény fejlődése ellen. Hiszen az ilyen szövetségnek lehetséges ellenállani és diadalmaskodni rajtuk: bizonyoság reá a Pasteur-intézet, a melynek annyit kellett küzdenie, a mig végre győzött. De szükséges ehhez, hogy hatalmas tábor álljon a vezetők háta mögött, legfőként szükséges a pénz, még pedig, hogy úgy mondjuk, a kifogyhatatlan pénz.

A feminista pártnak, a mely egyebütt szilárd, Párisban nincsen még megfelelő ereje. A pénzkérdés volt tehát élet-halál kérdése a női ipariskolának.

II.

Egy juniusi délutánon - az 1898-iki iskolaév vége felé történt - Quignonnet, Saint-Charles első alpolgármestere, nehéz mahagónifából való íróasztala előtt ült városházbeli szobájában s vizsgálta a számlákat, melyek a városháza épületéhez tartozó tüzi fecskendők javítási költségeiről szóltak, mikor egy egyenruha nélkül való, egyszerű jaquette-be bujt irodaszolga feltárta félig az ajtót.

Quignonnet, a ki éppen vége felé járt egy összeadásnak, kezével intett, hogy várjon. Hogy azután kiirta az összeget, fölemelte fejét - azt a kis vörös fejet, a melyen gyér hajzat simult végig és sörteszerű bajusz. Hibásan beszélt kissé, mintha kinnal-bajjal férne csak ki keskeny száján, melyben a fogak előre igyekeztek, a szó. Azt kérde:

- Ki az, Bonnault?

- Az abbé ur kíván beszélni alpolgármester urral... Minot abbé ur.

- Jól van. Bocsásd be.

A fiu eltávozott, be sem huzva az ajtót maga mögött; azután visszajött, nyomában a pap.

Minot Jean-François otthonosan nyitott be, megsárgult és gyűrött háromszögletű kalapját hóna alá csapta, rövid talárja alól kilátszott aczélcstos nagy czipője. Paraszt-arcza fényes volt az izzadságtól bőre biborpiros színén által, melyet a beretva dörzsölt volt fel.

Nagy kezét Quignonnet felé nyujtá, a ki óvatosan adta oda két ujját: örömet enyelgett az abbé olyanformán, hogy erős harapófogója közé kapta a hivatalnokember sovány ujjait.

- Jó napot, uzsorás.

- Jó napot, halottvivő.

Minot értett a nagyzoláshoz és üzte is sürűen. Quignonnet és az abbé között ez a nagyzolás javarészt abból telt ki, hogy gyalázó jelzőket váltottak egymással, gunyt üzvén hivatásukból.

- Micsoda melegség! - sóhajtotta a pap s leülvén, a nélkül, hogy megkinálták volna vele, szikkasztgatta homlokát egy terjedelmes fehér zsebkendővel, a melynek széles szegélyét és piros fonalu jeleit messziről meglátta már az ember.

A szoba levegője csakugyan fulasztó volt a kánikulai hőmérséklet következtében; nehéz volt a levegő valami emberi szagtól, mely a vörös haju embereknek sajátsága; szinte beszihatatlan volt, jóllehet a kertre szolgáló ablak tárva-nyitva. Csakhogy a kert, a háttérben megvonuló lugas kivételével teljesen hijával volt az árnyéknak.

Az abbé nyakkendője és gallérja közé dugta ujját, hogy levegő férközhessék hozzá:

- Maga, a ki csontváz és cserzett bőr, bizonyára jól érzi magát, akár a szárított tőkehal. De én, a ki kövér vagyok, én izzadok, izzadok...

- Hja, a plébánián sokat esznek! - felelte Quignonnet és letette tollát. - Kéne csak alpolgármesteri fizetésből megélnie, tudom, nem hiznék meg. Különben minek köszönhetem a szerencsét?

Minot szótlánul nézett reá. Ajkának, szemének, homlokának minden izma mosolyba olvadt, a melyet lekötelezővé igyekezett enyhíteni.

- Szeretnék... - mondá.

Elhallgatott.

- Mit?...

- Hiszen amugy is sejti, tudom...

- Ha pénz kell már megint a maga piszkos szerzeteskunyhóira, - szakította félbe durván az alpolgármester - akár menten mehet, a honnan jött. Egy esztendő óta csak a maga neve szurja a szemet örökké a költségvetésben. Micsoda pazarló, jó istenem!... Tudja-e, mi lesz vége a dolognak? Az, hogy komolyan nekünk esnek majd. Duvert, a ki bizalmasa Frédalnak, a tanítónak és Ribautnének, a leányszakiskola igazgatójának, azt mondta nekem, hogy azok alattomban már zugolódni kezdenek ellenünk.

- Duvert?... - felelte nyugodtan az abbé. Hiszen az csak csufot üz Frédalból, Ribaut-ból és mindannyiunkból! Duvert-nek két leánya van, a kiket a Jézus szent nevééről nevezett testvérekhez járat, meg egy fia a vaugirardi atyáknál. Tudja ő nagyon, mit teszen.

- Duvert ugy neveli az ő kölykeit, a hogyan neki tetszik. Ez azonban meg nem akadályozza a községtanácsot abban, hogy ebben az esztendőben egy sou-t sem adjon már a maga iskoláinak. Akár mérget vehet rá.

Minot czukrot vett ki talárja zsebéből, azután hangosan rágni és szopogatni kezdett. Quignonnet gunyosan mosolyogva nézte. Az abbé kezdett szóra megint:

- Akkor hát miből osztogatunk díjakat? Két leányiskola, egy fiuiskola, egy gyermekmenedék és a Beteggyermek kórháza szintén vár valamit, a mi felvidítsa esztendője végét. Hát ugyan miből,... mondja?

Az enyelkedő hangnak egyszeriben vége volt; valóságos aggodalomtól borult el a lelkes paraszt arcza.

- Óh, jóságos szent Szüz! - fejezte be végre, ráütögetve öklével a pad támlájára, a melyen ült.

Az alpolgármester folytatta:

- Már ön kétezer franknál többet vett föl kivételes czimeken, éppen azzal az ürüggyel, hogy díjosztás céljából van a pénzre szüksége. Talán megette már azt a pénzt? Bizony nem csoda akkor, ha meghizik.

- Két ezer frankot? - dünnyögte az abbé. Ha most is utban vannak, ugyan messze érhetek már.... Hát a Delormel-utczai új gyermekmenedékem?... Van ott is vagy száz száj, a mely eszi a pénzt, pedig foga sincsen... Föltéve, hogy az ur velünk együtt bamba, a mért az a pávián Duvert ilyen meséket mondott el! Ám jó. Ez a maga ügye. Majd feltárom a helyzetet Lesparze urnak és védő-bizottságunknak. Majd ők ítéletet mondanak, áll-e ön az egyezés föltételeinek. Magamnak személyesen mi közöm hozzá? Megszerkesztem mérlegemet, azzal mosom kezemet.

Ezeket mondván, fölkelt és háromszögű kalapjához nyult:

- Isten velünk, megyek.

Quignonnet arczáról eltűnt a guny.

- De maradjon hát, ha mondom. Micsoda alantas jellem! Nem együtt járjuk tán utunkat? Mit akar? Hiszen nem rendelkezem Rothschild költségvetésével. Őszintén szólva, nem ártana, ha megcsapolná kissé hiveit. Rajtuk most a sor.

Minot mozdulatlan arczczal várta, hogy Quignonnet kibontakozzék mondatából, - nem ment segítségére... Az alpolgármester fölállott.

- Gyerünk, szivjunk el egy szivarkát a lugasban! Ugy könnyebb lesz a beszéd.

Volt ebben az ajánlatban talán egy kis rosszakarat, de az abbé elfogadta mégis, noha a kert gőzölgött a forráságtól.

Elhelyezkedtek mind a ketten a lugasban, mely a körfal sarkában épült. Az alpolgármester szivarkával kínálta az abbét.

- Hiszen tudja, - adta ki magából a szót egy kis krákogás után, szivesen szerzek magának örömet... Tudom, hogy nem vágja zsebre a pénzt... az ebadtát!... De hát én meg nem vagyok szabad... Anquetin nem szereti a reverendát. Féltekeny magukra; legutóbbi gyűlésünkön kijelentette, hogy a maguk iskolái igazán nagyon sok pénzüket nyelik el...

- Anquetin?

- Az, ő maga. A maguk iskolái ellenében előhozakodott a kis feministák iskolájával, a mely beéri maga-magával, a mely nem kér semmit sem a kerülettől, sem az államtól. Elhinné-e, hogy lemondottak a községtanács hányadáról, mely a paktum értelmében a díjak és a szükséglet számára jutna nekik?...

- Csakugyan? - mondotta Minot elgondolkozva. - Ezt tették volna? Ugyan gazdagok azok a nők! Adják az ártatlanokat... Óh, ugyan értették módját, hogy megkaparintsák Sainte-Parade-ot.

- De hiszen a maga barátnője valamennyi! - jegyezte meg Quignonnet.

Az abbé dühösen eregetve a füstöt, dünnyögte.

- Az én barátnőim? Az ám, birkák! Csak azon az eszük örökké, hogy póráz nélkül járhasanak, akár a felnőttek, pedig a gyakorlati élet dolgaiban olyan tudatlanok, mint valami zárdai növendék-leány. Azt hiszik, hogy tökfilkó vagyok. Próbálkoznak, hogy meg környékezzenek hízeltetéssel, udvarlással, de becsapják az ajtót rögtön, mihelyt az iskola dolgaiba szeretnék beletekinteni... Én bizony nem szólok egyet sem. De tisztán látok azért. A ki nincsen velünk, ellenünk van. Hamis váltógyáros, tudja, ki mondta ezt?

Azzal rácsapott az alpolgármester sovány térdére, hogy Quignonnet nagyot szökött és el-fintoritotta az arcját.

- Nem tudja? No hát a mesterem, mi Urunk Jézus Krisztus.

Csend volt egy pillanatig.

Azután alamuszi módon kérdezte Minot:

- Mondja csak, jóban vannak maguk a városházán a kis feministákkal?

- Ugy látszik, Duramberty pártjukat fogja. Tudja, mi hír jár róla?

- Hír jár, hír jár!... Ott az igazság, hogy Duramberty éppen úgy rá van szedve, mint jó magam... De még ha boldogulna is a szép leánynyal - hiszen tudja, melyikkel? - akkor sem bocsátanák az iskolába.

- Hm! - kezdte rá Quignonnet. - Ingyen adta telkét, ösztöndíjat alapított... Nem az az ember ő, a ki az ablakon veti ki pénzét. Egy idő óta úgy gondolom, nem ez lehet még sem mindaz, a mi közte és a nők között történik.

Elhallgatott, mert szerette volna, ha az abbé faggatja vala. De az abbé tette, mintha nem érdeklődne a kérdés iránt. Eldobta cigarettája csutakját és fölkel:

- Vizontlátásig! - mondotta hanyagul.

- Sietős a dolga?

- A Jézus szent véréről nevezett apáczáknál van dolgom. Terjeszkedni szándékozunk, más telket akarunk vásárolni, vagy tárgyalásba bocsátkozni a szomszédokkal... Szóval rengeteg terveket forgatunk... Vizontlátásig!

Quignonnet visszatartotta szőrös kezénél fogva, melyet az abbé eléje tartott.

- Várjon... várjon hát... Mit is beszél az ur?... A testvérek terjeszkedni készülnek?... Egy szót sem szóltak róla... Csak nem maguk akarják tán elintézni a dolgot?...

- Nem hinném! - felelte Minot.

És lassu lépéssel megindult a városháza felé.

- Van ügynökük? - faggatta az alpolgármester.

- Nincsen. Tőlem kértek tanácsot. A vizontlátásig!

Quignonnet megfogta kezével az abbé karját, úgy kényszerítette, hogy megálljon.

- Remélem, nem ajánl nekik más közvetítőt, mint engem!

- Én nem ajánlok senkit. Nem az én dolgom. Jegyezze meg, barátom, nincsen annál veszedelmesebb, mintha apáczáknak tanácsol az ember.

- No lám... abbé, - folytatta az alpolgármester - hiszen nem komolyan mondja. Számítok önre. Csak úgy, mint a hogy iskolái dolgában meg, jól tudja, ön is számíthat reám.

Minot abbé arcza a vásárt csapni készülő gazda egyidőben együgyü és ravasz kifejezését öltötte.

- Oh, - mondotta - alkalmasint nincsen is a testvéreknek szükségük senkire... Én csak annyit tudok, hogy hatalmas dologról van szó. Százötvenezer frankról, hogy sokat ne mondjak.

- Százötvenezer!... - ismételte Quignonnet, izgatottságában akadozva. - Keritse meg nekem, kedves kis Jean-François... Szavatolok érte, hogy az apáczái meg nem rövidülnek semmi tekintetben s a perselyeiről sem feledkezem meg. A miket az imént mondtam, tréfa volt csak az; higgye el, hogy szívvél-lélekkel az öné vagyok... Rendben a dolog?

Azon való iparkodtában, hogy kicsikarja a pap beleegyezését, kissé hangosan beszélt.

Minot nem felelt, hanem az alpolgármester szobája küszöbe felé hunyorított, a hova épp az imént értek el ők maguk is... Quignonnet fölvetette szemét s egyszerre elhallgatott, mikor észrevette, hogy egy ember áll tulajdon asztala előtt, ráhajlik írásaira és ujjával kotorász közöttük.

Duramberty Jude volt; kalap a fején, egyik keztyüs kezében a botja... Quignonnet és Minot lépteinek zajára, a kik fölmentek az előszoba két lépcsőjén, megfordult. Színes arcza a fekete bajuszszal s állán a kis fekete kecskekörömmel, holott sűrű haja szürkülésnek indult, teljes világításban tünt föl; sötét szeme a két embert vizsgálta. Feléjük ment.

- Jó napot, Quignonnet... Jó napot, abbé ur.

Levette magas alaku kalapját s rátette az íróasztalra. Az abbé s a tisztviselő szívesen köszöntötték.

- Megbocsásson, Quignonnet, hogy betörtem szobájába. Bonnault azt mondta, hogy itt van.

- Ugy van, Jude ur, tisztára úgy. De otthon van itt is. Friss levegőt szívtunk volt éppen az abbéval a kertben. Minek köszönjem a szerencsét?...

- Megmondom. Van egy percnyi ideje?

- Persze, hogy van, a mennyi csak tetszik, Jude ur... Tessék helyet foglalni.

- Én majd megyek! - adta értésükre Minot abbé, azzal az ajtónak indult.

- Nincsen terhünk, abbé ur, - állította meg Duramberty - ellenkezőleg... Hátha hasznos utbaigazítást is adhat.

Duramberty a pamlagra ült, az abbé egy székre, Quignonnet pedig íróasztala előtt foglalt helyet ismét.

Néhány pillanatig csendben voltak s a gyáros ezenközben ránczba vonva szemöldökét, úgy látszott, fontolgatja, mit mondjon. Hallgatói tisztelettudóan vártak, a mig megszólal majd.

- Ma reggel Frédal és Ribautné látogatott meg. Mind a ketten meglehetősen elégedetlenek és nyugtalanok.

- Miért? - kérdezte Quignonnet.

- Mert a beiratás eredménye nem igen ígérkezik kedvezőnek. Frédal csak három növendéket veszít, de Ribautné, azonfelül, hogy nem akadt új jelentkezője, tizenegy növendéket. És tudja, hova mennek mindannyian?

- Hát a magániskolákba! felelt meg rá az alpolgármester, az abbére nézve.

- Hm! - sóhajtott az abbé. - Bizony nem olyan fényes már a mi behatásainknak eredménye!...

- A ki otthagyja Ribautnét, mind a Pirnitz-Heurteau-ék iskolájába megy. Érthetetlen népszerűsége van ennek az iskolának... Pedig az igazgatóság mindenféle akadálylyal nehezíti a belépést, visszautasítja ezt is, azt is. De a kereslet azért mindegyre gyarapszik. Tetszik a népnek az iskola.

- Isten tudja, miért? - jegyezte meg az abbé. A tanítási tervük nem hasonlít semmi tantervhez; rendszeres tanítás nincsen ott; még egyik növendékük sem kapott bizonyítványt tanulmányairól.

- Igen... vizsgálat ott nem járja, - hagyta helyben Quignonnet - már ez a rendszerük. Azt csak értem, hogy a növendékek jobban szeretik ezt; de a szülők?

- Az ujság csábitja őket. Az a gondolat, hogy a gyermekek hármásával vásárolni járnak a piros övvel és a fekete kázmír-ruhában; hogy zöld dobozt kötve derekukra, pillangót hajszolnak a mezőn. Tudom is én? - dörmögte Minot.

- Mint az iskolaszék tagjához - fordultak önhöz Frédal meg Ribautné?

- Frédal igen; - felelte Duramberty - a mi Ribautnéét illeti, ő jelentést készült a minisztérium elé terjeszteni a helyzetről, melybe az új konkurrenzia juttatta s minthogy azt hitte, hogy pártfogójuk volnék a kis feministáknak, azért jött, hogy előre bocsánatot kérjen s megtudakolja, ha ellene dolgozom-e majd.

Quignonnet nem szólt semmit. Minot kis vártatva folytatta a kérdezősködést:

- Ön, ugy-e bár, érdeklődik a Pirnitzék iskolája iránt?

Az a jámbor és együgyű kifejezés ült megint az abbé arczára, a melyet akkor szokott az ölteni, ha veszedelmes kérdésekkel készült próbálkozni.

- Hogy én? - mondotta Duramberty. - Nem inkább, mint a negyednek bármelyik más vállalata iránt. Különbözik ezek a nők igen biztatják a jóakaratot. Kissé tulságosan nagy a bizalmuk maga-magukban.

- A tanfelügyelő is azt panaszolja! - toldotta Quignonnet hamarosan.

- Én pedig - mondotta az abbé, széthajtva széles szegélyű zsebkendőjét - én azt mondom, hogy birkák azok a nők mind... Ha nem támogatnák őket a Sainte-Parade kisasszony milliói, nem sokáig állna az iskola.

És zajosan fujta az orrát.

Duramberty elmosolyodott:

- Milliói?... Láta tán Sainte-Parade kisasszony millióit?

- Óh, a mi azt illeti, tanácsos ur, Sainte-Parade-nek van pénze bőven. Már Saint-François-Xaver-ben ismertem; sőt éppen én voltam a gyóntatója. Akkortájt nagyon egészséges leány volt; még akkor nem került volt a Pirnitz-csoport kezébe; de gazdagnak azért gazdag.

- Csakhogy spekulál! - jegyezte meg Duramberty.

- Megkettőzte vagyonát az értékpapirokkal, a melyeket Michel vásároltatott vele.

- Ugy van. Michel jó tanácsokkal szolgált neki. De a kisasszony belekóstolt a spekulációba; az iskola költségei rengeteg nagyok; az idén hatvan növendéket vesz föl. Sikerült megtudnom ennyit annak a nőnek révén, a ki leginkább hozzáférhető közülök.

- Pirnitz kisasszonyt érti?

- Nem, Heurteau_ kisasszonyt, a volt népiskolai tanítónőt. Azt állítja, hogy évenként és fejenként ötszáz frankba kerül egy-egy növendék... Sainte-Parade kisasszony elég gazdag arra, hogy az iskolát mai terjedelmében fentartsa, de hogy a terjeszkedést győzze, a melyről álmodozik, arra nem. Spekulált és spekulálni fog. És Michel egyszer csak elmerül majd...

Duramberty Jude nem fejezte be mondatát.

Kis ideig szivarját rágtta még.

Minot és Quignonnet nem szóltak, kíváncsian várták, hova lyukad majd ki a kerület leg-befolyásosabb embere azon a téren, a melyen beszéd közben mindig tartózkodóan szokott különben viselkedni.

- Nem kellemesek nők, - folytatta a gyáros. - Segitettem őket, a mennyire csak tudtam; ha nem vagyok, soha meg nem építették volna iskolájukat; ösztöndíjat is alapítottam számukra. Ingyen ajánlottam föl nekik a tulajdon művezetőimet, hogy kitanítsák őket; nem kértek belőle, azzal az ürügygyel, hogy az iskola szabályzata nem tűr a tanításban férfiakat. De hiszen ez örütség!... A feminizmus!... Mi az a feminizmus?... Azt csak értem, hogy a nőknek meg-legyen a joguk és módjuk, hogy tisztességesen keressék meg kenyerüket, de nem kell, hogy azért a társadalom ellenségeinek álljanak.

- Ha mondom, hogy birkák! - erősgette az abbé, a kinek ez a jelző, úgy látszik, nagyon meg-tetszett.

- Odajutnak, - kapta fel a szót Quignonnet - hogy viselkedésükkel maguk ellen lázítják mindazokat, a kik eleinte kedveztek nekik. Az abbé például nem olyan képet vág, mintha szívében hordozná őket.

- Birkák, ha mondom, Jude ur, - ismételte Minot. - Helyénvaló az, hogy magániskolának ne legyen perselyese? Mert elvégre... ha állami iskolának nincsen, még azt értem... a képviselő-ház örködik rá... a kormány nem teheti, a mit akar, ámbár... végre is!... De ezek a nők, a kik keresztyéneknek vallják magukat és a kik be nem bocsátják magukhoz az egyház szolgáját? Azt beszélnek, hogy most már éppen protestánsokat, zsidókat is befogadnak az intézetbe. Meg-mondjam-e, micsodák az ilyen feministák?

- Bolondok! - mondta rá Quignonnet. - Ha meggondolom, hogy Sainte-Parade az olyan Michel-félékre bizza papirjait!...

- Anarkisták! - kezdte újra Minot. - De veszedelmesebbek a bombával dolgozó anarkistáknál is, mert a növendékek, a kiket fölnevelnek, különb dolgokat forgatnak majd föl, mint egy-egy boulevard-i házat... Felforgatják a házasságot, a családot, az egész társadalmat. Anarkista-iskola ez!... Majd meglátjuk! És az ön kötelessége volna, az öné, a ki vezetője ennek a kerületnek, hogy vagy becsukassa ezt a boltot, vagy maga vegye kezébe vezetését.

- Ugy van, abbé! - helyeselte Quignonnet.

De Duramberty Jude fejét csóválta:

- Becsukatni egy iskolát, átvenni igazgatását... Könnyebb azt elmondani, mint megtenni. Mert először is: törvényes módon nem tehetnök. De, ha sikerülne is fondorlattal, magunkra szabadítanók az iskola hiveit, a növendékek szüleit.

- De azok javarészt árva gyermekek.

- Dehogya. Az első tanfolyamban nagyon sokan voltak, tagadhatatlan. De a kik jövő esztendőre lépnek be, azoknak apjuk is, anyjuk is lesz.

- Hát akkor mittevők legyünk? - kérdezte Quignonnet. - Csak nem türelhetjük, hogy ezek miatt a különcök miatt néptelenekké váljanak a városi iskolák.

- Van okom hinnem, - mondotta Duramberty - hogy nem sokára pénzbeli zavarai lesznek. Meg is lehetne tudni arról egyet-mást. Kisértse meg, Quignonnet, nem tudhatná-e meg, miféle értékekkel dolgozik Michel mostanában. Azt mondják, hogy valami amerikai gabonakartell dolgában koczázott meg nagyobb összegeket.

- Meg fogom tudni.

- De most már nekünk is meg kellene mozdulnunk, magunknak is védelmi sorba kellene állnunk iskoláink érdekében... Van önnek lapja, abbé ur?

- Van. A *Saint-Charlesi Hetilap*. A féle kis zuglap. De azért belé lehetne dugni egy-két cikket, a melyet azután átvinnének a nagy lapok...

- Cikkeket az iskoláinkról?

- Inkább az ő iskolájukról. Régen megkezdtem volna már a *Hetilap*-ban, ha attól nem tartok, hogy Jude urnak nem lesz ingyére... Bizza csak rám. De meg azután nem csak cikket írhat az ember, hanem beszélhet is.

- Beszélhet?

- Persze... már barát a baráttal. Elmondani, ki-kinek mi a nézete arról az iskoláról... irányáról... Tudok én nem egy olyan apró tőkést Saint-Charlesban, a ki nem is sejti, hogy anarchista-telep virágzik a negyedben.

- És kozmopolita-telep! - toldotta Quignonnet. - Jött-ment valamennyi. Van közöttük román, írlandi, angol, tudom is én miféle?...

- Nagyon igaz! - mondá az abbé. - Hazaellenes és társadalomellenes iskola ez. No lám, meg van már a czime is cikkemnek, a mit a *Hetilapba* írok - tette hozzá, magával beszélve - »Egy hazán és társadalmon kívül álló iskola. Egy állítólagos feminista kísérlet.« Oh a feminizmus!... Majd beszélek róla a vallástani órán, a mamák jelenlétében. Tudom, alájuk fütök.

Duramberty és Quignonnet elmosolyodtak.

- Egyre megy! - fejezte be mondanivalóját az abbé; fölkel s reverendája ujjával keféltette kalapját. - Van a bolondok programjában nem egy olyan dolog, a mibe beleköthet az ember... Igaz! itt az ideje, hogy induljak. Háromnegyed órája várnak már Jézus szentvéreék.

Azzal bucsuzkodott.

- Vizionlátásig, abbé! - szólt utána Duramberty.

Quignonnet elkísérte az ajtóig, úgy sugta oda:

- Rendben a dolog, ugy-e?... Számítok önre.

*

Az alpolgármester és Duramberty elbeszélgettek még egy ideig a városi ügyekről.

Quignonnet azután becsapta a lajstromokat, rendbe rakott mindent s lakásáig kísért a gyárost.

- Mondja csak, Quignonnet, ismeri-e ön azt a Michelt? - kérdezte Duramberty.

- Volt vele dolgunk kétszer-háromszor. Értelmes ember, de valami hibája kell, hogy legyen, mert noha sokat keres, mégsem gazdagszik meg. Van egy... egy részestársa, valami Levallois nevű jegyző, a kinek meglehetősen rossz a hire... Tavaly hire ment, hogy a jegyző megszökött; nem volt ugyan igaz, de a kiknek pénzük van nála, kegyetlenül megijedtek.

- Beszéltem vele egyszer, - mondta Duramberty - a mikor először láttam Sainte-Parade kisasszonyt, hogy megfogalmazzuk telkem eladási szerződését... Ugy tetszett akkor, hogy ravasz és gyáva ember...

- Az olyanok gyávasága az, a kik félnek a czélzásoktól, a melyek iratrekeszükre vonatkozhatnak.

- Nos én akkorjában kivallattam belőle, miféle módon kezeli Sainte-Parade papirjait... Lehetetlen volt szabálytalanságot fedeznem föl. Ellenben örült vakmerőséget igen. Oh, de Sainte-Parade szépen megmenekült.

- Sainte-Parade-dal szemben becsületes volt mindig. Ez az, a mi megfejthetetlen.

A két férfi a rue des Vergers-be fordult.

A gyár kapujáig néhány lépés volt az ut mindössze.

Mikor odaértek, két kis feminista jött ki a szomszédos iskolából.

- Csinosak - dörmögte Quignonnet.

- Azok volnának. Kemény vetélytársai lesznek ezek a férfiaknak, ha majd mint rajzoló, zománczozók, nyomdászok és egyéb ilyenek kerülnek ki...

Elgondolkozva folytatta azután Duramberty:

- A férfiember meg sem tud már élni... Bűnös dolog a feminizmus; megkettőzi a jelöltek számát, de nem kettőzi meg az állások számát. Megsokszorozása ez a nyomoruságnak.

- Eb! - felelte Quignonnet. - Nők a férfiak vetélytársai!... Ebben én nem hiszek. Örökké hátrahozdítók lesznek ők... Hiszen kétségtelenül ön is látja a gyárban, Jude ur... Egyazon műhelyben a férfi munkájának legföljebb háromnegyed részét végzi el a nő.

- A mai nő... De a holnap női, a kiket másképpen nevelnek, a kiket gyermekkoruktól fogva hozzáedzenek a küzdelemhez, mint ezeket a kis piros öveseket... Ki tudhatná azt, miféle eredménynyel dolgoznak majd? A két Sûrier mindegyike egy-egy igen jó munkásommal ér föl.

- Akkor - mondotta Quignonnet, lehorgasztva fejét - annál rosszabb a nőkre nézve. Abban a perczen, melyben a nők belealkalmatlankodnak a férfiak mesterségébe, a férfiak kiverik őket. Tiszta sor.

- Igaza van, - hagyta helyben Duramberty. - A legfontosabb fegyver, melylyel a férfiakkal vetélkedő és a férfiak iránt ellenséges nőket föl kellene szerelni: a férfiakéval egyenlő izmok volnának...

Kezet szoritottak és elváltak.

De Quignonnet alig távolodott el még néhány lépésnyire a rue des Vergers-ben, a mikor Duramberty nevéen szólította, azután hozzácsatlakozott újra.

- Mondja, Quignonnet, - kérdezte tőle, vállára tevén kezét - hallott-e róla, hogy Remblart képviselőt szélhüvés érte volna?

- Hallottam. Duvert mondta el ma reggel. Megerősítette azután egyik számtisztem, a ki szemközt lakik vele egy Delormel-utczai házban. Mult pénteken ebéd közben érte a roham, a hosszú képviselőházi ülés után, a melyen maga is beszélt. Most jobban van már. Fenn jár, de ki nem megy még hazulról.

- Szó sem esett róla az ujságokban.

- Csakugyan. A család nem akarja, hogy hire menjen... Fél, hogy a legközelebbi választáson kiaknázzák majd ellene ezt a körülményt. De az orvosnak, a kit Duvert birt szóra, az a véleménye, hogy Remblart nem soká győzi már. Mulatságos dolog volna megfigyelni mostanában Anquetint.

- Csakugyan?

- Anquetinnek már most is az utód miatt fáj a feje... A mint hírére vette a balesetnek, azonnal értesüléseket gyűjtött Remblart-ról... A család, kitétte szürét... Sejtették, hogy halottat szimatol.

Duramberty elnevette magát.

- Lássá, Jude ur, - folytatta Quignonnet - nem kívánok én rosszat annak a szegény Remblart-nak, de bizonyos, hogy halála nem volna nagy veszteség a kerületnek.

- Remblart fáradt. Nem olyan mozgékony már.

- Olyan emberre volna szükségünk, a minő ön, a ki olyan vezetője lenne Saint-Charles ügyeinek és szükségleteinek...

- Rólam nincsen szó, Quignonnet!

- De megbocsásson, Jude ur... ebben a perczben mindenfelé önről van szó, jóllehet, szándékairól senki sem tud... Azt mondják mindenfelé, hogy Remblart utódjául kellene jelentkeznie. Saint-Charles meg sem mozdul, holott valahány más külsővárosa van Párisnak, mind fejlődik, halad. Elég volna az olyan erélyes ember, mint ön, hogy megmozduljon.

- Nagyon el vagyok foglalva, - jegyezte meg Duramberty egykedvű mosolylyal. - Anquetin kitűnően megállja majd helyét.

- Anquetin? No már azt én nem mondom. Anquetin nagyon derék, nagyon tisztességes ember, dolgozó is... Csakhogy tehetsége nem arányos ambíciójával. Polgármesternek beválik, mert polgármesternek lenni nem nagy sor! De mint képviselő, annyit sem érne, akár Remblart.

- Eh! Remblart él még, ráérünk azon törni a fejünket, ki lesz utódja.

A két férfi a gyár kapujához ért.

- Viszontlátásig, Quignonnet! - bucsuzott a gyáros.

- Jó mulatást, Jude ur! - köszöntötte Quignonnet.

Duramberty felnyitott egy kis oldalsó ajtót, a melyhez kulcsa volt és belépett a gyárudvarába.

Az ötszögű, apró kövekkel kirakott udvar, mely a rue des Vergerst szegélyezte, középfall választotta el az iskola játszótérétől. Ebben a perczben teljesen pusztá volt a játszótér.

Duramberty gyorsan ment át az udvaron, sietett föl a lépcsőn s belépett szobájába, melynek ablakai a szomszédos épületre szolgáltak.

Az ablaknak támaszkodva kémlelte tekintete az iskola udvarát.

Egy fekete ruhás, piros öves leányka az öt órai étkezésre csengetett éppen. A növendékek jókedvű zajongással özönlöttek ki; az uzsonnát elosztották közöttük, majd lánczczá alakult a gyermekhad, melynek az egyik tanítónő, egy redős arcú, fiatal, veres hajú nő volt a vezetője, a ki, noha a melegség nyomasztó volt még, rendkívül élénken vezette a játékot: Soubize Geneviève volt...

A gyáros soká elnézte a jókedvű herce-hurczát. Minthogy szemtanu nem látta, nem volt ezuttal óvatos: levetette tekintélyt adó gunyos arczkifejezését. Gondban merültek, idegesnek látszott. Dolgozóasztalának indult és állva merült gondolataiba...

Épp azon a helyen történt, két esztendővel ezelőtt, sajtáságos találkozója volt Súrrier Fridával, mely után a fiatal leány otthagya a gyárat, elvivén magával hugát is, hogy soha vissza ne térjenek többé.

Majd egy esztendeje ott lakik néhány lépésnyire tőle, egy fal választja el mindössze a két udvart és bár makacsul igyekezett üzleti ügyek czimén is megujítani vele az összeköttetést, a leány kisiklott előle mindig: majd Heurteau kisasszonyt, majd Pirnitzet toltta maga elé fedezetnek... Még csak nem is beszélhetett vele azóta...

A bírás vágya nem hagyta nyugton; egyéb módokat keresett, melyekkel megtörhesse ezt az ellentállást, a mely különködésnek tetszett neki, a ki megszokta, hogy akaratát arra is ráerőszakolja, a ki nem függött tőle...

- Majd meglátjuk! - dörmögte. - Nagyon is türelmes voltam.

Mínthogy azonban érezte, hogy vágyát egyelőre ki nem elégitheti még, erőltette, hogy egyebekre gondoljon: a beteg Remblartra, a hitelét veszített Anquetinre, az új munkakört felölőlelő jövendőre, a mely nemsokára megnyílik számára; számára, a ki immár tulontul gazdag, jóllakott az üzlettel, messzebbható munkálkodásra és hatalomra vágyik, mint a mekkora a gyár falai között telik, munkakörre, a mely tulterjed ennek a hátmögi külvárosnak határain.

III.

Hét válogatott nőből telt ki az, a mit Sainte-Parade kisasszony, az alapító, törzskarának nevezett.

Maga Sainte-Parade kisasszony eszköz volt csupán, a melyet Pirnitz Romaine, a hetek egyikének apostoli akarata mozgatott.

Pirnitz Budapesten született 1851. táján s a város egyik előkelő kereskedő családjának volt gyermeke; finom, törekeny teremtés létére, a ki azonban csodálatos gyöngédségü csábító erővel volt megáldva, a mely főként szeme nézésének rendkivüli mélységében székel, kora gyermekségében szövetséget kötött már Sanz Herminievel, egyik iskolatársával és életüket attól fogva azonegy ideálnak szentelték: a nő felszabadításának.

Mennyiségtan-tanítójuk, egy vén filozófus, avatta be őket s a könyvek, kiváltképpen Stuart Mill könyvei, az elmékedés, utazások Angliában, Amerikában, a skandináv országokban, fejezték be az alakítás munkáját.

Tiszta fejü teremtések lévén mind a ketten, - Herminie-ben több volt a szervező és gyakorlati érzék, Pirnitzben több a szárnyalás, a merészség és ékesszólás - az olvasottakat és látottakat fokonkint határozott doktrinává olvasztották.

Társadalmunk, a melyben buján hajtanak a vén hagyományok, a férfi jobbágyává aljasítja a nőt a pénz s a szerelem segítségével.

A pénz, melyet a férfi megkeres s a melyből ellátja a nőt, azoknak a lánczoknak egyike, a melyeknél fogva bizton tartja a nőt. A szerelem, melyben a férfi győzőnek tekintetik, a nő legyőzöttnek, melyben a férfi választ, parancsol, erőszakoskodik; a szerelem, a melyben - hiába hazudoznak a költők - a nő valósággal rabszolgasorban szenved, a másik bilincs.

Pirnitz és Sanzné meg voltak győződve róla, hogy minden nő méltóságának tartozik vele, hogy széttörje a pénz bilincset. Szükséges tehát, hogy minden nő készen legyen a maga fentartására.

A mi a szerelem bilincseinek széttörését illeti, tisztán érezte a két apostol, hogy erre örökké a kisebbség lesz csupán képes. Ha odaállithatjuk a nő elé ideálnak, hogy: válják el a fentartó és oltalmazó férfitől, - csupán csekély számu, válogatott nő válik el a férfitől, kedvestől, vagy férjtől.

Fontos volt azonban kezére járni az ilyen válogatott lelkek fejlődésének. Mert azoknak a nőknek száma, a kik, akár akarják, akár nem, hajadonok maradnak, évről-évre gyarapodik, mivel több nő születik, mint férfi; mivel a munka és a kicsapongás korábban öli meg a férfit, mint a nőt; mivel a rettenetes vetélkedés mindinkább habozóvá teszi a férfit, ha a család révén való tulterhelésről van szó.

Vajjon hát a nőnek, kit a társadalmi kényszer coelibatusra kárhoztat, nem akadna jobb szerepe a lemondásnál és a gyűlöletnél? Ha valóban felszabadulna a férfirabságból, nem válnék belőle a szabad nő fajképe, papnője egy társadalomnak, melyben a régi vallásoknak nem akadnának már hívői? Nem válhatnék-e belőle tulajdon testvéreinek tanácsadója, oktatója ezen az úton is kihatván a férfi erényességére? De igen, szükség van ilyen felszabadultakra az új társadalomban. Minden áron föl kell őket nevelni.

Minden feminista ujtásnak az iskolával kell kezdődnie, melyben a gyermeknő valami mesterséget és valamely doktrinát tanul.

Pirnitz és Sanzné eszméinek első megvalósulása egy kollégium volt, a melyet hazájukban, Buda környékén alapítottak. Gyors siker volt az eredmény: a két alapító nemsokára hü szövetségesekre bízhatta művét.

Az eszmének másodszori gyakorlati kivitele a londoni csodálatos Free College volt, a mely eleinte a Cavendish Squaron állott, 1897-ben pedig azokban a tágas épületekben helyezték el, a melyeket mai napig is elfoglal az Allan Street-en, a Kensington Road közelében.

Ez az intézet nemsokára annyira nekilendült, hogy Sanzné teljesen neki szentelte magát. Utóbb, hogy kora ránehezedett és kövér, asthmás teremtés létére, a ki nehezen mozdult, a gyakorlati szükségletek teljesen lefoglalták. Hovatovább arra szorított már csak nagyratörése, hogy független nőket neveljen, a férfinemmel szemben tudatos egyéniségű nőket: és free college-beli növendékeinek angol-szász vérmérséklete nagyban segítette ebben.

*

A mi Pirnitzet illeti, az évek száma egy morzsányival sem csökkentette meg az Eszméért való lelkesedését. Papnőket nevelni az ujjáalakított, - mint ő mondá - az »Erős szüzek« társadalmá számára, a kiknek nem csupán az a képességük van meg, hogy szabadjukra éljenek, de hogy felszabadítsanak és fölébresztszenek más emberi lelkeket is, - ez volt szívének állandó ideálja...

Herminiere hagyván a szépen boldoguló Free College vezetését, maga átkelt 1895. táján a la Manche-on, megtelepedett Párisban, tanulmányozta a feminista csoportokat, nem hogy közbük álljon maga is, hanem hogy méltó hívőket válogasson közülök. A kongresszusok és meetingek zajában kevés ilyenre akadt.

Választása elsőnek egy volt állami iskolai tanítónőt ért, az igen értelmes s a függetlenítés eszméivel telített Heurteau kisasszonyt, meg ennek egyik barátnőjét, Hespel Duyvecke-t, a ki Hazebrouck környékbeli földművelőembereknek volt leánya s azért jött a fővárosba, hogy a tanítói mesterségre készülődjék.

Ráakadt azután Pirnitz Párisban annak a Craggs Edithnek testvérnénjére, a kivel Londonban ismerkedett meg volt methodista körökben. Craggs Daisy körülbelül negyvenesztendő ir nő volt; ifju korában résztvett hazája politikai mozgalmában; most azonban, miután az élet tanításai megérlelték eszét, csak elvben volt forradalmi érzelmű, - kenyerét különben fordítással kereste és azzal, hogy külföldi lapoknak dolgozott.

Szenvedélye volt a könyörületesség, azért magához fogadta a Gyermekmenedékhely egyik neveltjét, Soubize Geneviève-et, megrögzött alkoholistá szülők gyermekét, a ki maga is ideg-

bajos volt. Daisy önfeláldozó gyöngédsége értelmes és életrevaló ifju teremtéssé változtatta a kényeskedő és indulatos gyermeket; anyai gondossága pedig meggyógyította. Soubize Geneviève végigjárta az orvosi egyetemet és okleveles bába lett.

Heurteau kisasszony, Hespel Duyvecke, Geneviève és Daisy voltak Pirnitz legelső ujonczai...

Az apostol ugyanekkor kereste a pénzforrást, a melyből iskolát alapíthasson: egy ujság-hirdetés révén összeköttetésbe került Sainte-Parade kisasszonnyal, a ki menten belészeretett Pirnitzbe és terveibe. Már ez is sok volt, de még nem elég. Pirnitz körül nem volt már ott Sanz Herminie; de se Daisy, se Geneviève, Duyvecke, még Heurteau kisasszony sem váltotta testre azoknak a szövetségeseknek fajképét, a kikre vágyódott. Nem akart addig, belefogni a mübe, a mig reájuk nem akad. Csak 1896-ban vezette reájuk a véletlen szomszédság.

Szerény szobát bérelt a Sourdière-utcza 21-ik számú házában.

Közvetetlen szomszédságában egy család élt, melynek tagjai az özvegy anya és két leánya volt. Sûrier Christine, az özvegy asszony, azzal keresett egy kis pénzt, hogy kalapokat készített egy házbeli divatárusnő számára. Frida és Lea, a két leány, - nagyon csinosak és szemmeláthatóan igen komolyak mind a ketten - Duramberty gyárában dolgoztak; Lea mint rajzoló, Frida mint a könyvviteli osztály feje.

Pirnitz igaz hivatásuk jeleit fedezte föl a két testvéren.

Sulyos csapások sora alakította az idősebbik leánynak nagy lelkét, ébresztette, gyermek létére is, lelkiismeretének és asszonyi mivoltának tudatára, ez lázította fel a rabszolgasors ellen, melyet a férfi erőszakol a nőre; és Frida azután a maga képére alakította hugának lágy, hajlítottabb lelkét.

A két testvér, noha egyazon nevük volt, tudta mégis, hogy nem ugyanazon apának gyermekei. Ismerték a mindennapi drámát, a mely megbecstelenítette volt tüzhelyüket: Christinet, szegény tanítónak a leányát, elcsábította s tizenkilenczéves korában anyává tette Henri d'Uzac, egy fiatal jogász-doktor. Henri apja, a ki milliomos bankár volt a Faubourg Saint-Honoréban, durva erőszakkal eltépte a köteléket s mig fiát kiségitő birónak küldette Algirba, Christine-t ellátta hozománnyal és férjhez adta Sûrier Constant-hoz, a bank egyik hivatalnokához.

Tudta a két leány, hogy édesanyjuk beleegyezett ebbe az aljasságba, sőt hogy utóbb bele is szeretett Sûrierbe, a kaczer játékosba, a kit kikezdett már az aszkor s a kinek Lea utószülött gyermeke volt.

Igen, Frida és Lea tudtak minderről a nyomoruságról: a szegények gyalázata a köztudaté; azután meg a gyűlölség óráiban maga Christine adta ki magából foszlányonkint a titkait.

Frida, bár gyermek volt, de korán érett éleslátásával utálta a befurakodottat, a ki nevelőapja volt. Gyermekes lelkiismerete megbocsáthatónak ítélte édesanyja hibáját; de meg nem bocsátotta a vásárt, a mely sulyosabbá tette a hibát; főként azon indult föl, hogy édesanyja szeretni tudta Sûrier-t, hogy térdére ült, hogy ajkát nyujtotta neki...

Mikor azután Sûrier meghalt, rajta volt, hogy megtisztítsa a bemocskolt tüzhelyet. Vad féltékenységgel őrizte édesanyja becsületét és huga ártatlanságát. A szerelem és házasság, néma és fájdalmas gyermekkora idején, a gyalázat kettős forrásának tetszett neki: kétség-telenül zavaros, esztelen képzelődés, de a mely olyan mélyre és olyan erősen vésődött bele, hogy utóbb semmi ki nem tudta törölni belőle.

Az özvegy Christine-hez soha férfi nem közeledhetett. A mi Leát illeti, ő Fridával egyetemben el volt határozva, hogy soha férjhez nem megy: a két testvér örökké egymás mellett, örökké egymásért fog élni...

Pirnitz feltárta előttük az eszményt, a mely felé igyekeztek, jóllehet nem ismerték: azt az eszményt, hogy ne csupán a maguk védelmének éljenek, de hogy megvédelmezzék a férfi ellen számtalan testvérüket, a kik nem olyan erősek, mint ők, hogy megoltalmazzák a ki nem választottak gyöngelékü nyáját...

Mikor az apostol ilyenformán beavatta volna őket terveibe, Sainte-Parade kisasszony pedig kalauzolójokul szegődött, kivették ők is részüket a társadalmi mű gyermekkorából; sőt éppen Frida volt az, a ki a Duramberty gyárával szomszédos telket kiszemelte és a ki szerencsésen dülőre is vitte a tárgyalásokat.

Ezenközben Christine halála minden gyermeki kötelességtől fölmentette a két testvért; Duramberty Jude-nek az a különös kísérlete, mikor sértő hidegvérrel ajánlotta Fridának, hogy egyesitenék azt, a mit ő szabadságuk fölöslegének nevezett, Leával egyetemben elüzte a gyárból Fridát.

Ettől fogva a műnek szentelték magukat testestől-lelkestől. Pirnitz Londonba küldte őket; Leát, hogy az angol diszitő-ipart tanulmányozza Clariss and Sons-ék nagy gyárában, a melyben Edith is dolgozott, Craggs Daisynek huga; ilyenformán nagyobb avatottsággal vezethesse majd az iskola ipari rajz-tanfolyamát. Frida pedig a gazdálkodásnak adta magát, segítette Sanznét, a ki tulságosan el volt halmozva munkával, azóta, hogy a Free College, áthelyezkedvén az Allan Streetre, kibővítettet.

Pirnitz úgy vélte, hogy egyéb hatása is lesz még Londonnak két tanítványára: valóra váltottan, élően látják ott a gyakorlatian működő feminista szövetségeket: például a Free Colleget, vagy Edith Wesley-klubját. Rá is akadtak ott mindenre, de még egyebekre is, a miket Pirnitz előre nem látott volt: London lett felavatásuknak első állomása...

*

Ki fogja elemeikre bontani a lelkek kölcsönös vonzódásának törvényeit, a melyek csalhatatlanabbak, mint a tétlen világokéi?... Ha meglepőnek valljuk, a mikor lények, kiknek az a rendeltetésük, hogy nagy hatást tegyenek egymásra, ha az ilyen lények összetalálkoznak, nem azért van-e ez csak, mert nem tudunk, mert megfélekedzünk a hiábavaló találkozások, a viszonthatás híján kárbavesztett erők határtalanul nagyobb mennyiségéről?...

Tessék elképzelni nyugati Finnország egyik félreeső városában egy tanár otthonát: a férjet, a kinek Ebner a neve, feleségét, Tinkát, a két, öt és hat esztendő leánykát, Carolát és Idát.

Tinka bátyja, Ortsen György, velük él és György, meg Tinka szellemi egysége olyan erős, hogy nem a férj, hanem a testvér igazi lelki társa az ifju nőnek. Soha el nem hagyták egymást; ugyanaz a művészi izlés, ugyanazok az álmok, ugyanazok az olvasmányok, közös emlékek, érzések és vágyak kincstárát gyűjtötték bennük halomra.

Egyszer azután fölfedezik György és Tinka, hogy Ebner tanárnak, minekelőtte megnősült volna, leánygyermeké volt egy szegény cselédleány révén. A cseléd meghalt; a leányka, a ki nem ismeri igazi atyját, dajkaságban van egy szomszédos városban.

Tinka és György elszörnyűködnek, sürgetik Ebnert, hogy ismerje el magáénak a gyermeket, nevelje föl testvéreivel együtt. És minthogy a tanár, félénk ember léte, a ki megijed a közvéleménytől, habozik, vonakodik: ezen a bűnös gyávaságon olyan utálat fogja el Tinkát, hogy menten kiábrándul férjéből, a tüzhelyből és a gyermekekből is, a kik a földtől fosztanak meg egy elhagyottat... A skandináv lélek, a hogyan az észak irodalma feltárta azt előttünk, képes a lelkiismeret ilyen forradalmaira, a melyek ámulatba ejtik hagyományos erkölcsök-alakította lelkünket és hitetlen, vagy szánakozó mosolyt fakasztanak ajkunkon.

De mit törődtek a hagyományos erkölcs kétségeivel és részvételével az olyan erős lelkek, mint György és Tinka?

Kopenhágába vonultak vissza.

György, a ki szép volt, akár Odhin paradicsomának valamelyik hőse, de gyermekkori torokbaja óta gyenge egészségű, festeni és zongorázni tanított: mindenféle művészet dolgában csodálatosan megáldott amatőr volt.

Tinka, igénytelen nő léte, az irással próbálkozott, hogy így keresse meg kenyerét. Az első történet, a melyet elbeszél, a maga története volt, lelkiismeretének drámája, megválása a hitvesi háztól.

És történt, hogy ez az igazsággal és szenvedéssel teljes könyv, a melyet egy művész-gyermek irt, hirtelen eltöltötte a skandináv világot új voltával és fényével. Tinka, mint hajdan Byron a Childe Harold megjelenése után való napon, arra ébredt, hogy híres valaki...

Nem törődött ugyan a dicsőséggel, de beleszeretvén művészetébe, melyet a szükség tárt föl előtte, nyomban munkába kezdett s megirt egy más könyvet, a melynek címe *Sergius* és *Hilda* lett.

A nő felszabadulásának kérdését tárgyalta benne ezuttal; tárgya egy szabad házasság volt, azok közül az északi országokban éppenséggel nem ritka (tanu reá a híres Kovalevszkij Szónyáé) misztikus házasságok közül való, a melyekben két ember lelke, gyöngédsége, szelleme kél egybe, de a melyből kiküszöböltetik a testi egyesülésnek még a gondolata is...

Javában dolgozott a könyvön, a mikor György egészségi állapota nyugtalanítani kezdé. Kopenhága éghajlata nem vált javára. Aggódásban valamelyik nagyváros orvosaitól akart tanácsot kérni, azért Londonba utazott.

Sanzné Tinka első könyvének megjelenése után bámulatát fejezte ki levélben. György és Tinka hozzá fordultak; ő volt az, a ki kényelmes és kellemes lakást keresett számukra Picadilly egyik butorozott házában, - az Apple-Tree-Yardon 3. szám alatt.

*

Nagyon természetes, hogy mikor Pirnitz értesítette Sanznét, ez ugyanazt az apple-tree-yardi házat ajánlotta Fridának és Leának is, a midőn Londonba jöttek... A két testvér ilyformán megismerkedett Györggyel és Tinkával.

Ki ne sejtette volna előre, hogy az ilyen lelkeknek hatalmas kölcsönös hatásuk lesz egymásra?... Tinkában és Györgyben az erkölcsi eszménynek addig nem is sejtett képviselőit látták Lea és Frida. Hogy úgy mondjuk, anyag nélkül valóknak tetszettek neki.

György nem sokára úgy bánt velük, mintha testvérei lettek volna; a leányok, a kik alapjában véve borzadtak a férfinek nővel való érintkezésétől, első izben kerültek szembe egy rendkívüli lényvel: a tiszta férfival.

Ők meg viszont a párisi nők kecsességével, összehangzó, elegáns és meleg lényükkel, a mely latin fajuk öröksége, szenvedélyes csodálatot keltettek Györgyben és Tinkában... És a misztikus frigyekről szőtt álmok, melyekben a férj választott testvérként szerepel csak - s melyeket Tinka könyvének olvasása élesztett, elragadta, andalítón izgatta egyre szűkebb körre szorító életüket.

Fridának és Leának ez az álma György alakjában öltött testet; de valóra csak Leára nézve vált az álom.

Frida nagy lelke eltemette fájdalmát és ez az emberfölötti győzelem, a melyet magamagán ült, végképpen megszilárdította...

Leára, Györgynek választott testvérére egyéb, gyötrelmesebb szenvedések várhoztak. Miután négy hónapig voltak misztikus jegyesek s igazi eszményi álmodást, a valóságra ébredt Lea: szerette Györgyöt, de nem úgy, a hogyan a testvér szeret, hanem mint a hogy a hitves. Ajkuknak első érintkezése, a magafeledés lázában, eltépte a fátyolt, melybe az elkerülhetetlen emberi szerelem elburkolódzott előlük.

Lea magánkívül szakította ki magát György karjából s könyörögve kérte Fridát, hogy mentse meg magamagától.

A két testvér erre ott hagyva Londont és az Ortseneket, sietve visszatért Párisba, hogy Pirnitz árnyékában keressen oltalmat.

- Most már igazi apostolok önök!... - mondá nekik Romaine, karjaiba szorítva őket. - A fájdalom fölszabadította önöket!

*

Egy esztendőnél nagyobb idő telt el ezóta a válság óta akkoráig, mikor a nagy mű sikere révén feltámadt ellenségek szövetekezni kezdettek...

Termékeny esztendő volt: az iskolát megépítették, berendezték, felavatták; tizenkét hónap elég idő volt arra, hogy kedvükre alakítsanak át vagy harmincz növendéket, a kik alkalmasságnak látszottak arra, hogy részt vegyenek az ipari oktatásban, a mely mesterségre tanítja őket és az erkölcsi oktatásban, mely a feminista tanítást védi fejükbe; számuk a legközelebbi beírásán kétségtelenül megkétszereződik. Ugy látszott, ugyanaz a buzgalom, ugyanaz a jövőben való bizalom lelkesítette a hét nőt, a ki vezette és oktatta a harmincz növendéket.

De az átható tekintet, a mely megszokta már a lelkek kémlelését, elámult volna rajta, a mikor leszállván ezeknek a nőknek szívébe, vérzőnek látott volna ott nem egy rostszálat, a mely a multhoz fűzte őket még nemrégiben. Ebben a latin országban - nem úgy, mint Amerikában, Skandináviában, sőt Angolország és Németország bizonyos vidékein is, ahol feminista hagyomány virágzik már - minden felszabadult nő szakít előbbi környezetével...

Hányszor nyomult könny Craggs Daisy és társának, Soubize Genevièvenek szemébe, a mikor titkon visszasírták a könyörületességben töltött bohéme-kort, Ségur-avenue-beli lakásukat, a hol könyvek és vegyészeti szerszámok összevisszaságában éltek - s egy jámbor félbolond nő szolgálta őket, a kit Daisy szedett volt föl az utcán... Mennyire nyomasztotta őket a szinte kolostori rend, de a melyet még is elfogadtak, a melyet ők akartak!... Geneviève egészsége is megsínlette az új életet: ideges rohamok, a melyeket Daisy eltitkolt, gyötörték megint rettenetes éjszakákon...

Még Hespel Duyvecke is, a fehér husu, békés szemü, nyugodt Duyvecke is gyakran visszavisszanézett a múlt felé. A mikor nemrégiben mint egyetemi hallgató a Cujas-utcában élte meg tiszta és munkás életét, megkedvelte egyik szomszédjának, valami Rémineau nevű faszobrász özvegyének kis fiát; és mióta elhelyezkedett az iskolában, bizonyos volt benne, hogy a gyöngye, nyápicz gyermek elpusztul bele, hogy hosszú időközönként láthatja csak »Vecke mamust«, mert így hívta.

Heurteau kisasszony, komoly és csendes természetű nő léte, kétségtelenül jól érezte magát az iskola és a feministák körében; csak azt kívánta, bár volna az intézet nyilvánosabb, hivatalosabb színű.

A mikor titkon egybevetette sorsát azokkal a társnőivel, a kik állami iskoláknak lettek igazgatónői, kellenetlenül tűrte csak Pirnitz Romaine makacsságát, melylyel ez elutasította a város és a kormány támogatását...

A mi Leát illeti, valahány társnője, mind tanuja lehetett, hogy tulságos buzgalommal is dolgozott az intézet boldogulásán; hogy fáradhatatlan törekvéssel adta ki minden erejét; hogy növendékei imádták, a tanítónők pedig tisztelték, mint az erős szüz mintaképét...

Ő maga elzárta szívét a zavaró gondolatok, az ellágyító visszaemlékezések elől... És mégis hányszor érte rajt' magát, hogy a mult levegője fűrésztli!... Hány önkéntelen álom idézte föl azt az apple-tree-yardi délutánt, menyasszonyi sétáját Györggyel a parkokban és London *suburb*-jeiben¹ és mindennél inkább azt az egyetlen csókot, a mit a kocsiban váltottak egyszer este, a mely Richmondból vitte haza őket!...

Ingerültségében és megalázottságában ilyenkor felfortyant benne a dacz és a lázadás:

- Még is én győztem! - gondolta magában. - Önként váltam meg Györgytől. Láttam azóta megint, de nem engedtem...

Csakugyan volt vele találkozása Párisban, néhány hónappal azután, hogy elmenekült Londonból...

György Olaszországból jött meg akkortájt, a hol megkísérlette, hogy az új művészet és az új ég látványával üzze el magányos bánatát; és Leának úgy tetszett akkor, mintha megváltozott volna: férfiasabbnak látta és kevésbé tisztának; az álom rovására beleszeretett az életbe; megváltozott, mint minden barbár, a ki valaha latin földet tapodott; Olaszország bűvös hatása alatt ráakadt önmagára, mint a hogy az Éjszának számtalan művésze, Goethe, Shelley, Björnson Björnsterne.

György könyörögve kérte, hogy kövesse, hogy feleségévé akarja tenni s megtagadta egyben a misztikus jegyesség agyrémét. És Lea talán enged is, ha Pirnitz néhány szavával vissza nem tartja:

- Ez az ember azt állítja, hogy megváltozott, - mondta az apostol - azt állítja, hogy az élet megnyilatkozott neki... Nos hát, tudja meg, Lea, mi nyilatkoztatta meg neki az életet... Asszonyi édelgés. Új élvezetre, új kéjre akadt, most hát önön akarná kipróbálni. Örökös rabszolgasággal kínálja...

György, a ki valótlanul mondani nem tudott, nem volt képes meghazudtolni Pirnitz jövendölését. Le volt győzve ettől fogva: méltatlankodó jegyese vonakodott követni.

Azóta mi hírét sem hallotta Lea Györgynek; nevét sem ejtette ki többé... De lázadó gondolatai örökké csak a távollevő körül forogtak. És valóságos dühvel szentelte magát tanítói és apostoli hivatása kötelességeinek; fölemésztette vele egészségét, de megnyugvást, feledést találnia azért még sem sikerült. Sőt úgy látszott, hogy az emlékek dudvája napról-napra mind sűrűbben, mind elevenebbül hajt ki. Lea rémülten látta, mint lepi el ez az ártalmas dudva a mübe vetett hitét, a lemondásra való hajlandóságát, sőt Pirnitzbe vetett bizalmát is, - szívének minden ép hajtását...

*

A hét alapító közül csupán Pirnitz és Frida volt ment a mult emlékeitől, az ő szemük változatlanul a jövendőre meredt, az eszme kibontakozására. Pirnitz más fajnak volt gyermeke; az ő fajának már előző nemzedékeit is megszállta volt a nő felszabadításának vágya. Frida kivételes virágszál volt, a mely francia földben bocsájtott indát és szökött szárba s a talajnak mostoha hasága és a viszontagságok ojtottak belé erőt... Ők ketten tették ki a münek igazi izomzatát; és ha a münek, a melyet kívülről ellenség fenyeget, belül pedig a bomlás gombái aknáznak alá, el is kellene enyésznie, ők elég bátraknak érezték magukat, hogy megépítsék újra másfelé...

---

¹ Külső város.

IV.

Néhány nappal azután a beszélgetés után, melynek során Quignonnet, Minot abbé és Duramberty Jude kicserélték a Pirnitz Romaine művére vonatkozó nézeteiket, délelőtt tizenegy óra tájt egy bérkocsi állott meg a rue des Vergers-i iskola előtt; a kocsin az a bizonyos, disznóbőrből való utiláda, a melyet nagyon jól ismer az, a ki Angliában járt valaha.

A kapu rögtön feltárult és Pirnitznek törékeny árnyékalakja futott az utas felé, a ki akkor szállt ki éppen a bérkocsiból. A vendég természet egy asszonyszemély volt, a kinek szabályos vonalú arcán, melyet a szürkülő szőke hajfonatok közül előtetsző hajú nehézkessé tett, hajdani szépség nyomai látszottak még.

- Herminie!

- Én kicsi Romaine-om!...

A két nő jó ideig ölelkezve állt a küszöbön.

Míg a kapus kifizette a kocsist, meg levette az utiládát, Pirnitz Romaine hosszukás, áttetsző kezében szorongatva Sanz Herminie vaskos és husos kezét, ezt mondá:

- Mennyire szerettem volna elébed menni az északi pályafőre!... De negyed tizenegyig az idősebb növendékeknek tartok előadást... Ugy gondoltam, nincsen jogom elmulasztani az órát a magam kedvtelése miatt. Nem veszed rossz néven, ugy-e, nem?

Sanz Herminie megszorította barátnője kezét.

- Dehogya. Hiszen tudod nagyon jól, én is azt tettem volna, a mit te.

A kapus, a ki vállán czipelte a kis sárga ládát, elébe került most a két nőnek a homokos, ákáczzal beültetett udvaron...

Az iskola épületei nagy ablakaikkal, faïence-diszes falaikkal s a pántok kékes árnyéklatu vasdiszítése csillogott a napfényben. Pirnitz, a ki kettejük közül a könnyedebb volt, elhagyta Sanznét, a ki kinosan tudott csak járni.

- Nagyon gyorsan jársz... - mondá s megállott, hogy lélekzetet szivjon, azután Romaine gyermekies vállára tevén kezét, leült az udvaron egy padra. - Te csak ma is olyan fürge vagy még, mint tizenöt éves korodban... Bezzeg én rettenetesen vénülök.

- Hát ugy van a dolog, hogy én már már tizenötéves koromban is olyan voltam, mint ma: arcom egy kis jámbor vén leány arcza volt...

Sanzné szemügyre vette a szomszédos épületeket.

- Nagyon szép itt minden! - mondá azután. - Nagyon jól terveztétek és vittétek ki a párisi szakiskola céljaira.

Pirnitz mosolyogva vetette ellene:

- De még sem olyan fényes, mint a Free College!

- A Free College, kérlek, arisztokrata intézet. De különben még az is tulságosan egyszerű volna szakiskolának - tulságosan »műhelyszerű«, ha azon eszmék nyomán indulna az ember, a melyek mostanában Londonban diadalmaskodnak... Templomokban szeretnének már tanítani... No de már mehetünk!

Az épületek bal szárnya felé tartottak s benyitottak az egyik házba.

Miközben a lépcsőn fölmentek, Pirnitz fölvilágosította barátnőjét:

- Szobád szomszédos az enyémmel - s hogy Sanzné minden lépcsőfokon meg-megállt, folytatta - az a kedves Sûrier Lea, az, a kivel Londonban megismerkedtél, engedte át neked. A mig velünk leszel, ő majd testvére szobáján osztozik.

- Hogy van a két szép testvér? - tudakolta Sanzné, a mikor végre fölértek a második emelet lépcsőkanyarulatára. - Jókedvűek még és sokat dolgoznak-e?

- Frida, igen. De Lea már nincsen olyan jól...

A kapus, a ki lerakta terhét, visszajött. A szoba küszöbén érte a két nőt. Pirnitz angolul fejezte be mondatát:

- *Lea is poorly. I am afraid of consumption.*²

Mikor benyitottak, ujját ajkára tette s szemeivel a szomszédos szoba ajtaja felé intett.

- Az ő szobájuk, - suttogta halkán.

- Ah! - kiáltotta Sanzné s mélyet sóhajtva, levetette magát egy karosszékbe. - Hiába, már én szakítottam a lépcsővel... Iskolátkban, ugy látszik, nincsen felvonó... De azért kedves egy hely ez... Micsoda világosság, micsoda levegő!...

Pirnitz, balkezét a kandalló párkányára támasztva, mellette állt s le nem vette kedves apostolkodó társáról két szép mágneses szemét, a melyekben ragaszkodó öröm csillogott.

- Csakhogy látlak, Minnie! Csakhogy enyém vagy! Minő boldogság! Haszontalannak és tökéletlennek tetszett nekem minden, a mit tettem, a mig meg nem mutattam néked... Milyen könnyű és minő gyümölcsöző volna a munka, ha közel volnál hozzám!

- Gyakran gondoltam erre én is... - felelte Sanzné. - De hát mi, munkások, nem vagyunk annyian, hogy ki-ki maga választhatná meg társát: mindenik szőlőtőke lefoglalja egyikünket. De azért Romaine, ha távol vagyok is tőled, veled vagyok akkor is mindig. Valahányszor valami kétes körülmény dolgában kell döntenem, reád gondolok s kérdem magamtól: Vajjon mit tenne Romaine? - És a te drága szemed olyankor megfelel kérdésemre, világossággal tölt el.

Könny nyomult föl Herminie szempillájára.

Pirnitz megcsókolta barátnője korai redőit homlokán, a szürkülő hajfonatok között.

- Gondolatban soha meg nem váltam tőled, - mondá. - De ha a gondviselés úgy akarná, hogy életünk együtt érjen véget, boldog volnék...

Néhány pillanatilag hallgatag gondolkozott el mind a kettő.

Azután Pirnitz megrázva fejét, mintegy, hogy elűzze az álmok továbbfűzését, kérdezte:

- Meddig maradsz nálunk?

- Kevés híján egy hétig. Hiszen tudod, amolyan tapogatódzásféle ez az utazásom. Néhány Free Collegebeli növendékem fejébe vette, hogy intézetünk fiókot nyisson Párisban, hogy itt azután tökéletesithessék magukat a francia nyelvben... Családjaik önként felajánlják reá a szükséges pénzt; hiszen tudod, az angolok bőkezűek a nevelésügyi dolgokban. Arról van szó, hogy megfelelő helyiségre akadjunk; egyik segédünk azután berendezi majd. Ennyi az egész. Azt hiszem, öt-hat napból kifutja?

---

² Lea szenvedő. Félek, hogy elsorvad.

- Keresgéltem már helyetted drágám. Délután sorra járjuk majd a házakat. Micsoda öröm, hogy veled járhatok!... Nagyon boldog vagyok. És hidd el, szükségem volt jelenlétedre. Mert komoly gondjaim vannak.

- Lea?

- Elsősorban ő... Azután egyebek... újabb fajták, a melyekről nem irtam még neked.

- Az iskola dolgában?

- Abban.

- De a mikor mindennel olyan szépen boldogultok!

- Boldogulunk még ma. De a holnap már nem biztos... Megmagyarázom majd.

Ebben a pillanatban feltárult a szomszéd szoba ajtaja: egy magas termetű, nyulánk, sötét mályvaszín, egyszerű és kacérság nélkül való ruhába öltözött ifju leánynak árnyékalakja jelent meg; arcza sápadt és rajongó kifejezésű volt, szép szeme világoskék, sűrű haja pedig gesztenyeszín... Hogy meglátta Sanznét és Pirnitzet, megállott, úgy fogta kezével az ajtókilincset.

- Beljebb, Lea, - biztatta Pirnitz - kerüljön beljebb...

- Bocsánat... azt hittem... rajzolóasztalomat szobámban hagytam...

Arczát, a mely addig szinte áttetszően fehér volt, pirosság öntötte el hirtelen, rohamosan, a mely még a szemek lágy tisztaságát is elhomályosította. Sanzné fölemelkedett:

- Nem ismer rám?

- Dehogyan nem, asszonyom... Bocsásson meg. Annyira meglepett, hogy szobámban találtam valakit. Pedig együgyűség, mert tudtam, hogy meg fog érkezni... Hogy van, asszonyom? Frida boldog lesz, hogy viszontláthatja.

- Én is - felelte Sanzné - igazán nagy örömmel látom viszont. Jól emlékszem még azokra a hónapokra, melyeket a Free College-ben töltött. Oh, bizony azóta sem akadtam olyan segítőtársra. Azért jött el hozzám állítólag, hogy megtanulja, mint kell vezetni egy iskolát. De két hétbe se telt s már jobban értett hozzá, mint magam. Minő tiszta értelmesség és micsoda szigorú lelkiismeretesség!

Lea elnézte Sanznét; a pirosság elenyészett lassan-lassan arczáról, a mely feltűnő halaványra vált megint, mint rendesen.

Azt hitte volna az ember, hogy magával beszél; mormolás volt, a mit mondott:

- Free College... London... milyen messze való mindez innen... és hányszor rémlik úgy, mintha tegnap lett volna. Megérkezésünk a Temzén, a szürkületben... Craggs Edith, a ki furcsa wesleyi öltözetében várt reánk a fresh-warfi hajóhídon s elvezetett bennünket abba a szobába, melyet ön választott számunkra az Apple-Tree-Yard-ban... És látogatásunk a Free Collegében még aznap este... Emlékszik-e még asszonyom?...

- Hogyne emlékezném! - felelte Sanzné. - Éppen az együttes nevelésről volt felolvasás nálunk akkor este, hogy Edith elhozta önöket hozzánk... Egy amerikai nő volt a felolvasó, miss... Hogyan is hívták?

- Miss Smithnek, - felelte Lea - Smith Ada.

- Igen, az volt... A felolvasás után Edith bemutatta önöket nekem s én rögtön azokra a kedves francia lányokra ismertem magukban, a kikről Pirnitz annyit irt nekem... Még most is látom önöket a párisi nők elegáns gyászruhájában... Ön, Lea, ön, noha bátor leányka volt, még is

sirva fakadt arra a gondolatra, hogy másnapról kezdve dolgozni jár majd Edithtel Clariss and Sons-ékhoz, holott testvére velem marad a Free Collegeben.

- Derék Edith! - suttogta Lea. - Legkedvesebb társam volt ő Londonban. Vagy tiz hónap előtt meglátogatott bennünket Párisban; egy methodista kongresszus üléseire járt el... Azóta hírét sem hallottam. Hogy van?

- Magam sem láttam - felelé Sanzné - jó ideje... A mikor legutóbb találkoztunk, kijelentette, hogy oda szeretné hagyni Clariss gyárát; úgy vélte, hogy mint a munkásnök felügyelője, nem mivel elég jót. A betegápolók hivatása - a *nurse*-eké - csábította...

Elhallgatott.

De Lea nem hallgatta már akkor. Fátyol borult arczára. Pirnitz magához vonta a fiatal leányt és anya módjára csókolgatta.

- Drága kicsikém! Drága kicsikém! - suttogta...

Lea szótlánul bontakozott ki karjából... A visszafojtott zokogásnak áradata forrongott keblében...

Egyetlen szót nem tudott mondani és elfeledkezővén róla, hogy keresett valamit, hirtelen kisietett a szobából.

- Szegény gyermek! - mondotta Sanzné. - Ugy látszik, súlyos csapás érhetne.

- Jelenléted és a miket mondottál tulságos élenken idézték föl neki azt az időszakot, a melynek emléke kiforgatja mivoltából... Hiszen ugy-e ismerted a történetét?

- Ismerem... az Ortsenek... György és huga, Tinka... Miután Lea és Frida elutaztak már Londonból, Tinka elmondott mindent... Egygyel ismét több bizonyosságát nyertem annak, hogy bizonyos eszméket, bizonyos szokásokat lehetetlen áthonosítani és hogy az éghajlatnak és a fajnak különbözősége az erkölcsök különbözőségét jelenti. A regényes Tinka a felé a misztikus jegyesség felé vitte Györgyöt és Leát, a kik szerették egymást, a mely mindennapi és lehetséges a skandináv országokban, de meg nem fér egy latin nő vérmérsékletével... A dolog végét ugy-e, tudod?

- Tudom, - felelte Pirnitz. - Mikor szegény Lea néjével egyetemben megjött Londonból Párisba, én vettem oltalmamba; olyan szégyen bántotta, a mért meglepette magát gyöngeségtől, a mért eltűrte egy perczre jegyese szeretkezését, a minőt a jóvátehetetlen bukáson érez az ember. Én megszilárdítottam elhatározását. Lea, testvére mellett s az én oldalamon apostollá lett. György, Olaszországból hazatéret, el akarta hódítani tőlünk; de én meg tudtam tartani.

- Ezt cselekedted volna, Romaine?

- Hibáztatysz érte?

- Nem hibáztatlak. A magaválasztotta hajadonság nyilvánvalóan annyira fölöntes helyzetet, olyan lelki arisztokráciát jelent a nőre nézve, hogy a kik neki tudják szentelni magukat: kiválasztottak. De az élet megmutatta nekem, hogy nem mindenik nő tudja. A jövő Évája, a *new woman*³, a kit Tennyson emleget, kivétel. Az erős szüz, a kiről egész életünkben azt álmodtuk, hogy megalkotjuk, még ritkább. Nem lehet azt úgy megnevelni, mint a gyümölcsöt az üvegházban. Magától nő, nyílik az. Ha Leában csakugyan választott lélek dobog, helyesen cselekedtél. Ha nem... jobb lett volna tán neki a házasság...

---

³ Uj asszony.

Pirnitz, a kinek ibolyakék színű szemebogara mozdulatlanul helyezkedett el szemének tiszta zománczában s a maga fájdalmas szépségében méléző hangulat áradt ki belőle, azt felelte:

- Azóta a nap óta, hogy György és Lea válását dülőre vittem, gyakran elgondolkoztam ezeken a dolgokon. Gyakran kérdeztem magamtól, mikor a legnagyobb gyötrelmem kinzott, látván azt a gyermeket, a ki áldozatába belehal: »Helyesen cselekedtem-é? Jogom volt-e hozzá?«... És elképzeltem, hogy ha György eljönne ide megint, mint a hogy eljött nyolcz hónap előtt és követelte a szerelem nevében jegyesét s a házasság, a család révén való boldogságot ígérte neki... Azt kérdeztem magamtól, hogy ma, a mikor tudom, mennyit szenvedett Lea azóta, megtenném-e megint azt, a mit megtettem?

- Nos?

- Hát meg... megtenném. Azt mondanám Leának, a mit akkor mondtam volt s a mivel visszatartottam: »Az asszonyok megtanították ezt az embert arra, mi a kék; most önnel szeretné... Az örökös rabszolgaságot kínálja«... Herminie! Te, a ki választott testvérem voltál mindig s a kinek gondolatai az enyéimmal cseperedtek föl, te nem mondhatod, hogy nincsen igazam!... Ez a gyermek megszabadult már egyszer: visszavethettem volna-e a szolgaságba?

Sanzné hallgatott kis ideig.

- Igazad van, kétségtelenül igazad. Azon munkálkodtál, hogy felszabadíts egy lelket. Elképzelheted-é, hogy hibáztatlak érte?... Csakhogy nekem nem volna hozzá annyi bátorságom, mint neked... Nem én voltam kettőnk közül mindig a kevésbé hőslélkü? És aztán... Lea annyira ragaszkodó... György olyan vonzó egyéniség!... Ők ketten megszépíthetnék a szerelmet és a családot.

Vig gyermekhangok zaja akasztotta meg beszélgetésüket.

- Lea családja, ez az ő családja, - látod? Azt hiszed, hogy nem volna már ő méltó az áldozatra?

A nyitott ablakon át megmutatta a tantermekből kicsődült növendékek csoportját.

Pihenő előzte meg az ebédet. A nagy melegség megakadályozta a mozgalmasabb játékokat, a melyeket meglehetősen üztek a növendékek: croquetező és tekéző csoportok alakultak hamarosan; néhány különvált gyermek a kertbe ment, arra a szabad térségre, a mely munkálkodásuk számára volt fentartva. Mások egyszerűen egymás dereka körül öltve karjukat, sétáltak.

Teljes szabadsága volt mindannyinak; nyugalom idején csupán az olvasást tiltották meg, hogy a fáradt elme megpihenhessen.

Sanzné a nevelő figyelő kíváncsiságával nézte a növendékek járását-kelését.

- Igazán bájosak ezek a kis leányok pirosöves fekete ruhájokban, csengő hangjukkal s élénkségükkel, a mely rávall arra, hogy francia gyermekek. El sem hinné az ember, hogy a nép gyermeke mindmegannyi!

- Pedig kétharmaduknál több népiskolákból és árvaházakból került ki. Óh, ha akkor láttad volna őket, a mikor ide kerültek!... A hagyományos neveléssel járó képmutatás kiforgatta őket mivoltukból; sem őszinték nem voltak, sem kedvük a munkához, sem akármiféle egyéniségük... Szerencsére megvolt bennük a gyermekkor hajlékonysága... Egy esztendő sem telt belé s ime ezekké változtak, csupán annak segítségével, hogy az igazságot mutattuk mindig, s hogy példával szolgáltunk nekik... A seprője szót sem érdemel: összevéve négy növendéket tettünk ki csupán, azokat is az első hónapokban... Most már a polgárság is közeledik felénk. Boldogulunk, a nélkül, hogy hivatalos vizsgálatnak tennők ki növendékeinket, mert, mint a La Manche-on tul, itt is meghonosítottam a *testimonial*-októl való borzadást; bizalmuk van tanítási rendszerünkhöz. A közeli helységekben, a Párisal szomszédos negyedekbe, a kis leányok

kinozzák családjukat, hogy beléphessenek hozzánk. Ha meghallgatnók kérésüket, a legközelebbi beiráskor megtelnének épületeink...

- Hát a pénz? - tudakolta Sanzné.

- Eddigélé nincs benne hiányosság... Sainte-Parade kisasszony, az alapító bőkezűen fedezi az iskola költségeit.

- Persze, gazdag nő.

Pirnitz kételkedő mozdulatot tett.

- Ki tudhatná azt? Spekulációinak csinjáról, binjáról nem szól senkinek. Csupán a nyereségeiről ad hirt. Mert ez a vén kisasszony, a ki különben igazi szent, spekulál. Oh, az irgalmaság érdekében. Szeretne milliókat elkölteni... Egy Michel nevű ügynök kezében van, a kinek révén eddig nagy összegeket nyert. De holnap?... Elgondolni, hogy mindazt, a mit itt alkotunk, mindazt, a mi most virágzik, egy tőzsdei csinytevésnek köszönhetjük... Ugy-e, borzasztó ezt elgondolni?

- Azon kellene igyekezni, hogy megszabaduljatok tőle.

- De édesem, nem vagyunk mi Amerikában, vagy Angliában, a hol, a mint intézetről, iskoláról van szó, ömlik az arany. Ha Sainte-Parade hirtelen el találna hagyni bennünket, nem tehetnénk egyebet, minthogy segítségül hívjuk a francziák örök gondviselését...

- Az államot.

- Azt... Hiszen érted, hogy visszariadok ettől. Intézetünk igazgatónője, Heurteau kisasszony, a ki egyetemi hallgató volt azelőtt és nagyon értelmes leány, szívesen hajlanék reá. Négy-szemközt szólva, gyanitom, hogy egy kis honvág bántja az állami iskolák rendje után... De ha arra gondolok, hogy iskolánk az állam, vagy a város intézménye lesz, mintha a halálát látnám... A lélek alakításán dolgozunk mi. Azon a napon, a melyen nem alakíthatjuk tulajdon eszméink szerint, intézetünk olyan lesz, mint a többi, mint annyi más; pajkos, érzékies és önző gyermekeket nevelünk. Akkor azután nem tehetnénk egyebet, mint hogy másutt próbálkozzunk a magvetéssel...

Lemondó szomorúság csillogott Pirnitz szemében, a miközben ezeket mondta; de érezte azért az ember, hogy semmi baj, semmi kelletlenség nem tudná megfosztani bátorságától.

Mind a ketten eljöttek az ablaktól.

Sanzné a kandalló tükre elé állva, leoldotta kalapját, azután felnyitotta uti-ládáját s kezdte kiszedegetni belőle a pipere-cikkeket.

- A nyolcz hónap óta mi lett Ortsen Györgyből és Tinkából? - tudakolta Pirnitz.

- György, Franciaországból visszatéret, alig egy hétig maradt Tinkával, rögtön azután elutazott Larmsoë-be, Finnországba, szülőföldjére, a hol hugának férje élt két kis leányával, Carolával és Idával. Tinka beszélte utóbb, hogy György rávette Ebner tanárt, hogy ismerje el természetes leányát; illő hozománnyal szinte azon nyomban férjhez adták egy becsületes kereskedőhöz. Szerencsés megoldás volt ez, a mely kibékítette az igazságot s az erkölcsöt és senkit sem sértett. Mikor ezzel megvoltak, Ebner és két kis leánya Györggyel Angliába tért vissza, hogy Tinkával találkozzanak. György befolyására kibékült a férj és feleség... Láttam, milyen egyetértően és boldogan él a család Londonban majd egy félesztendő óta.

- György boldognak látszott-e vajjon?

- György sokkal erélyesebb ember, semhogy elárulná titkait. Sohasem hallottam beszélni se Fridáról, se Leáról... Ugy látszott, ugyanazzal a rideg akaratereővel, a melylyel hajdanában magára parancsolta, hogy szeresse az életet és kiélvezze azt...

- Nők szerepeltek-e életében?

- Tinka, a kinek révén tudom, a mit tudok, azt erősgette, hogy bátyja erkölcsi épp olyan tisztáknak maradtak Leával való szakítása óta, mint voltak olaszországi útja alatt. Különb, noha a testvérinél nagyobb bizalmasság füzte őket egymáshoz, György sohasem említette jelenlétében Leát és más nőre sem tett célzást.

Elhallgattak kissé. Azután Pirnitz kezdte a kérdezősködést megint:

- Elutaztak Londonból?

- A tél végeérhetetlenül belenyult a hóba és ködbe. Tinka, kiváltképpen pedig György, borzad a londoni téltől... Hogy az Ebner-család otthona helyreállott most megint, Tinka nem szándékozik egyhamar visszamenni Finnországba. Februárius végén az egész család Cornwallbe utazott azzal, hogy ott várja meg a tavaszt... Hiszen tudod, Cornwallben a tél majd olyan enyhe, mint délszakon.

- És azóta?

- Nem igen sűrűn vettem híreket róluk. Távollétük első hónapjában kétszer irt Tinka. Penzance-ban telepedtek meg mindannyian, csak György nem; ő szanaszét czirkált a tengeren egy halászcsónakon; különös kedve támadt a megerőltető testgyakorlatokra... Négy hónapnál nagyobb ideje sem Tinka, sem családja nem adott életjelt... Egy svéd lapban, az *Aftonbladet*-ben olvastam, hogy Tinka regényt készül kiadni, a melynek ez lesz a czime: *Powell William két testvére*. Egyebet nem tudok róluk.

Miután Sanzné beszélgetés közben kirakta kisládájának tartalmát és elhelyezte volna szekrényében, ezzel a kérdéssel fordult barátnőjéhez:

- Kedvesem, merre van a fürdőszoba?

- Óh, bocsáss meg, - felelte Romaine - csak eljár a szám, beszélek, beszélek s elfeledem, hogy utról jössz és hogy nyugalomra, meg frissülésre van szükséged... Jőjj velem... Majd én megmutatom... Körülbelől szemközt a szobáddal...

A fürdőhelyiség három, eléggé tágas, kimeszelt szobából telt ki, a melyeknek mindegyike bádoggáddal és zuhogató-készülékkel volt fölszerelve.

- Hát bizony ez sem olyan fényes, mint a Free College-ben, mi? - kérdezte Pirnitz mosolyogva. - Hja, a ti nikkeles, fényezett mahagonifába foglalt fürdőkádaitok nagyon drágák nekünk. Elhinnéd-e, hogy a mi szegényes fényezésünk is ritka valami a párisi iskolákban? A szülők elámulnak meglepődésükben, a mikor megtudják, hogy növendékeink naponkint fürdenek... No rajta! magadra hagylak... A lepedő itt van ebben a szekrényben. Nálunk az a szokás járja, hogy ki-ki a maga szolgája...

- Csak úgy, mint a Free College-ben! - felelte Sanzné. - Viszontlátásra!

*

Pirnitz szobájába indult vissza; a mikor Frida szobája mellett haladt el, zokogásnak és sóhajtozásnak hangját hallotta ki onnan.

Tétovázott egy pillanatig a bezárt ajtó előtt. De azután elhatározottan nyitott be rajta.

Lea volt a szobában, a rögtönzött ágyon ült, a melyet néjje ágya mellett állítottak fel.

A hogy észrevette Pirnitzet, felszökött, mintha futni s menekülni akarna. De bátortalan mozdulattal visszaroskadt ismét s előtűnt ekkor könnytől nedves arcza. Félig felbomlott szép gesztenyeszin haja elfödte homlokát és arcját.

Pirnitz leült melléje és megfogta kezét:

- Lea! én drága leányom...

A fiatal leány Pirnitz szemébe nézett, mintha megnyugvást akart volna belőle meríteni; és a két szemnek mágneses ereje szinte azonnal érezte csodálatlan hatását.

Lea zokogása elállott, könnyei megszikkadtak orcáján, melyet sós vizök felmárt.

- Valami nagy bánat, valami újabb bánat? - tudakolta az apostol.

Lea fejével intette, hogy nem.

- Akkor bát mi baja?

- Haragszom magamra! - mondá a fiatal leány halk hangon. - Gyöngye vagyok... Nem érek én semmit.

- Azért, hogy Herminie látása felkavarta szívet? - mondta Pirnitz mosolyogva - ezért véli magát gyöngének és legyőzöttnek?... Hát megmondjam?... Sanzné, meg én csodálatuk hősiességét...

- Én, - folytatta Lea olyan ridegséggel, a mely szokatlannak tetszett a finom ajakon - én nagyon megvetem magamat.

És Pirnitz nyakába csimpajkozott két karjával:

- Óh!... Romaine... nem érek én semmit... nem érek semmit... Egész erőm cserben hagyott... És én... nem tudom már... nem... nem tudom már, nem csalom-e önt azzal, hogy itt maradok ön mellett... a többiekkel... hogy nem felháborító hazugság-e az életem!

- Nem értem! - mondá Pirnitz. - Az ön élete hazugság? Lelkemre mondom, nem értem.

Egészen halkán sugva Pirnitz fülébe, de tagolva a szavakat, mintha kényszeritené magát a beszédre, felelte Lea:

- Igen. Hazudok. Magammal szemben szégyenlem magamat. Itt vagyok önök között; ugyanazt teszem, a mit önök; buzgalommal hirdetem, dicsőítem, mint önök, a művet, a melyet alkottunk... Duyvecke, Geneviève, Heurteau kisasszony, Sainte-Parade kisasszony és ön, Romaine!... olyan számba vesznek engem, mintha önök közül való volnék én is. Ugyanazt a tanítást hirdetem kisleányainknak: a nő felszabadítását... A fiatal leány emancipálását... A jövő Évját... Az erős szüzet... Ajkam csak ezekről a dolgokról beszél... És éppen ez ingerel...

- Miért?...

- Mert a lelkem nincsen abban, a mit mondom! - kiáltott fel a fiatal leány. - Hiszen én nem gondolkozom, én nem élek igazán önökkel... Azt mondom önnek: hazudok és ez a hazudozás elviselhetetlen...

Lefejtette karját Pirnitz nyakáról, fölkel és végigróttá néhányszor a szobát:

- Ha tudná, mekkora az üresség bennem!... Nem vágyódom már én semmire és nincsen hitem semmiben... Semmi sincsen már szívemhez növe... Ha az iskola elsüllyedne, vagy leégne holnap... azt hiszem, tétlenül... közömbösen nézném. Mindaz, a mi lelkesített valaha, idegennek tetszik most... Kis kedvenceimmel... a kiket különös gonddal neveltem, Aubry Alice-szal, Vincent Georgette-tel, Ronacker Lydie-vel, a kiket egy szerettem, mintha édesanyjuk volnék, a kik fáradozásomat százszorosan megszolgálták:... nos... nem törődöm már velük...

legyen velük, ami lesz... elhagyhatnak... megutálhatnak... mindegy az nekem... Ha halálukat látnám, egyetlen könnyem nem akadna, a melylyel elsirassam őket.... Óh! Pirnitz... Nagyon boldogtalan vagyok én!...

Megmerevült karral, érzéketlenül lesütött szempillával és láztól csillogó szemmel támaszkodott két kezével Frida ágyára.

Pirnitz, a ki nem mozdult a tábori ágyról, a melyre leült volt, szemét kereste a lázadónak; de Lea lesütötte szemét, mintha rettegne a titokzatos szuggestiótól, a melynek hatását annyiszor érezte.

Könnyitenni akart lelkén, feljajdulni kétségbeesésében. Megkezdte újra:

- Miért éljek hát akkor itt? Önök között, a kik mindannyian őszinték és tökéletesek? Meg kellene ütödni rajta, hogy önök között vagyok... Hiszen érti, ugy-e, Romaine... Nincs már meg a hitem. Agyam és szívem pusztá lett... Nem hiszek én már semmiben... Nem kívánok semmit... Bizonyos vagyok benne most már... érti? - bizonyos: nem vagyok alkalmas arra, hogy az olyan kivételes lények nyomán induljak, mint Frida, vagy mint ön.

Pirnitz nem felelt.

Lea folytatta:

- Rettentő nagy dolog bánt... Vannak pillanatok, a mikor úgy érzem, mintha kétrét váltam volna... Olyannak jelenek meg magam előtt... a kiről levált minden, a mivel Frida vagy ön felruházott el. Higyje el, hogy úgy látom magamat, mintha más élő teremtés volnék... Látom Sûrier Leát, de olyannak látom, a minő lettem volna, ha Frida már gyermekkorom óta nem idomít, hogy úgy mondjam, ha belém nem ojtja gondolatait és akaratát... és ha közbe nem lép ön, ön, a ki megmozdítja a köveket is bűvölő tekintetével... No lám!...

Görcsösen markolta meg az ágy réztámláját; mintha elfogyott volna belőle a lélekzet.

- Nos, igen!... valami nagyon közönséges kis izé volnék... nagyon nyomorult, olyanféle párisi leány, mint a többi... Ezt örököltém anyámtól! - Sem Frida, sem ön le nem törli rólam... Lelkiismeretlen apám... a ki nőül vett egy elcsábított és viselős leányt, mert megfizették érte... anyám... a ki meg tudott nyugodni ebben a vásárban és szeretni tudta... igen... szeretni azt az embert, a ki eladta magát... Óh, gyalázatos dolgokat beszélek!... Romaine! Romaine!... Könyörüljön rajtam... Vegyen oltalmába!... Őrizzen!.. Könyörüljön!...

Alakja hirtelen megrokkant és mint az élettelen báb zuhant Pirnitz lába elé...

Belétemette fejét a gyöngé nő ölébe és szinte elterülve a földön, adta oda magát fájdalmának, megnyitván a könnyek zsilipjét...

Pirnitz lassan simította végig hosszú, vékony, fájdalmas és szelid ujjáival a zilálthaju fejet: nem szólt egyet sem, csak leste az első pillantást, a melyet Lea felé vet majd.

Félénken bujt elő a hig bronzhoz hasonlatos fürtök közül a fiatal leány homloka majd pedig a szeme.

Alázatos hangon, egészen más fajtán, mint a melyen csak az imént is átkozódott, szólalt meg könyörgően:

- Rettenetesekeket mondtam... Soha meg nem bocsátja, ugy-e Romaine... Érzem, hogy nem... De ha elhagy, akkor én meg akarok halni...

Pirnitz elfogta végre a tétova tekintetet s ettől fogva urává lévén a fiatal leánynak, megszólalt:

- Kicsi korában Frida beszéli, hirtelenharagu volt Lea... Frida olyankor, mikor látta, hogy a vihar kitörni készül, azt mondta mindig magának: »Megőrülsz, vigyázz!«... s ettől azután lecsillapodott.

- Édes Fédim!

- Az imént is örült volt egy pillanatig... Nem maga beszélt az imént... bizonyoság reá, hogy el nem ismételné most azokat a szavakat, melyeket mondott... Igaza van, a másik Lea mondta azokat... De azt ne higgye valamiképp, hogy egyedül viseli magában az ellenséges társat, a ki türelmetlenül nyög az igazság járma alatt...

- Nem ön! Pirnitz... nem ön... sohasem volt ön nekünk más, mint szentünk a kit imádtunk!... Ön szent.

- Elismételjem még egyszer? - felelte az apostol. - Én, én nem vagyok nő... Nézzen rám!

- Ne szóljon! ne szóljon! - könyörgött Lea. - Tudom, mit akar mondani... Nem akarom hallani... Százszorta drágább ön nekem, mint a legszebbek... Ki az, a kit meg nem tudott hódítani szemével, ha úgy akarta? De ön erős, én pedig gyöngé vagyok... Ön jó, én pedig gonosz. El nem tudná képzelni, micsoda megvallhatatlan gondolatok kinozzák eszemet.

- Az a gondolat, hogy elhagy bennünket?...

- Igen, ez a gondolatom támadt... Azt hiszem mégis, hogy soha el nem hagyom önöket... Hová is mennék? Mindennek vége most már... A kiket szerettem, bizonyos, hogy rám sem gondolnak...

Arcza összezsugorodott aggódtában. Folytatta:

- Nem megyek el innen, de már most sem vagyok önökkel. A múltban élek... Körülfog, beleburkol magába a múlt, nem tudok menekülni tőle. Néha, a mikor látja, hogy lelkem távol jár, úgy-e azt mondja édes hangján lágyan, szeliden: »Lea... merre jár?«... Nos hát! Londonban járok, az Apple-Tree-Yard drawing room⁴-jában... Clarissnál vagyok, a Walworth roadbeli nagy műtermekben... sétálok Surrey utczáin... Györggyel. Őt látom az ön Sourdière-utczabeli szobájában, azon a napon, a melyen őriztem az ön butorait, a mikor ideköltözött... a melyen György meglesett... Vagy azon az estén, mikor az iskolát felavattuk és ő védte ügyét velünk szemben s mikor az ön tekintélye akadályozott meg benne, hogy kövessem őt. Egyébbel sem foglalkozik eszem, mint ezekkel a dolgokkal... A mi ezenfölül megmarad számomra a világból, mint a bizonytalan káprázat, úgy rémlik el előttem. És nem csupán képek azok, a mik ostromolnak, tiszta, éles képek, hogy elmosás a valóságot: örökké az elmúlt eseményeken tűnődöm, föl-fölidézem a gondolatokat, a melyek mások tetteit vezették, arra gondolok, mit tehettem volna magam. A képzeletnek munkája borzasztó... Az lesz a vége, hogy meggyülölöm önt és testvéremet, Fédit... Soha, soha nem merném elmondani önnek, mit gondoltam Fridáról!...

- Ha elmondaná, - suttogta gyöngéden Pirnitz, - megkönnyebbülne egy kissé.

- Hát jó!... Sokat gondolkoztam angliai közös életünkön. Láttam újra, igen, láttam, minő viszonyban voltak egymással Frida és György... Fölidéztem magamban, minő volt Fédi akkor este, a mikor Tinka elmondotta neki elhatározásunkat, hogy misztikus jegyességre lépünk, azon a délutánon, a melyen Hampstead-Heath mezején járkáltunk én és György... Visszaemlékeztem Fédire, a minő jegyességem idején volt... és arra a napra, a melyen rémülten tértem haza Richmondból... és végre, a mikor itthon, itt, olyan ridegen beszélt Györggyel legutolsó találkozásunkkor...

---

⁴ Társalgó.

- És?... - kérdezte Pirnitz, látva, hogy a fiatal leány habozik többet mondani.

- És... borzasztó valami fordult meg fejemben... de rám erőszakolta magát az a gondolat, belém vette magát... megvetem azt a gondolatot és még sem tudom elüzni. Óh! ne kérjé, Romaine, meg nem mondhatnám... Lelkemre mondom, nem tehetném... nagyon megszegye-
nitő egy gondolat...

- Arra gondolt, hogy Frida féltékeny volt önre vagy Györgyre?

Lea, Pirnitz keblére hajtva fejét, intett igent.

- Vajjon sejti-e Frida? - kérdezte Pirnitz.

- Óh, dehogya!... A világért se tudja meg!... Azt hiszem, meghalnék szégyenletemben... Ugy-e látja, minő gonosz vagyok... mennyire méltatlan önre...

Fölkelt; szemét földre sütve, várta az ítéletet.

- Lea, - kezdette Pirnitz - nem vagyunk urai gondolatainknak; de épp oly kevésbé kell tünnünk, hogy ők zsarnokoskodjanak rajtunk. Mentükben kell elkapni őket, a szemükbe kell nézni... Hogy Frida féltékenykednék önre? Amolyan egészen emberi és egészen közönséges féltékenység bántaná?... Nem hinném; hiszen olyan magasan szárnyal az ő lelke! De ha úgy is volna? Tegyük föl a legvalószínűbb eshetőséget, hogy Frida szerette volna, igen, szerette volna Györgyöt, a ki őt nem szerette, a ki őt szerette. Nem annál csodálatosabb volna így is a viselkedése? Egy jellel sem árulta el indulatát: hiszen ön is csak ma ad hirt róla és még most sem bizonyos benne... Ha véleményemet tudni akarja, hát én azt hiszem, hogy csakugyan féltékeny volt; de főképpen Leájára, önre volt féltékeny. Már akkoriban az volt, a mikor megismerkedtünk ön és én a rue de la Sourdièreben. Ő maga vallotta meg. Gondolja meg, mennyit kellett annak a nagy szívnek szenvednie, a mikor akadt egy férfi, a ki egészen hatalmába kerítette őt!...

Lea lehorgasztotta fejét.

Pirnitz fokonzint egyre erősbülő, meggyőzőbb hangon folytatta:

- A mult meghalt, Lea, rá sem kell már gondolnia, rá sem kell gondolnia! A halottak pihenjenek békén! Ön megkísértetett a földi szerelem által. De ellenállott, önként választotta az erős szüzek sorsát, inkább lett hősies munkása a nők felszabadításának... Ma még szabad ön. Ez az iskola nem börtön, kapui mindenki számára föltárulnak, a ki el akar távozni... Ön tehát megválhat tőlünk...

- Óh! - sóhajtotta Lea s összetett kezét Pirnitz felé tartotta, mintha könyörögne neki.

- Elhagyhat bennünket. Csakhogy, tudja meg, büntetlenül senki olyan elhatározásokra nem juthat, a minő volt az öné, mikor Ortsen György, Frida és az én jelenlétemben úgy választott, hogy velünk marad... Ha elmegy innen, mivé lesz? Esztendőnél több ideje mi minden történt annak szívében és életében, a kit ön szeretett?... Ki tudná azt?

- Azon a napon, a melyen elváltunk egymástól, - suttogta Lea - azt mondotta, hogy a mig él, örökké feleségének fog tekinteni.

- Azt hiszi vajjon, azt jelenti ez, hogy egész életén át hü lesz önhöz, olyan hü, a milyen ön hozzá?... A mi azt jelenti, hogy soha más nőre nem gondol, soha más nővel nem szeretkezik?... Látom, elpirul... remeg... Pedig mégis ez az igazság! Szakadjon vége az örökös félreértésnek, mely az uralkodó férfi és a rabszolganő között fenforog!... Mig ön néhány érzékeny séta elmosódott emlékei, egy csók miatt, a mely ajkát érte, emészti most magát, a férfi, a kit szeret, talán más nőt czirógat, mintha felesége volna s még csak nem is tudja, hogy áruást követ el ön ellen!

Lea felsóhajtott.

- Képzeld el tehát, hogy visszatér hozzá most, ebben a percben! Képzeld elkövetkező fájdalmát és bukását!... Ugy-e, hogy borzasztó volna?... A távollétnek minden gyötrelme nem jobb-e, mint hogy ilyennek lássa?... Lássa, Lea, önnek volt bátorsága megtenni az áldozatot: adja meg magát és mondja ki, hogy azt visszavonnia nem lehet már. Az az Ortsen György, a kit ön szeretett, nincsen már; és ön sem lesz többé soha az a Lea, a kit György szeretett...

Sulyos könnycseppek gördültek végig megint a fiatal leány arcán.

Pirnitz felállott s karjánál fogva a tárt ablakhoz vezette.

A csengő hangja a szünet végét jelezte.

A növendékek felszólítás nélkül, önként hagyták abban a játékot.

Nem vigyázott pedig reájuk senki, nem kellett csoportokba sorokozniok, nem követelt tőlük senki csendet; mindannyian illendőségtudóan mentek az ebédlő-terembe.

De valamennyien a mosdóasztalokhoz indultak előbb, mert az intézet rendje határozottan megkövetelte, hogy a leányok tisztán jelenjenek meg az asztalnál.

Lea komoran nézte el mindezt.

- Ime, ez az ön családja, Lea! - mondotta Romaine. - Az imént mondtam csak Sanznének is. Késő volna most már megválnia tőlük. Hiszen ön ezeké a kicsinyeké: hisznek önben. Rajta, gyermekem, legyen erős, törölje le könnyeit. Nem szeretném, ha Sanzné figyelmessé lenne bánkódására.

- Sajnos, - mondotta Lea - szeretném, ha sohasem kellene látnom... ha elbujhatnék... Oh, miért hogy becsületére nem válhatok, Romaine!... Miért kísérlette meg, hogy felemeljen magához?

- Magamagának nem válik becsületére, ha türi, hogy olyan nagyon lesujtsa annak az embernek emléke, a ki bizonyára nem is gondol már önre...

- Óh!...

- A ki nem úgy gondol önre, mint a hogy ön reá. Azt szeretném, ha maga szabad volna, igazán szabad...

- Igyekezem majd.

- És meglátja, sikerülni fog. Ez most a válság... Parancsolja meg magának, hogy nap-nap után pontosan megteszi itt nálunk kötelességét s akkor azután meglátja, mint párolognak majd el a gonosz gondolatok.

Az ajtó feltárult; egy magas termetű, barna haju, halavány arcúszinű, sötét szemű, tiszta, nemes vonású fiatal nő nyitott be rajta.

Nem látta, vagy nem akarta látni Lea zavarát s mosolyogva szólította meg Pirnitzet:

- Azt mondják, hogy Sanzné megjött; merre van?... A szobájában?

- Nem, Fédi, - felelte Pirnitz - fürdik.

- Igen? Megmutatta neki szobáját?

- Meg.

- Láttad te is Sanznét, Lea?

- Láttam, - suttogta Lea.

Frida megfogta huga kezét és reá nézvéen nyugodt, értelmes tekintetével, így szólott:

- Jól van az úgy, hogy visszajött s hogy újra látod. Tisztába kell jönnöd a sziveddel. Mi az a kis futólagos kellemetlen érzés; ezután erősebb leszel az emlékeknél. Én is többet gondolkodom Londonra azóta, hogy Sanznét várjuk, mint különben. Néha el is fogódik a szívem, de, ha a multra gondolva, fájdalom bánt, azt bizonyítja csak ez, hogy ingatag és következetlen lények vagyunk!... Hát segítsük egymást, hogy erősek legyünk!...

Pirnitznek, a ki figyelmesen nézte a két testvért, úgy tetszett, mintha Lea keze megremegett volna néne kezében és mintha önkéntelen is szabadulni akarna keze szorításától...

Az apostol szeme, hogy hiába kereste az eltévedettét, megtelt szomorúsággal.

- Sanzné a szobájában van már! - szólalt meg Lea.

Csakugyan lépések zaja hallatszott ki a szomszédos szobából.

- Néhány pillanat múltán Sanzné nyitott be hozzájuk.

- Frida, én gyermekem!

Nem ölelte meg mindjárt, csak fogta két kezét, úgy nézegette:

- Szébb magácska most, mint valaha! - sugta feléje. - Nemes életének visszfénye ragyog arcán. Mennyire örülök, kedves leányom, hogy viszontláthatom!

Megcsókolta a leány arcát mind a két felől.

A két nő mozdulatának és szavainak magasztossága valósággal megszépítette őket s ez a szépség még Lea fájó szívét is meghatotta.

A hogy elnézte Pirnitzet, Fridát és Sanznét, a három apostolt, a kiknek magasztos lelke visszatükröződött arcukon, hirtelen heves szégyenkezés fogta el.

A csengetyü ismét megszólalt.

- Gyérünk reggelizni, - mondá Pirnitz - Herminie alkalmasint éhes lesz... Már csak azzal kell beérned, Minnie-m, a mit növendékeink és mi eszünk. Igaz, hogy egyszerű konyha a mienk, de azt hiszem, mégis jobb a Free College angol konyhájánál.

Mind a négyen bementek, Pirnitz és Lea előre siettek, Frida pedig karját nyújtotta Sanznénak, a ki nem járt olyan gyorsan.

Az ebédlőterem a földszinten volt.

Nagy szoba volt ez is, akár a Free Colleg-é s nemcsak étkezőnek szolgált, hanem felolvasóteremnek is; de nem volt benne semmi fényűzés, csupán világos és kellemes volt, kissé zöldes árnyéklatu fehér falaival, a mennyezet vakolása alól kitetsző gerendákkal és az udvarra szolgáló, tágas ablaknyílásokkal.

A tanítónők növendékeik között foglaltak helyet s ez az elhelyezkedés a felügyeletnek még látszatát is megszüntette.

A leánykák majd mind körülállták már az asztalokat. Sanzné, Pirnitz, Lea és Frida a küszöbön találkoztak három tanítónővel, a kik társalogtak éppen. Egyiküknek, Craggs Daisynek baba-arcza pörösenes volt, a mi gyakori jelenség a La Manche-on túli vén leányoknál.

A másik kettő csinosabb volt: Duyvecke kövér, fehér és szőke, flamand metszésű arcza pedig szép színes; Geneviève kecses és szép termetű, arcza gyűrődött, mint a párisi suhanczoké, szeme szép sötét szem, - haja vörös, bőre finom és szeplős.

- Soubize Geneviève kisasszony, - mutatta be Pirnitz Sanznénak. - Ő az intézet orvosa... egyben ő a természetan, a gyakorlati vegytan és az egészségtan tanára is.

Mikor pedig a másik két nő is előrekerült, Pirnitz elsorolta nevüket:

- Hespel Duyvecke kisasszony... Craggs Daisy kisasszony, a ki ir nő és sokáig lakott Londonban... Hiszen ismeri hugát, Edithet?...

Sanzné megszorította az elébe nyujtott kezeket.

Pirnitz kezdte ekkor a kérdezősködést:

- Heurteau kisasszony nem jött meg?

- De itt van, - felelte Geneviève.

Egy körülbelül negyvenéves, magas termetű s a mennyire igen fekete hajfonatai mögül előtűnt, kellemes és komoly arczu nő közeledett feléjük a folyosón, könyv volt kezében s azt olvasta.

Hogy odaért hozzájuk, fölvetette szemét és nyájasan rámosolygott Sanznéra.

- Boldog vagyok, asszonyom, - ugymond, - hogy láthatom *lady president*-jét, a nagyszerű Free College-nak, a melyről annyi csodát olvastam... Hogy tetszik szerény iskolánk?

- Ugyanannak a szabadságnak és igazságnak levegőjét szivom itt is és ez a földolog! - felelé Sanzné. - A mi kedves Pirnitzünk egyforma nemes nedvet csepegtet minden szervezetbe, a melyet csak megalkot.

Heurteau kisasszony a diszhelyre vezette Sanznét s jobbfelől ült mellé.

Frida a vendég másik felén foglalt helyet.

Duyvecke, a ki szintén elhelyezkedett, így szólt Pirnitzhez:

- Szeretném, kedvesem, ha ma délutánra helyettesitene. Táviratot kaptam szegény Rémineautól. Kis fia nem jól van... Veszedelmes láztól tartanak; a jó ember oda van s arra kér, hogy legyek segítségére... Heurteau kisasszony úgy véli, hogy nem vétek vele az illendőség ellen...

Pirnitz azt felelte:

- Magától értetődik, hogy nem, Duyvecke.

Egy szóval sem mondott többet, de átható tekintetet vetett a szőke leányra, a mitől az üde, puha arcz egyszerre kipirosodott, alacsony, sima homlokát a hajszálak gyökeréig ellepte a pirosság.

V.

- Ugy-e eljön doktor ur, megnézi a gyermeket? Számítunk önre!

- Igyekezem majd... ebéd után... Itt lesz még akkorra, kisasszony?

- Oh! hogyne... Addig maradok, a mig csak lehetséges.

- Akkor hát valószínűleg eljövök...

A hanyagul fésült, rozszul öltözött, poros redingote-ú, visszáján kefélt kalapu kerületi orvos, a csigalépcsőn volt már, úgy mosolygott fel a csinos Duyveckere, a ki a korlátra hajolt.

Duyvecke azonban ügyet sem vetett a mosolyra. Még egyszer lekiáltott a lépcsőházba, a melyben eltűnőben volt már az orvos hatalmas válla és kalapja:

- Számitunk önre, doktor ur!...

Visszaindult s mikor a homályos lépcsőházra nyíló ajtó becsukódott mögötte, elgondolkozott egy kissé. Azután bement megint a szobába, hol a láztól piros gyermek nyögdécselt álmában.

Rémineau a kis ágy fejénél ülve, virrasztott.

Duyvecke intett neki, hogy kövesse a szomszéd szobába, az ebédlőbe. Az egyszerű környezetben fennakadt a szem a természetes fából, gondosan faragott igen csinos Louis XV. butorokon.

Rémineau körülbelől három esztendeje azzal töltötte üres idejét, hogy teljes butorzatot készített, a melyet eladni nem szándékozott s a melyet titokzatos körülmények alkalmára tartott készen; ezekről azonban bővebben sohasem szólt.

- Nos, mit mondott a doktor?...

Rémineau barna arcza elsötétült; fekete szakálla remegett aggodalmában.

Duyvecke megfelelt a kérdésre:

- Estére eljön. Azt mondta, hogy nem komoly a baj, hogy nem veszedelmes természetű a láz...

- Igazán azt mondta, Duyvecke kisasszony?...

- Persze, hogy azt, ha mondom. Csak nem csalom tán meg! Az orvos azt hiszi, hogy csak amolyan jelentéktelen kanyaró, vagy egy kis himlő.

- Terringettét! Ugyan rám ijesztett pedig!... De mégis csodálatos, a mióta ön mellette ül, a kicsike jobban van.

Kezét ökölbe szorítva, szemét a földre sütve, folytatta a szegény ördög:

- Csakhogy lám... Ön nemsokára elmegy, Duyvecke kisasszony... visszamegy iskolájába. Mivé leszünk akkor?

- A mig csak lehet, maradok, ne kinozza magát, Rémi...

Visszament a szobába.

A hogy elsuhan Rémineau mellett, emez, a nélkül, hogy a leány észrevette volna, hirtelen lehajolt és megcsókolta ruhája fodrát.

Az éjjeli lámpa bizonytalan világosságot árasztott a szobában.

Leültek az ablak közelébe, egymás mellé...

Ott ültek csendben és hallgatták a kis beteg lélekezését. A mennyezeten ringva-rengtek a körök, melyeket az éjjeli lámpa fénye vetett oda. Az utcáról semmi zaj sem hallatszott föl.

...Körülbelől négy esztendeje mult akkor, hogy Hespel Duyvecke és Rémineau megismerkedtek.

Mikor Duyvecke Hazebrouckból Párisba került, hogy középiskolai tanárnői tanulmányait elvégezze, a mesterember lakása fölött lakott a Cujas-utca 17. számú házában. Jóllehet egyszerű ház volt, lakosain még sem akadt kivetni való, mert öreg tulajdonosnője, a ki a földszintet lakta, kérlelhetetlen volt erkölcs dolgában.

Rémineau, a ki két esztendeje özvegy volt, különben pedig munkás és félénk ember, meg a szórakozott és szorgalmas Duyvecke, soha jónapot nem váltottak volna egymással, mikor a lépcsőn találkoztak, ha a kis Gaston nincs ott közbenjárónak.

A gyermek, a ki akkor hatesztendős volt, rögtön nagy ragaszkodást tanusított a gömbölyű formájú, fényes arcú, csinos flamand nő iránt...

Valahányszor meglátta Duyvecket, megállott komolyan, szétvetette apró két lábát, úgy nézte, mint tűnik el Duyvecke rózsaszín nyaka és teli alakja. A lakók, a házmesterné s az olyan egyszerű polgárháznak egész bizalmaskodó és fecsegő népsége sorra enyelkedett Duyveckel, az ő »szerelmesét« emlegetve.

Be is mutatták neki a kis hat esztendős szerelme, a ki csakugyan el is pirult eleinte, megzavarodott, nem mert beszélni... De Duyvecke-nek jósága és fürge jókedve nemsokára legyőzte ezt a zavart, a kis Rémineau úgy imádta utóbb, mintha anyja lett volna és úgy hívta csak, hogy »Vecke mama«.

Ilyenformán került érintkezésbe egymással a két szomszédos emelet; Duyvecke, a ki maga volt a szívesség, magára vállalta a gazdasszony nélkül való háztartás gondját, a melyhez vonta őt a gyermek. Rémineau gondviseléseként fogadta Duyvecket, körülvette tisztelettel, áhitatos bámulattal. És a házban, meg a negyedben csorbátlan volt a két ember jó hire, senki sem merészelt az föltevéssel, vagy rossz indulatu elmagyarázással bemocskolni.

Duyvecke ez időtájt már egyik volt elemi iskolai tanítónője, Heurteau kisasszony hatása alatt állott, a ki odahagyta az állami szolgálatot. És Heurteau kisasszony, a feminista tanítások iránt érdeklődő nő volt az, a ki Duyvecke-nek lány, alapjában mindennemű okoskodás iránt közömbös lelkét idomítani kezdte. Ő volt az, a ki elkalauzolta Sainte-Parade kisasszony termeibe és megismertette Pirnitz-czel.

Duyvecket végtelenül vonzották a jóságos, a nemes jellemek. A társas életet kedvelte és lelke gyöngéd volt. Szerette Pirnitzet. Szerette Leát, Fridát. Craggs Daisyt és Soubize Geneviève-et. Arra nem volt ereje, hogy ellenálljon ezeknek a nála erősebb akaratoknak és értelmiségeknek.

Egyetlenegy kötelék füzte a Cujas-utczához és még csak gondolni sem akart rá, hogy egyszer csak el kell majd szakítania ezt a kötelékeket; úgy szerette már a kis Rémineaut, mintha édesanyja volna. Természete megerőltetés nélkül beletörődött a hajadonságba csakugy, mint Pirnitzé, vagy Fridaé; de szüksége volt két felé irányuló gyermeki szemnek csillogására, szüksége egy gyermeki ajaknak csókjaira, szüksége, hogy mosolygós derült hangulatát egy kicsike játék, kiáltozása, fecsegése élénkitse még inkább...

Míg a saint-charlesi iskola épült, Duyvecke megmaradhatott régi lakásában. De mikor 1897. decemberében megnyílt az iskola, elkelt szánia magát, hogy beléköltözzék: közös sorsa volt ez mindazoknak, a kikből Sainte-Parade kisasszony törzskarát összeválogatta.

Rémineau, a ki meghalt volna inkább, semhogy megsejtesse Duyvecke-kal érzelmeit, a melyek szívében forrongtak, nem szólt egyet sem, beérte azzal, hogy meghatott, kétségbeesett pillantásokat vetett a távozni készülőre...

A kis Gastonnak azonban lehetetlen volt megvallani az igazat: a végtelenül izgékony gyermek arcza sápadt volt és abba nem hagyta a sirást, a mióta szó esett róla, hogy az ő Vecke mamája bár csak ideiglenesen is elkészül válni tőlük. Valami mesét kellett kitalálni számára, hogy Duyvecke egyik beteg rokonát megápolni, de visszajön majd.

A szegény leány, bár sziveszakadtan, de engedelmeskedett azoknak, a ki életét irányították. Tudta, hogy a gyermek szakadatlanul utána kívánczodik. És jóllehet Duyvecke, a mikor csak tehetett elszaladt hozzá, a gyermek mégis egyre fogyott.

Néhány hét múltán Gaston, a ki eleinte bizott benne, hogy Duyvecke visszatér nemsokára, kezdte egészen elveszíteni hitét. Kérdésekkel faggatta még kis ideig apját, a ki nem tudta, mit válaszoljon neki; azután kifogyott belőle a szó, elvesztette étvágyát és szükvérüvé lett fokonkint. Olyankor, a mikor Duyvecke megszökött az iskolából és a Cujas-utczában töltött egy órát, a fiucskát lázas boldogság fogta el; de a mint elment a fiatal leány, visszaesett megint előbbi állapotába.

Februáriusban torokgyulladásba esett, úgy a hogy kilábalt azonban belőle, mignem azután júniusban ágynak dőlt ismét.

Duyvecke, a kit lelkifurdalás marczangolt, most meg volt róla győződve, hogy ő az oka a betegségnek; sem Rémineau néma szemrehányásával nem mert farkasszemet nézni, sem elárulni nem merete azt, a mit ő Pirnitz-czel és Heurteau kisasszonynyal kötött szabályszerű megállapodásnak tekintett.

Elpirult szemérmességében, a mikor azt mondta társainak: »A Cujas-utczába megyek«, éppen azért, mivel semmiféle fegyelem sem kötelezte a tanítónőket és mert a maguk meggyőződése szerint szabadon cselekedhetett mindenikük.

És mikor ma arra kérte Pirnitzet, hogy helyettesítse, az apostol szemenezése inkább megzavarta, mint valaha...

*

Az éjjeli lámpa lassan rengő árnyék- és fényköröket rajzolt a mennyezetre.

A gyermek lélekzése elcsendesült, ritmikusabbá vált.

Rémineau és Duyvecke sokáig egész figyelmüket és minden gondolatukat arra irányították, hogy ellessék a lélekzetet, a mely elszállt az ágyból. Beszélni egyikőjük sem mert. Mikor a kicsi lélekzése egyenletessé és nyugodttá lett, egymásra tekintettek és elmosolyodtak.

- No, látja, Rémi?

- Látom... Az orvosnak igaza volt, így van az jól.

Duyvecke lábujjhegyre állt, úgy vigyázta a beteget... Rémineau követte. A fiatal leány mögé állt kissé s vigyázott, hogy meg ne érintse. Duyvecke megfogta Gaston balkezét, a mely kicsüngött az ágyból egész karjával egyetemben.

- Elmúlt már a láza egészen. - dűnnyögte. - Most már csak hagyjuk, hadd aludjék.

- Hát az orvosság?

- Óh, az orvosság!... Majd ha fölébred. Az a fő, hogy nyugodtan legyen. Ne maradjunk itt a szobában.

Átmentek mind a ketten az ebédlőbe.

A vastartályos nagy lámpa, a melyet zöld kártyapapirosból való ellenző vett körül, élénken megvilágította az asztalt és világosságot árasztott a Louis XV. pohárszékre, meg a kerek szekrényre, a mely kedvesen volt feldiszítve csigahéj-, virágfüzér- és lombdiszitménnyel.

- Nem éhes, Duyvecke kisasszony? - tudakolta Rémineau. - Vacsora-idő volna éppen.

- Isten ucsse, - szólalt meg Duyvecke, a kibe most, hogy megnyugodott, visszatért jókedve - szívesen enném valamit. Rettenetes étvágyam van, Rémi... Nekem, a kinek soványító kurát illenék tartanom!...

Rémineau a szekrényben kutatott s kiszedett azután belőle tányért, meg ennivalókat. Duyvecke megjegyzése ellen azonban tiltakozott:

- Hogyis ne! Bizony éppen az a legszebb, ha valaki olyan egészséges és olyan üde, mint ön, Duyvecke kisasszony! Ugy gondolom, nincsen csunyább, mint a nagyon sovány nő, a kinek ángol az ábrázata... No ni, egy kis pástétom, a mit önnek vettem... Egy kis »vörös haju« sajt... tudom, hogy szereti... azután szamócza...

- Micsoda, Rémi nagy bánata közben is gondolt reám? Derék Rémi!

Duyvecke megilletődve nézte Rémineaut, miközben ez sűrögve-forogva rakta rá egy fehér asztalkendőre a terítéket.

Rémineau zavarában leejtette a villát a szőnyegre, a mely pusztaságot ábrázolt egy kóborló tigrissel.

- Oh én ügyetlen ficzkó! - dörmögte. - Megbocsásson, kisasszony.

*

Mikor még a Cujas-utcai házban lakott, hányszor vacsorált a csinos flamand-leány ilyen módon Rémineaunál; kettejük között a gyermek foglalt helyet, a ki felvidította őket csacso-gásával.

Mióta a női ipariskolában élt, meggyérültek ezek a szerény ünnepek; de éppen ritkaságuknál fogva annál kedvesebbek voltak.

Duyvecke naiv módon vádolta magát, a miért olyan jól érzi magát most este is, holott a kis Gaston nem ül az asztalnál és hogy boldogabbnak érzi magát, boldogabbnak »otthon«, a becsületesképű iparossal, mint Pirnitz, mint Heurteau kisasszony finom arczával szemben. Kétségbeejtő volt ez, de, tagadhatatlan, jobban érdekelte a szobrász beszéde, a ki beszámolt róla, min dolgozik, fiacskája mondásairól, lakók apró kalandjairól, mint Frida, mint Pirnitz, mint Heurteau kisasszony fenkölt társalgása.

- Nyilván azért, mert ostoba teremtés vagyok, a ki méltatlan arra, hogy azoknak a nőknek körében éljek! - gondolta magában.

Rémineau azonban boldog volt. Hogy megszabadult a rettentő aggodalomtól; de sőt hogy Duyvecke még szemközt is ül vele az ebédlőben, mámorossá tette. De hirtelen nyugtalanság fogta el:

- Ugy-e, Duyvecke kisasszony, azért, hogy a kicsike jobban van, nem megy el előbb.

- Nem, Rémi. Megkértem Soubize Geneviève-et, tudja azt a kollegát, a ki orvostanhallgató volt, hogy a növendékek vacsorája után jöjjön el ide azonnal. Nagyon jól ért a gyermek-betegségekhez. Több a bizalmam benne, mint az ön orvosához.

- Hát azután? Visszamegy akkor haza?

- Természetesen, Rémi. Csak nem kívánja tán, hogy az utczán aludjam!...

Rémineau fekete szőrszálas, barna bőrén pirosság futott végig. Egy ideig nem szólt. Azután szavakat keresve, igyekezett kifejezni, a miket gondolt:

- Bizony, szép épület az önök iskolája... Jól van megépítve, jól fölszerelve. Azt mondaná az ember, hogy zárda. Legalább reám azt a hatást teszi. Szép intézet, gazdag intézet. Akár egy zárda.

Duyvecke elmosolyodott, a mire előtűntek apró, piczi fogai, a melyek olyanok voltak, akár a tejfogak.

- Dehogy is, Rémi; a mi iskolánk semmi tekintetben sem hasonlít a zárdához! Mi nem tettünk fogadalmat. Nekünk nincsen fegyelmi szabályzatunk. Hiszen láthatja, úgy járunk ki, be, a hogy tetszik. Ugyan eljöhettek volna-e táviratára ma reggel, ha zárdában volnék?

- Hát hiszen igaz... Ha arra gondolok, hogy elég vakmerő voltam... de lássa, Duyvecke kisasszony, nagyon meg voltam rémülve! A mint rosszul van a kicsike, mindjárt elvesztem a fejemet. Önhöz fordulok, akár a jó Istenhez.

- Szegény Rémi!

És kezét nyújtá neki... A férfi megfogta a kezét s balog és ügyetlen mozdulattal arczára nyomta azt...

Duyvecke egy pirosság lett s visszarántotta kezét, de nem volt haragos. Jó ideig nem váltottak szót egymással. Duyvecke meghengergette czukorban a számóczát, a mely azonban nem volt pirosabb, mint az ő ajka. Rémineau, nekidülve a régent-korabeli kecses karszék támlájának, elgondolkozott.

- Mégis, - kezdte megint - mégis csak igazi zárdá az, hiszen nem lehet benne férjhezmenni!

- Ki mondta, Rémi? Csalódik. Egyikünk sem ígérte meg, hogy férjhez nem megy.

- Óh, - vetette ellen Rémineau olyan merészen, a hogy különben nem szokta; - való igaz, nem bélyeges papírra írják önök a fogadalmukat. De látja, valahány nő van ott, egyiküknek sincsen férje; és ha akadna olyan férjes nő, a ki az iskolában kívánna élni önökkel, nem türnék önök.

- Dehogy nem... Azaz, hogy úgy hiszem... Természetesen föltéve, hogy a férj nem lakik feleségével.

- Hisz az olyan nem is házasság!

Duyvecke-nek, a nélkül, hogy tudta volna miért, különös gyönyörúsége telt benne, hogy kifejtse Rémineaunak Pirnitz tanításait. Ha beszélgetésbe merültek ketten, gyakran szóba hozta, mintha különös vágya lett volna, hogy meggyőzze Rémineaut. A szobrász-munkásban azonban tisztelettudó, de egyszersmind makacs tanítványra is akadt, a kit nehezebb volt kikezdeni, mint a tölgyfát, a melyet maga szokott kifaragni.

- Értse meg hát Rémi, - kezdte Duyvecke újra - szabadabbak vagyunk, ha férjhez nem megyünk, több időnk jut arra, hogy kicsikéinkkel foglalkozzunk.

- Oh, ha mindannyian férjes nők volnának, mindannyian, a kik együtt vannak most az iskolában, az apróságokkal foglalkoznának akkor is, de a tulajdon apróságaikkal.

- Hát az apátlan, anyátlan kis fiúk és leányok? Ki foglalkozzék velük? Mi az Rémi... Ön mondja ezt nekem, ön, a kinek fia anyátlan?

- Azért nem kellene gonoszaknak lenniök az apátlan és anyátlan kicsikék iránt... Egyszerűen a magukéival együtt nevelnék fel őket... Ki-ki tehetőségéhez képest osztoznék rajtuk... A gazdagabbak segítenék a szegényeket.

Elhallgatott; nem akadtak nyelvére a szavak, a melyekkel kifejezhesse a zavaros kommunista álmot, mely ott szunnyad minden becsületes iparos lelke mélyén; álom, mely az ünnepnapok testvériségében és a kenyér nélkül való napokon támad.

- Nem, - vitatta Duyvecke - levegő az, a mit ön mond, Rémi. A valóságban a szülők azt tapasztalják mindig, hogy nem elég, a mijök van. Óvakodnak tőle nagyon, hogy meggyarapítsák a szájak számát asztaluk körül. Az olyan gyermeknek, a kinek nincsen anyja, gyermektelen anya kellene.

- De kérem, nem minden növendékük árva gyermek! - szakította félbe Rémineau.

- A kiket anyjuk rosszszul nevel, még sajnálatraméltóbbak. Azt hiszi, hogy apróságaink, a kiket Pirnitz, Heurteau kisasszony, Geneviève és a többi tanít.

- Meg ön, Duyvecke kisasszony... főképpen ön!

- Azt hiszi, hogy a mi kicsikéinkből serdült fiatal leánykák nem lesznek kiválóbb teremtések azoknál, a kiket Párisban az atyával és anyával bíró otthonokban lát felserdülni az ember?

- Abban igaza van, - hagyta helyben Rémineau - hogy tulnyomó részüknek rossz a modora.

- Hogyan is volna jobb? Hiszen jó erkölcsre senki sem tanítja őket, ha csak arra nem, hogy testük pénzt ér és hogy csapás, ha gyermekük van. Undorító példákat látnak... Hígyje el, Rémi, sok leánynak a szülei ház a veszedelem Párisban. Valamennyit ki kellene venni onnan.

A szobrász nem felelt.

Székét eltolva az asztaltól, térdére bocsátva karját, nézte tányérját.

- No, Rémi? - faggatta Duyvette diadalmasan.

- Ön, kisasszony, jobban tud vitatkozni, mint én, - felelte Rémineau. - Ön a tanult kettőnk közül, ön mindenre tud feleletet... És mégis, a fiatal leányoknak első sorban a házasság a rendeltetésük, azután pedig, hogy gyermekeik legyenek. És a ki tisztességes és jószívű közülök, így is cselekedhetik jót környezetében.

Duyvecke talán tudta nélkül felbátorította tekintetével, Rémineau nekibátorodva folytatta:

- Teszem azt például... Ön, kisasszony, a helyett, hogy beállana abba a rue des Vergersi czéhbe, vagy mibe... abba a zárdafélébe... azaz, hogy nem zárda, mert különb hely az, több ott az őszinteség, kevesebb a furfang és alattomoság... szóval, hogy nem élne együtt azokkal a nőekkel, hogy akadna egy becsületes ficzkóra, a ki egész szívével szereti önt, a ki életét adná önért, a ki valóságos istenségnek nézné, - mert én ugyan nem sok nőt ismerek, de kételkedem, hogy bár két olyan is akadjon közöttük, mint ön.

Elhallgatott, belekábult a tulajdon ékesszólásába.

Szeme összevillant Duyvecke mosolygós és pajkos nézésű szemével. És ekkor végképpen elszakadt mondanivalójának fonala.

- Hol is hagytam el? - dadogta olyan szárnalmas arczczal, hogy Duyvecke hangos kaczagásra fakadt tőle. - Nem tudom már, mit mondtam... Oh, Duyvecke kisasszony, csufot üz belőlem.

Szemrehányás rezgett a szobrász hangjában; Duyvecke fölemelkedett és megfogta kezét:

- Nem, Rémi, nem üzök csufot önből; hiszen tudja, hogy nagyon szeretem... Olyan öröm az nekem, ha itt lehetek Gaston közelében, az ön közelében!

- Igazán!? - kiáltott föl Rémineau, a kinek kávészínű szembogara hirtelen megcsillant.

- Persze, hogy igazán! - ismételte Duyvecke hirtelen elmélázva. - A mi életünk, Rémi, - folytatta azután kissé fátyolozott hangon - ugy alakul, fordul, a hogyan tud; nem mindig azt teszi az ember, a mit szeretne.

Rémineau, a ki el nem bocsájtotta még a fiatal leány kezét, reányomta most lázban égő ajakát.

Duyvecke türte. Azután gyöngéden figyelmeztette:

- Nézze meg benn, hogy van Gaston... Majd én addig rendbe rakok itt mindent.

- Oh, Duyvecke kisasszony, az én dolgom az.

- Nem; menjen csak...

A férfi engedelmeskedett.

Duyvecke rendszeres lassusággal, de ügyesen leszedte az asztalt és elrakosgatta, a mi rajta volt.

Időnkint abban-abbahagyta munkáját. Megállott elgondolkozva, balkeze mutatóujjával füle kagylóját simogatta; - családi szokás volt ez - úgy elmélkedett.

Mikor bezárta a szekrényt, csengettek az ajtón.

Hallotta, mint megy Rémineau ajtót nyitni.

- Vajjon az orvos-e? - gondolta magában.

Fölemelte a lámpát és átvitte a beteg szobájába.

A kis beteg rögtön felébredt:

- Vecke mama!

Duyvecke az ágyacskához futott; ráborult az ágyra, megcsókolta a borzas fejet, a melyre csaknem a szokott sápadtság ült ki megint.

A gyermek, hogy láthatta nagy barátnéját, nevetett s elfeledte baját.

Duyvecke karjába szoritotta a törékeny testecskét, a mely csupa csont volt a kék ing alatt.

- Én kincsem!... én drágám! - suttozta.

Az fordult meg fejében:

- Mért hogy annyira kedvesebb nekem ez a ficzkó, mint iskolás növendékeim, holott azok is apróságok és nagyon szeretnek?... Ah!... Geneviève!...

Soubize Geneviève nyitott be Rémineau kíséretében, a ki szinte belezavarodott a sok köszönetésbe és tiltakozásba.

Duyvecke megszorította társnője kezét.

- Ime a kis beteg! - mondotta és rámutatott a gyermekre, a ki egyszeriben komolylyá és kissé nyugtalanná lett a jövevény láttára.

Soubize Geneviève nem felelt, csak megfogta Gaston csuklóját és számlált; Duyvecke és Rémineau figyelmesen nézték.

Valósággal fiutermetű, sovány leány volt, a kin rengeteg fekete kásmirból való szoknya, barna szatin-zubbony, kukoricza-szalmából készült fekete bársony-szegélyes kalap illegett.

Gyűrődött arca, a mely meg-meg szokott könnyedén rángatódzni, nem volt kellemesség nélkül való, a mit élénk piros ajkának, zöldesszinű szép szemének, fehér arczszinének, de főként gyönyörű vörös hajkoronájának köszönhetett.

- Forrósága van még, - mondotta elbocsátva a gyermek kezét, - de érverése rendes... Nem vagy éhes, kicsikém?

Gaston Duyvecketől kért tanácsot tekintetével, minekelőtte megfelelt volna a kérdésre.

A fiatal flamand leány biztatta:

- Mondd hát, kincsem, nem vagy éhes?

Alig hallható hangon felelte a gyermek, elfordítva szemét:

- Nem nagyon.

- Adjon neki néhány cukros narancsszeletet... - mondá Geneviève Rémineaunak. - Hova gondol? Nem szükséges semmit sem rendelni. Hisz a gyermek nem beteg. Nem nagyon ideges-e, vajjon?

- De nagyon is! - felelte Duyvecke.

- Nagyon rosszszul volt ma reggel, - vette át a szót Rémineau - a mikor táviratoztam. A hogy azonban meglátta a kisasszonyt, tüstént csökkent láza. Mindig így van ez.

- Hm, a kicsike csupa ideg! - dörmögte Geneviève. - Vigyázzunk, figyel bennünket.

- Mennék talán át az ebédlőbe, - indítványozta Rémineau.

Hárman körülülték a nagy lámpát, melyet a mester az asztalra helyezett s folytatták a beszélgetést a gyermekről.

Rémineau elbeszélte a téli torokgyuladást, a visszaeséseket, a fokozódó szükvérüségét.

- Higyjék el, - fejezte be mondanivalóját - a ficzkó megemésztí magát, nem tudok rá más szót. Annyira ragaszkodik Duyvecke kisasszonyhoz! Elköltözése nagy csapás volt reá... Azóta sem heverte ki... Csupa tengődés a szegény poronty! De mit tegyek én, egymagamban?... Dédelgetem, a hogyan csak telik tőlem; megveszek neki mindent, a mire csak vágya támad... De hát még sem pótolhatom Duyvecke kisasszonyt.

Duyvecke az asztalra könyökölve, könnyben uszó szemét szikkasztgatta.

- Milyen kár, - mondotta Geneviève - hogy a kicsike nem leány!... Elvinnők iskolánkba, azzal meg volna minden.

- Nem lehetne vajjon befogadni a leányok közé? - kérdezte Rémineau félénken. - Ilyen korban!

- Nem lehet! - felelte Duyvecke. - Fiut leánynyal nem szivelünk együtt. Pirnitz kisasszony elveivel ellenkezik ez.

- Akkor hát szomoruan vagyunk, a kicsike, meg én!

- Meglátogatom majd, a minő gyakran csak tehetem, ne féljen Rémi.

Az iparos nem felelt, csak rázta a fejét.

Soubize Geneviève jelenléte zavarba ejtette s akadályozta, hogy elmondjon mindent, a mit elmondott volna, ha egyedül van Duyvecke-vel. És Duyvecke elértvén röstelkedését, megkönnyebbült, hogy el nem mondotta.

Jó ideig egyéb sem hallatszott az ebédlőben, mint a lámpa serczegése.

Geneviève törte meg a csendet:

- Mozgalmas napunk volt ma az iskolában.

- Hogy-hogy? - tudakolta Duyvecke.

- Nálunk járt a felügyelő... Nem az iparfelügyelő... Az elemi iskolák tanfelügyelője.

- Nos? Hiszen nem először történt.

- Ugy van; de először történt, hogy Lecointe-Dupré jött el, a ki nem hogy udvarias és jóakaró lett volna, mint társai, a kik jártak volt már nálunk, hanem adta a tekintélyest, faggatta a növendékeket, bírálgatta a tanítási tervet, a fegyelmi szabályzatot, az iskola szellemét... Szóval valóságos kis forradalmat csapott.

- Mi jelentősége van mind ennek, a mikor mi föltétlenül szabadok vagyunk és semmit sem kérünk a kormánytól?

- Heurteau kisasszony azt állítja, hogy mégis van jelentősége a dolognak. »Tiszta sor, - mondja - a tanfelügyelő kelletlenkedése azt bizonyítja, hogy a felsőbbségnek irántunk való hajlandósága kedvezőtlenebbre fordul... A felügyelő előre megállapított véleménynyel jött el hozzánk, valóságos hivatalos küldetéssel, hogy ócsároljon bennünket... Franciaországban nagyon könnyen akadékoskodhatik a kormány, ha úgy tetszik neki.«

- Ugyan, ugyan! - szakította félbe Rémineau. - És vajjon mi kifogása lehetne a kormánynak az önök iskolája ellen? Nem igen akad iskolára, a melyet olyan tiszteletreméltó nők vezetnének!

A derék ember egészen föl volt háborodva, mintha az ő jelenlétében nem tanusított volna valaki kellő tiszteletet Duyvecke iránt.

- Mikor a felügyelő körutjával elkészült, Heurteau kisasszony beszélt csak vele, a ki azt mondja, hogy a felügyelő kikelt a tanítás erkölcstelen iránya ellen.

- Erkölcstelen irány? - kiáltott föl Duyvecke.

- Az... Hogy nincs felügyelet. A növendékek tulságosan szabadjukra vannak hagyva, egymagukban járnak-kelenek... Hogy bünös tanításokat csöpögtetünk beléjük; hogy elijesztjük őket a házasságtól, lebeszéljük az anyaságról... Ugy-e, minő külszines travesztiái Pirnitz eszméinek! Az én tanfolyamomat kiváltképpen megróttá: Saint-Charlesban az a hír jár, hogy illetlen részleteket mondtam el a leányoknak a gyermekágyas nő ápolásáról. Hiszen tudod, milyen keztyüs kézzel bolygatom ezt a kényes tárgyat!

- De ki terjesztette a rágalmakat?

- Nem tudom... Heurteau kisasszonynak, úgy tetszik neki, sikerült a felügyelő elhallgatott megjegyzéseiből kitalálnia, hogy a városháza ludas a dologban. Én inkább a plébániát gyanúsítanám...

- Oh! majd egy pap!.. Azt hiszed, ráadná magát ilyen csunya praktikára? - mondotta Duyvecke, a ki megmaradt vallásos és hívő teremtésnek.

- Lehet, hogy azt hiszi tán: szolgál vele az egyháznak, ha bennünket támad.

- Beszélt a felügyelő Pirnitz-czel?

- Nem! De volt alkalma szóba állania Fridával... Éppen francia órája volt Fridának a nagyok számára, mikor a felügyelő benyitott osztályába. Miután elég rosszakaró leereszkedéssel intézett kérdéseket néhány növendékhez, azzal a szándékkal, hogy zavarba ejtse őket egyiküktől azt kérdezte: »Van-e vizsgálati bizonyítványa?« A leánykák, a kik aligha tudták, miről van szó, elmeresztették szemüket... Hogy a negyediket fogta már kérdőre a felügyelő, maga Frida felelt meg neki: »Nem, uram... Ezeknek a gyermekeknek nincsen bizonyítványuk, minthogy egyikük sem tett vizsgálatot. Azt hittem, hogy a felügyelő ur tudja ezt.« A felügyelő kissé méltatlankodva tiltakozott: »De hát miért nem tesznek vizsgálatot?« - »A társadalomnak nem bizonyítványokra van szüksége, - felelte Frida - hanem tetterőre és lelkiismeretre.« A felügyelő egy pirosság lett erre; fölkelt és kiment az osztályból. Heurteau kisasszony azt mondja, hogy kedvezőtlen jelentést szándékozik beadni.

- Ám terjeszszé be jelentését... Ugy sem ér vele semmit, hiszen a kormány nem ad nekünk semmit.

- Heurteau kisasszony azt mondja, hogy bármikor megvonhatják tőlünk a tanítási engedelmet... És meglátod, - folytatta Geneviève hirtelen nekitüzesedve, hogy arcza, de még a szeme színe is elváltozott - meglátod, meg is vonják majd!... Üldözni fognak bennünket, a miért a

függetlenséget és igazságot képviseljük; Saint-Charles egész rothadt bourgeois hada, az egész hivatalos Páris feltámad majd az iskola ellen. De bizonyos lehetsz benne, ha több nem, akad közöttünk egy, a ki nem tűri, hogy kitegyék a szűrét... Inkább megöletem magamat!

Elhallgatott; néhány pillanatig olyannak maradt arcza, ajka haragtól remegett.

Rémineau meglepetten nézte a hirtelen megvonagló kedves arcot... Duyvecke azonban mosolygott. Ismerte Geneviève felviharzó természetét, hirtelen kitörő méltatlankodását, forradalmi hajlandóságát! Az anarchista tanítások, melyeket az idő lehűtött Craggs Daisyben, átszivárogtak, átszűrődtek társa elméjébe. Mióta Geneviève az iskolában lakott, fanyarabbá lett, mint volt valaha; egyébről sem beszélt, mint lázadásról, boszúról a vén, roskatag és zsarnok társadalom ellen.

A nagy csendességben vékony hangocska hallatszott át a szomszéd szobából:

- Vecke mama!

Duyvecke a gyermek ágyafejéhez szaladt.

Rémineau és Geneviève követték.

Gaston megölelte Duyveckenek feléje hajló nyakát és fülébe sugott. Csak a fiatal lány válaszát hallották a többiek:

- De visszajövök!

- Nem jössz; - mondá a gyermek fenhargon - nem szabad, hogy elmenjen... Itt kell maradnia... Egészen itt kell maradnia.

Duyvecke még egyszer megölelte.

- Persze, hogy itt maradok!

Gaston lehajtotta fejét a henger alaku párnára. De nagy, fekete szeme le nem tévedt a csinos flamand lányról; nyugtalan volt a gyermek s elszánt, hogy meg nem csalatja magát.

A jelenvalók elhuzódtak az ágy mellől.

- Mit sugott fülébe? - tudakolta Rémineau.

- Azt akarja, hogy maradjak. Azt feleltem, hogy persze, maradok. De késő már. Indulok mindjárt Geneviève-vel... Rendben van minden, az orvosnak hát nem lesz már szüksége reám. Nem is hiszem, hogy eljőjön már. Nagyon késő az idő.

- Tíz óra mult, - szólt közbe Geneviève.

- Veszem a kalapomat; majd az ebédlőn át szökünk Geneviève, meg én.

- Ha ugyan a ficzkó meg nem sejti! - dörmögte Rémineau aggódva. - Ha észre találja venni.

- Óh, majd azt mondja neki, hogy lepihentem, hogy alszom és hogy nem szabad zavarni. Végtére elalszik majd ő is.

Fekete szalmakalapot tűzött vastag, gyűrűző szőke fonataira; hangja önkénytelenül remegőre vált.

A két fiatal leány az ebédlőből távozott csendesen az előszobába vivő ajtón át.

Rémineau, a ki elkísérte őket, komorabb volt, mint valaha.

A mikor egészen halkán bucszkodtak volna, csak fölnyilt hirtelen a hálósoba ajtaja: Gaston jelent meg mezitelen lábbal, dideregve, kék ingében, siralmas soványan.

- Jaj istenem! - kiáltotta Duyvecke.

Gyorsan felkapta a gyermeket és visszavitte ágyába. Pirongatva csókolta össze-vissza.

- Rossz gyerek, te! A ki engedelem nélkül fölkel ágyából, rossz gyerek... Rossz fiu!... No most nem jövök el többé.

A gyermek nem sirt, szeme csillogott a láztól, vékony ujjai görcsösen kapaszkodtak Duyvecke karjába és nyakába; csökönnyösen azt hajtogatta csak egyre:

- Nem akarom, hogy Vecke mama elmenjen, nem akarom... nem akarom...

Remegett, fogai meg-megvaczogtak és nyugtalanító pirosság lepte el újra az arcát.

Geneviève odasugta Duyvecke fülébe:

- Ha nem maradsz, a kicsike ismét lázba esik.

Duyvecke térdre bocsátkozva az ágy fejénél csitította a gyermeket, ígérte, hogy nem megy el. A kis fiu ideges kezével megragadta a szalmakalapot s le akarta rángatni. Duyvecke kaczagott.

- De fiam, ez fáj! Hiszen a hajamat téped.

Végtére is magának kellett leoldoznia kalapját... Csak ekkor csillapodott meg Gaston.

Nem hagyta, hogy Duyvecke eltávozzék az ágy mellől és mikor arra készülődött, hogy az ebédlőbe menjen ismét, a gyermek szinte azon volt, hogy újra kiugrik az ágyból.

- Mit tegyek? - kérdezte Duyvecke Geneviève-től.

- Mit tennél? Maradj!...

Rémineau eltorzult arczczal dadogta:

- Igen, igen, Duyvecke kisasszony. Maradjon, könyörgök, maradjon... A ficzkó meg nem marad ágyában, ha látja, hogy elmegy... Ha tetszik, inkább én megyek el hazulról... Majd leülök odakünn a lépcsőn... Vagy ha tetszik, megkérem az egyik szomszédasszonyt, hogy maradjon önnel... Így azután senki semmit nem mondhat majd.

Duyvecke vállát vont.

- Törődöm is én azzal, hogy miket beszélnek itt... De az iskolában?

- Elmondom majd, mi történt, - szólt közbe Geneviève. - Azt hiszed, hogy Daisy, vagy Pirnitz másként cselekednék helyeden?

- Daisy, az nem... Pirnitz... nem tudom! Akárhogy is... Isten neki... maradok. Igyekezz megértetni velük, hogy nem mehettem haza.

*

A mint Geneviève elment, Rémineau megragadta Duyvecke kezét és meg akarta csókolni. De a leány hirtelen röstelkedve, zavartan visszarántotta azt.

- Szépen kérem... Rémi... Hagyjon magamra a kicsikével.

Rémineau kiment, elment olyan messzire, a mennyire csak lehetséges volt a szűk lakásban: a konyhában huzódott meg.

Duyvecke azonközben Gaston ágya elé ülve, ráhajtotta fejét a vánkosra úgy, hogy arczuk összeért.

A gyermek elczirógatta kicsit lágy kacsójával, ujját végigvonta ajkán, azután elaludt.

Maga Duyvecke is elszunnyadt, mély álomba merült.

A szobrász ezenközben elhelyezkedett a konyhában egy zsámolyon, lábát felhuzta a kereszt-rudra, két kezét pedig térdjei közé öltötte s úgy nézte a nyitott ablakon által a kék égnek egy kis foltját, a mely rezgő csillagokkal kiverten a szomszédos házak és kémények közül tetszett elő. Nem volt kedve az alvásra. Nem volt kedve megmozdulni. Boldog volt.

VI.

A tágas derékszögű termet, melyben Lea a vízfestés művészetére tanított vagy husz növendéket, forró juniusi napfény világította meg, a melynek ereje nem enyhült, jóllehet négy óra elmúlt már.

Szemközt, a Delormel-utcza tulsó felén, a hova ez az épületszárny nyílt, egy üres telken a gesztenyefák a falon át nyujtogatták mozdulatlan, száraz, portól fakó lombjukat. Friss szellő be nem hatolt kívülről.

A husz leányka, a ki fényes selyemből való zubbonyban, magas székeken ült, vagy körülállta az asztalokat, verejtékes homlokát ráhajította a rajztáblára s figyelmes szemmel nézte a színes víz járását, melyet az ecset vezetett, fintorra torzulván közben a szájak, az ajkakba merülvén a fogak az erőfeszítéstől.

És jóllehet az ablaknyílások tágasak voltak s aggodalmasan nagy volt a tisztaság is, a fehér falu tágas terem megtelt a nedves, ifjui hajak, a fiatal verejtékező testek fanyar illatával.

Lea sorra járta a növendékeket, ügyelt a munkára; eleinte szótlanul megállt előttük, figyelte a növendék munkáját s ha valamelyikük félbenhagyta, rászólt:

- Rajta! rajta! ne törődjék velem...

Ha felraktak valamely szint, megtette megjegyzéseit; néha maga vette kezébe az ecsetet, megmutatta a növendéknek, ki mit tegyen, ügyesen ki-kijavított egy-egy hibát, azután a legközelebbi növendékhez fordult.

A hosszú két óra alatt, a meddig a tanítás a vízfestő-osztályban tartott, egy pillanatra abban nem hagyta a tanítást... A növendékek azt tapasztalták, hogy egyre kevesebb, kevesebb szünetet tart.

Rég nem történt már az, hogy, mint nemrégiben is, fölment volna a tanítónőnek szánt dobogóra, hogy levelet írjon, végigfusson valamely folyóiraton, vagy hogy éppen elálmodozzék rajta.

A fiatal rajzoló leányok, a kik komolyak és fegyelemtudók voltak, jóllehet ki nem halt belőlük a kíváncsiságra való hajlandóság és a korukkal járó fürgeség, épp az imént figyelhették meg tanítónőjük e hivatásbeli önfeláldozásának példáját.

A leányka, a ki azon a héten a levélkiosztó tisztét töltötte be, egy kis csomaggal lépett be, a mely postán érkezett könyvhöz hasonlított; Leához vitte s odanyujtotta neki.

Lea épp festéket kevert egyik növendéke szilkéjében; nem vette el a könyvet, hanem azt mondta a leánykának:

- Köszönöm, Alexandrine... Tegye asztalomra.

És mig husz szempár követte a könyv utját, a mint Alexandrine kezében fölkerült a dobogóra, végre pedig a tanítónői asztalra, Lea nyugodtan adogatta a vízcseppeket a szilkében feloldott okkerhez.

- Látja, Aubry Alice, - mondta a kis, kínai szemü barna leánykának, a kinek elfoglalta a székét
- ha el nem készíti jól a festékeket... ha jól el nem morzsolja a szemcséket... ha, mielőtt

munkába kezdene, elő nem készíti... bármennyire vigyáz is munka közben, mégis foltos lesz a festése... Igy ni... kész a festéke. Most menjen végig rajta hamarosan, egyenletesen forgassa az ecsetet.

Hamarosan átengedte helyét Aubry Alice-nak, a ki leülve székére, munkába kezdett megint s a hogy mulatságos módon húzta volna össze rövidlátó szemét, a rajztáblára hajolva nagyon büszke volt rá, hogy a tanítónő figyelmét sikerült magára vonnia.

- Adéle, maga nem jól mosta meg ecsetjét; látja, a keveréke most piros színre változik... A piros, a mit az imént csöppentett oda, elfakul a barnában... De kis Claire-em, hiszen maga kifeledett egy sávot a hengerről.

Bizonyára maga Pirnitz is bámulta volna Lea komolyságát, nyugodt, biztos tevékenységét, a melylyel napi munkáját végezte.

Pedig Pirnitz, a ki annyira, megszokta a szivekben olvasást, csalódott ebben az egyben. Reménységgel telten mondotta magában: Nyilvánvaló, Lea legyőzte magát... És hát Lea magamagát csalta.

- Ugyan Vanderbrouck... az ilyen festés nem sokat ér... Hadd ülök a helyére.

Tiszta vizet öntött egy pohárba, belemártotta az ecsetet, enyhítette a színeket és szép profilja közben ráhajlott a nedvességtől duzzadt papirosra.

Pedig hiába festett az ecsettel, hiába magyarázta a hibákat növendékének, - egy nagy kék szemü, nyitva feledt száju, keskeny homloku szőkeségnek - azért ő csak egy valamire gondolt s gondolata hova-tovább olyan fájdalmasra vált, mint valami égett sebhely. A könyvre gondolt, melyet az imént hozott a kis levélhordó s a melyet ő látszatra közömbösen utasított el; most a dobogó asztalán van.

Tekintete mintha megragadta volna egyetlen villanással a könyvet abban a pillanatban, a melyben Alexandrine feléje nyújtotta azt... Hirtelenében is két valamit vett észre: az ujságlapnak, melybe a könyvet beburkolták fekete, tiszta és apró angol betűit, a kékes-ibolyás bélyegeket, rajtuk a nagy »2½« számot, alatta a királynő mellképével... A könyv Angliából jött.

»Vajjon ki küldhet nekem könyvet Angliából?...«

Ha Sanzné nem lett volna abban a pillanatban. Párisban, - másnap készült elutazni - elsőbben az ő neve merült volna föl emlékezetében. De ha nem ő volt... hát ki?

Craggs Edith tán, Daisy buga, a ki társa, barátja volt Leának Clariss and Sons-ék műtermében?

De a könyv alakja olyan volt; mint az angol regényeké szokott és lehetetlen, hogy Edith, a ki különben rég ideje nem adott hirt magáról, egyéb valamit küldhetett volna, mint holmi metódista *tract*-okat.

Lea, a hogy folytatta körjáratát a növendékek padsora mögött, erőszakkal hitette magával, hogy a könyvet Edith küldte, nem is küldhette más.

A titokzatos divináció azonban, mely a válság óráiban kifinomodik bennünk, váltig erősgette:

- Nem... nem Edith küldte... hiszen tudod magad is nagyon jól. Bizonyos vagy benne... Tudod, hogy ki...

Lea kitarzott az óra végéig s akkor ment föl csupán a dobogóra, a mikor megadta már a jelt, hogy szedjék rendbe a rajztáblákat és a szereket.

A rajzteremből a ruhatárba özönlöttek a leánykák, hogy levessék zubbonyukat, azután pedig elköltseék uzsonnájukat az udvarban.

Lea, a ki nem ment velük, nemsokára egymagára maradt; ott állt az asztal előtt, a kis csomaggal szemközt.

Hogy végre elolvasta a felírást, megkönnyebbült kissé... Nem egészen az volt, a mitől rettegett... A sajtóságos, szinte gyermekes írás, melynek szabálytalansága össze nem illett sehogysem a nagybetűk pompájával, egy mahagoni íróasztal képét idézte fel Leának, a melyen száz ugyanilyen írásu papírlap hever szétszórtan és földidézte egy babaarczu, rövidre nyirt, felsütött szőke haju gyermekasszony képét, a mint íróasztala előtt ül és rágja parafa-tollszárát... földidézte Ortsen Tinka képét!

Az íróasztal, melyen az apple tree-yardi társalgó szobában dolgozott!... És a regények, a melyeket azon nyomban beszélt el, a hogy képzelete feltálalta őket megszokott hallgatói felé fordultan, fénytelen, egyenletes hangján, mesebeli hercegnő-arczával.

Lába alig érintette a szőnyeget s ritkán mozdult meg fehér piqué szoknyája kikeményített szegélye mögött.

*

- Vajjon miért küldött nekem Tinka könyvet?

Ha ez a küldemény nem is volt olyan nyugtalanító, mint lett volna egy levél, mégis kívánságot jelentett, azt az óhajtatást, hogy megújítsák az összekötötést, a mely immár tizenhét hónapja megszakadt. Lea elrémülten vette észre magán, hogy a multhoz való visszatérésnek gondolata nem hogy megijesztette volna, mint még nemrégiben is, de boldoggá tette.

Szívét akkora erővel töltötte meg a boldogság, hogy egyetlen suhintásra kisöpört belőle minden bánatot, minden aggodalmat.

Nem tépte föl a könyv boritékát.

Már elhallatszott hozzá a játszó növendékek zajongása, a melyet gyöngített a távolság, mert az udvar az épületek tulsó felétől a rue des Vergers-ig nyult el.

Lea elvégezte szokott dolgait, azzal bőrkötényébe csusztatva a könyvet, kiment a rajzteremből, a melynek kulcsát magához vette s belépett az öltözőbe, a hol megmosta kezeit és arczát. Csak akkor fogta el a habozás.

Pirnitz és Sanzné alighanem odajárnak: megkezdették a kis ház berendezését, melyet a Henri-Martin avenue-n béreltek a Free College növendékei számára... De Frida bizonyára a játszó-udvarban lesz... Az ügyelés sora felváltva más-más alapítójára jut az intézetnek s ma éppen Frida napja van.

Lea nem akart nénje szemébe nézni. Olyan sulyosan nyomta úgy is az a tekintet, hogy úgy tetszett neki, mintha előre is kémelelné. Hogyan titkolja el újabb felindulását? Hogy megmondja nyiltan okát, ahhoz nem volt bátorsága.

A könyvtár jutott eszébe. És alig hogy eszébe ötlött ez a gondolat, már látta is magát, a mint az egyik ablakzúgban olvassa a titokzatos könyvet...

Felhajtotta bőrkötényét; sietve lépett, dobogó szívvvel, mint a menyasszony, a ki légyottra oson. Végigsietett a folyosón, fölment a második emeletre...

Az első emelet lépcsőkanyarulatánál Soubize Geneviève-vel találkozott.

- Tudja, - szólt oda neki, a vereshaju nyurga leány - hogy Duyvecke irt?

- Igen!... mit irt?

- A kis Remineau újra megbetegedett... igazán erős láza van most már... Duyvecke nem meri magára hagyni... Azt mondja, hogyha távollétében találna a kis fiu meghalni, úgy rémlenék neki mindig, mintha ő ölte volna meg.

- Tehát?

- Tehát... marad...

A nélkül, hogy elmondta volna egymásnak a két leány, milyen hatást tett reájuk ez a hír, mind a kettejük tovább szötte gondolatait.

Lea, a ki a könyvtár felé indult, visszaemlékezett arra az izgalomra, a melyet Duyvecke elmaradása az iskola törzskarában keltett. De eltitkolták megütközésüket; még nem mertek beszélni róla. Sőt inkább azt erősgették, hogy:

- Duyvecke helyesen cselekedett... Csak nem hagyhatta, hogy az ő hibája miatt haljon meg a kis fiu.

Mindenki így cselekedett volna helyén.

Valójában azonban Duyveckenek minden társnője azt kérdezte magától: »Visszajön-e vajjon?»

Az attól való rettegés, hogy valaki el talál pártolni, hogy bekövetkezik az első zászlóhagyás, fokozta azt a félelmet, a melyet Sainte-Parade kisasszony anyagi zavarai s az izgalmat, melyet a tanfelügyelő látogatása és ellenséges viselkedése okoztak.

Lea elgondolta magában:

»Duyvecket az események viszik... Önkéntelenül is Rémineaunál fog maradni és hitvese lesz majd...«

Önkéntes elhatározással végét szakította álmodozásának... Félt tőle, hogy egybehasonlítsa magát Duyvecke-vel. Vajjon hasonló kényszerű helyzetet kívánt e ő is, a végzet parancsát, a mely megszabadítaná maga-magától?

Az iskola könyvtára három közepes nagyságu, néhány szalmafonatos karosszékkal butorzott, sávós kárpitu szobát foglalt el. A könyvek tulnyomó része füzve volt; nem volt eddig sem idejük, se pénzünk, hogy beköttethessék.

Pirnitz volt könyvtárából és az alapítók adományából telt ki a könyvtár anyaga, leginkább azonban egy meglehetősen szép klasszikus-gyűjteményből, melyet a Sainte-Parade palotából szereztek; Sainte-Parade kisasszony, a ki nem olvasott soha, ajánlotta fel az iskolának.

Mindenik szobában egy-egy ablak a gesztenyefákkal beültetett telekre szolgált, mely a Delormel-utca tulsó felével volt határos. Afféle *bowwindow*⁵ alaku ablakok voltak s mélyedésükbe egy kis pad nyult be.

Mikor Lea belépett, a három szoba közül kettő üres volt. A harmadikban Reclus Egyetemes Földabroszából másolt valamit egy növendék.

Lea egy ablakközi padocsán helyezkedett el.

A nap lassan-lassan aláhanyatlott; narancsszinü világosság aranyozta és pirosította meg a gesztenyefák koronáját, a Delormel- és a Saint-Charles-utca háztetőit és a templom hegyes harangtornyát.

---

⁵ Ivablak.

Lea jól emlékezett reá, egy nyáreleji estére, melyet a rőtes világosság éppen így festett meg... Surrey-ben volt azon a délutánon, a melyet sétálásban töltött el Györggyel; épp, ilyen időtájt tértek be egy kis angol csapszékbe, egy régi divatu korcsmába - a Rutland Armsba - hogy elkölsék délutáni teájukat.

Akkor is ilyen narancsszinü világosság hullámozott a levegőben... És a szemek szívós emlékezése egyszerre fölfrissítette annak a boldog időnek minden emlékét, minden képét.

A mult győzelmesen nyomult előre, igazibb valóságként jelent meg, mint a közömbös és bizonytalan jelen.

Nem zavaros álmom volt-e csak, a mi azóta történt: a visszatérés Franciaországba, György kétszeri kísérlete, hogy elvigye magával jegyesét, a hosszú hónapok, a melyeket mesterséges rajongás közepette élt végig az iskolában? Leának úgy tetszett, hogy más valaki bitorolta gondolatait és életét: most, az időn és téren által visszanyerte előbbi mivoltát, az a jókedvű utitárs lett megint, a ki forró teát töltött Ortsen Györgynek a *Rutland Arms* kis társalgójában, melyet az alkony narancsszinü világossága festett meg.

Megkönnyebbülten sóhajtott fel. Kibontotta kötetnyét, előszedte a könyvet, lassan, sietség nélkül bontotta fel a zsinórt, választotta le a *Bristol Herald* egyik számát, melybe a könyv bele volt burkolva, azzal kényelmesen letelepedett az ablak sarkában és olvasni kezdett.

*

Egyik olcsó példánya - az ára egy shilling hat pence - volt a könyv egy angol kiadványnak s a címe: »*William Powell's two sisters*,⁶ írta Ortsen Tinka, finn eredetiből fordította Mrs. Irving Clarke«.

Rikító és bágyadt színekből esetlenül megfestett borítéka volt a kötetnek; egy nőt ábrázolt, a ki kőpadon ül s egy férfi borul lábaihoz.

Lea megnézte a fedőlapot, mert azt gondolta, hátha talál rajta valami utbaigazítást, vagy éppen ajánlást. De a lap fehér volt, egy sornyi írás sem látszott rajta.

»Gyalogjárók számára egyik legregényesebb és legkellemesebb része Angliának Derbyshire, a Buxton nevü régi fürdőhely környéke, a hol Anna királyné gyógyította magát hajdan...«

Leának, a ki elolvasta, azután gépiesen újra elolvasta ezt a mondatot, úgy tetszett, mintha nem volna semmi értelme. Hiszen ő sohasem volt Derbyshire-ben. Soha hírét sem hallotta Buxtonnak.

Ekkor magámitással elhitette magával, hogy önmaga képmására remélt ráakadni a könyvben: bizonyos volt benne, föltétlenül bizonyos, hogy a könyv az ő, meg György történetéről szól.

Folytatta az olvasást... A könyv elejét a kis fürdőhely végeérhetetlenül aprólékos leírása foglalta le; magas dombok környékezte völgykatlanban épült a város; a dombok igazi hegyekkel voltak szomszédosak. Tinkának minden regénye ilyen volt: eleje hosszúra nyult és zavaros volt; azt mondotta volna az ember, hogy a szerző eszméi erőfeszítés árán ébredtek csak föl.

Hova-tovább azonban, mint a hajnal terült szét, világosság és melegség öntött életet a lapokba, mignem valósággal lángba borultak azok, oly élénk és tiszta tüzesség hevült át rajtuk, hogy visszavert fényük még a kezdet kinos homályosságait is megvilágította.

És Lea, a hogy izgatottan, türelmetlenül futott végig a könyv negyedrészen, érezte már, mint buvik elő a sajtáságos láng, mely a legbonyolultabb elméleteket is meg tudja világítani és lelket tud önteni azokba a lényekbe is, melyeket a hideg ész erre képteleneknek ítelt.

---

⁶ Powell William két huga.

Jelen való volt már most a könyv két hőse, a kiket egyidőben naivul és biztosan, a hatás vadászása nélkül rajzolt meg az író, szinte azt mondhatná az ember, belülről nézve, a lélek festői képességével.

És a két lélekben ráismert Lea Ortsen György, meg a tulajdon lelkére; éppen csak, hogy a szerző váratlan csellegéssal fölcserélte kettőjük nevét: William Leát személyesítette, Nora pedig Györgyöt.

Hogyan is ne ismert volna Lea a következő vonásokban tulajdon egyéniségének más nem mezébe bujtatott képmására:

»William - ugymond az író - a piros virágot hajtó rózsatőre emlékeztetett, melyet a magas északon ültettek el egy üvegházban s a melybe beleoltották Skandinávia sápadt rózsáját, a mi annyira hasonlít a liliumhoz... Ha a kertészöllő nincsen vele örökké haragban, a természet az eredeti nedvek felszabadításán fárad, a melyek forronganak és lázonganak a tövises csatornáknak... És ha a kertész csupán két télen által elhanyagolja a nyesegetést, a nedvek fölszabadulnak, az elsatnyult, sápadt lilium helyén a piros rózsa fakad fel...«

Nórát pedig így írta le a szerző:

»Csodálatos volt ebben a nőben lelke, a mely majd mindig aludt, mint a hogy elalszik a kis gyermek. Csendes és boldog volt ez az álom, valószínűleg boldogabb, mint a léleknek ébrenléte; mert a mint felébredt, heves vágy fogta el, hogy beleolvadjon az életbe, hogy hatalmas érzelmekkel szórakozzék... Minthogy pedig Nóra nem tudta, hogyan idézze fel ezeket az érzelmeket, a zongorához ült; órák, órák hosszant esenkedett a Művészethez, hogy küldjön neki enyhülést... E rajongás után Nóra lelke elszunnyadt megint«.

Volt Nórának egy huga, Juliának hivaták; ennek megrajzolásakor bizonyára Frida lebegett a szerző előtt. Csakhogy amolyan északi Fridát alkotott belőle, a ki ridegebb és komorabb az igazinál.

»Julia és Nora - folytatta a szerző - Finnországban születtek, melynek a teremtő zsugori módjára mérte ki a meleg és a világosság gyönyörűségét, a hol, azt mondhatná az ember, az esztendő hat hónapjában halott a természet... Mint a növények és fák, megszokták ott ők is a féléletet; de azért azt hitték, hogy élnek ám; élt bennük a derengő reménység, hogy egykor majd bensőbbben és teljesebben élnek az életet. Semmit sem tettek, arra nézve, hogy siettesék ezt a kikeletet. És minthogy semmiféle esemény sem mozgatta meg körülöttük a világot, kikeletjük tulajdon lelkükből indulhatott csak meg.«

A lelki válságot, a mely csakugyan elüzte volt az Ortseneket Finnországból, ügyesen megváltoztatta a szerző.

Julia és Nora fölfedezték, hogy apjuk és anyjuk nem hités házastársak; hogy édesanyjuk igazi férje élt még; hogy anyjuk szintén az esküvőjüket követő napon hagyta el, mert kedvesével akart élni; Julia és Nóra ennek a házasságtörésnek voltak gyermekei.

Minthogy pedig képtelenek voltak arra, hogy tiszteljék ezután anyjukat s arra sem merték kérni, hogy térjen vissza a kötelesség útjára, a két fiatal leány elhatározta, hogy odahagyja az apai házat és Németországba menekül.

Németországban azután találkoztak Powell Williammal, a kit vonzóvá tett szemükben azonnal nyomorult elhagyottsága: felesége megszökött a tüzhelytől, szakasztott azon módon, mint Julia és Nóra anyja.

A két testvér ekkor elhatározta, hogy életét Williammal együtt éli le s így kísérik meg jóvá tenni némiképpen, a mennyire telik tőlük, az anyák hibáját... Elhatározták, hogy szeretetükkel szépitik meg a férfi magánosságát.

Ez a szeretet, a melyet ők is, William is, egészen testvéreinek gondoltak el, hova-tovább kevésbé tiszta és parancsolóbb érzelmmé változott.

Mind a ketten beleszerettek Williambe; de William csupán csak Nórát szerette.

Egyszer este - és hogy idáig jutott Lea az olvasás rendjén, megdobogott szive, mert a richmondi kalandra ismert benne - William és Nóra ajka tüzes csókban tapadt egymásra... A fiatal leány abban a pillanatban megundorodott magától. Hiában magyarázta neki William, hogy a válás lehetséges, hogy nincsen bíróság, a mely meg nem engedné. Nóra csak azt felelte makacsul:

- Nem azért közeledtem önhöz, hogy kiaknázzam felesége bűnét, hanem, hogy testvér módjára bátorítsam és szeressem. A mit az emberi törvények itt megengednek, ott megtiltanak, - mit törődöm velük! Önnek felesége van, a ki él!

Julia, a ki féltékeny volt Norára, William iránt való szerelmében megerősítette Norát az áldozatra való elhatározásában. Rávette, hogy meneküljön Williamtól s ne kockáztasson meg gyöngébb pillanatok.

A válás keserősége közepett szomorú élete kezdődött ekkor a három embernek.

William visszatért Angliába, Nora és Julia pedig Olaszországba utaztak.

És itt, a nekik új levegőben, az eladdig ismeretlen természet és művészet hatása alatt Nora érzékeny lelke lassankint ujjászületett, ugyanazon a titokzatos változáson esett át, a melyen Ortsen György valósággal átesett Olaszországban.

Julia, a ki kevésbé művészi hajlandóságu volt, ellenállott a hely- és éghajlat-változás hatásának, belemerült a multba és megmaradt annak, a ki volt.

Nora azonban odáig jutott, hogy megutálta azt, a mit lelkiismerete parancsoló törvényének vélt. Meggyűlölte maga-magát, a miért úgy ítélte el tulajdon édesanyját, hogy meg sem hallgatta. Meggyűlölte magát, mert szembeszállott volt William szerelmével.

Elhatározta, hogy visszatér hozzá s azt fogja mondani neki:

- Felesége vagyok. Fogadjon vissza; szeretem.

Elmondta tervét Juliának is, a ki szemrehányásokra fakadt... Nora elámultan igyekezett megvédeni eleinte eszméit... De nénjének haragjában végre tisztán látta és megkülönböztette a féltékenységet.

Egy nagyobb, szép jelenet során szemére is meri lobbantani lelkiismeretlen képmutatását, a melylyel szívét ostromolta volt.

Julia felkiált:

- Eredj hát utána, te czéda leány!

Nora nyugodtan feleli:

- Szánlak nagyon, mert lelked meg van mérgezve... Isten veled, megyek, a hova mennem kell.

Néhány hónapi hiábavaló keresés után rá is akad Williamre. Derbyshire-ben akadt rá, ugyanott, a hol a regény kezdetét vette - a regény meséje a multban játszódik le - s következik ekkor egy jelenet, a melyben William és Nora egymáséi lesznek.

Csakhogy, sajnos, későn. William szomorú életet élt távol attól, a kit szeretett. Szívujja, a mely magamaga árnyékává nyomorította, ágynak döntötte - haldoklott... Nora megérkezte fölvidította kissé a beteget, úgy tetszett neki, mintha visszatért volna az életbe és boldogságba.

Csakhogy a fényesség nagyon csekély ideig tartott. A betegség egy-kettőre megkaparintotta zsákmányát és William Nora karjába roskadt halálraváltan.

- Én öltelek meg! - mondja Nora szerelmesének. - Bocsáss meg!

- Nem, nem te öltél meg - ellenkezett William. - Nem te voltál... Nora... Nem te öltél meg... Hanem a másik Nora... akinek lelke föl nem szabadult.

*

Rég elolvasta már Lea a kötetet és ott ült még soká elmélyedve, az ablaknak támaszkodva.

A délutáni szünet véget ért; az esti tanítás vette kezdetét a hatalmas épületek nyüzsgő csendességében.

A növendék, ki az imént Reclus térképét másolta még, elment, a könyvtárban senki sem maradt. Észrevehetetlen fokozatokban ömlött szét a csendes juniusi estén az alkony színe. A Saint-Charles templom mélység nélkül való harangtornya tisztán és feketén, mint a fekete papirosból kivágott árnyékkép nyult a gyöngyház színű égboltnak.

Leában, a ki mozdulatlanul ült helyén, egyetlen gondolat járt csak, enyhe, lágy gondolat, mint az alkony. Bizonytalanul emlékezett egy toronyra, a mely szintén a gyöngyházszínű égboltnak szegült volt Richmond szemhatárán....

Mert, hogy elkészült olvasmányával, úgy tetszett neki, mintha megmámorosodott volna attól, a mit olvasott, akár valami mákonyos italtól. A képzelt és való képek összekavarodtak fejében; és ez a kavarodás olyan fájdalmat okozott agyában!

William, Nora, - ez a két ember György is volt, meg ő maga is, - szeszélyesen kavarta össze őket az író ösztönszerű művészete és Tinka még bonyolultabbá tette a két alakot, mert tulajdon lelkének különös és heves sugallatait adta beléjük.

Lea gépiesen kötényébe rejtette újra a regényt és eltávozott a könyvtárból.

Mikor a folyosóra ért, a villamos-gömb fénye csapta meg hirtelen szemét; mintha álomból riadt volna. Meg kellett állnia, nekitámaszkodnia a falnak; a szédülés forgatagba csavarta szeme előtt a fényes vonalat, a mely rávilágított a mennyezetre.

Egy kéz nehezedett karjára:

- Mi baja, Lea? rosszul van tán?

Fölvetette szemehéját s ekkor ráismert Craggs Daisyre.

Nagyot lélezett.

- Nem... Daisy - felelte azután - semmi bajom... kissé soká olvastam a könyvtárban az ablaknál... A folyosón elkápráztatott a villamos fény... Semmi baj... hiszen látja... semmi az egész.

Az ír leány karjába kapaszkodott, úgy lépett bizonytalanul egyet-kettőt, de azután erőt vett magán és most már Daisyvel lépést tartva, indult befelé.

Daisy szerető aggódással fürkészte társa arczát. Megcsóválta fejét:

- Nem jól van maga, Lea. Megmondom Pirnitznek és testvérének, hogy jó volna, ha szabadságra menne, ha egy időre elhagyná az intézetet.

- Nekem is meg lesz a szünetem, csakugy, mint maguknak, - felelte Lea mosolyogva - együtt vakációzunk a gyermekekkel.

Sainte-Parade kisasszonynak valóban az is volt a terve, hogy augusztus és szeptember havára valami házat bérel a vidéken, vagy a tengerparton, a melybe azután a tanítónők, meg azok a növendékek, a kiknek nincsen családjuk, vagy a kiket családjuk haza nem visz, bevonulhatnak majd.

Craggs Daisynek mozgott az ajka, mintha beszélni készülne, de legyőzte magát és nem mondott semmit.

Edith huga révén ismerte Lea és Ortsen György történetét.

Neki, a ki ellensége volt a férfinemnek s mióta Geneviève jelenléte élénkebbé tette életét, őszintén boldog és nyugodt volt hajadonságában, jól esett volna, ha barát módjára megpiron-gathatja Leát:

»Micsoda, arra a ficsurra gondol még most is, a ki Olaszországban mulatott, a miközben magácska őt siratta idehaza!«

De sokkal szánakozóbb és jobb szivü volt, semhogy kitette volna társnőjét annak, hogy ne-talán megbántja. »Azután meg - gondolta magában - úgy sem értek én az ilyen históriákhoz, a miknek a szivvel van dolguk!«

Hogy másra térítse a szót, miközben lemennek az első emeletre és szobájukba vonulnak, azt kérdezte Leától:

- Tudja, mi ujság?

- Micsoda?

- A *Saint-Charlesi Hét*, az a zuglapocska, a melynek Minot abbé volna állítólag a sugalma-zója, cikket ír iskoláink ellen.

- Ellenünk?

- Ellenünk... Heurteau kisasszony adta ide az ujságot az imént. Végigfutottam rajta... Egyikünk sincsen megnevezve a cikkben... Csupán a módszert, a tanítás módját támadja, bár némi tartózkodással s bókokat, édeskés frázisokat is vegyít közbe.

- És mit vet a szemünkre? - tudakolta Lea.

A megszokás adta szájára a kérdést, elmúlt apostolkodó buzgalma mondatta vele önkényte-lenül... Pedig alapjában véve minő közömbössé lett neki mindaz, a mi az iskolára vonatkozik!

A mély hangon, a melylyel fölvetette a kérdést, maga is elcsodálkozott; úgy tetszett neki, mintha önkéntelen képmutatást követett volna el, pedig azt megvetette.

Daisy elsorolta Minot abbé vádjait:

»Hogy a tanítás szelleme szinte eretnek, sőt éppen a szabadgondolkodás felé hajló... iránya nemzetközi, anarchista... hogy a fiatalok képzeletét az egészségtan körébe vágó leplezetlen tanításokkal megrontják, hogy nevelésükben nincsen szemérem... hogy nyíltan hirdetik a házasságtól való idegenkedést«.

A két nő Lea szobája elé ért.

A fiatal leány elfojtott türelmetlenséggel kezét az ajtókilincsen tartva, hallgatta társát. Mámora elpárolgott s mintha valami kettős összeütközésnek nyoma lett volna, úgy maradt agyában két fájó pont.

- Eretnekek! eretnekek! - kiáltozta Daisy méltatlankodva. - Vagyok én olyan jó katolikus, mint az a reverendába bujt piszkos firkoncz! Ha apám katolikus nem lett volna, el nem kergetik tanyájáról, akár a kutyát... tiz esztendő voltam akkoriban!... Még, hogy eretnekek!

Azzal magára hagyta Leát, de egyre zsörtölődött még a jelzőre, mely egy üldözött fajnak örökölt érzékenységét bántotta meg benne.

Lea benyitott a szobába.

Frida a vacsorára öltözött; szokás volt ez az iskolában és a növendékek is az öltözőbe tartoztak vonulni ilyenkor, hogy tiszta arcczal és kézzel, rendezett hajjal és alaposan megkefélélt ruhával ülhessenek asztalhoz.

Frida a szekrényajtó tükre előtt csavargatta sötét hajfonatait... Lea, mielőtt becsukta volna maga mögött az ajtót, elnézte egy pillanatig.

- Milyen szép!

És agyának fájó helyei egyszerre még hevesebben fájtak.

Frida meg nem fordult, úgy kérdezte:

- Te vagy az, édesem? Merre jártál a délután? Kerestelek.

- Fönn voltam a könyvtárban... nézegettem Viollet-le-Duc albumait.

Ezt a félig-meddig hazugságot természetes hangon tudta elmondani. A két testvér hajdani benső érintkezése olyan rég ideje tartózkodóra vált!

Miközben Frida, szemmel tartva titkon hugát, elbeszélte neki, minő hatása volt az iskola törzskarára a *Hét* cikkének, Lea levetette zubbonyát s belementette a vízbe arcját és karját; majd kibontotta gesztenyeszinű haját, azután hátrahajolt, hogy végigmenjen haján a kefével, azután pedig kontyba, csavarja újra.

Mikor Frida megszólalt, agyában újra érezte a kettős fájdalmat. Kezdte most már érteni, minő kettős csapást mért rá Tinka regénye. Fölingerelte féltékenységét nénje iránt. Lea most már valóságos szilaj bizonyossággal ruházta fel az élő Fridát a képzeletbeli Julia érzelmeivel.

A másik csapás pedig az attól való félelem volt, hogy György beteg... György haldoklik, mint a regény William-je.

Tinka művészi kedvtelésből Lea lelkét öntötte regénye hősébe; de William szerelmének egész története szakasztottan ugyanaz volt, mint Györgyé, Angliába való visszatérésének leírása pedig valósággal a napló hűségével volt visszaadva.

Minthogy a szerző leírta a betegséget és a halált, vajjon nem látta-e csakugyan György megsemmisülését?

»Én öltelek meg!« - mondotta Nora William-nek a regény végén... Ez a kétségbeesett felkiáltás minduntalan megcsendült Lea fülében. El sem tudta már egyébként képzelni Györgyöt, mint William képében.

Olyannak, a minőnek látta, gyöngén, betegen, ugyanaz a hatása volt özvegy jegyesére, mint Londonban, a mikor Lea szemérmetségé semmi elrettentőt sem látott benne. Mikor két ízben is viszontlátta Párisban és erősnek, jogait követelőnek, szinte parancsolónak, a közönséges emberekhez hasonlónak látta, erős tudott lenni vele szemben; most azonban, hogy mint megroskadt, magára maradt ember, a távolban haldokló jelent meg előtte, nyugtalaná lett ismét, szíve megilletődött és kész lett volna engedni neki.

*

- Készen vagy, kedvesem?

Lea annyira el volt merülve emlékezéseibe, hogy eszébe, sem jutott eltitkolnia szórakozottságát, nénje hangjára azonban most felébredt.

Ott állt a tükör előtt, öltözködésével elkészülten s szemei belemeredtek a semmibe.

- Igen... megvagyok...

- Gyerünk hát le; - mondotta Frida - megvolt már a második csengetés is.

Utolsóknak értek az ebédlőbe.

Mind a ketten elfoglalták helyüket.

Lea kedveltjei: Aubry Alice, Ronacker Lydie, Vincent Georgette és a kis Alexandrine közé ült, a ki az imént adta volt át neki Tinka könyvét.

A fiatalok fecsegő csevegése szokás szerint megindult.

A rajzolás, vízfestés, a vegyi kísérletek, a társasjátékok, kertészet és Pirnitz felolvasásai kerültek szóba. Rendszerint Lea is részt vett ezekben a társalgásokban; bár melankólia bántotta, volt benne mégis valami, a mi érdeklődött az ilyesmi iránt. Ezuttal azonban, akár a távoli zaj, közömbösen suhant el mellette társainak beszéde.

Alexandrine-nek, a ki kérdésekkel nyugösködött, azt felelte, hogy:

- Igen, kicsikém... sok az én bajom.

A hogy az ebéd véget ért, a növendékek és a tanítónők elszéledtek az udvarban.

Lea, Sanzné, Pirnitz, Frida, Heurteau kisasszony, Geneviève és Daisy csoportjához csatlakozott, kik az ákácok alatt egy pad köré csoportosultak.

Meleg volt az este; a szomszédos magas épületek, az iskola, meg a gyár, a melyekre egész napon át rátüzött a nap, még napszállat után is forróságot sugároztak ki... A nyomasztó levegőtől még a leánykákban is elcsendesült mozgásra való kedvük. Csapatokba állva sétálgattak, vagy körbe ülve beszélgettek halk hangon.

Mikor Lea helyet foglalt Pirnitz mellett, Heurteau kisasszony megszólalt:

- A mennyire utána járhattam, úgy látszik, rendszeres hadjárat kezdődik ellenünk. A *Saint-Charlesi Hét* sokkal jobb viszonyban van a községtanácscsal, semhogy előzetes beleegyezés nélkül kezdte volna meg a háborút.

- De hiszen semmi bajunk a községtanácscsal! - veté ellen Frida.

- Ugy van. Csakhogy nem akarunk függeni tőle; ez pedig ingerli. Nem kértünk a segítő összegből, melylyel a díjak fejében kínált bennünket... Visszautasítottuk az ajánlatot, tanácsom ellenére, hiszen emlékeznek még reá.

- Nem fogadhattuk el, - szólalt meg Pirnitz - mert nem osztunk díjakat!

- Mégis el kellett volna fogadnunk... Párisban más a helyzet, mint Londonban. Bennünket csak a közigazgatási hatalmasságok türelme tart lábon; már pedig meg nem türnek bennünket, ha legalább szinleg nem vesszük őket komolyan, olyanokul, a kikre rászorultunk.

Alig, hogy kiejtette ezeket a szavakat, hirtelen pirosas színű fény villant át a forró félhomályon.

- Villámlik! - mondotta Soubize Geneviève bizonytalan hangon.

- Igen, vihar közeledik; - adott neki igazat Sanzné - nyomasztó napunk volt, a zivatar szaga előre érzett.

A levegő megtelt villamossággal. Nem volt az égen felhő és mégis alig látszottak a csillagok.

A villám fénye megijesztette a növendékeket: fölkeltek mindannyian, összebujtak s népesebb, hallgatagabb csoportokba verődtek.

Geneviève megfogta Lea kezét; és Lea érezte, mint merülnek a fiatal leány ideges ujjai husába.

- Nem szeretem a vihart! - dadogta egész halkán Geneviève.

- Óh, a vihar messze jár innen! - vigasztalta Lea. - Nagyon valószínű, hogy erre ki sem tör majd.

- Azt hiszi? - kérdezte Geneviève aggódva.

Heurteau kisasszony folytatta elmélkedését a nap eseményeiről:

- Ellenünk van - ugymond - a tanács legbefolyásosabb embere... hatalmas szomszédunk.

- Duramberty? - kérdezte Daisy. - De hiszen ez az ember ösztöndíjat is alapított számunkra. Sohasem tanusított ellenséges viselkedést.

- Duramberty ellenségünk... Frida tudja nagyon jól. De tudja mindenki.

Frida nem válaszolt, boldog volt, hogy a sötétségben nem látszott arcza pirulása.

A mult fájdalmas titkát, a gyáros gyalázatos ajánlatát, a tagadó választ, a melylyel elutasította, mindezt tudták tehát? Kitalálták-e, vagy a gyáros annyira ment volna aljasságában, hogy maga beszélte el?

- Nyomorult emberek azok, - jelentette ki Soubize Geneviève. - Az olyan tanács, a mely szociálistának vallja magát... és tagjai közül senki sem kél pártunkra! Ha szegény gyöngé nők nem volnánk, senki sem merészelne... De ha még annyira nők vagyunk is, majd megvédjük magunkat. Szerencséje a tanfelügyelőnek, hogy az én osztályomba be nem tette a lábát. Két vagy három nagy leánynyal az ablakon dobtuk volna ki.

A társaság nevetett.

Daisy csittfította Geneviève-et:

- No, no, Geneviève, nyugalom!

- Nyugalom? - ellenkezett Geneviève. - Tudott-e nyugodt lenni ön az én koromban, a mikor őrt állt a galwayi tanya ablakánál, melyben a menekülteket rejtegette édesatyja?

- Régen volt az nagyon, - sóhajtotta Daisy - aztán meg nem vagyunk Irhonban.

- Szerintem - folytatta Geneviève nekitüzesedve - a helyzet teljesen azonos. Ellenségeink ki akarnak üzni otthonunkból, csak úgy, mint a hogyan kiüzik az írthoni zselléreket. Hogy önök mit tesznek, nem tudom. De a mi engem illet, büntetlenül senki sem nyul hozzám!

Nem felelt neki senki. A tanítónők mind megfigyelték néhány hét óta, kivált, mióta az iskolát veszedelem fenyegette, a fiatal leány ingerlékenységét s úgy gondolták, haszontalan volna még inkább ingerelni.

A csendességben, a mely ezekre a szavakra következett, újabb villámsugártól reszketett meg az ég boltja.

Elakadt minden szó: figyelt mindenki; tompa dörgés, a minő a bakacsinnal letakart dob gyászos dübörgése, visszhangzott és huzódott el nyugatnak.

Azután hirtelen, senki sem tudta honnan jött, szélforogtag rázta meg az ösztövé akácokat és söpörte föl az udvar porát.

- Gyerünk be! - hangzott Geneviève elváltozott hangja.

A harang az esti pihenő végét, a lefekvés óráját jelezte.

A növendékek csendesen, ösztönszerűen megérezve a közeledő vihart, tódultak az épületekbe. A tanítónők csoportba állottak a küszöbön, úgy várták, míg a növendékek bevonultak.

Geneviève Leához simult és homlokát társnője vállára nyomta, csak hogy ne lássa a villám cikázását. Lea égnék emelte szemét, de ott nem látszott most egyetlen csillag sem.

A közeledő vihar megfeszítette az ő idegeit is, de a mágneses erők izgatott játéka jól esett neki. Belsejében olyan vihar dult, hogy az elemek lázadása ahhoz képest összhangzó játéknak tetszett neki.

Mint a hazátlan, kifosztott, kétségbeesett Lear király, örömmel harsogta volna ő is a viharba:

- Fújj, szél! Szakadj meg, fújj, dühöngj!

A növendékek bevonultak az épületbe; a megriadt csapatnak ijedt dobogása mindinkább elhalt a lépcső kanyarulatán.

Épp abban a percben hullott néhány kövér esőcsepp a tanítónőkre, a mikor bementek ők is a házba.

Alexandrine, a kis postás, szétosztotta közöttük az előcsarnokban a kilenczórai postafiát. Lea Craggs Edith irására ismert egy levélben, a melyet Daisy kapott. Pirnitz, elvéve Alexandrine-től egy borítékot, azt sugta halkán Fridának:

- Duyvecketől jött.

Szoknyája zsebébe csusztatta a levelet; Daisy azonban az emeletre fölmenet olvasta el a levelet. Az első emeleten szétváltak.

- Edith üdvözetét küldi! - mondotta Daisy Fridának és Leának, a kik együtt nyitottak be közös szobájukba. - Elhatározta, hogy odahagyja Clariss and Sons-ékat és betegápolónak megy.

Szavát a becsapódó ajtók zaja szakította félbe; a szél rettenetes erővel vágta be az összes ajtókat, melyeket az imént fölnyitottak.

Meleg és porszagú eső illata töltötte el a folyosót.

- Óh, jöjjön, Daisy, - sugta Geneviève. - Magával akarok lenni!

- A viszontlátásig! - kiáltotta Daisy a két testvérnek s vitte magával Geneviève-et.

*

Miközben Lea és Frida levetköztek és hálóruhájukat vették föl, az eső szakadatlanul csapkodta az ablaküvegeket. A vihar, úgy látszik, abban állapotodott meg, hogy felhőszakadást dönt a földre; a villámcsapások mind gyéribben és enyhébben érték egymást; a mennydörgés, a mely hosszas időközönként követte őket, alig hallatszott.

A két testvér kurta szavakat váltott egymással, azután egyszerre elhallgattak s némán feküdtek le ágyukba. Mikor eloltották a lámpát, Frida keze Leáét kereste a szomszédos ágyon és az eleinte mozdulatlan, szinte közömbös picziny kéz lassan-lassan viszonzta a gyöngéd szorítást.

Igy feküdtek volt egymással szomszédos ágyukban azon az estén is, a melyen árva és száműzött létükre, kikötöttek Londonban, a Fresh-Wharf-folyón: kezük egymás kezében nyugodott; mielőtt első ízben szenderültek volna álomba idegen földön, szoros testvéri ölelésben egyesültek.

Annak az ölekezésnek emléke nem hagyta nyugton őket a viharos éjszakán; ezuttal is egymás karjában nyugodtak, orruk megtelt a felbomlott haj illatával.

Nem beszéltek; mit is mondhattak volna egymásnak?

Egész gyermekségük és ifjkoruk idején imádták egymást és most megfogyatkozott kölcsönös szeretetük; hajdani bizalmuk megszűnt, pedig soha rossz szó nem esett közöttük, soha ellentmondásba, vitába nem keveredtek egymással.

Szomoruan csókolták meg egymást; azután vánkosokra hanyatlott fejük és komor gondolatokba merülve, keserűen emlékezve vissza azokra a jó napokra s a boldogságra, a mely elmúlt, hallgatták az eső dühöngését, a melyen áthallott a távoli mennydörgés.

Lea behunyta szemét, hogy a villámlást ne lássa.

Frida míg nagy szivét bánat facsarta nézte, nézte, mint lángolnak föl időnkint piros színben az ablaktáblák s alusznak el azután hirtelen; szemében ott rezegtek soká az ablakkeret és a keresztfák képe, meg a fészülő-asztal körvonalai.

VII.

»Nagy zavarban vagyok, kedves Romaine kisasszony, a mikor ezt a levelet írom... Azt hiszem, ön meg fogja vetni a szegény Duyvecket... És félek attól is, hogy bánatot okozok önnek. De mit tegek? én istenem! mit tegek... Lehetetlen késleltetnem... Kénytelen vagyok szint vallani. Kedves mesterem, a ki olyan jó volt irántam, meg ne ítéljen! Nem voltam méltó reá, hogy önnel és azokkal a kiválasztott fiatal nőekkel legyek, a kiket ön gyűjtött egybe. Én csak afféle nagyon közönséges teremtés vagyok, én sem vagyok nagyobbra hivatva, mint bárki más... Mennyire csalatkoztak szüleim, hogy ott nem tartottak egyszerűen a tanyán, a melyen születtem! Nyugodt életet éltem volna, mint édes anyám, dolgoztam volna földünkön és gondoztam volna marhájukat... De hát ők... ők azt akarták, hogy tanuljak... azután megismerkedtem Heurteau kisasszonnyal és önökkel... A sors tulságosan is kedvezett.

De őszinte akarok lenni ön iránt, Romaine kisasszony: nem érzem magamat boldogtalannak, a miért elszántam magamat arra, a mit elhatároztam. Hiában igyekezem szégyenkezni miatta, mióta megtörtént az elhatározás, nagyon nyugodt vagyok. Egy az, hogy nem bánt már az aggodalom és a lelkiismeret, amely kinzott, ha arra gondoltam, hogy Gaston szenved és az én hibám miatt haldoklik. Elhinné-e kisasszony, hogy olyan lett az a gyermek, akár az örült, a magát romboló örült, a mikor azt emlegettem, hogy elhagyom s visszatérek az iskolába? És, lássa, nem elég a bátorságom, hogy elbirjam a szegény kis angyalnak bánatát, a kit szinte én neveltem föl. És szájalomra indított az apja is. A jó ember nem szólt egyet sem, óh, egyet sem, ha csak nem annyit, hogy:

- A ficzkó bele fog halni; bizonyos, hogy belehal... De látom, hiszem, hogy Duyvecke kisasszony nem teheti.

S hogy azután az órák multak s ő, meg én a gyerek körül voltunk, a kit hideg láz rázott, beláttam, hogy hivatásom az ittmaradás, hogy, ha maradok, azt teszem, a mi leghasznosabb a világra nézve. Az iskolára nézve is, mert nem sokat veszít velem. Más valaki jobban betölti majd helyemet. Nem tudok én a leánykák nyelvén úgy elbeszélgetni, mint ön, Romaine kisasszony, vagy mint Heurteau kisasszony, vagy Frida, nem tudom őket vezetni, az eszmék iránt föllelkesíteni... Hiszen ugyanazt mondom nekik én is, a mit önök s a mit önöktől tanultam: de hát, a mikor én mondom, az nem hatja meg őket... Régóta észrevettem már. Kerestem okát is. És úgy gondolom, azért van, mert nem értem teljesen minden eszméjüket... Rajta voltam, hogy megkedveljem őket, - szeretvén azokat, a kik megtanítottak reájuk; de egész agyamat még sem győzték meg soha. Megvalljam?... volt bennem valami, a mi mindig tiltakozott ellenök.

Egy belső hang mindig azt mondta:

- Nincsen ahhoz fogható, mint a mikor családja van az embernek, férje, a ki dolgozik, sok gyermeke, a kit ápol és fölnevel.

A mikor Rémineau, a ki nem nagy szónok, - a derék fiu! - ugyanezt fejtette ki, a családot és a gyermekeket illető gondolatot, a mely közös gondolata az egész világnak; hiába vettem ellene mindazt, a mit iskolánkban tanítani szokás, éreztem, hogy igaza van és hogy meggyőzött.

Tegnap egész bátorságát összeszedte, úgy tudta csak mondani:

- Duyvecke kisasszony, könyörgök, engedje meg, hogy feleségemmé tegyem... Nem az én kedvemért kérem, hiszen iparosember vagyok, a kinek jóval ön alatt a helye; hanem a kicsikéért, a ki belehal, ha elmegy... Ugy-e, el nem mehet tőlünk. Duyvecke kisasszony; már pedig itt sem maradhat nálunk, ha a férje nem vagyok.

A mikor ezt végigmondta és olyan alázatos, de olyan szilárd hangon is, nagy világosság gyult fejemben. Esküszöm, Pirnitz kisasszony, soha azelőtt eszembe nem jutott, hogy feleségül menjek Rémineauhoz; meglehet, nagyon együgyűnek vél ezért, de soha észre nem vettem, hogy ilyesmiről álmodozott! Annyira távol jártak gondolataim ettől a valóságtól!

Azok után, a miket Rémineau mondott, tisztában voltam vele, hogy rég ideje szeret és hogy én is szerettem és hogy az az igazi rendeltetésem, hogy anyja legyek a kicsikének, a ki elvesztette édesanyját és hogy viszont magamnak is legyenek gyermekeim Rémineautól... Meg ne vessen érte, jóságos mesterem, - nagy bánatot okozna vele és lelkiismeretem azt mondja, hogy azt tettem, a mit tennem kellett! Nem tudom elképzelni, hogy maga elé ne bocsátaná többé az ön szegény Duyvecke-jét, a ki egész szívével szereti és tiszteli önt! Nincsen egyéb kívánságom, mint hogy szolgálatára lehessenek önnek, az iskolának, - s Rémineau is ugyanezt óhajtja. Irja meg, kisasszony, hogy nem haragszik reám, sem ön, sem Heurteau kisasszony, sem a többi hölgy. Ha ilyen értelmű levelet nem kapok öntől, sohasem merészelek szeme elé kerülni... Könyörgök! könyörgök! ne akadályozzon meg benne, hogy egészen boldog legyek.

Az iskolának majd csak akad nálamnál értelmesebb s az önök tanításainak terjesztésében ügyesebb tanítónője. Holott Rémi és Gaston nem találnának más feleségre és más anyára. Nincsen nekik, Pirnitz kisasszony, egyebük nálam s ha én is elhagyom őket, mindennek vége reájuk nézve.

Óh! mondja, hogy megbocsájt és hogy nem mivelek vele rosszat.

Tisztelő és szerető növendéke,

Duyvecke.«

(Vége az első kötetnek.)

MÁSODIK KÖTET.

I.

Pirnitz Romaine a Sainte-Parade palota elé érkezve, megrántotta a vasmarkolatu lánczot a kapu bal felén. Lea ott állt mellette és nézte a nehézkes párkányzatot, a melyet pala földött s a kopott, zöld színű kettős ajtót, a mely csak nem akart megnyilni.

Ilyen tájt szokás Párisban a reggelivel elkészülni.

Heves keleti szél, mely az iménti vihar nyomán támadt, söpörte végig a csaknem pusztá Grenelle-utcát és üdítette föl a juniusi délután levegőjét.

A hogy a két nő kalapja szélét fogta, a szélben szoknyájuk rátapadt lábukra. Valami ujság-maradék körül, mely a küszöb szögletébe menekült, nagyban dühöngött a szél.

Pirnitz újra becsöngetett.

- Tudom, mire gondol, - mondotta társának.

- Igen, - felelte Lea - nincsen még három éve!... De mennyire megvénültnek érzem magamat azóta a nap óta!

Az ajtó megmozdult végre s feltárult; a két nő, kit a fekete kabátos, pap képű portás üdvözölt, átsietett a mohos, nagy kövekkel kirakott udvaron, a melyen oszloptalpak és korinthusi oszlopfejek heverték.

Fölsiettek a tornácz-lépcsőn, mely a jobb oldalt való sarokban helyezkedett el vászonernyő alatt. Nem beszéltek egymással. Mind a ketten átérték újra azt az áprilisi vasárnapot, a melyen, három évvel azelőtt, Sainte-Parade kisasszonyhoz vitte Pirnitz a kíváncsiságukban és izgalmukban remegő Fridát és Leát, hogy bemutassa őket a feminista szövetségnek.

Akkoriban terv volt még csak a mű, afféle rögeszme. Lea is, Frida is egész lelkükkel vágyódtak akkortájt a tanítói és apostolkodó életre.

Immár megvan az iskola és virágzik. A körülmények csodálatos összejátssza segítette, hogy megépíthessék, fölállítsák aránylag kis idő alatt. Lea kivette most részét a nő felszabadítására törő csodás erőfeszítésből.

A két társ még sem váltott egymással diadalmas tekintetet, miközben fölfelé tartottak a perron lépcsőin, azután pedig az előcsarnokon át, a hol páduai Szent Antalnak állott szobra; a gyékényszőnyeggel diszitett falépcsőn egy megtermett gascognei szolgáló vezette őket.

A szeles napnak bágyadt szomorúsága és az előjelek melankóliája leverte a két nőt. Pirnitz biztatta Leát:

- Bátorság, drágám! Ne legyen magába zárkózott most, a mikor legnagyobb a szükségünk önre.

Lea elérte, hogy Pirnitz Duyveckere gondol, az első elpártolásra, mely a papnők szent csapatát érte. Duyvecke elhagyta az intézetet egy mindennapi házasság kedvéért, de zászló-hagyása olyan szép és szelid volt, hogy senki sem tudott haragudni reá!

Mária, a termetes gascognei szolgáló ezenközben egy előszoba-számba menő szalónfélében helyezte el a két vendéget; a szoba ajtaja szélesre-tárva nyilott az első emelet lépcsőkanyarulatára. A szoba butorzata pamlag, meg négy, sárga bársonyos empire-karosszék volt. A támla gazdag diszű; delfin-testeket ábrázoltak a székek karjai. Egy márványlapu kerek asztal foglalta el a terem közepét.

Mária, a természetétől fogva fecsegő gascognei asszony, az egyszer szokatlanul hallgató kedvében volt. Kurtán beszélt, fejhangon, a melylyel komoly perczekben szokott élni; különben nagyhangú és bőbeszédű teremtés volt:

- Tessék leülni, a mig a kisasszony elvégzi dolgát Michel ural.

Hogy azonban ezzel elkészült, nem gondolt még arra, hogy távozzék; nyilván azt kívánta, hogy kérdésekkel faggassák.

- Michel itt van? - kérdezte Pirnitz és leült a pamlagra, Lea pedig mellette foglalt helyet.

- Hogy itt van-e, Romaine kisasszony?! - kiáltozta a gascognei asszony, a kinek hangjába visszatért a csengés, nyelve pedig fölengedett. - Hiszen tetszik tudni, hogy a szegény ember ki nem mozdul innen... De még jókor reggel is, mikor a kisasszony ágyban van... Hát még a tőzsde, oda is utána mentem... Meg este, vacsora után hányszor hivatja el a nagyságos kisasszony, hogy, a mint mondja, megbizást adjon nékie... Óh, óh! Ugyan gyakran botlik az ember a lépcsőn a kis Michelbe!

- Hát a kisasszony? Hogy van a kisasszony? - tudakolta Lea.

- Elmondom azt is! - felelte Mari és nem sokat teketóriázva, rákönyökölt a kerekasztalra. - A kisasszony elég jól volna, hiszen csakugy eszik, meg iszik, osztán majd ugy mozgatja karját a lelkem, mint annakelőtte! Vagy a lábát!... Hja, majd husz esztendeje, hogy odalett a kettő... Én csak azért busulok, hogy nem olyan elégedett és jókedvű már, a minő volt... 'szen Romaine kisasszony ismerte jól. Majd halálra kinezta Odile testvért, meg engemet. Egyetlen egy perczen százra támadt kedve. »Mari, adjon borlevest... Mari, ma félórával korábban ebédelünk... Mari, szaladjon le, hozzon valamerről gyöngytyukot, azt akarok estére vacsorálni!... Mari fiam, hagyja pokolnak a konyhát, beszéljünk egy kicsit paraszt módra!... Szegényke!

- Hát még Odile testvér!... Óránként tizszer kicseréltette a könyvet, a miből olvasott neki!... Dejszen most... most ugyan jól van minden... jól van minden... soha nem zsörtölődik már a szegény kisasszony... »Jól van, Mari lelkem, jól. (És a vaskos lélek vékonyra mérsékelte hangját). Jól van, testvérem... legyen ugy, a hogyan akarja...« Bizvást odakaphat már a sültöm, vagy akár hagymát is tehetek a mártásba... Észre sem veszi a szegény... Csak akkor áll belé élet, ha a kisasszonyok házáról beszél... Meg ha evvel a Michellel van együtt. Oh, a kis Michel szakasztott olyan, mint azelőtt. Adok, veszek és az árjegyzés, meg a londoni piac, meg az átvitel, aztán az árák... Az ebadtát! Ugy beszélnek ketten, a hogyan a zsidók szoktak!... De igaz ám, Michel sok pénzt szerez a kisasszonynak! - toldotta a szót elgondolkozva Mari. - Az én pénzemért is papirozt akart vásárolni!... Mult héten mondta: »No, Mari, ötvenezer frankja volna mostan«.

Lea és Pirnitz mosolyogva hallgatták a szóáradatot. Marinak a nagy beszéd közben lélekzésre is alig jutott ideje.

- A kisasszony ügyei jól állanak, ugy-e, Mari? - kérdezte Pirnitz.

- Nem tudom biz én! - felelte a termetes szakácsnő. - Ugy gondolnám, nem nagyon jól!... No, ihol ne... már megint harangoznak.

Hirtelen odahagyta hallgatóságát és futott a lépcsőkanyarulat másik felére, a honnan Sainte-Parade kisasszony szobájába nyilott ajtó. Arrafelől »harangoztak« tudniillik; Marinak ilyen fogalma volt a »harangozásról«, mert villamos csengővel nem volt még fölszerelve a ház; a nagy csengő rezgett még a mennyezet egyik sarkában.

Lea és Pirnitz váraikoztak egy darabig, hogy majd szólítják őket.

Látták az egyházi-képű, sovány és meggörbödött kis Michelt távozni. Észrevette őket s megállt egy pillanatra; úgy látszik, az a terv fordult meg fejében, hogy beszédbe elegyedik velük. De beírta a puszta üdvözléssel, hirtelen sarkon fordult s mint valami kis menyét sietett a lépcső felé.

Perczek multak el megint, a miket egy toronyóra ketyegése szakított félbe; az óra a felső emeleten volt elhelyezve s a csendességben úgy vert, mintha a ház szíve volna.

Lea, szemét az empire-stílusú szalón fakultas, rózsaszín kárpitján feledve, ijedve érte magát azon, hogy ő valójában itt is kakukfi, közömbös valaki, csak úgy, mint az iskolában; hiában igyekezett azon, hogy komolyan vegye Sainte-Parade kisasszony anyagi zavarát, vagy egészségét... Szólni nem mert, kerülte Pirnitz tekintetét, azét a Pirnitzét, a kit még mindig szeretett, de időnkint óhajtotta: bár ne szeretné, hogy egészen fel tudjon szabadulni, mint Tinka regényének Nórája, mint Hespel Duyvecke.

Pirnitz rászzegezte mágneses, szép szemét.

- Szegény gyermekem! - mondotta.

Lea szempillái megnedvesedtek a könnyektől.

De ekkor feltárult a lépcsőkanyarulat tulsó része felől az ajtó; megjelent Sainte-Parade kisasszony, gördülő székén, előtte Odile testvér járt, mögötte pedig Mari tolt a széket.

A furcsa menet megállapodott az empire-szalónban.

Lea és Pirnitz fölálltak és a vén kisasszony elé járultak, a ki egészen összezsugorodottnak tetszett a fekete fodrok között kámzsájában, szabálytalan arczával, a melyből élénken csillogott ki két apró szürke szem.

- Oda! - mondotta, a mikor betolták karosszékét. - Ugyan kérem, Odile, tegyen párnát a lábam alá... Köszönöm... Bizony nem jól vagyok, kedves Pirnitz, nem jól vagyok... No, Mari, már most mehatsz... Fárasztasz; nagyon sokat fecsegsz... Odile, üljön le oda, hátra, kedves testvér... Ugy sem érdekli önt, a miről beszélünk majd... Ön, Pirnitz, kerüljön közelebb, egészen közel... és beszéljen hangosan. Örökké zug a fülem, szaliczilt szedtem a reggel.

Pirnitz odatolta székét a karosszék elé.

- Jöjjön közelebb ön is, kis Leám, jöjjön közelebb!... Adja kezét, hadd nézek kicsit a szemébe... Szép magácska, mint a hajnal! Minő szomorú az arcza!... Nem szeretem a szomorú embereket, pedig jó ideje nincsen szerencsém... Mindannyian olyan arcot vágnak, mintha temetésre készülnének!

Azzal elbocsátotta Lea kezét, a ki könnyeit elfojtva, leült megint.

- No, Pirnitz, lássuk, mi mondani valója van?

- Hiszen - jegyezte meg Pirnitz nyugodt hangján - ön küldött értünk kisasszony.

- Ahá! igaz... látni kívántam önt, önt... az a Heurteau kétségbe ejt... Ha az ő nyomán indulna az ember, minden el volna veszve rögtön. Szerinte egyebet se tegyünk: szedjük a sátorfánkat és telepítsük a magunk helyére Anquetint, Durambertyt, Quignonnet-t, Minot abbét és a közoktatásügyi miniszteriumot... Egy újságczikk miatt sirt a fülembe.

- A *Saint-Charlesi Hét* cikke? Olvasta?

- Dehogy! Nem is olvasom... Mit bizonyít az, ha az olyan zuglap rágalmoz bennünket? Kufárok azok az urak; látják, hogy jövő évre nagyszerű eredménnyel jár majd a beírásunk... De miért nem szól egyikük sem?... Hiszen úgy ülnek székükön, mint a határkő. Igen vagy

nem, lesz-e jó beiratásunk vagy nem?... Heurteau megmutatta a névsort... Husznál több a fizető növendék!

- Ugy van! - felelte Lea gépiesen. - A beiratás eredménye igen szépnek ígérkezik.

- No lám! - kiáltotta az öreg kisasszony. - Nem megmondtam?... Hát csak hadd kiabáljanak akkor a sekrestyebeliek. Ha kedvünk támad majd a válaszolásra, meg fogunk felelni neki egyéb lapokban, ennyi az egész. Heurteau majd megír nekünk egy cikket, ha jónak látjuk... Ugy-e, ön is így gondolja, Pirnitz? - kérdezte és aggódva nézett az apostolra; szeméből kiolvashatta az ember a gyermekes óhaját, hogy bár volna Pirnitz válasza bátorító.

- Istenem! - felelte emez - úgy gondolom én is, hogy veszedelem nincsen... De még is okos dolog volna tán valami hivatalos lépéssel elejét vétetni az ellenségeskedés kitörésének... Maguk a növendékek is a kívül ellesett beszélgetések révén tudják, hogy Minot abbé le nem szerel... Ujsága legközelebb Duyvecke elpártolását fogja majd kommentálni... Elképzelhető, minő támadáshoz jutnak ellenségeink, ha a valóságot kiforgatják mivoltából és rossz akaratúan magyarázzák.

- De hisz akkor az abbé szörnyeteg! Ha meggondolom, hogy még ez az istentelen ember volt a gyóntatóm... hogy hányszor juttattam alamizsnát grenellei kórháza számára!... Elmegyek hozzá, magam megyek el Minot abbéhoz és majd meglátjuk... Megmondom neki.

Hamarjában nem jutott eszébe, mit is mondana, csak karjával hadonászott és fejét rázta.

Pirnitz Romaine gyöngéden folytatta:

- Nagyon jó lesz, kisasszony... Azt hiszem, jó volna, ha lakásában látogatná meg Minot abbét, vagy pedig elhivatná ide... Könnyü volna megnyerni.

- Igazán?... azt hiszi? - kérdezte Sainte-Parade kisasszony, a kinek hangulata egy-kettőre meg tudott fordulni. - Ha bizonyos volnék benne!... De hogy azt a gazembert nálam!... Ej hát... gondolkozom majd rajta... Még ma irok neki... most rögtön... Nagyon jóban voltunk annak előtte... Nem látszott akkoriban rossz embernek. A mi pedig magánéletét illeti... szent ember!... erre nézve nincsen kétség... Minot abbé szent ember.

Hirtelen tudatára jutott, minő ellentmondásba keveredett s hallgatói meglepődött arcának láttára elhallgatott. Szokásos mozdulatával hátravetette köpenye csipkéit, azután egyszerre másra térítvén a szót, komoly hangon mondta:

- Hát Duyvecke?... Ki hitte volna, Pirnitz!... Négy esztendeje élt közöttünk az a leány!... A lelkemet is rábízta volna... Mennyire bíztam benne... Oh, higyjék el, szívemen ért ez a csapás... Föl sem tudok ocsúdni alóla. Így van az... így van... Ő is el készült hagyni bennünket, hogy férfi után fusson... No, gyermekem, mi baja?... Nem kell azért sirnia... No, no, kicsikém! Tudom én azt nagyon jól, hogy magácska igazi kis csoda, valóságos apostol... No, ha kérem... ne sirjon, ne sirjon.

Esetlen, béna kezével simogatta Lea térdét.

- Se baj, kisasszony... Higyjék el semmi bajom... Bocsásson meg, kissé ideges vagyok...

- Nagyon szerette Duyvecket - szólt közbe Pirnitz, mintegy igazolásául Leának.

- Ki az az izé, - tudakolta Sainte-Parade kisasszony, - a kihez Duyvecke feleségül megy?... Ahá! igen, Rémineau, az, a ki olyan sokszor járt itt két év előtt, hogy megvizsgálja a vállalkozók számláját... Szóval iparos ember... Hát bizony csinos ember a Duyvecke jövődöbelije!... Jó izlése van a leánynak!... Bűnös egy teremtés az a Duyvecke, akármilyen ártatlan is a képe.

- Óh kisasszony! - rimánkodott Lea.

- Mi! - maga tán még védi, kicsikém?

- Bizonyos vagyok benne, kisasszony, - felelte Lea melegen - hogy Duyveckenek halál volt az elválás tőlünk... Imádta Rémineau kis fiát: a gyermek most beteg, el nem mozdulhatott mellőle... Nincsen abban az érzelemben, a mely vezette, semmi önzés, tiszta anyai érzés volt az.

- Azt hiszi? - kérdezte Sainte-Parade kisasszony.

Néhány pillanatra csend támadt.

Az anyai kötelességnek, ennek az örökletes homályos kötelességnek súlyos problémája, a mely kézzel fogható alakban nem nyilvánul, kusza rémületbe kergeti a rajongó feministákat, szinte ingerli őket.

Se Lea, se Pirnitz, se Sainte-Parade kisasszony, sőt még Odile testvér sem hallhatták a szót, hogy szivük el ne szorult volna tőle. Az »anyaság« szó legfinomabb idegszálaiba markol a nőnek!

Mikor Lea ezt a szót kiejtette, hármuk közül egyik sem merte mondani, hogy »Duyvecke hibázott«.

*

A rendkívüli csöndességben, melyet az óra ingájának másodpercenkénti ketyegése zavart csak meg, egy kis, egészen közönséges esemény történt, de melyet a négy együtt való ember baj előjelének érzett tüstént, egyszerűen azért, mivel senki sem várta és mert a bizonytalan nyugtalanságban, mely a házat megülte, minden, a mi váratlan volt, fenyegetőnek látszott.

A nélkül, hogy a gascognei divat szerint puha talpu czipő a legcsekélyebb zajjal is elárulta volna a lépcső szőnyegén, megjelent a küszöbön a csomóra kötött selyemkendő, a fekete hajfonatok mögül előtetsző fénylő arc, az egész Mari, a maga természetes és gömbölyű idomu mivoltában.

A három alapító felé tartott egyenest és vékonyabbik hangján, a mely ezuttal őszinte izgalomtól remegett, azt mondta:

- Kisasszony...

- Mi baj, fiam?

- Michel ur...

Hogy lélekzete elállott s megállt egy percze, Sainte-Parade kisasszony közbeszólt:

- Michel? Michel visszajött?... Beszélni kíván velem?

- Nem, kisasszony... El sem ment még.

Hangja végképpen cserben hagyta Marit.

- De hát mi bajod? Nézze meg az ember!... - kiáltotta a beteg hirtelen felfortyanva. - Kinyitod már végre a szádat, te hülye!

- Michel ur - szólalt meg Mari - nem akar feljönni. Lenn maradt a pitarban, odalenn, a Saint-Antoine templom mellett. Romaine kisasszonynyal akar beszélni.

Azzal Pirnitzre mutatott.

- Velem? - kérdezte Pirnitz elámultan. - Hiszen alig ismerem...

- Az imént látta volt Pirnitz kisasszonyt, a mikor elment... Vele akar beszélni, csak is vele. Azt mondja, hogy vele.

Pirnitz Sainte-Parade kisasszonyhoz fordult:

- Mit jelentsen ez?

Az öreg kisasszony lengő fodrai között még összezsugorodottabbnak tetszett, a hogy hátradőlt karosszéke támlájának.

Arcza, a mely olyan halovány volt rendszerint, színeket játszott, - homlokát, arcját pirosság lepte el.

Odile testvér egy zöld üvegcsét vett ki zsebéből, kidugaszolta, letérdelt és a beteg orra alá tartotta. Egyben pedig elfojtott hangon szólt oda a vendégeknek az ő elszásziass kiejtésével.

- 'szt, kisasszony, 'szt!... nincsen baj... semmi baj... Nem szükséges nyugtalankodnia... 'szt! 'szt!

Ránczos kezét szaggatottan, gépiesen mozgatva csipkéi alatt, dűnnyögte Sainte-Parade kisasszony, a sőt szagolva:

- Menjen... Pirnitz... Nézze meg, mi baj... Mondja neki, jöjjön fel... Látni... látni akarom... Elég!... elég!... Odile testvér!

A testvér eltávolította az üvegcsét, gondosan bedugaszolta, azután zsebébe rejtette s így szólt:

- Most visszamegyünk majd a szobájába, ugy-e, kisasszony? Meglátja, ugy jobb lesz... Ön lefekszik, Pirnitz kisasszony pedig majd eljön hozzánk. Ugy-e, jobb lesz így?

A beteg fejével biccentett, ugy jelezte, hogy jobb.

- Mari... segítsen! - mondta a testvér.

Mari, meg az apácza bevitték azután a gördülő karosszéket. Mikor Mari az empire-szalón küszöbére ért, megfordult s még egyszer figyelmeztette Pirnitzet:

- Michel ur odalenn van, a pitarban.

- Várjon meg, - mondta Pirnitz Leának... Megnézem, mi baj. Igazán, egy szót sem értek az egészből.

És hogy Lea fejével intette, hogy beléegyeznek, az apostol halk szóval mondotta:

- Szegény gyermekem... Attól tartok, kezdődnek a nagy megpróbáltatások.

*

»A nagy megpróbáltatások... A nagy megpróbáltatások...«

Ez a három szó járt keresztül-kasul Lea agyán; visszhangképpen csendültek meg fülében, a mi közben egyenletes lépéssel rótt a kis szalont és neszelt a vén palota zavaros hangjaira.

A szél kimozdította nyugvó helyéből az egyik ajtót és a vas szabályos időközökben meg-megnyikorgott.

Az inga egyre ketyegte tik-takjait... Hangok zaja hallatszott föl, Pirnitz hangja és Michelé, a mely hangosabbá lett, nekitüzesedett, hol suttogóvá halkult!

- A nagy megpróbáltatások.

Lea nem sirt már, egyszerre vége szakadt egész melankóliájának. Csak a kíváncsiság kinozta. »Kezdődnek a nagy megpróbáltatások.« Olyan hangulat szállta meg, mint a rabot, a kinek hirül adják, hogy láng nyaldossa börtöne falait. Azon érte magát, hogy csupa reménykedés a lelke.

- Milyen undorító vagyok! - dörmögte magában. - Minő aljas a lelkem!

Aggódást, fájdalmat erőszakolt magára.

- Mi történik oda lenn, én istenem?

Valamint Pirnitz, sőt még mint Mari is, ő is megérezte ebben a jelentéktelen eseményben a romlás veszedelmét. Annyi néma jel jelezte jó idő óta a közeledését!

Leült az egyik delfin-fejes karosszékre.

Mint majd mindig, valahányszor egyedül volt és nem foglalta le agyát semmivel, a multba tévedt gondolata, az angliai emlékekhez tért meg... A boldogsághoz, a mely rávilágított életének arra a boldog korszakára. Hampstead-Heath-Richmond - a valónál is élesebben váltak ki szeme előtt; és összevegyültek Tinka regényének képeivel, a melyet számtalanszor olvasott el lázban égve azóta, hogy meghozta a posta... Egy magastermetű, nagyon lefogyott, tengerzöld szemű, kissé lekonyult, szőke bajszu férfit látott Lea örökké... Széken ült megöregedetten, lecsuklott fejjel, haldokolt.

- György! - sóhajtotta Lea ajaka. - Oh! irok, irni fogok Tinkának!

Minduntalan föl-fölmerült benne ez a terv. Hogy megtudakolja, igazán szenved-e György s haldoklik-e ő is, mint a regénybeli William, távol a szeretett nőtől.

Pirnitz megjelenésére, mint az álomból riadt, úgy ijedt föl; de önző gondolatait elüzte rögtön a felindulás.

Olyat látott Lea, a melyet addig soha: könnyeket pillantott meg az apostol szemében.

Pirnitz sötét árnyékképe, a mint ott állott a szalon küszöbén, meg nem mocczant. Karja szomorun csüggött le fekete szoknyájára és átszellemült rút arczán lassan pergedeztek a könnyek.

Lea feléje rohant, megölelte a drága fejet és megcsókolta; a hogy rászoritotta ajkát az ostya-szinü sápadt arcra, megérezte a könnyek keserü ízét.

- Romaine! drágám!... barátném!... Mi baja? Mondja, mi baja?... mondja!

Pirnitz gyöngéden kibontakozott Lea öleléséből és álszéken nélkül törülte le könnyeit.

- Bizony, kedvesem, itt a megpróbáltatás, a kemény megpróbáltatás. Az iskola oda van... Sainte-Parade kisasszony játszott a tőzsdén és veszített.

- Mindent elveszített?

- Senki sem tudja még; de lögfeljebb, ha meg tud majd élni abból a kevés pénzből, a mi megmarad neki... Szegény kicsikéim!

Nem sirt már. Csak állt ott könnyeborult szemmel; hangja szintelen volt s annyira elváltzott, hogy nincs az emberi fájdalomnak az a hangos nyilvánulása, a mely meghatóbb lett volna.

Lea egész lelkében megrendült és hogy annyira kétségbeesettnek látta azt, a ki életének legszilárdabb támasza volt, félelem fogta el.

- Romaine, - suttogta - könyörgök, ne sirjon... ne essék kétségbe... Ha ön is elveszti reményességét, mivé legyek akkor én?

Az apostol elmosolyodott a megindító feljajdulásra.

- Igaz, - mondá azután - nem vagyok egymagam... Küzdeni fogunk.

Ebben a perczen Mari rontott be hirtelen urnője szobájából; nesztelenül ott termett a két nő előtt.

- A kisasszony rosszul van... tessék gyorsan jönni... hívja a kisasszonyokat...

A rémületnek szélforogtagában, melyet a vagyoni katasztrófák zudítanak az emberekre, rohant Pirnitz és Lea Mari után, felvilágosítást sem kérve tőle; benyitottak nyomában Sainte-Parade kisasszony hálószobájába.

Ez a szoba Louis XVI. korabeli butorral volt bebutorozva, tollbokrétás, indiánus-csoportokat, kalyibákat, folyókat, rajtuk pedig facsónakokat ábrázoló, piros rojtu, régi perzsa szövetek hevertek szana-szét. A fehér lakkos fából való ágy régi, nagy karikáin állott. Belső táblázatát feszület díszítette.

Az ágyon Sainte-Parade kisasszony feküdt kiterülten fekete csipkéi között: ajka duzzadt volt a feltoluló vértől, lélekzete pedig nehezen járt.

Odile testvér érzéketlenül fogta a beteg kezét és azon igyekezett, hogy megnyugtassa, biztatván egyre:

- Bátorság, bátorság, kisasszony!

Hogy megpillantotta Pirnitzet, izgatottá lett a vén kisasszony:

- No? no?... Michel?... Lát... lá... látta?

Pirnitz intett neki, hogy látta. Majd, tudva, hogy az aggódó beteg választ vár s fölérvén észszel, hogy ha őszinte volna a válasz, tönkre tenné vele, azt felelte csupán:

- Beszélünk majd róla később... Nem sürgető a dolog.

A beteg szeme rettentő lett... Nyilvánvaló volt, hogy kitalálta, a mit rejtegettek előle... Föl-emelkedett. Keze kicsúszott Odile testvér kezéből és a levegőbe kapott.

Száját olyan fájdalmas, olyan tragikus erőlködés torzította el, hogy a jelenlevők elborzadtak rajta. Csak egyetlen tagolatlan szót ismételt ajka; alig lehetett kivenni, hogy azt mondja: »pénz... pénz...«; a rettenetes szót, kulcsát mindennek ezen a földön: pénz... Azután visszarozkodt mereven ágyára, mint valami bábu... a szeme nyitva volt, jómaga tehetetlen.

Mari feljajdult és bőséges szóáradat indult belőle, a melyben egybekeveredett a tájszólás a francia szóval; térdre roskadt s ajkát rányomta urnője csipkéire.

- Oh! *jaou istenkém!*... Mi baja a lelkemnek? Oda van szegény lelkem, kisasszony... beteg!... még meg talál halni... Szent Isten! meg talál halni... Az atya, a fiu és a szentlélek nevében.

Odile testvér elnémitotta:

- 'szt! Mari... Az orvosért, gyorsan: rajta... rajta!

- Megyek, megyek, testvér! - felelte Mari, a kire mindig nagyon hatott az elszászi nő nyugodt, egykedvű hangja és megrendíthetetlen nyugalma. Megyek már... *Jaou Istenkém!*... Szegény kisasszony...

Azzal elsietett, kigurult, mint valami kipárnázott golyó, jajgatva és imádkozva közben.

Pirnitz Odile testvérhez fordult:

- Segítségére lehetünk valamiben, testvér?

Odile testvér nyugodtan ammóniát öntött vízbe és végigsimitotta vele a beteg homlokát. A beteg ajka és szeme mozogni kezdett a dermedt arcza élet állott.

- Köszönöm, nem. Az orvos előre megmondta, - felelte a testvér halk hangon. - A kisasszony némi idő óta nagyon rosszul volt... A pénzügyek nagyon sokat izgatták.

- Ön tehát el volt készülve erre?... - tudakolta Pirnitz.

- El... most már a paralízis következik... Óh, a kisasszony nem hal még tán meg... évekig élélhet.

Pirnitz és Romaine a rettenetes összeroskadáson való borzalmukban, mely az azt imént még beszélő és mozgó emberi lényt érte, meg feledkeztek az intézet balsorsáról és szívük elfacsarodott szánalmában.

Szegény Sainte-Parade kisasszony! A mikor legegészségesebb volt, se volt világos, tisztafejű teremtés: alig értette meg a műnek, a melynek odaadta magát, célját és rendeltetését. De jó szive, jótékonyásra való hajlandósága pótolta szelleme fogyatékoságát, a melyet leplezett különben gascogne-ias élénksége.

Jóságos Sainte-Parade, a ki éppen jószive miatt hal meg, mert nagyon, nagyon gazdagnak kíváncskozott, hogy annál kiméletlenebbül foszsa ki magát.

Lea az ágy lábához térdelt s elméjében keresztyén könyörgések tiszteletreméltó formulái forogtak. Romaine, a ki ott állt mellette, úgy látszott, mintha szintén imádkoznék.

Odile testvér ezenközben a megáztatott szivacsos végigment a beteg halántékán, szájaszélén s megdörzsölte orra czimpáját is. Lea meg nem tudta állani, hogy el ne csodálkozzék a bő ibolyaszínü ruhába bujt nőn, a ki tevékeny és érzéketlen tudott lenni azonegy időben.

»Micsoda lelkük van hát ezeknek a leányoknak?«

Pirnitz szava, hogy: »erős szüzek«, föltolakodott benne... Az apácza is ilyen volt; és minő biztosságot ad a zárda a vallás erejének és hajadonságának!

Mint mindig, ha a bizonytalanul hányódó lélek határozottal kerül szembe, Lea hirtelen kizökkenvén szánalmából, irigyelte Odile testvért. Ibolyaszínü köntösben látta magát is, fehér szárnyak nőttek vállából, keblén pedig kereszt csüngött.

»Lám, ez boldog... Lelkének nincsenek kinjai... még csak arról sem tud, a mi kísértetbe szokta vinni a nő szívét... Ha, a mi lehetetlen, kísértetbe találna esni, az ima menedéke volna... Én, én tulságosan biztam eszemben. Hol az az idő, a mikor imádkozni tudtam?«

Pirnitz, a kinek átható szeme egyre figyelte Leát, eltalálta, minő gondolatok forognak benne. Miközben Odile testvér, letevén üvegét, vigyázatosan dörzsölte a beteg arczát, Pirnitz oda-szólt halkán társának:

- Igen... szép cél ez is és szép élet... de a mienk még szebb, Lea! Odile testvér, hogy ugy mondjam, a fényesség nélkül való erény, - önző erény... Azután meg ez az erény alkalmazkodik a nő lealjasításához: vagy legalább föltételezi és ajánlja azt... Örülünk, hogy fölszenteltek vagyunk, mint ő szüziesek, mint ő és szabadok, a minek ő nem mondható. Legyünk büszkéek reá, hogy életünk minden pillanatában elmondhatjuk fogadalmunkat és hogy örökké magunk urának, a magunk győzelmes urának érezhetjük magunkat.

*

Odile testvér, a ki a beteg ágya fejénél állott, valószínűleg hiábavalónak vélt ezután minden igyekezést, mert leült és szót sem szólva, egészen nyugodtan kezdte morzsolni olvasóját.

Lea és Pirnitz tapintatosan visszavonultak az ablakfülkéig s ott helyezték el széküket egymás mellé. Az ablak a palota belső udvarára nyílt; a szél fölkavarta az udvaron a port, a papiros-hulladékokat és a megkopaszodott fák leveleit forgatta.

A kapu alatt a vastag Mari volt nagy beszédben a kapus feleségével: mind a ketten az orvos érkezését lesték, a kiért a kapus ment el volt.

A szobában a nyári délután tiszta világossága csillogva tört meg a butorokon és az indiánus alakokkal tarka piros perzsa szöveteken.

Lea és Pirnitz elől a Louis XVI. korabeli ágy eleje elfödte Sainte-Parade kisasszony mozdulatlan testét... Semmi egyéb zaj nem hallatszott, mint a szél siránkozó hangja a folyosókon, a vén ház padlásán és az apácza sziszegő suttogása, a mint az *Avét* és a *Gloriát* mormolta el.

A két nő eleinte a szegény elnöknő állapotán való szomorúságát és részvétét öntötte ki egymásnak. Majd azonban az intézet sorsának gondja ragadta meg parancsoló erővel Pirnitzet és ekkor elmondá Michellel való beszélgetését.

- Furcsa egy ember. Ugy látszott, hogy őszintén töredelmes, mellét verte, úgy mondotta: »Nagy bűnös vagyok... de hát a szegény kisasszonynak örökké pénzre van szüksége!... A Lake-Copper-re kockáztattam meg egy coup-t, a mely háromszorosan milliommossá tette volna szegény kisasszonyt... Megcsaltak, tudom is, hogy ki... meg is adja az árát... De bizalmatlankodott volna-e ön, kisasszony, bizalmatlankodott volna-e Quignonnetben...«

- Quignonnet-ben? A saint-charlesi alpolgármestert érti?

- Azt; úgy látszik, összeköttetésbe lépett Michellel és kedvezőtlen vásárba ugratta alattomosan.

- De hát mi bajuk a saint-charles-iaknak velünk?

- Az, hogy ők férfiak, a kiket ingerel a mi függetlenségünk; ennyi az egész... A mi Michelt illeti, bár olyan gyanus egyházfi-képe van, azt hiszem, mégis őszinte ember... Megindító, hogy noha két nap óta tudott a romlásról, nem mert hirt adni róla Sainte-Parade kisasszonynak. »Napról-napra eljöttem, - ugymond - hogy megmondjam neki... de a hogy ott voltam előtte, cserben hagyott a bátorság... Mesével ámitottam: hogy rengeteg mennyiségű font sterlinget nyert, hogy a réz ára fölment... És mindannyiszor úgy mentem el, hogy nem szóltam neki. De most, hogy megláttam önt... azt gondoltam, elmondok önnek mindent.«

- *Pater noster*... - mondotta szinte fenhangon Odile testvér.

Az olvasó szemei megcsörrentek.

- Minden oda van? - tudakolta Lea.

- Michel azt mondja, ha a palotát eladják, marad körülbelül száznegyvenezer frank. Sainte-Parade kisasszony egészen jól megélhet belőle valami zárdában; de a Mű oda van.

- Nos és most?

Pirnitz bizonytalanul intett kezével.

Benyitott az orvos, hatalmas, magas termetű, gesztenyeszin, szétterülő szakállu férfi volt. Mögötte, az ajtónyílásban Mária, meg a kapus családja szorонkodott.

Az orvos üdvözölte Odile testvért, azzal az ágynak tartott, próbálgatta a beteg kezét, tapogatta lábát, hallgatta lélekzését s figyelmesen vizsgálta szeme bogarát.

Azután ahhoz az ablakhoz vonta az apáczát, melynél Pirnitz és Lea a vizsgálat eredményét várta:

- No lám, testvér, - ugymond - ime a válság, a melyet egy hónapja előre láttam... Féloldalu szélhűdés... egész jobb oldala megbénult.

- Végképpen? - tudakolta Pirnitz.

- Oh, hát egy kicsit javul majd az állapotja... De tartok tőle, hogy nincsen még vége, legalább, a mi a fejet illeti... Az élet, az állati egészség különben soká megmaradhat még benne.

Odile testvér Pirnitz felé fordult és nyugodt hangon mondta neki:

- Látja? Ugyanezt gondoltam én is.

A szoba lassan kiürült.

Az orvos megírta rendelvényét, azzal távozott; követte a kapus felesége, azután a természetes Mari, a ki egészen vörös volt a sirástól.

Odile testvér rendbe szedte a takarót s a csipkéket, helyükre rakta a székeket s az ágy fejéhez ülve, olvasóját morzsolta. Romaine és Lea letérdeltek az ágy tulsó felén.

Leának úgy tetszett, hogy az elnöknőt az ébredés nélkül való álom dermesztette már meg: arcza, mely a testvér felé volt fordulva, nem látszott; a csipkehalmazból kis, ránczos és összezsugorodott kéz nyult ki; a beteg keze-feje fehér volt egészen.

A szoba csendességében a levegő hullámozása hallatszott csak. Mintha hármastömjénfüst-oszlop lett volna, úgy ment a szomorú ágy mellől három ima, három határozott, vagy bizonytalan hang, az imádkozók lelki állapotához alkalmazkodó imádság, az Élet és Halál titokzatos Intézője felé.

II.

- Tehát nem mondanak le a dolgról? Sőt tervük is volna?

Gunyos mosolyra húzódott Duramberty Jude szája, a hogy fölvetette a kérdést; karosszékének támaszkodva, nézte fürkészve hallgatója arcát.

Heurteau kisasszony fekete ruhájában, rózsaszín csuklyás fejkötőjében, a mely valósággal örökös és változatlan egyenruha számba mehetett, szemközt ült vele, ugyanazon a helyen, a hol két évvel ezelőtt Sûrier Frida hallgatta elhülve, majd pedig méltatlankodva, mint ajánlja neki Duramberty, - akár csak valami üzleti ügyről, vagy társas szerződésről volna szó - hogy legyen a kedvese.

A volt tanítónő értelmes arcán látszott, hogy gondolkozik néhány másodpercig; azután így szólt:

- Nem az én tervem... voltaképpen nem az enyém... Azaz, hogy semmi részem sincsen benne. Csak hogy éppen résztvettem én is a tanácskozásokon, a melyeket jótévők vagyoni romlása és betegsége következtében tartottunk. A bizottság minden tagja elmondotta nézetét. Sûrier Frida kisasszonyé tetszett leginkább.

- Csakugyan? Tehát Sûrier kisasszony küldi önt ide?

- Nem kellene talán megmondanom, - felelte a fiatal nő mosolyogva - de azt hiszem, legjobb, ha őszinte vagyok önnel szemben.

- Persze, persze. Nem bánja meg őszinteségét.

- Nos, hát pontosan beszámolok róla, mint történtek a dolgok... A hír, hogy Sainte-Parade kisasszony tönkrement, hogy gyógyulásra nincsen reménység, eleinte rémületbe ejtett mindenkit.

- Nagyon természetes.

- Egyikünk-másikunk, a legidegesebbek, mint például Sûrier Lea, Craggs Daisy, a kis Soubize Geneviève.

- Soubize Geneviève?... Az a kis sovány, vörös leány, ugy-e? - szakította félbe a gyáros.
  - Az... szép vöröshaju, zöldes, nagyszemű leány, a kinek csupa kellem a járása és minden mozdulata... de végtelenül izgékony... csupa vonaglás, rögeszme, mintha szülei alkoholisták, idegbajosak lettek volna... Azt hiszem, hogy időnkint súlyos természetű rohamai lehetnek, csak Daisy titkolja.
  - Csinos leány! - jelentette ki Duramberty. - Nos?.. - kérdezte azután.
  - Nos hát a mi idegeseink elvesztették fejüket. Sikerült azonban néhányunknak szövetségge alakulnunk: Pirnitznek, Fridának és nekem. Tanácskoztunk rajta, hogyan akadályozhatnók meg az összeomlást?
  - Kíváncsi vagyok, ugyan micsoda módot találhattak.
  - Ismétlem, az eszme nem az enyém, hanem Fridaé.
  - Akkor hát nyilván jó és célszerű ötlet lesz.
  - Frida mindenekelőtt feltárta az iskola anyagi helyzetét... A katasztrófa előtt igen kedvező volt még a helyzet... Költségünk jóval csekélyebb, semmint gondolná az ember. Házbért nem fizetünk s ezért önnek tartozunk hálával. Adóterhünk eléggé súlyos, de mivel, az ön jóakarátának hála, gépei csekély bérért hajtják dinamóinkat, világításunk kevésbe kerül: ezerhatszáz frankba. A szolgaszemélyzet számát a minimumra szállítottuk le: növendékeink, mint a kaszárnyában szokás, maguk végeznek el mindent, a tulságosan nehéz munka kivételével. A személyzetnek évbére háromezer frankot sem tesz ki. Legnagyobb terhet a nemfizető növendékek élelmezése és ruházása ró reánk. Évenként huszonöt-huszonhatezer frankra tehetjük ezt a költséget... Tavaly még csak három fizető növendékünk volt, a kik fejenként ötszáz frankot fizettek. A különbözetet Sainte-Parade kisasszony pótolta s ő adta a tanítónók fizetését is. Mint tudja, ezerkétszáz frankot kapunk fejenként. Ha hozzáveszszük ehhez az iskolai szerek költségét, Sainte-Parade kisasszonynak körülbelül ötvenezer frankjába került az iskola.
  - Igazán nagyon kevés! - szakította félbe Duramberty. - Fogadni mertem volna, hogy legalább nyolczvanezer... Tudom különben, hogy ön kitünően vezet az intézetet... Sziveskedjék azonban folytatni.
- Hátradólt, karosszékében és most már igazán érdeklődve hallgatta Heurteau kisasszonyt.
- Hát ez az ötvenezer frankunk nem lesz meg ezután.
  - A miből az következik, hogy egyebet nem tehetnek, mint hogy megszerkesztik a mérleget, azután bucsuznak.
  - Fridának nem ez a nézete... Ő takarékoszággal akar segíteni a bajon. Mindenekelőtt felüggesztené a tanítónók fizetését a jövő évben: beleegyeztünk. A megtakarítás ezen a réven nyolczezernégyszáz frank. Kimutatta azután, hogy az általános költségeken, a mely független a növendékek számától, körülbelül tizenegyezer frankot takaríthatunk meg. De nem szabad, elfelednünk, hogy jövő esztendőre harmincz, egyenkint ötszáz frankot fizető növendékre számíthatunk. Ha az évi díjat nyolczszáz frankra emeljük föl, növendékenként körülbelül háromszáz frankot nyerünk. Ha a jelentkezőknek csak fele belemegy ebbe a díjemelésbe, már ötezer frank a fölöslegünk. Ezzel a deficit huszonötezer frankra csökken. Azokból a kívülről érkezett adományokból, a melyeket Sante-Parade kisasszony jószivére valló féltékenységében nem engedett felhasználni, vagy tizenháromezer frankra menő alapot gyűjtöttünk: legszegényebb növendékeink számára akartunk belőle kis segítő-pénztárt alapítani, majd ha elhagyják az iskolát. Most ezt is a költségvetéshez csapjuk.
  - Még így is tizenkétezer frank a hiány.

- Ha személyünkre nézve nagyon takarékosok vagyunk, félretehettünk ezen a réven is ötezer frankot. Ezzel azután vége segítőforrásainknak... De ha össze-vissza hat, vagy hétezer frankra hiányzik már csak a fődíj költségeteésünkben, megengedi ugy-e, nem kell éppen, hogy bolondok legyünk, ha megkezdjük az esztendőt. Legalább Fridának ez a véleménye.

Duramberty elmosolyodott:

- Igaza van Fridának; az egyszer kimenekülnek a csávából, ha a számvetésük mindjárt rózsás is... De hát azután? Hiszen egész tartalékukat fölemésztik... Pedig jövő esztendőre ugyanekkorák lesznek a terhek, holott a jövedelem viszont vagy huszezer frankkal kevesebb.

- Frida azt hiszi, hogy a jövő évet is kihuzzuk. Sorra veszszük a feminista köröket: mindenkünk elvállal magára egyet-egyet. De különben is egy segítőre bizonyosan számíthatunk.

- Miféle?

- Van Londonban egy leánykollégium, nagyon virágzó intézet, a mely ugyanazoknak az elveknek alapján épült, mint a mienk, csak hogy előkelőbb osztály gyermekei számára. A vezetője Sanz Herminie asszony, Pirnitz barátnője... Szükség esetén Sanzéhoz fordulunk és ő bizonyára nem tagadja meg támogatását.

Néhány pillanatra csend támadt.

Duramberty elgondolkozott s szórakozottságában szabályos sorokba rakta íróasztalán a czeruzákat és tollszárákat.

Heurteau kisasszony egykedvűen tartotta szemmel gunyos tekintetével.

- Helyesli ön Sürier kisasszony megoldását? - kérdezte végre Duramberty.

- Nézetem szerint vakmerő is, észszerű is. Jó magam más indítvánnyal állottam elő, a mely, úgy hiszem, egyszerűbb volna és véglegesebb eredménnyel járna.

- Nem tudhatnám meg?

- Dehogyan nem... Csak arra kérem, ha netán értekezni talál a bizottság valamelyik tagjával, ne tegyen róla említést. Az én indítványom az volt, hogy - természetesen az ön beleegyezésével - rátereljük a város és az állam figyelmét iskoláinkra; a nélkül azonban, hogy bármi változtatást is megtünnénk, vagy ha igen, hát legfőljebb a tanítási módunk és elvünk jelentéktelen részleteit volna szabad annak érintenie. Csinálhatnánk olyan szakiskolát, a minő például a Bouleiskola.

- Kitűnő! - szakította félbe a gyáros. - Lássá, ez a jó gondolat!... Kitűnő gondolat!

- Pedig ennek a gondolatnak én voltam az egyedüli védelmezője, - felelte Heurteau kisasszony, szelíden mosolyogva.

- De miért?

- Mert az államtól és a várostól úgy félnek nálunk, akár a tüztől... Az állam, a város közbelépése annyit jelent, mint hogy elveszik tőlünk, nőktől annak igazgatását, a mit mi alkottunk és mi akarunk igazgatni. Az iskola »feminista« jellege megszűnik ezzel. Olyan leányiskola leszünk mi is, mint a többi.

- Hát bizony - felelte Duramberty - tudom én azt nagyon, mennyire féltékenyek Pirnitz kisasszony és az ön társai mind függetlenségükre... Nevetségesen tulságba is hajtották ezt a gyöngéjüket, a mikor elutasították a községtanács ajánlatát, hogy a jutalomdíjakat ő adhassa, vagy nem türték, hogy munkavezetőim tanfolyamokat rendezhessenek iskolájukban, holott én díjtalanul ajánlottam fel ezt, - azután pedig tanúság reá az a mód is, a hogyan a tanfelügyelőt

fogadták. Minot abbé is azt panaszolja, hogy kiméretlenül bántak el vele. Mi az ön véleménye minderről, mi az ön véleménye, kisasszony, hiszen kegyed higgadt nő?

- Azt gondolom, hogy nagyon megrágalmaztak bennünket; és mégis hibáztatom a haszontalan tuzásokat. Hiszen kétségtelen, ideális valami volna a teljes függetlenség. De a tanításban szerzett tapasztalataim meggyőztek róla, hogy az ilyesmi lehetetlen, legalább Franciaországban lehetetlenség. Másrészt pedig azt tartom, hogy jobb dolog városi iskolaként élni, mint magániskolaként meghalni... De hát nincs annak jelentősége, a mit mondtam, mert az én véleményem úgy sem nyomott a latban.

Ebben a perczben kopogtatás hallatszott az ajtón és benyitott rajta egy alkalmazott; mindenféle nyomtatványt terjesztett főnöke elé aláírás végett.

Duramberty aláírván valamennyit, folytatta:

- De hát ha mindent összevéve, még is a jelen állapot mellett van ön, minek köszönjem a szerencsét?

- Oh, hát a súlyos ok... Persze ön nem is tud még mindent, hogy micsoda zavarban... Vagy talán sejti?

Duramberty átadta az irásokat a hivatalnoknak, a ki köszönt és távozott.

- Mindenesetre hadd halljuk! - mondotta azután.

- Nos... A mikor ön átengedte nekünk a területet, melyen iskolánk fölépült, nagylelkűen engedte a bért. Megkivánta azonban, hogy háromszázezer frankot tegyünk letétbe. A kamatozat Sainte-Parade kisasszony húzta. Sajnos, hiába beszélt lelkére Frida, a ki régóta félt már a katasztrófától, a szegény kisasszony hallani sem akart arról, hogy a biztosíték megtámadhatatlanságáról gondoskodják. És a hitelezők azt követelik most, hogy a háromszázezer franknyi tőkebefektetés a vagyonhoz csatoltassék.

- Nem olyan bizonyos, hogy joguk van erre a követelésre. Magam is hitelezője vagyok a kisasszonynak. Nem hinném, hogy el tudják vitatni tőlem a biztosítékot.

- Ez a bökkenő esetleg pörre vihet ön és a hitelezők között... Bizonyos csak annyi, hogy a letétet meg fogják támadni. Ha a biztosítékot elvitatnák öntől, nem fordul akkor ellenünk?

Duramberty Jude nem felelt.

Fölkelt, végigsétált szobáján széltében, majd az ablakhoz ment, a honnan belátott az ember az iskola udvarába, azután visszajött.

Heurteau kisasszony mozdulatlanul ült helyén, úgy várta.

- Meg kell gondolnom a dolgot - szólalt meg végre Duramberty, rátámaszkodván egyik kezével dolgozóasztalára. - Köszönöm, hogy olyan bizalommal volt hozzám; el nem felejttem. Óh, ha minden társa ilyen lett volna vélem szemben.

Heurteau kisasszony felállott.

- Tehát nem vihetek haza határozott választ, hogy melyek a szándékai arra az esetre, ha a biztosítékot elpörölnék?

- Nem... Végig kell gondolnom előbb a dolgokon... beszélnem kell Sainte-Parade kisasszony hitelezőinek megbizottjával s tanácskoznom ügyvédemmel. Ha az ügy kedvezően alakul, talán védelmére kelek... és akkor Sainte-Parade kisasszony letétje...

Habozott, hogy folytassa-e.

Heurteau kisasszony nem felelt, csak megindult az ajtó felé. A gyáros tartóztatta:

- Lássuk csak! - kezdte újra, kissé zavartan. - Minthogy Sûrier Frida kisasszony az, a ki fölvetette az indítványokat, melyeket az önök bizottsága elfogadott... nem volna szükséges, hogy találkozzam vele?... Óh, nem itt... nem itt... hanem... az iskolában... önöknél... Nem fogadhatna?... Önök, remélem, semmi rendkívülit sem látnak a dologban?

A volt tanítónő arcán éppenséggel nem látszott meglepődés.

- Egyáltalán semmit, - felelte egyszerűen.

- Szeretném még azt is, - ötölt-hatolt a gyáros, bár rajta volt, hogy elrejtse zavarát - szeretném, hogy tanuk nélkül beszélhessek vele. Tanu jelenléte sértene... restelleném.

- Elmondhatom kívánságát Fridának, a mikor tetszik.

- Számítok önre; hiszem, meg tudja majd értetni Sûrier kisasszonynyal... az intézet érdeke... ugy-e, meg?... Legyen rajta, kisasszony, hogy sikerüljön a dolog.

- Megteszek mindent, a mi tőlem telik.

- Milyen időtájt lesz a legalkalmasabb?

- Holnap, délután fél háromtól kezdve... Fridának azontul nincsen órája.

- Ugy-e lesz olyan szives, megmondja neki, hogy holnap délután négy óra tájt, ha csak ellenkező elhatározásáról nem értesít, bátor leszek...

- Megmondom.

Heurteau kisasszony és Duramberty egy pillanatig ott állottak egymással szemben, szemük úgy szólva belemerült egymásba.

Duramberty nyilvánvalóan szeretett volna még mondani valamit, előkészíteni a megegyezést, ígéret fejében ígéretet venni.

De biztosságát megingatta Heurteau kisasszony egykedvűsége.

Végtére is a nő volt az, a ki bucsuzkodott.

- Viszontlátásig, Duramberty ur!

- Viszontlátásra, kisasszony!

És miközben Heurteau kisasszony lefelé tartott a lépcsőn s visszatért az iskolába, Duramberty Jude rányomta homlokát az ablakra: a vér mind belé nyomult volt attól az erő- és vágy-okozta lüktetéstől, a melyet jól ismernek az ötvenesztendős vérmes férfiak.

*

Frida nem ámult el valami tulságosan, a mikor megtudta, hogy volt gazdája beszélni kíván vele.

Az események közepette, a melyek néhány hét óta támadóan tornyosultak az iskola körül, előre látta ennek a találkozásnak szükséges voltát. Miután a férfinem jó ideig ügyet sem vetett az iskolára, most kitört ellene a férfiak a türelmetlen ellenségeskedése; és mindazok férfiak között, a kiknek okuk volt gyűlölettel viseltetniök ellene, úgy tetszett neki, Duramberty a legértelmesebb és a leghatalmasabb. Nem volt valószínű, hogy, bár három esztendeje is mult, elfeledte volna Frida visszautasítását.

Nem feledte el, de, valamint Fridában, talán benne is enyhítette az idő, a mi keserű és bántó volt ebben az emléken... Mert Frida, hogy szenvedvén a szive, jobban megismerte a világot; hogy megtudta, mi az, a mikor szeret az ember valakit, a ki viszont nem szeret bennünket, nem ítélte meg már most olyan zord kérlelhetetlenséggel Duramberty cselekedetét.

Most már értette azt, amit Pirnitz akkoriban mondott:

- Olyan férfi az is, mint a többi, a megszokott előítéletek közepett növekedett ő is és megkivánja önt... A világ ezt a parancsoló erejű önzést szerelemnek hívja s a legtöbb nő büszke, ha fel tudja szítani egy-egy férfiben.

»Ugy van, - gondolta Frida - Pirnitznek igaza volt. Durambertynek önző vágya támadt reám, önző, de őszinte: szeretett a maga módja szerint. Rajta volt, hogy meggyőzzön róla azokkal a nyomorult eszközökkel, a melyeket erre a célra használni szoktak; eleinte kedvemben járt, nagylelkűséget színlelt, azután léha tekintetekkel, kézszorításokkal... Egyáltalán nem értettem a játékot. Ő azt hitte, hogy hajlom és attól fogva, minthogy közeledését szívesen láttam, magától értetődőnek gondolta, hogy megkínáljon velem: legyek a kedvese...«

Most pedig találkozást kér megint.

Ám legyen! Frida bizonyos volt benne, hogy Duramberty meg nem kezdi újra a régi kísérletezést.

»Értelmesebb és magára tartóbb ember annál.«

De hát mit jelentsen akkor ez a közeledés? A fiatal leány már-már hajlott arra a föltevésre, hogy a gyáros egyszerűen jóvá akarja tenni azt az inczidenst, a mely magát Fridát is bántotta, mert akármi történt is, megmaradt benne némi bámulat volt gazdája férfias munkája és tevékeny szelleme iránt.

Majd felvilágosítják egymást kölcsönösen, megszorítják egymás kezét s Frida azután a tisztelet fejében, a melyet Duramberty iránt tanusított, arra fogja kérni a gyárost, hogy az iskola iránt ne viselkedjék ellenség módjára. Talán sikerül is majd rávennie, hogy segítségükre legyen s latba vesse befolyását az intézet megvédelmezése okáért.

Ebben a reménykedésében Heurteau kisasszony is megerősítette.

- Duramberty - ugymond - korrektül viselkedett; nekem úgy tetszett, hogy nem ellenségünk. Ha van olyan, a ki rá tudja venni, hogy viselkedése határozottan kedvezőre váljék, úgy érzem, Frida az. És kell, kell, kell, hogy Duramberty pártunkon legyen.

Pirnitz, a mikor tanácsát kérték, nem hibáztatta a találkozást, de eredményre sem mert számítani.

- Vagy megegyezés, vagy szakítás lesz a vége, - ugymond. - Legvalószínűbb, hogy szakítás... Mindig jobb a nyílt ellenség, mint a meg nem bízható szövetséges.

Csupán csak Lea ellenkezett, de egész erejével ellenkezett.

Minthogy képzelete élénkebb, egész mivolta érzékenyebb és idegesebb volt és mivel természetének ezeket a gyengeségeit még fokozták a legutóbbi izgalmak, megint fölujult lelkében az a jelenet a gyárban, a mikor két év előtt Frida elhülve a főnök vakmerőségén, huga karjába menekült.

A veszedelem közeledtére a szerető gyengédség legyőzte lelkében a féltékenységet és az idegenkedést.

- Könyörgök, Fédi, könyörgök, ne állj szóba azzal a nyomorulttal!... Egy perczig se maradj vele egyedül!

Soubize Geneviève, a kinek tulzó természete, mióta a férfi érdekek nyíltan harcсорba álltak a feminista iskola ellen, a végsőig elkeseredett, igazat adott Leának és villogó szemmel, vonagló ajakkal jelentette ki:

- Leának igaza van, Fédi! Ne álljon szóba azzal az emberrel... Engedje meg, hogy én fogadhassam. Majd beszélek én vele... Arczába kergetem a szégyent, hogy tudom, elfogja a restelkedés önző aljasságai, ocsmány számításai láttára... De maga ne... könyörgök, ne!

Frida azonban megmaradt elhatározásánál: beszélni fog Durambertyvel. Számot vetett vele, hogy nem kockáztat semmit; meg akarta kisérelni, hátha meg tudná szerezni az iskolának azt a férfit, a kin, úgy gondolta, van még valamelyes hatalma.

*

A megállapított időben el is fogadta a gyáros látogatását, a nagy felolvasó teremben: ugyanott, a hol a felavatás napján Pirnitz, Lea, sőt Frida szemeláttára is, megjelent Ortsen György.

Mikor Duramberty belépett, ünnepiesen, aggódva azon igyekezve, hogy kellemes hatást keltsen, zavar nélkül nyújtotta neki kezét.

A gyáros azonban őszinte zavarral, mely a fiatal leányt fölöntes helyzetbe juttatta, dűnnyögte:

- Köszönöm, hogy elfogadta látogatásomat, Frida kisasszony. Köszönöm... őszintén köszönöm.

Frida székkal kínálta meg.

- Én pedig – felelte - örülök, hogy barátságos szándékkal jött... Heurteau kisasszony mondta, hogy érdeklődve, jóakaróan hallgatta meg.

Már első szavaival igyekezett a gyárost lekötelezni, hasznot huzni az előnyből, melyet a mult biztosított neki ezzel az emberrel szemben.

Kimérten és határozott mondatokban festette le neki az iskola helyzetét, a mely éppenséggel nem kétségbeejtő, sőt kedvező is lesz a közel jövőben, ha az alapítók iparkodását nem ellensúlyozzák majd a hitelezők erőszakos követelései.

- Föltétien meggyőződése, hogy mához négy, öt évre a Női ipariskola kitűnő vállalat lesz, még anyagi tekintetben is... A jövő esztendőre tehát lesz miből élnünk: ennek az esztendőnek folytán bizonyára sikerül majd szert tennünk a szükséges összegekre, hogy pótolhassuk azokat, a melyek elusztak. Egyetlenegy dolog csupán a sürgetős; a biztosíték dolga. Nagyon kérjük, ne fokozza a nehézségeket. Akármennyire megcsipdesik is a hitelezők a biztosítékot, ne kényszerítsen bennünket arra, hogy kiegészítsük és ne akaszson pört a nyakunkba. Hiszen mit kockáztat vele?... Sem a telkében, sem épületünkben nem esik kár.

Duramberty, a ki tisztelettudó figyelemmel hallgatta meg Fridát, csendes hangon szólalt meg most:

- Elolvastam újra szerződésünk pontjait... Tudja kisasszony, ugy-e, hogy a mint megcsökken a biztosított összeg, szabad vagyok.

- Tudom; - felelte Frida - de nem akarom elhinni, hogy az utolsó csapást, a halálosat épen ön mérje az iskolára... Tegyük föl, a biztosítékot csakugyan elpörölik a hitelezők, hogy de ha mi hajlandók vagyunk újra letenni azt, például egy esztendő leforgása alatt.

- Dehogy teszem ki önöket; ebben a dologban ragaszkodom megállapodásunkhoz.

- Nem csalódtam, a mikor nagylelkűségére számítottam! - mondotta Frida.

Azzal újra kezét nyújtá a gyárosnak. Emez megszorította könnyedén.

Frida ránézett a gyárosra. A két esztendő óta megöregedett, pedig haja nem lett szürkébbé, a minthogy redői sem mélyedtek ki ránczokká. Csak arcza színe vált kissé sárgábbra; szeme nézése sem volt már olyan élénk. A bánatnak és gondnak kifejezése vonult végig vonásain.

Frida hiába idézte föl azt a borzasztó jelenetet, a mikor ennek az embernek kéjvágya úgy perzselte arcát, akár a tűz; nem ismert reá az arcon arra a merész, arra a sértő kifejezésre - csak úgy, mint a hogy a maga szívében sem volt már nyoma a félelemnek és haragnak.

Néhány másodperczig hallgattak.

Duramberty közelebb tolta székét, a melynek nyikorgása a viaszkos padlón hosszan hangzott vissza a hatalmas üres teremben.

Akadozva kezdte azután:

- Hiszen tudja, mennyire tisztellem önt.

Frida tudta, hogy most a multra tér majd vissza.

De nem látott benne veszedelmet, sőt óhajtotta: legalább tisztul a helyzet.

- Nem neheztelek önre! - mondotta a gyárosnak.

- Igazán nem?

- Igazán... Bizonyos vagyok benne, hogy sajnálja, a mért megsértett akkor... Bizonyos vagyok abban is, hogy nem terjesztette hírét annak, a mit elkövetett. Azóta feledni igyekszem. Tegye, hogy adósom maradjon; és törleszsze tartozását annak a műnek javára, a melyet szeretek: ennyi mindaz, a mit kérek.

Duramberty nem mondotta: »Jól van«, mint a hogyan Frida várta.

Ugy látszott, alig értette; egy gondolatnak volt rabja, az gyötörte szakadatlanul.

- Szeretnék kérdezni valamit... - szólalt meg végre. - Megengedi?

Frida fejével intette, hogy meg.

- Nagyon gyakran gondolkoztam el azon az eseten, melyre ön az imént célzott éppen. Szigorú bírány voltam. Bizonyos: esetlenül és durván viselkedtem: egyedül való mentségem, ha ugyan van olyan, akkori meggyőződés, hogy a feminizmus és a szabad szerelem egyazon két tanítás... Azóta, hogy az az eset fölébresztett, tanultam, olvastam s közelről láttam mindent. Beláttam tévedésemet. És természetesen, igyekeztem elképzelni, hogyan kellett volna viselkednem, miket kellett volna mondanom... hogy meg ne bántsam, hogy el ne távolítsam magamtól.

Lassan beszélt, nyomatékosan.

Frida inkább érdeklődve hallgatta, semmint zavartan.

Duramberty folytatá:

- Megengedem, hogy bámulatomnak esetlen módja idegenkedést keltett önben. De magában ebben a bámulatban, nézetem szerint, mi sértő sem volt. Azért csak nem haragudhatott reám, a miért kívánatosnak éreztem, hogy életemet az önéhez kössem... Vagy ha igen, ha megharagudott e vágy miatt, engedje kijelentem: nem volt akkor igaza. Az önök férfigyűlölő elméletei ki-kinek magáandolga... Azt csak nem kívánhatják, hogy vaktában elfogadjuk mi is... holott nem ismerjük őket, sőt soha hírüket sem hallottuk.

- Igaza van! - mondta Frida. - Meglehet, hogy kissé tulságosan megközelithetetlen voltam akkor. De ne feledje, hogy nagyon fiatal voltam.

- Oh! - vágott közbe mosolyogva Duramberty - egy csöppet sem lett idősebb azóta.

- Jobban megismertem az életet.

Ujra csöndesség támadt.

Duramberty, Frida utolsó mondatára, csodálkozva vette szemügyre a leányt s kérdő tekintettel nézte.

De Frida hallgatott. Végre is a gyáros kezdte megint:

- Tehát igazat ad abban, hogy jogom volt bámulnom önt... életem társának kívánnom... Nem lett volna jogom arra, hogy megmondjam ezt önnek?... Hát, igaz, ügyetlenül mondtam meg... jól van... Tudja, mi gyötör?... Az a gondolat, hogy: »Ha ajánlatom nem volna olyan brutális, ha illő hangon állok elő vele, ha megfelel a társadalmi illendőségnek, vajjon sértőnek tűnik-e föl akkor is? Vajjon visszautasítják-e úgy is?...« Gyötrelem az, a mikor erre gondolok... Ért most már engemet? - kérdezte azután halkabban.

Frida csakugyan érteni kezdte most már.

És hogy érteni kezdte, némi elfogultság lepte meg. Jóllehet a multról van szó, hogyan feleljen meg őszintén, mondja az igazat, hogy meg ne bántsa ezt az embert, a kire szüksége van az intézetnek és a ki, mindent összevéve, őszintének és tisztelettudónak mutatkozott ezuttal?

Lassan felelt, időközöket hagyva mondatai után:

- Sem én, sem hugom nem szándékozunk férjhez menni... Ugy gondolom, erre célzott ön?

- Erre, - felelte a gyáros, a ki örült, hogy nem neki kell a »férjhez menni« szót kimondania.

- Már ifju korunkban... sőt szinte gyermekkorukban föltétlenül elhatároztuk, hogy férjhez nem megyünk... És a mikor... mikor az az eset fordult elő közöttünk, elhatározásunk szilárdabb lett, mint volt valaha: Pirnitz Romainehez és Sainte-Parade kisasszonyhoz fogunk csatlakozni, beállunk annak a műnek munkásai közé, a mely egész mivoltunkat lefoglalja.

- Ha tehát házassággal kínáltam volna meg?

- Visszautasítottam volna.

- És sértésnek vette volna ajánlatomat?

- Azt nem, semmi esetre sem... Bár akkor nem ismertem még annyira az életet, mint ma, még sem kívánhattam volna, mint ön mondja, hogy az ön felfogása az enyémhez alkalmazkodjék... De különben az eredmény akkor is ugyanaz lett volna. Oda kellett volna hagynom a gyárat és Lea akkor velem jött volna... Tehát ne sajnálkozzunk... Töröljük ki emlékünkből a multat és bocsássuk meg a rosszat, a mit önkéntelenül követtünk el egymás ellen.

Mig Frida beszélt, Duramberty arcza mindinkább elsötétült.

- Még egy kérdést; - szólalt meg azután; - az imént mondta ön: »Pirnitz Romaine vállalkozása egész erőnket lefoglalta és ez volt az; a mi megpecsételte hajadonsági fogadalmunkat...« Szabad-e arra következtetnem ebből, hogy az iskola sorsának ma is befolyása van erre az elhatározásra?

Frida erre az elége homályos kérdésre megérezte, hogy ismét komolyra fordul a dolog közötté és a gyáros között. De ezuttal az iskola jövője forgott kockán.

El volt határozva, hogy a lehető legnagyobb zárkózottságot tanusítja és ellenségének éppen annyit mond csak, a mennyit okvetetlenül kénytelen lesz.

Duramberty bátorításnak véve Frida egy önkéntelen mozdulatát, halkabb hangon, nekimelegedve folytatta; nyilvánvalóan látszott rajta az igyekezés, hogy el ne vadítsa a fiatal leányt; hátrább is tolt a kissé székét, mintha értésére akarná adni vele, hogy nincsen tartani valója:

- Tudom nagyon, hogy kérdésem tapintatlan; higgye el, csak az az érdeklődés sugallotta, a melylyel ön iránt viseltetem. Én, a ki nem tudok Pirnitz Romaine művében hinni, mint ön,

ugy érzem, rettenetes az, hogy leórli ifjúságát egy vállalkozás szolgálatában, a mely bizonyára nemes czélú, de valószínű, hogy jövője nincsen... Igen, nincsen jövője, - ne ámitsa magát. Egyetlenegyszer mentheti meg csupán; megmondom rögtön, mi. Ne gondolja, hogy az eddigi eredmények alapján lehetséges lesz a jövőt is eligazítani... Hiába telik ki az önök szövetsége kivételesen értelmes nőkből, nem is sejtik, milyen ellenséges érzés dolgozik önök ellen, iskolájuk falán tul... Én, én látom ezt az ellenséges hangulatot, hallom és érzem mindenfelé... Megvallhatom, hogy mindeddig magam is igyekeztem leszerelésén... A plébánia vak gyűlölettel dolgozik s szemükre veti, hogy önök valójában szabadgondolkozók, mert nem akarják, hogy iskolájuk függésbe kerüljön az egyházzal. Csupa gyűlölet az állami és községi tanítóknak kis csoportja is, mert nekik az önök észszerűbb rendszere valósággal élő, örökös bírálat... A városháza is elégedetlen: tulságosan kevésbe veszik önök a tekintélyét és jótéteményeit. Nagyszerű helyzet az, ha senkire sincsen az embernek szüksége, de sok pénz kell ahhoz, hogy az ilyen helyzet megszilárduljon. Pedig önökre ez nem mondható. Tudja mindenki. Hire jár, hogy az iskola tönkre jutott. Az ügynökök ólálkodnak is már zsákmányuk körül. Az eleddig féken tartott nyelvek feloldódnak. A klerikálisok azt hangoztatják, hogy az önök tanítása erkölcstelen és anarchista elvekkel telített. »Sem istenük, sem erkölcük«, ime az önök programja, a hogyan a *Saint-Charlesi Hét* foglalja össze... A tanítók, meg egyéb foglalkozásu egyének terjesztik hírét: a növendékek annyira tudatlanok, hogy Lecointe-Dupré, a tanfelügyelő, megbotránkozott rajta és kénytelen volt jelentést küldeni róla az elemi oktatás főigazgatóságának... A mi pedig iskolájuk erkölcsi állapotát illeti, a rágalom ezen a téren irgalmatlan és vad munkát mivelt. Azt mondják, hogy van intézetüknek egy bába alkalmazottja, a kinek első sorban az a feladata, hogy cinikus szemérmatlenségü leczkéket tartson növendékeiknek; azután pedig, hogy... bocsásson meg, hogy elismételem ezeket a gyalázatosságokat, de jó, ha tud róluk... azután, hogy segítségükre legyen a tanítónőknek ballépéseik követkeéseinek elhárításában.

- Óh! - kiáltott fel Frida. - Minő gyalázatosság!

- Gyalázat, bizony az!... Csakhogy tényeket idéznek... Egyik társuk megvált az intézettől, hogy egy szobrásziparossal lépjen közös háztartásra.

- Nem igaz! - tiltakozott Frida. - Hespel Duyvecke a legtisztességesebb leány!... Bámulatos önfeláldozás az, a hogy elment ápolni annak az embernek gyermekét... És kétségtelen, felesége is lesz; de a mig házasságra nem kerül a sor, bizonyos vagyok benne, hogy...

- Elhiszem! Elhiszem! Csakhogy bárki más dajkamesének venné ezt a magyarázatot... Végre pedig azzal vádolják önöket, - és talán ez a legsúlyosabb vád, a melynek legnagyobb a hatása a népre - azzal vádolják önöket, hogy kozmopoliták, hazátlanok, jött-mentek, zagyva keverékei angolnak, zsidónak, németnek, lengyelnek... Ilyet és ehhez hasonlókat terjesztenek önökről azok, a kik vesztüket akarják, a kiknek az a tervük, hogy ledöntsék önöket s azután maguk foglalják el a helyüket. Tengődtek volna a hogy akármiféle kis apácza-iskola, békén élhetnének most.

- De önök boldogulni merészelnek! Az összes érdekek rögtön szövetségbe állnak önök ellen... Minthogy pedig feminista társadalom, a melynek szervezéséről ábrándoznak s a mely, tudom, például az Egyesült-Államokban meg is van, Franciaországban nincsen, nem akad önök számára semmiféle támasz. Mindenki ellenük lesz... Tiszta sor... És el fognak bukni... Várják meg csak a legközelebbi beirást.

- Már eddig is harmincnál több fizető növendék jelentkezett! - vetette ellene Frida.

- Ma!... De hagyják csak, hadd folytatódjék a rágalalmazási hadjárat, majd meglátják, a szünidő után valójában mennyi lesz a jelentkező... Minő mélységesen nagy a tévedésük! Azt képzelni, hogy férfi, még pedig erélyes férfi segítsége nélkül, boldogulhat az olyan vállalkozás, mint az önké, ellenállhat a férfiak támadásának!

Elhallgatott egy pillanatra, azután így folytatta:

- Megvalljam?... Ha nem vagyok, a támadás régen megkezdődött volna már, jóval előbb, mint Sainte-Parade kisasszony anyagi bukása... Nem akarok a jövőbe látó gondviselő érdemeivel ékeskedni, kissé sok is volna az... De hire kelt, - miképpen, nem tudom - hogy érdeklődöm huga és ön iránt, hogy egy szóval pártfogolom önöket. Nos, hát ez a hír megtette a magáét: elég volt arra, hogy az emberek támogató férfi-erőt sejdítsenek meg vállalkozásuk mögött, hogy tizennyolcz hónapnál hosszabb ideig nyugtalanítani ne merjék önöket! A mi vén társadalmunkban, a mely évszázadok óta épült az ember tekintélyén és munkáján.

- Ugy lehet, igaza van, - mondotta Frida. - A férfi mindenható és föl van fegyverezve ellenünk. Még sem baj!... Azért mi küzdeni fogunk. Ha elbukunk, mások állnak helyünkre és újra kezdik. Semmi ujtás sem jár pénz- és emberáldozat nélkül.

- Csakhogy az ujitók csökkenthetik az áldozatok mennyiségét, némi óvatosság és diplomati-kusság árán... Ki gátolta benne önöket, hogy, a helyett, hogy az oktatás hagyományait támadták volna, valami előkelőséget nyerjenek meg ügyüknek, egy politikust, vagy akadémikust?... Vagy nem jó lett volna itt, ebben a külön kis társadalomban, a melynek Faubourg Saint-Charles a neve, megnyerni a befolyásos helyi áramlatok valamelyikét s azután rögtön pártot alakítani védelmükre? Nézzen csak körül. Csupa apácza-iskolát, apácza kórházat lát s megannyi virágzó feminista intézmény; nem egyszer érte őket támadás s mindannyiszor ellentállottak. Miért? Mert egy hatalmas csoportra támaszkodtak: a papságra...

Frida fejét rázta:

- Kihez fordulnánk? Ki venné komolyan elveinket?

- Én ismerek olyant, legalább egy olyant! - felelte a gyáros. - Igen.... itt vagyok én... Szívesen támogattam volna önöket nem csupán jóakaró semlegességgel, a mely különben arra mindenestre elégséges lett volna, hogy fődözze önöket mind e mai napig, hanem valósággal, még pedig szabadelvü irányban azzal, hogy pártjukat fogom. Megkísérlettem értésükre adni ezt; ezért alapítottam ösztöndíjat iskolájukban és ezért ajánlottam föl művezetőim ingyenes működését. Önök azonban nem akartak megérteni. Gögösen járták a maguk utját; értésemre adták, hogy semmi szükségük reám... Ennek a szobának ablakából - s rámutatott szemben levő házára - hányszor követte szemem az ön magas, fekete silhouettejét, a mint az ákáczfás udvaron járt-kelt növendékeivel; hányszor tapadt szemem arczára, a melynek vonásait inkább sejtettem csak, semmint tisztán láttam. Egyetlenegyszer nem nézett erre a házra, - az én házamra - a melyben pedig annyi esztendőt olyan szeretet és baráti érzés közepett töltött el... a melyből, megengedem, sajnos esemény következtében távozott, bár azt is tudom, senki más nő nem ítélte volna meg olyan szigoruan, mint ön...

Őszinte meghatottság melegítette meg Duramberty Jude hangját, de azért olyan tartózkodó volt így is ez a hang, hogy Fridának eszébe sem jutott a nyugtalankodás, vagy a megbotránkozás.

Sőt maga is elcsodálkozott nyugalmán, s azt gondolta:

- Mennyire megváltozott a szívem! Most már értem, mit mondott ez az ember... Szánom is egy kissé... mert hiszen magam is szenvedtem... Tudom én is, milyen lehetetlen elnyomunk szívünket!

Duramberty folytatta:

- Képzeld el, minő életet éltem én két esztendőn által. Kern akarok frázisokkal dobálódzni... nem akarok... hiszen magam is mennyit gonyolódtem rajta, hogy olyan kevés vagyok ura magamnak. De hát logikusan nyilvánvaló valami ez, a melylyel szemben tehetetlenek vagyunk: van egy nő, a ki különb minden nőnél és boldogságunk ezzel a nővel való viszonyunktól, ennek a nőnek jelenvoltától függ. Nem akartam hinni s most látom, hogy úgy van mégis. Negyvennyolczéves férfi létemre kezdem megutálni munkámat, terveimet és azokat a nőket is, a kik szerelmükkel mindenki szolgálatára állanak. Nincsen ebben regényes hajlandóság, nem is betegség... tudom, bizonyos vagyok benne, hogy nyugalomra csak ön mellett talállok... Óh, meg ne riadjon. Hiszen érti, tudja, hogy nem akarom megismételni a két év előtti kísérletet. De megmondhatom önnek, minden előbbi hajlandóságom ellenére, azzal a vágygyal jöttem, hogy középpontot teremtsék életemnek... Ne mondjon semmit! Ne mondja, hogy nem... Föjlajánlom a műnek, melyet ön szeret, melynek ön feláldozta ifjúságát, befolyásomat, a mely mindenható ebben a negyedben... és viszonzásul semmiféle ellenőrzési jogot sem kérek... Elébe teszem befolyásomat és elébe nevémet is.

Egyetlen mozdulatával megakadályozta benne Fridát, hogy félbeszakítsa:

- Az imént mondotta, - folytatta izgatottan - hogy az ilyen ajánlatot nem tekintené sértőnek. Fogadja el nevémet, könyörgök, fogadja el... Csak önnel akarok élni, ön nélkül nem élet ez az élet... Ha nem lehet az enyém, tűnjék el inkább iskolája: legalább nem kell elszenvednem azt a gyötrelmet, hogy napról-napra lássam, de ne beszélhessek önnel, ne közeledhessem önhöz... El ne utasítson... Hiszen a maga ura. Miért ne élne azzal a joggal, a melyről elismeri, hogy például Hespel Duyvecket is megilleti?... Vesse le bilincseit... hiszen ha szabadabbá lesz, megmenti vele iskoláját is. Különbem sem teszek semmit ellenére... De ha úgy kell elmennem, hogy szikrányi reményem nem marad, tartózkodni fogok... Tűrni fogom, nézője leszek annak, mint teszi tönkre önöket az elkerülhetetlen erő. Nem játszom az érzelő hős szerepét... Csak annyit mondjon, hogy nem veti el föltétlenül ajánlatomat... Hát olyan elfogadhatatlan volna az?... Nem szeret?... Jól van!... De tudom, becsüli, munkásságomat... Megértjük egymást kölcsönösen és gondolkozásunk módja kiegészíti egymást; vajjon nem ez-e a legfontosabb a mi korunkban mind a kettőnkre nézve? Bizza rám, engedje, hogy megnyerhessem. Ön anya lesz... gyermekei megszerettetik majd önnel férjét... Rajta! ne zárja el ridegen eszét és szívet... Szánja egy kicsit azt az embert, a ki elsőnek részesítette önt abban az örömben, hogy módot nyújt, alakítsa életét kedvére és a ki nélkül a nagy mű, a melyre annyi fáradságot pazarolt, meg sem indulhatott volna. Higyje el, az igaz utat mutatom... Hiszen annyira tisztetem!... Annyira csodálom!... Lehetetlen, hogy boldogtalan volna velem.

Olyan melegséggel mondta mindezt, hogy lehetetlen volt nevetségre okot találni ebben a váratlan szerelmi vallomásban.

Frida nagyon, józanul hallgatta végig.

Azt gondolta magában:

- Ime, ha mindjárt a társadalomba befogadott és korrekt alakjában is: a kikerülhetetlen alku. »Add testedet s én adok érte pénzt, pártfogást...« Hát ez a házasság! És ennek az embernek megvan legalább a mentsége, hogy szenvedett és hogy önzetlen ember... Minthogy tapasztalata van, most már kifogástalanul fogalmazza meg mondanivalóját, hogy föl ne lázítsa vele az embert. Nos hát, mindent összevéve, többet ért még az első mód, a mely annyira föllázított nemrégiben... Az alkuval nyiltabban állt elő akkor, nem bujt képmutató módon tisztelettudó ábrázatu külsőségek mögé.

Mikor a gyáros a gyermekekről, a kettesben, szellemi egyensúlyban való életről beszélt, Frida elpirult.

Valami legyőzhetetlen erő felidézte emlékében Ortsen Györgyöt, testvéri frigyüket Londonban és feltámadtak sorra a kábitó álmok, a melyeket elüzött volt, de a melyek parancsolón törekedtek föl benne.

Volt része neki is abban a gyötrelemben, mikor olyan lény közelében él az ember, a ki nem lehet és nem akar az övé lenni. A hogy Duramberty Jude könyörgő hangon mondotta: »Szánjon meg egy kissé« - tulajdon szívének visszhangját hallotta meg benne... És ez volt oka, hogy enyhébbé lett ez iránt az ember iránt; és noha gyűlölte a törvényesített alkut, melylyel a gyáros megkínálta, nem utasította el indulattal s a megvető mozdulattól is tartózkodott. Még csak arcza sem, nemes vonásu arcza sem változott el; szemében, a hogy hallgatójára szegeződött, nem volt harag.

Hallgatott, mert nem tudta, mit feleljen.

Hogy kiaknázza Duramberty zavarát, hogy megcsalja, vagy határozatlan ígéretekkel odázza el a dolgot, eszébe sem jutott. De megijedt, mikor arra gondolt, hogy a mit mondani készül, döntő hatása lesz annak az iskola sorsára. Mert Duramberty nyíltan beszélt és Frida sokkal értelmesebb nő volt, hogysen föl ne érte volna észszel, hogy csupán Duramberty befolyása képes lefegyverezni a mindenfelől meginduló fenyegető támadásokat.

Mig azon gondolkodott, hogyan tudná meghajlítani ezt a férfiszívet, hogyan tudná felszítani benne azt, a mit a gyáros érzelő hősiességnek nevezett gunyosan, - mi módon volna képes erre, a nélkül, hogy hazudnia, vagy akármi részben is meg kellene kötnie magát, Duramberty beleegyezésnek fogta föl hallgatását.

Ujra kezdette védő beszédét:

- Nem kívánom én, hogy rögtön határozzon. Csak annyit mondjon, hogy nem hajthatatlan... hogy meggondolkozik majd... hogy a dolog lehetséges... Világért se fogom sürgetni. Csak annyit engedjen meg, hogy láthassam... naponkint néhány pillanatra csupán, hogy megkísérthessem, hátha meg tudom győzni... hogy feltárom kissé a lelkemet... hogy másnak mutakozom, mint a főnök szokott alkalmazottjának... mert hiszen, ha mindent összeveszünk, érintkezésünk sohasem szorítkozott egyébre... Legyen könyörületes... ne foszszon meg a reménységtől... Szánakozzék szomorú életemen: mindig egymagam voltam... mindig egymagam...

Hangja ugy elgyengült végre, hogy utolsó szavait szaggatottan suttogva mondta már.

Az erős férfi, a ki oda jutott, hogy sorsát egy nő válaszára tette föl, remegett, el volt érzékenyülve, szempillái könnyben usztak.

Frida lelkiösmerete fellázadt arra a gondolatra, hogy csalfa játékot üzzön ebből az emberből. Hirtelen elhatározással felelte:

- Látni kíván? A mikor tetszik; semmi akadályja annak; hiszen tudja, hogy örülök neki!... Jól megértettük egymást hajdanán...

- Oh! - sóhajtotta Duramberty nagyon megilletődve. - Tehát remélhetek.

- Nem... Nem akarom, hogy félreértés legyen közöttünk!... Én soha férjhez nem megyek... De ismétlem, önnek semmi része elhatározásomban... Magammal állapotam volt meg. Hiszen tudja. Mire való volt visszautasító válasza kényszeríteni, holott azt ön előre látta? Senki sem lesz férjem, senki! Meggyűlöl azért, hogy gyermekkorom fogadalmához ragaszkodom?

Duramberty mozdulatlanul hallgatta.

Nem szólt semmit, várta, hogy a leány folytassa. Hogy azonban Frida hallgatott s óriási ijedtség lepte meg, a gyáros elváltozott, szinte fakó hangon kérdezte:

- Tehát... afféle fogadalom?... vallásos fogadalom... tehát...

- Nem... a logika útján jutottam erre az elhatározásra, hogy szabadabb lehessenek, hogy annál nagyobb buzgalommal dolgozhassam a nő felszabadításán... Ne keressen egyéb okot: ez az egyedüli ok. Hitemre mondom, ez az egyedüli.

Megint csöndesség támadt.

De azután Duramberty szilárd hangon, a mely ismét parancsoló erővel csengett, kérdezte:

- De... ha a házasság éppen annak az ügynek válnék hasznára, a mely drága önnek, a feminizmus ügyének?... Pedig így van a dolog. Nem mérhetne mostanában súlyosabb csapást művére, mintha ragaszkodik hajadoni fogadalmához.

A pár ember, a ki az imént még titkos rokonérzelemmel volt egymáshoz, újra harcba kezdett; még álcázottan bár, de már hevesen.

- Meglehet, - felelte Frida - ebben a pillanatban nem válik javára művemnek, a mit cselekszem, hogy nem fogadom el azt, a mivel ön megkínál. De holnap, holnapután, az élet folyamán... Ki tudja?... Szabadságom egyedüli bizonyos jószágom, a mit a nőemancipáció ügyének áldozhatok. A mint férjhez mennék, elárulnám az ügyet.

- Tehát... úgy-e, nem... határozottan?

- Elmondjam még egyszer, hogy ebben az elhatározásban önnek semmi része?... Legyen nagylelkű, ne nehezteljen reám régi fogadalmam miatt és főképpen... főképp... ne zudítsa másokra, ártatlanokra a gyűlöletet, a melyet talán irántam érez.

- Megmondtam, hogy nem fogom siettetni vállalatuk romlását... Egyszerűen szemlélője leszek és ez sem, gyűlöletből, hanem mert kinos volna, ha akár közelről, akár távolról közöm volna ennek az épületnek dolgaihoz... Igérem, nem leszek ellensége.

- Köszönöm! - mondotta Frida.

Érezte, a békés kijelentés ellenére is, hogyan gyülekezik a visszautasításon való harag Duramberty homloka mögött.

- Engedje, hogy még egyet kérdezzek, egyetlenegy... azután megyek...

Frida beleegyezést intett fejével.

- Ön hivatásról beszél... parancsoló kötelességről, a mely megtiltja a férjhezmenést... Visszautasításában - mondja ön - nincsen semmi olyas, a mi személyemet érintené... Mondja, mondja hát, kisasszony, soha senki fiával sem gondolt ön az együttélésre?

Frida elgondolkozott egy pillanatig.

- Soha sem gondoltam és soha sem fogok a házasságra gondolni.

- Senkivel?

- Senkivel.

- Nagyon kérem... - mondotta Duramberty halk hangon. - Esztelen kérdés ez... de kénytelen vagyok vele... mondja... és soha, semmiképpen nem fogok haragot tartani ön ellen - és le fogok mondani... Nem szeretett ön soha semmi férfit? Nem szeret semmi férfit?

Frida jó ideig nem felelt.

De hogy a csöndesség türethetlenné vált, egyszerűen ennyit mondott:

- Nem megyek férjhez soha.

Duramberty nem szólt egyet sem. Köszönt és távozott.

Frida kikísérte a terem ajtajáig, a hol a gyáros újra köszöntötte.

*

Néhány pillanattal utóbb gondolataiba merülve egymagában volt már Frida a hatalmas teremben.

Miért, hogy zsarnok lelkiismerete lepecsételte ajakát, megakasztotta benne a szót, a melyet annyira várt Duramberty, hogy: »Nem... sohasem szerettem, nem szeretek semmi férfit!...«

Hallgatása miatt, a mely csak olyan beszédes volt, akár valami vallomás, ellenség módjára távozott most a gyáros.

Pirnitz és Lea, a kik meglesték, mikor távozik a gyáros, benyitottak most Fridához.

- Óh, drágám! - kiáltotta Lea és nénje felé futott. - Csakhogy elment. Már nyugtalan voltam!

- Mi történt? - tudakolta az apostol.

Frida fejét rázta.

- Az a mit legkevésbé vártam, a legképtelenebb dolog. Megkérte kezemet.

- És ön?

- Én... természetesen, elutasítottam s azt hiszem, meglehetősen elégedetlenül távozott.

- Még kárunkra tör! - jegyezte meg Lea.

Elhallgattak egy pillanatra s összébbvonultak, mint a sirályok, ha megérik a vihar szelét.

- Eh! - kiáltott fel Pirnitz olyan keserűen, a hogy különben sohasem szokott. - Minden férfi egyforma és változatlan a régi törvény is, a melyet ráerőszakolnak a nőre. Ura... vagy ellensége!

III.

Hogy Sainte-Parade kisasszony anyagi romlása, bénasága és a Női Szakiskola ellen szövetkezett gyűlölködés köztudomásúvá lett Saint-Charles-ban, a kis növendékek, a kik elől szintén lehetetlen volt eltitkolni a dolgot, egy izgalomban éltek.

Az ifju női idegek, a melyeket tulon-tul felizgatott a közel való vihar, megfeszültek, az gyermeki képzelőerő lázasan dolgozott.

A növendékeknek természetesen eszükbe sem jutott, hogy elpártoljanak az iskola ügyétől; mindenikük kigondolt egy-egy megoldást, a melylyel meg tudnák menteni és megboszulni az iskolát. Hol abban állapodtak meg, hogy egyenesen a köztársaság elnöke elé járul mind a kis feminista, a harmincz pirosöves leányka ellepi a komor palotát, az elnök lába elé vetik magukat, ugy kéri támogatását. Vagy pedig a képviselőházhoz fordulnak folyamodással, az ujságok révén pedig felhívást bocsátanak a közönséghez, az igazságszerető emberekhez.

A fiatalság, hogy im nagy, uj eszmék körül csoportosulhatott megint, beszélni akart, ellenszegülni, győzni.

A tanítónők osztoztak a növendékek lázában.

Pirnitz és Fridán fölül, a kik közül az előbbi szenvedélyes, az utóbbi hideg elhatározást érlelt, Heurteau kisasszony, a kinek reménykedése eléggé titokzatos volt és Lea mellett, a ki titkon hallani vélte már a fenyegető veszedelem közepett a közeli szabadulás diadalmi zenéjét, Craggs Daisy és Soubize Geneviève látszott leghevesebbeknek; fellázította őket a férfiak méltánytalansága és kész voltak akár rögtönösen is szakítani a társadalommal, a mely zsarnokoskodni akart az iskolán.

Daisyben, a hogy napról-napra várta az üldözés megkezdését, fölébredt fokokint forradalmi heve. A mi pedig Geneviève-et illeti, ő sohasem tagadta, hogy a tudományos neo-anarchizmus felé húz.

Daisy elbeszélései ringatták el gyermekkorában; Daisy elmesélte neki, hogyan zavarták ki házukból a zselléreket s beszélt neki a féniek összeesküvéseiről, az agrárius-gyilkosságokról.

Az anarchia filozófusainak, főként Grave-nak és Krapotkin-nak olvasása közben ismerkedett meg az anarchista tanítással.

Utóbb, a mikor már elkészült egyetemi tanulmányaival, hogy némi pénzt keressen, felolvasójává lett valami lady Mary Jackson-nek, egy ir baronet özvegyének.

Hat hónapot töltött, naponként több óra hosszat, ennek a száraz, értelmes és bőbeszédű nőnek szolgálatában, a ki sorra olvastatta vele a legszörnyösebb könyveket, melyeket a tekintély valaha sugallott s tollba mondotta tulajdon gondolatait, melyek még a könyveknél is gonoszabbak voltak.

Utóbb a lady egyik barátja, sir James Bartlett, Sligo grófság landlordja, a ki, miután nagy ügygyel-bajjal tudott menekülni a parasztok boszujától, Parisban telepedett meg, lett otthonossá a lady házában; a nagyuri önzésnek más, megdöbbentő tipusa tünt fel a lorddal, a ki megvetette a szegények szabadságát és életét s öröme telt mások nyomoruságában, mintha személyes jóléte gyarapodott volna meg tőle.

Lady Marynál azután tulságba hajtotta Geneviève emanczipálási dühét, a társadalmi elégtételbe vetett reménységét. Fiatal ujonczokat toborozni az osztályharczra! - ez volt nevelőösztone; ezen a réven ő is apostol volt, szinte egyenlő értékű Fridával és Pirnitz-czel. Ezek mérsékletre kényszerítették, mivel féltek az iskola anarchista híreiről.

Mióta azonban a művet veszedelem fenyegette, az általános fejvesztettségben Geneviève szabadabban beszélt megint. Nem restelkedett már annyira, ha arra került a sor, hogy a bourgeois-k képmutatását, az ellenséges tőke elnyomásait, a társadalmi zsarnokságnak minden olyan törekvés iránt való ellenségeskedését vádolja, mely a nép fölszabeditását célozza.

Lázadásának tüze lángra szitotta hova-tova Craggs Daisyben is hamut, mert Craggs Daisy volt társai közül az egyetlen, a kiből Geneviève teljesen megbizott.

Az irlandi nőnek és fogadott leányának kölcsönös szeretete nem hogy megcsökkent volna, de sőt új táplálékot nyert azóta, hogy odahagyván Ségur avenue-beli lakásukat, az iskolában laktak, »abban a zárdában, vagy miben«, a hogyan Rémineau mondotta.

A szokásoknak ilyen megváltozását egyik sem tudta volna a másik nélkül elviselni. Valamint Daisy, Geneviève sem volt alkalmas a kaszárnyai életmódra, a közösben való életre, a melyet változatosság nélkül való törvény szabályozott. A térs épületekben, a melyekben akkora a tisztaság, a melyekben minden órának meg van szabva a maga rendeltetése, a hol az előadási órák, az étkezések s az alvás szabályos rendje egyformává tette a napokat és heteket, óh, mennyire hiját érezték ők a jókedvű rendtelenségnek s a teljes tervtelenségnek, rendszerelenségnek, sőt azon biztosság hijának is, mely a bohéme-otthonban, melynek egy pupos, vén félig hülye szolgáló volt a gondviselője, olyan érdekessé, festőivé, különleges zamatává tette az életet!

Az intézetben tartózkodásuk első napjaiban nem merték megvallani egymásnak kétségbeesésüket, hazátlanságukat.

Két egymásba nyiló, szomszédos szobát jelöltek ki számukra; gyermekiesen bohóskodva tisztelegtek egymásnál, kölcsönösen üdvözölték egymást, hogy sikerült végre rendezniök életmódjukat s így azután kényelmesen dolgozhatnak majd.

Nemsokára belévegyült beszélgetésükbe a honvágy. Megvallották egymásnak, hogy sajnálják a Ségur avenue-beli házat, a találomraélést, a szabadságot, a mely im véget ért.

Mert minden, a mi fegyelem, minden, a mi rendszer, súlyosan nehezedett rájuk; minden fenyegető rendszabály föllázította volna őket. Csakhogy a saint-charlesi iskolában semmiféle rendszabály sem fenyegette szabadságukat; de mert rabjai voltak a kötelességérzetnek, maguk kényszerítették magukat igába. Az önkéntes igavonásnak természetes következése az lett, hogy fölélesztette Daisyben a régi ösztönöket, a melyek elszibbadtak benne azonközben, hogy hosszú ideig függetlenül élt egy szabad és egyenlőségen alapuló országban; Geneviève-ben viszont felforralt a lázadás ösztönét, a mely gyermekkor óta forrongott benne és a melyet csak élesztettek anarchistákkal való beszélgetések és gyújtó olvasmányok.

Mikor az iskola ellen kedvezőtlenre forduló hangulat első jelei mutatkozni kezdtek, Daisy maga is elijedt Geneviève növekedő rajongásán.

Geneviève türelmetlenül nézte az alapítók nyugalmát, melylyel a rágalom ellenében megállottak. Támadni kellene őket, - ugymond - nem beadni a derekat és hallgatni!

- Csak biznának meg engem, majd megfelelnek én nekik a szocialista lapokban Minot polgártárs idétlenségeire! Tudom, majd rendbeszedném a plébániáját és elintézném dolgát a tanfelügyelőnek, meg gyermekrontó iskoláinak is. Óh, Romaine, kérem nagyon szépen, engedje meg, hogy irhassak a lapokba.

Pirnitz Romaine mosolygott.

- Majd, majd, kicsikém! Nincs itt még annak az ideje.

A helyzet ezenközben komolyabbra fordult.

Sainte-Parade kisasszony végképpen megbénult; a hitelezők, bejelentvén követelésüket Quignonnetnek, Saint-Parade vagyonának felszámolását követelték.

Néhány nappal azután, hogy Fridának beszélgetése volt Durambertyvel, megérkezett ennek levele; egészen hideg, üzleti nyelven értesítette az iskolát, hogy Quignonnet ügynök megtámadta a biztosítékát; hogy maga Duramberty is úgy véli, haszontalan dolog volna ellenkezni a teljesen jogos követeléssel szemben; három hónapi időt ad az összeg kiegészítésére, de a felét már egy hónap múlva be kell fizetni.

Épp az nap, mikor ezt a levelet Heurteau kisasszonynak kézbesítették, megint czikk jelent meg a *Saint-Charlesi Héttben*, a mely hirül adta az iskola pénzügyi válságát s ezzel jólőre tönkre tette hitelét a városnegyedben.

A *Matin* gúnyos kommentár kíséretében közölte le ezt a czikket s célzásainak éle a nők gazdálkodási képessége ellen irányult.

Frida, Pirnitz, Heurteau kisasszony ekkor különféle személyiségeknél próbálkoztak, egyik-másik növendék rokonainál, vagy pártfogóinál, a kik nemrégiben jóindulattal viseltettek az iskola iránt. De hideg fogadásban volt részük; bizalmatlankodva tudakolták tőlük, mi igaz a keringő hirekből; és sötétre gyúlt arczzal tudták meg ekkor, hogy gazdálkodásuknak becsületessége került gyanuba.

Saint-Charles lakossága, nyilvánvaló volt, az ellenséghez pártolt.

Az egész község tanács, az egész katolikus párt, az összes nyilvános iskolák szövetségbe állottak a kis »feministák« ellen. Magában Saint-Charlesban sem akadt immár egyéb védelmezője az iskolának, mint a radikális szocialista párt, a mely ellensége volt a hirhedett »paktum«-nak; csakhogy ennek a pártnak nem volt feje, nem volt befolyása s támogatása valójában csak kompromittálta a pártfogoltakat.

Mikor egyszer este azt ordították egy népgyűlésen a tüntetők, hogy:

- Éljenek a kis feministák! Le a papokkal! Éljen a szocializmus! - Minot abbé rögtön élt az alkalommal és cikket írt lapjában, a melyben rámutatott, minő veszedelem kerekedik abból, ha megtűrjük a községben az olyan iskolát, a mely nyíltan hirdeti anarchista elveit!

Durambertynek igaza volt s belátta ezt Frida is: ha a műnek nem akad támogatója a negyed külső hatalmasai között, akkor elbukik.

Heurteau kisasszony azonban több ízben is beszámolt róla, hogy iparkodása, melylyel a közoktatás bizonyos előkelőségeit az intézetnek megnyerni igyekezett, céltalanok voltak... Geneviève pedig, a ki meglátogatta volt mesterét, Bouchardon tanárt, a ki akkoriban épp a Baudelocque-kórház klinikájának volt vezetője, magából kikelten került haza:

- Nem tréfálkozni merészelt a vén nyomorult? Ugy kezdte, hogy: »Áh, kis Soubize, hát benneülne magácska is nyakig a modern tanításokban... a feminizmus!« - Látniok kellett volna, milyen gunyosan, micsoda pártfogói ábrázattal huzogatta szakállát, a mikor azt mondotta: »feminizmus«, olyan nyomatékkal, a hogy Baron, a színész mondaná!... »A fe-mi-niz-mus!... És hát maguk iskolát nyitottak?... No lám, lám. Most jut eszembe, hogy hiszen tudok is róla... A *Matin*-ban olvastam... A saint-charlesi feminista-iskola.« Utálatosan hahotázni kezdett... »Ugy látszik, rossz fát tettünk a tüzre, he?... nem is csodálom! Soha nő nem értett még a gazdálkodáshoz...« Megveregette arczomat és végső következtetése az volt, hogy: »Különb, lelkem, az olyan iskola, melynek tanítónői nem apáczák és férjhez sem mennek, képtelen valami, az olyannak nincsen is létjoga... És éppen magácska az, maga kis hunczut, az én legjobb tanítványom, a ki befonatja magát azzal a malthusista társasággal?...« Akart még egyebet is mondani, de én belevágtam szavába és kereken azt mondtam neki: »Hagyjuk ezt, uram: Ha tanítványa nem lettem volna, tudom, másképpen válaszolnék...« Azzal mentem is s otthagytam a faképnél; kimeresztett szemmel, remegő ajakkal állt ott s hiába erőlködött visszanyerni biztosságát.

*

Fridának ekkor egy gondolata támadt, a melynek kivitele súlyos áldozattal ért volna föl, de melyet a kötelesség parancsoló szavára mégis valóra váltott volna.

Volt Párisban egy férfi, előkelő ur, szenátor, a kinek ő csak arczképét látta a képes ujságokban, de a kiről biztosan tudta, hogy támogatni fogja. Bizonyos volt benne, gyermeki ösztöne sugta meg neki.

Bizonyos volt benne, mert az az ember közvetítők útján két ízben is tudtára adatta tapintatos módon, hogy tudja, merre él és hogy jó hajlandósággal van hozzá.

Pirnitz volt az egyedül való, a kinek a fiatal leány elmondotta még határozatlan tervét. Pirnitz ezt felelte:

- Nem... most nem. Mit mondana? Azt, hogy bajunk alapjában véve pénzbeli zavar... Már pedig sohasem szabad olyan színben feltűnnie, mintha pénzt kérne tőle...

- Köszönöm! - kiáltott fel Frida. - Csakhogy megnyugtatta lelkiismeretemet! Szembe kerülni azzal az emberrel és rimánkodni hozzá, keserü pohár volna.

*

Craggs Daisy nem kísérlett meg, nem indítványozott semmit.

Egy az, hogy a derék ir leánynak a világ hatalmasai között nem volt egyetlen barátja sem. Azután meg borzasztóbb gond gyötörte éppen, mint az iskoláért való aggodás: Geneviève egészsége.

A többi tanítónő csupán azt látta, hogy Geneviève rajongó és ideges. De testvéries együttlétük óráiban Daisy úgy látta, mintha az örülés kerülgetné szegényt: megmámorosodik tulajdon elkeseredésétől, mignem ismét zsákmánya lesz azoknak a rettenetes rohamoknak, csak úgy, mint régentén.

A rohamok, melyek még nemrégiben is, a fejlődés idejében, sűrűn rázták meg Geneviève-t, hovatovább megszűntek az erkölcsös derűtségben, az enyhe, gyöngéd levegőben, a melylyel Daisy körülvette.

Néhány hónappal azután, hogy bevonultak az iskolába, megújultak ismét a rohamok; de gyéribben jelentkeztek és könnyebb természetűek voltak már; Daisy sem tulajdonított nekik nagy fontosságot.

Az iskola viszontagságai, a méltatlan rágalom azután megint fokozta a rohamok hevességét. Jó szerencse, hogy sohasem tanítói működése közben támadták meg Geneviève-t; azt hitte volna az ember, hogy a szellemi munkásság, a mindennapi munka elvégzése óvja meg tőle. De az ebédre következő óra veszedelmes volt, legveszedelmesebb volt azonban, ha éjfél tájt riadt föl, a mikor néma csöndesség terült el a házon.

Daisy ilyenkor figyelmesen, örökké éberül, egyedül ápolta kedves leányát. Szobájuk elrekeszelt ajtaja mögött eczettel dörzsölte Geneviève halántékát, melyről a rémes küzdelem közben a veres hajfonatokra omlott a verejték, anyai kezében ringatta a leány fejét, mely a vad lüktetésekre ide-oda hányódott és hol az ágy deszkájának, hol a vasalásnak ütődött; majd a leány lágyékát tapogatta, mert úgy tetszett neki, onnan tör ki a titokzatos, örületes roham, - azután keblére szoritva Geneviève-t, úgy fojtotta el hosszú sóhajlásait.

A rohamok sűrű egymásutánján és erején utóbb annyira elrémült, hogy a Salpêtrière egyik szakorvosától kért tanácsot.

Az orvos felelete ez volt:

- Férfjhez kell adni a kicsikét... A rohamok, mint ön mondja, megszűntek a fejlődési korszakon túl: ha most újra kezdődnek, annak bizonyosága az, hogy a betegnek rendszeres házasi-életre van szüksége.

Daisy nem mondta el az orvos véleményét a fiatal leánynak, a minthogy a Salpêtrière-ben járásáról sem szólt-neki.

De még az orvosi tanácsot követő éjjelen akkora erejű rohama volt Geneviève-nak, hogy az ír leány attól tartott, rettenetes kiáltozására berohan majd valamelyik tanítónő. Éjfélutánig tartott ez a roham. Akkor remegő testtel és fel-feljajgatva közben, mély álomba merült Geneviève. Daisy odaült ágya fejéhez s földézte emlékezetében az orvos tanácsait.

- Férfjhez menni, férjhez menni! - dünnyögte halkán, de le nem vette azért szemét az elszenderült Geneviève-ről. - Egyéb orvosságot sem tudnak a férfiak. Tessék férjhez menni! ez a csodaorvosság... Ha rosszszul van egy fiatal leány: iziben, férjhez vele, majd rendbe kerül minden. Óh, a hitványak!... Ez is azok közül az eszközeik közül való, a melyekkel rabságban tartanak bennünket: azt mondják, hogy nélkülözhetetlenek egészségünk okáért... Mi?! Hát szükségem van nekem férfire? Nem egész életemben egyedül aludtam takaróm alatt s azért még sem voltam rosszabbul?

Hosszu sóhajlás szakította félbe; olyan mély és olyan fájdalmas volt a sóhajlás, mintha valami elkínzott, bebörtönzött, illanni készülő lélekből szakadt jajkiáltás lett volna.

Daisy az ágy fölé tartotta a lámpát.

A fiatal leány kiterülten, félig feltakarva feküdt, mivel az éjszaka meleg volt. Lángszinü fürtei előmlöttek a fehér párnán; gyöngyszemek alakjában ütközött ki halántékán és szeme héján az izzadtság, a piros foltok élesen váltak ki haloványnyá enyhült arczán.

Vonásai még gyöngédebbeknek, megfeszültebbeknek látszottak, szemehéján pedig úgy remegtek a pillaszőrök, mintha villámos áram mozgatta volna őket.

Az összeszorított állkapcsok közül szisszent ki a sajátságos jajszó, a mely annyira nyugtalanította Daisyt.

Az ir leány megtörülte Geneviève nedves homlokát; az alvónak ajka megnyílt ekkor és azt suttogta:

- Daisy!

Daisy gyöngéd szive elfacsarodott erre az ösztönszerű hívásra.

- Drágám! drágám! *Dear little thing!*⁷ Milyen bájos! - folytatta azután, halkán beszélve szinte magamagával a csöndességben. - Milyen piczi jószág, micsoda gyermeknyakacska van és minő gyöngédek a vállai! Oh, drága, kicsi portékám!

Az ágy fejéhez ült megint s folytatta elmélkedését ott, a hol elhagyta:

- Hogyne! Meghiszem azt, hogy kivánatos volna a kópéknak az ilyen kis virágszál!... Akadna számára könnyűszerrel valami derék iparos, a ki durván bánna vele, agyondolgoztatná, pálinkás szájával s piszkos kezével dédelgetné és tönkretenné az anyasággal... Vagy hogy valami hivatalnok-ember... valami kishivatalnok... Amolyan szükes nyárspolgári otthon... sok koplalás... adagokban kimért csókok, hogy a gyermeknép nagyon el ne szaporodjék. Oh, undokság! undokság!... Ilyesmibe kényszeríteni ezt a lelket, a ki annyira fölöttük való, - valami tökfilkó, vagy, vad ficzkó jármába nyomorítani? Soha!... És hát mi lenne velem, nélküle?... Mondd, *little thing*, mi lenne akkor a te öreg, bolondos Daisydból?

A fiatal leány felé hajlott, megfogta finom kezét, mely a takarón nyugodott, ajkához szorította és elborította csókjaival, mint a hogy az anyák szokták elszenderült gyermekükkel... De kötekedve csendültek meg fülében újra a Salpêtrière-beli orvos szavai:

- Ha férjhez nem adja a kicsikét, női természete egy, vagy más módon, de boszut áll majd... Jóvátéhetetlen csapást mér önre s késő lesz már azután!

Craggs Daisy nem tudakolta, miféle »jóvátéhetetlen csapást« mérhet reá Geneviève. Csak sejtette. Oh, bár gyógyulhatna meg Geneviève, de házasság nélkül és úgy, hogy el ne kelljen válnia fogadott anyjától!

- A férfiak a maguk számára, pusztán a maguk számára rendezték be a társadalmat. Az ő aljasságaik nem járnak következással... Vagy legalább senki sem tud róluk... És minthogy úgy látszik, a nőnek ugyanazok a szükségletei.

Nem fejezte be gondolatát, elrestelkedett egy kissé, hogy egyáltalán belékezdett...

Szóval: örvény választotta el elveit, érzéseit a Fridák és Pirnitzek elveitől s meggyőződéseitől. Daisy hitt benne, hogy bizonyos nőknek, az új idők hirdetőinek, küldetésük van, hogy a többi nőt oktassák és ezért jobb, ha hajadonok maradnak...

---

⁷ Drága, kicsi portékám!

De nyomoruságos ifjúsága, a szegények iránt való könyörületessége, sőt talán az anglikánus képmutatásra emlékezés is, a mely miatt annyit szenvedett hajdan, elnézővé tette a test bünei iránt, a melyeket jómaga ugyan soha el nem követett, még csak kisértés sem bántotta soha, de a melyek annyi szegény nőt áldoztak föl a férfiak zsarnokságának!

*

Éjjel egy óra tájt egyszerre nyugodttá lett Geneviève álma, békéssé és enyhévé, mint a kis gyermeké.

Daisy, a ki ismerte már a betegségnek lefolyását, tudta, hogy ezzel vége a rohamnak s lefeküdt.

Másnap hat óra tájban ébredt föl, de kedves Geneviève-jét hétig hagyta aludni. Még akkor is karjánál fogva kellett megráznia, hogy fölbredjen. Fél kilenczkor ugyanis az ipari vegytanról kellett előadást tartania Geneviève-nak az idősebb növendékek számára. A délelőtt többi részét azután orvosi tanulmányainak szentelte. Frissnek, egészségesnek, szinte jókedvűnek látszott.

A reggeli után összeült a vezető bizottság, hogy tanácsot tartson a legszükségesebb tennivalók dolgában; már csak ez az egyetlenegy nap választotta el őket a lejáratától, melyet Duramberty a százötvenezer franknak, az új biztosíték első felének lefizetési határnapjául kitűzött.

Frida kénytelen volt megvallani, hogy, csak úgy, mint Pirnitznek, neki sem sikerült összeszereznie a szükséges összeget. De sőt hol voltak még tőle! Alig nyolczvankétezer frankot kaparintottak egybe.

A Free College nem támogatta őket annyira, mint a Nő-ipariskola remélte volna. Sanzné költségvetése hatalmas összegre rugott ugyan, de az adományozók szigoruan megjelölték alapjaik célját.

Sanzné hiába igyekezett az angolok érdeklődését felébreszteni a francia mű iránt, bizony csak az angol közömbösségbe ütközött, a mely rideg minden iránt, a mi nem az egyesült királyságot érdekli közvetlenül, de meg abba a szinte gyűlölködő bizalmatlanságba is, melyel az angolok a párisi nők-vezette iskolát nézték.

Sikerült azonban még is összeszedniük háromezer font sterlinget; a deficit így is tekintélyes volt.

A bizottságot olyan komor hangulat ülte meg, a minő a haldoklást megelőző éjjelen szokott a kedélyekre ránehezni. Bátorító szót senkisémmé merészelt ejteni. Pirnitz és Frida belátta, hogy mindaz, a mit tehetnek, a várakozás. Továbbra is megfeszítik minden erejüket s gyarapítják a meglevő összeget mindaddig, a míg Duramberty fenyegetőzéshez nem folyamodik. Akkor azután egyezséggel kínálják majd meg.

- Szóba sem fog állani velünk! - jelentette ki Heurteau kisasszony.

- Honnan tudja? - kérdezte Daisy.

- Duramberty nem afféle közönséges hitelező. Az ő elhatározásának mozgatója a boszu. És attól tágitani nem fog.

- A kármint lesz is, - jegyezte meg Frida - erőszakkal ki nem dobhat bennünket innen. Ha ügyvéddel irat reánk, majd pörbe szállunk vele. Az ilyen pörök el szoktak huzódni néhány hónapig. Addig azután majd csak akad pénz.

- Más megoldás is volna, - szólt most közbe Heurteau kisasszony - csakhogy az senkinek sem kell.

- Hogy eladjuk a városnak és az államnak?! - kiáltott fel Frida. - Soha!

- Látszik, - folytatta a volt tanítónő - hogy nem ismeri a francia közigazgatást! Mennyivel nyugodtabban élhetünk majd, ha községi, vagy városi iskolává leszünk... A szabályzatot azután majd megkerüljük.

Frida ekkor félbeszakította és szigorú hangon, a melylyel pirulásra kényszerítette Heurteau kisasszonyt, ezt mondta:

- A mi hivatásunk nem az, hogy megkerüljük a szabályzatokat. Nekünk példát kell nyújtanunk növendékeinknek, a melyből tisztelni tanulják a törvényeket, a melyeket mi elfogadtunk. Viszont azonban nem is fogadunk el más törvényt, mint a mely lelkiismeretünkkel egyezik.

*

Az ülés azzal a megállapodással végződött, hogy elfogadták a várakozó álláspontot, a melyet Frida ajánlott. Tűrni fogják, hadd következék el, a minek el kell következnie.

Egyetlenegy tartozás volt csak rajtuk rettenetes teher: Durambertyé.

Ha végrehajtókat küld reájuk, felajánlják a nyolczvanezer frankot. Egy ügyvédember, a kit ebből az alkalomból megkérdeztek, valószínűnek vélte, hogy a törvényszék tudomásul veszi majd az ajánlatot és időt hagy az iskolának a kibontakozásra.

Sem Lea, se Geneviève nem vett részt a vitában.

Lea ideges volt; forróságot árasztó rohamok gyújtották fel időnkint sápadt arcát s szeme láztól csillogott.

Egyetlenegy gondolat forgott fejében örökké most is, mikor az iskola a romlás küszöbére ért: »A börtön falai ledőlnek körülöttem.« Közömbös volt azok iránt az erőfeszítések iránt, melyekkel a művet meg akarták menteni: ő kikerülhetetlennek látta a romlást. Semmi sem segit ellene, Lea meg volt győződve róla: a mű össze fog omlani.

A mi Soubize Geneviève-et illeti, a kínos éjszaka után teljesen nyugodt volt már és figyelmesen hallgatta meg a tanácskozást, de bele nem vegyült azért. Daisy nyugtalankodva hallgatása miatt, több ízben is megkérdezte véleményét. De csupán határozatlan válaszokat sikerült kicsikarnia belőle...

*

Ez a nap is úgy múlt el különben, mint a többi. A fiatal tanítónők el voltak szánva, hogy folytatják napi munkájukat, akár micsoda veszedelmek is környékezzék az iskolát. És annyi bizonyos, a ki ellátogatott volna aznap az iskolába s látta volna a dolgos méhecskékkal teli kaptárt; eszébe nem jut, hogy veszedelem fenyegetődzik.

Este hét óra felé, néhány perczzel a vacsora előtt, Craggs Daisy szokás szerint benyitott Geneviève szobájába, hogy együtt menjenek le. Elámult azonban, a mikor senkit sem látott a szobában.

A fiatal leány rendszerint arra használta az étkezést megelőző kis szabad időt, hogy elmerült orvosi tanulmányaiba. Daisy hát egyedül ment az ebédlőbe, de különben nem nyugtalankodott.

- A kicsike lement már - gondolta magában.

De az ebédlőben eleinte csak Heurteau kisasszonyt és Leát látta. Majd bejött Frida, Pirnitz. A növendékek és a segédtanítónők csoportonként érkeztek.

Craggs Daisy valamennyiüktől megtudakolta, nem látták-e Geneviève-et.

Igy azután megtudta, hogy a csinos vörös leányt többen látták fél hat óra tájban »tengeri-szalma kalapjában, barna selyem köpenyében« a földszint folyosón.

Átsietett az ákáczfás udvaron, néhány pillanattal utóbb pedig a rue des Vergers-nek tartott.

Daisy a kapus páholyába szaladt rögtön tudakozódni. Ott azután megtudta, hogy Geneviève csakugyan elment hazulról, még pedig igen nyugodtan, nem sokkal hat óra előtt. A kapus még köszöntést is váltott vele, de beszélni nem beszéltek egymással. Geneviève azután jobbfelé fordult, a Has-Meudon kapuja iránt.

Miközben az ír leány elbeszélte ezeket a részleteket Pirnitznek és Fridának, arcza olyan zavart kifejezést öltött, hogy nyugtalansága nemsokára mindenkire ráragadt. Nem tudták elhatározni magukat, hogy vacsorához üljenek. A leánykák izgatottak voltak:

- Geneviève kisasszony elment.

Szájról-szájra járt sugva a szó s kíváncsiságtól, félelemtől remegett minden szivecske. Már Duyvecke eltünése is, jóllehet a mennyire csak lehetséges volt, okát adták neki, felszította a kicsinyek érdeklődését és kíváncsiságát tanítónők viselt dolgai iránt...

Frida, a ki fölérte észszel, minő veszedelmes a szokatlan izgatottság, leültette a nekiizgult apró népet: az étkezés megkezdődött. Daisy azonban, a ki majd meghalt aggodalmában, nem tudott enni. Még vacsora vége előtt fölkelte és azt mondta Pirnitznek:

- Átöltözöm, azután Geneviève keresésére indulok. Nyilván baja esett... Istenem!... mi baja történhetett?... Megyek...

Pirnitz megállította.

- Nem, Daisy, maradjon...

- Mi?... Hogy maradjak?

- Maradnia kell... Már eddig is eléggé felkavarta az intézetet Geneviève miatt. Maradjon...

- Oh, Pirnitz...

- A kötelesség, Daisy... Az iskola ki van téve a negyed gyanujának. Ha meglátják, hogyan bolyong a környéken s keresi tanítónőnket, vajjon mit sejdítenek rögtön?... Végre is, tulságosan hamar ijed meg, Daisy. Ki mondja, hogy éppen balesetnek kellett érnie Geneviève-t? Nyilván meg akarta kísérteni a lejárát előtt való napon, hátha sikerül újabb próbálkozás árán megnyernie számunkra volt mesterét, Bouchardon tanárt?

- Azt hiszi? - kérdezte Daisy, a kibe egyszerűen visszatért a reménysége erre a valószínű föltevésre. - Igaz bizony. Tudom, hogy foglalkozott ezzel a gondolattal.

- Nekem meg beszélt is róla. Különbén úgy is hiábavaló volna a keresés. Higyje el, ha mondom: Bouchardont várja a lakásán és esténél előbb haza nem kerül.

Daisy lehajtotta fejét; nem felelt semmit, csak ment ki, rá lépett a lépcsőre. A fegyelem súlya, a melyet elvállalt, úgy érezte, terhesebb, mint valaha; úgy ment le a lépcsőfokokon, a melyeknek széle elkopott már a járó-kelő növendékek léptei alatt... Lám, megtiltották az iskola érdekében, hogy szeretett leánya keresésére menjen.

- Óh, bizony csufság ez!... Kegyetlenség!... Elég volt az iskolájukból!... Csapjon belé a forgószél!

Belépett Geneviève szobájába, előre tolta a reteszt és sétába kezdett, végigróttá az ablak és ágy között s szemmel tartotta az udvart, melyre rábocsátkozott az alkony; és beszívta a kissé maró illatot, a mely Geneviève vörös bajából, finom, fehér bőréről áradt a levegőben.

- De ha Bouchardonhoz ment, mit csinál ott?... Mit csinál ott ilyen későn?

Ráemlékezett, milyen titokzatosan viselkedett Geneviève egész napon. Tiszta sor, a kicsike valami terven rágódott. Mindent összevéve, Pirnitznek igaza lehet. Geneviève nyilván Bouchardonhoz ment.

- De akkor miért nem mondta meg?

Félkilenczet, kilencz órát, féltized ütött az iskola kis harangja.

Éjjel volt az idő, a növendékek lefeküdtek s a gyáros-negyedben nagy volt a csendesség. Daisy, a kit fojtogatott a türelmetlenség, a kapushoz nézett be megint: nem látta-e azóta Geneviève-et... Egy pillanatra megszállotta a kísértés, hogy kioson a kapun, belerohan a sűrű árnyékba.

- Pirnitz megtiltotta!

Visszaindult megint, áthaladt az udvaron s fölment halkán Geneviève szobájába. Ott térdre bocsátkozott a fiatal leány ágya előtt és sirt.

Csak úgy, mint Lea, mint Duyvecke, ő is érezte most már az iskola küszöbén, mint feszül meg, mint készül elszakadni a kötelék, a mely az intézethez fűzte.

De még nem lépett át a küszöbön: visszatért... Most már tehetetlenségből maradt ott, mert akarata megtört; maga az intézet azonban meglehetősen közömbös volt neki. Mit törődött ő azzal, ha boldogul, ha tönkre megy-e? És a leány torkából csuklás tört fel jóságos arcza könnyben fűdött, nem tudta, miért sirt, elveszett barátnőjét siratja-e, vagy megsemmisült ábrándjait.

Soubize Geneviève ugyanekkor vállára és mellére vonván barna selyemköpenyét, a szinte pusztá körutak téres gyalogjáróin kóborolt, a melyek sugár alakjában ágaznak szét a place de l'Almából a Champs-Élysées felé.

Ugy volt, ahogyan Daisynak mondták: a fiatal leány negyedórával hat előtt lépett ki a kapun, a nélkül, hogy bárkit is értesített volna róla. Ha megkérdeztek volna tőle: hova megy? - zavarba ejtette volna ez a kérdés.

Valami heves erejű ösztön valami olyan cselekedetre készítette, a melynek természete nem alakult még ki egészen agyában, de a melynek szükségességét parancsolónak érezte.

Egyenest a Duramberty-gyárnak indult s megtudakolta, beszélhetne-e a gyárossal. Azt felelték, hogy néhány percze távozott a gyárból.

- Nem tudhatnám meg, hol van most? - kérdezte. - Sürgősen kellene értesítenem valamiről.

Az inas, a ki az ajtó mellett ült s ujságot olvasott, úgy látszik, nagyon fontosnak vélte, hogy ne zavarják munkájában, mert föl sem tekintve, felelte:

- François I-er-utca 6.

Geneviève köszönt, azután távozott; eleinte sebesen lépkedett, utóbb azonban könnyű, sétáló lépéssel tartott a Bas-Meudon-kapu iránt, amelyen át Párisba lépett. A Szajna irányát követte, átment a Mirabeau-hidon, a Trocadéro táján elhagyta a partot és a place d'Almának indult.

A kép, mely a folyó mentén feltárult neki, minduntalan megállította; lekötötték figyelmét a gigászi méretű állványok, gerendavázak, melyek a kiállítás munkáit jelképezve emelkedtek a part mentén.

Az este gyönyörűnek ígérkezett, a levegő nem volt tikkasztó, jóllehet átható erővel tűzött a nap, de erős északkeleti szél fújt, a mely felborzolta a Szajna vizét.

Geneviève-et különös érzés fogta el, szükségét érezte, hogy járjon, beszéljen és cselekedjék. Agya tiszta volt, a körülötte való tárgyakat szokatlanul biztos körvonaluaknak és domboruknak látta.

Egy valami zavarta csak: időközönként valami lüktetés állt nyakszirtjébe, a melyre elkáprázott egy pillanatig. De nem nyugtalankodott azért; kínos éjjelek után nem egyszer fogta el ugyanez a kellemetlen érzés!

- ...Bizonyára lakásán van ilyentájt... - dűnnyögte magában, mikor a place de l'Almára ért.

Egy gyárnak órája a Trocadéro-ut sarkán hét óra tiz percet mutatott.

Meggyorsította lépteit, átsietett a téren, befordult a Montaigne-utra, azután pedig a François I-er-utczába. A hatodik számú ház elég szép kétemeletes palota volt. A kovácsolt vasból való, üveglakos kapu, a melynek két rézkilincse csillogott, be volt csukva.

Geneviève becsöngetett.

A jobb felől eső ajtószárny megnyikordult és felnyilt kissé. A fiatal leány beljebb tolt a és bebújt a nyíláson.

A rococo-szalón módjára berendezett előcsarnokban egy pofaszakállas, megtermett lakáj kezdte mustrálni.

- Itthon van Duramberty ur?

- Nincs itthon.

- Ebédre nem jön haza?

- Nem, kisasszony... A kisasszony beszélni kíván vele? - tudakolta azután mindjárt a lakáj, a mint észrevette Geneviève csinos arcocskáját.

- Beszélnem kellene vele... De nem tesz semmit; visszajövök nem sokára.

- Óh, hiábavaló fáradság volna. Nem lesz itthon. A nagyságos ur csak tizenegy óra után szokott hazajönni a körből... tizenegy óra és éjfél között. Ha a kisasszony hagyna tán egy kis írást...

- Köszönöm, nem szükséges... A postán küldök majd levelet neki.

Távozott és mikor künn volt, megkezdte álmójáró sétáját, a melyet bele akart nyujtani az éjszakába; egyetlenegy gondolat járt csak a fejében: hogy megvárja, a míg Duramberty Jude hazatér a körből.

Utóbb számos ember emlékezett reá, hogy találkozott a vereshaju, merev nézésű, zöld szemű leánynyal, ki a Montaigne-uton, ki az avenue d'Antin-en, a Marceau-uton, az avenue de l'Almán s a mellékutczákon, a melyek összekötik egymással ezeket az utakat.

Kereskedők és portások, kiütvén fejüket ajtajukon, több izben látták és figyelték meg. Gondolataiba merülten járkált, oda se nézett a feléje irányuló tekinteteknek.

Mikor a nap fénye elhalványult s az alkony fátyolt terített a magas házak közül előtetsző égboltra, hirtelen nagy fáradság fogta el Geneviève-et s leült egy padra; az avenue de l'Almán volt, egy komor gót stílusú protestáns templom előtt.

Sokáig nem mozdult helyéről; fájó fejében rémlátások keltek: a mindinkább sűrűsödő homályban alakatlan árnyékok mozgását látta.

Magatudatlanul suttozta:

- Daisy!

Kivánta, bár volna vele szerető fogadott anyja. Ha az ír leányt történetesen e pad mellett viszi el utja, mennyire hagyta volna Geneviève, hogyan türte volna, hogy kezén fogva, vigye el onnan.

Daisy azonban Geneviève ágya előtt sirt épen akkor.

Egy lámpa fénye, a mely hirtelen gyult ki közelében, megremegtette a fiatal leányt. Megdörzsölte szemeit. Az avenue-n kibontakozott az egyenes kocsit, a széles gyalogjáró s minderre tiszta ég borult, a melyen kiütköztek már a csillagok. A gázlámpák, mint a jelző-póznák következtek egymás után az ut egyik és másik felén, felváltva.

Vágtató kocsik, hintók, fehér nyakkendő s urakkal és világos köpenyű hölgyekkel robogtak a Bois s a Champs-Élysées kávéházai felé.

Majd azonban csöndesség és rendkívüli néptelenség következett, melybe a templom harangja tiltakozva morzsolta bele olvasóján az órákat és negyedórákat, a kilenczórát, tizet, negyed tizenegyet. Geneviève csak egyre a padon ült - álmodozott.

Egy férfi ült le melléje: egy alacsony, gondosan öltözött, kétes koru férfi, a kinek arcza bizalmatlan és fürkésző volt, mint a léha kalandvadászóké.

Mikor a leány nem mozdult, közelebb csuszott hozzá a padon. Geneviève ekkor felugrott és siető léptekkel távozott. Az ember nem követte.

Mire Geneviève észrevette, hogy a François I-er-utcában van, egészen józan volt már megint. Egy lelket sem látott az utcán. A Duramberty-palota homlokzatán sötétek voltak az ablakok. A lebecsátott zsalukon nem hatolt át világosság.

- Hazajött volna már? - kérdezte magában.

De hiszen a portás azt mondotta volt: »Tizenegy óra és éjfél között.« És még csak fél tizenegy az idő.

Geneviève megfigyelő helyet keresett, a honnan szemeltarthassa a gyárost, ha megérkezik.

A 6-ik számú épülettől két házzal odább egy bérkocsitulajdonosnak hatalmas kocsiszinje állott, a melynek eleje üvegfalal udvar volt; az udvar boltíves, magas kapuja kitünő menedéket nyújtott; Geneviève meghúzódott alatta...

Az árnyék, melyet a boltnyílás támaszszlopa vetett, olyan alaposan elfödte, hogy két órjára levő rendőr, noha közvetlenül mellette mentek el, nem vették észre.

Csak ezen az éjjeli lesőhelyen kezdte Geneviève tisztán látni, mit készül tenni.

Nyakszirtje nem fáj már: csodálatos világosság áradt agyában.

Duramberty ellenség, Duramberty tönkre akarja tenni a Művet, Duramberty százötvenezer frankot követel, pedig ezt lehetetlen megadni. Nos hát ő, Geneviève egyes-egyedül fogja megtámadni a Mű üldözőjét; test test ellen fog küzdeni.

Vagy enged, vagy a nép ellenségeinek sorsában lesz része neki is, - a Burke-ök és a Cavendish-ek sorsában, a hogyan Craggs Daisy beszélt neki róluk. Valami sajátságos kéjérzet, a melytől könny lepte el szempilláját és remegés állt testébe, akasztotta el arra a gondolatra Geneviève-et, hogy: elpusztítja az ellenséget.

Zubbonyában, a barna selyemköpeny alatt, egy sebészi szerszám nikkeles nyelét szorongatta, a melyet hazuról elmenetele előtt csusztatott zsebébe, a mikor besurrant a laboratóriumnak abba a zugába, a hol szülésznői műtőeszközeit tartogatta.

Körülnézett, elmentek-e már a rendőrök s akkor azután elővonta keble mellől a kést. A rendőrök messze jártak már.

A metszőkés aczélpengéje felcsillant, a mint visszaverte a szomszédos gázlámpa sárga lángját; és a fiatal leány szeplős, fehér keze görcsösen markolta meg a nyelet; olyan mozdulatot tett vele, a minővel az elszunnyadt betegeket szokás megoperálni.

Micsoda hirtelen feltámadt, micsoda örökletes szenvedély szította lángra a rendszerint olyan satnya lélekben a gyilkolás vágyát? Geneviève elnézte a halálos szerszámot, a melynek az volt rendeltetése, hogy az élet fegyveréül szolgáljon. Jóleső borzongás futott végig rajta.

Ekkor egy kocsi állt meg az utca sarkán; két acetilén gyémántszem csillogott át a félhomályon.

Geneviève hirtelen visszacsusztatta a kést köpenye alá, de nyelét azért ott szorongatta balkezeiben... A kocsi, mely előtt lépésben járt a megtermett pej, megállt a palota előtt. Duramberty szállt ki belőle, az ablakon át néhány szót váltott valakivel, a ki a kocsiban maradt, azután odaszólt a kocsisnak:

- Achille, vigye el... urat... Holnap, nyolcz órakor ezen a helyen...

És miközben a kocsi megfordult s elhajatott, a karikát kereste zsebében, melyre kulcsai voltak ráfűzve.

Geneviève ekkor előlépett rejtekhelyéről s hirtelen mellette termett:

- Uram! - szólította meg.

A gyáros meglepődve vette szemügyre az árnyék-alakot, a ki, úgy érezte, alkalmasint elegáns és fiatal nő, jóllehet nem tudta megkülönböztetni arcvonásait, a melyeket eltakart előle a fátyol.

- Ugyan jó mód az ismerkedésre! - mondotta nevetve. - Honnan az ördögből kerülsz ide?

- Beszélni kívánnék önnel, Duramberty ur.

Feltolta fátyolát, a mely alól előtűnt csinos arcza és veres haja.

Duramberty azon nyomban ráismert.

- Óh, kisasszony!... Bocsásson meg... Most már emlékszem... Szomszédok vagyunk Saint-Charles-ben, ugy-e bár?... Persze, hogy szomszédok... Kegyed tanítónő a kis feministáknál... De megbocsát ugy-e?... Arczán fátyol... ilyen későn... És igazán nem voltam elkészülve.

- Tudom, uram, értem helyzetét... Csodálkozik rajta, hogy ilyenkor kerülünk egymással szembe... Hét óra tájt jöttem ide... Azt mondták, hogy nagyon későn jön csak haza... De nekem okvetetlenül még ma kellett beszélnem önnel... Azért vártam meg.

- Nagyon jól tette, nagyon jól tette! - felelte élénken Duramberty.

Szakértői szemmel mustrálta a fiatal leány formás alakját és csinos arczát.

- No, lássuk csak... azzal könnyedén könyökénél fogta Geneviève-t és a bérkocsitulajdonos épülete felé ment vele. - Tehát beszélni óhajt velem?... A lakásomon ilyen tájt nem volna kényelmes dolog... A komornyikom megvár és nem szoktam lakásomban... Szóval kompromittálhatnók önt... Van egy kis ideje?

- A mennyire szükségünk lesz.

A férfi tenyere égette könyökét; a miket mondott, bántotta büszkeségét; de megfeszítette egész akaratát, hogy nyugodt maradjon. »Egyedül akarok lenni vele... akarok...«

- Nos... - mondta Duramberty - a rue de la Trémoille össze-vissza egynéhány lépés... Van ott egy kis szállóm, a hol zavartalanul meglehetünk... Akarja?

- Gyerünk, uram...

Kirántotta könyökét, de nem durván s Duramberty mellett ment végig az utczákon, a melyek vagy puszták voltak, vagy legföljebb egy-egy kocsi robogott át rajtuk, vagy néhány gyalogjáró fordult meg bennük.

Hallgattak mind a ketten. Mélységes nyugalom járta át Geneviève szívét. Azt mondta magában: »Igazságos dolog lesz, szükséges dolog«.

Duramberty pedig, a ki loppal figyelte a leányt, azt gondolta magában: »No lám, micsoda váratlan elégtétel... Hát a kis erős-szüzek kezdik beadogatni a derekukat?... Sajnos, nem mindnyájan!... Se baj, ez is jó falat.«

Párisi ember létére, a ki ötven legényévet élt meg s alaposan kivette részét a szabados erkölcsü nagy város kicsapongásaiból, nem igen ámult el a szerencsés véletlenen, a mely ilyen szépen a kezére járt.

Harmincz esztendő alatt hányszor érte váratlanabb szerencse is!... De meggondolta még is:

A kicsike aligha azért zörget be kapumon féltizenkét órákor, aligha csupán annak a gyönyörűségnek kedvéért, hogy velem töltsse az éjjelt... Nyilván valami terv lappang mögötte, valami csel, a mit ugy főztek ki az iskolabeli asszonyszemélyek... Szeretnének megkaparintani...

És elmosolyodott, hogy fölfrissült emlékezetében, mint akarták két-három izben kisértetbe ejteni gyárabeli munkásnők.

Hallgatagon, de sietve értek a rue La Trémoille-ba s megálltak egy ház előtt; szakasztott olyan volt ez is, mint azok a házak, a melyeket részvénytársaságok építettek ebben a negyedben.

Duramberty becsöngetett, Geneviève elé állt s bement a portás páholyába egy nevet:

- Legrand!

Azzal megállt balfelől s föltárta a földszinti ajtót.

- Tessék, kisasszony... - kínálta Geneviève-t.

Hogy az ajtó becsukódott mögötte és Duramberty fordított egyet a villamos-csavaron, Geneviève előtt egy fényes világítású szoba tárult föl, a mely haloványkék selyemmel volt kárpitozva, különben pedig női boudoir-ra hasonlított; az egyik sarokban alacsony ágy állott, a fal mellett stilustalan, párnázott szék, a falakon sok, de tulnyomórészt érzékies tárgyú metszet, Geneviève-vel szemközt pedig a mosolygó Duramberty, a ki bizalmasan méregette szemével.

Határozott, kemény vonásai, vérmes arcza és szürkülő, sűrű haja meglepte a leányt. Sohasem látta még a gyárost ilyen közlőről.

Nem hitte volna, hogy olyan magas termetű, hogy arcza olyan férfias, értelmes. Feltűnt neki a száj szépsége, a mely összecukódott volt a lágy, barna bajusz alatt.

- Hát itt nem háborgat bennünket senki... - kezdte a szót Duramberty. - Foglaljon helyet, szépen kérem... és vesse le köpönyegét... Nem akarja? Ugy is jó!... A hogy tetszik... Megengedi ugy-e, hogy egy kis frissítővel szolgáljak?... Sebesen jöttünk... Ugy-e, sebesen?

A leány nem felelt egy szóval sem; a gyáros olybá vette hallgatását, mintha beleegyeznék.

Felnyitott egy fali szekrényt, kivett belőle két poharat s a kerek asztalkára helyezte őket. Majd lehajolt, kiválasztva egy üveg pezsgőt a többi palaczkok közül, melyek a szekrény alsó deszkáján állottak sorban.

Geneviève jól látta a zsöllyéből, a melyben ült, a gyáros széles hátát, veres nyakszirtjét, sziürke haját... Megmarkolta köpenye alatt, zubbonyában a mütökés nyelét. »Könnyü volna most... ha akarnám...« És öröm járta át egész valóját... »Nem, - mondotta magában - előbb felelnie kell: maga mondja majd ki tulajdon itéletét.«

Duramberty fölegyenesedett... Lefejtette az üveg nyakáról a bádoghüvelyt, hirtelen kidugaszolta a palaczkot s megtöltötte a két poharat.

- Rajta, kisasszony...

- Nem kérek... most rögtön... Előbb beszélnem kell önnel.

Duramberty letette a teli poharat, a melyben gyöngy módjára szálltak föl a buborékok.

Leült Geneviève-vel szemközt s beletörődést kifejező arczczal várta, mi lesz.

»Most elmondja majd erényessége történetét - gondolta magában - végül pedig a föltételeit... Hát isten neki!...«

- Hallgatom, kisasszony.

A mikor arra került volna a sor, hogy beszéljen, valami csodálatos szégyenlősség fogta el Geneviève-t. A beteges rajongás után, a melynek egész napon martaléka volt és az imént mult órák után, a melyek önkivületben teltek, hirtelen az okos és szerény fiatal leánynya, Pirnitz és Daisy társává lett megint... A hely, a melyen tartózkodott, a férfi, a kivel együtt volt, a pohárba töltött pezsgő utálattal töltötte el... Hallgatott.

- No? - kérdezte Duramberty mosolyogva. - Hát olyan nehéz kimondani?... Ne féljen tőlem. Hiszen látja, nem vagyok az a mumus, a kinek barátnői mondanak.

- Duramberty ur, - suttogta Geneviève erőlködve - ne ölje meg iskolánkat.

Duramberty el nem tudta leplezni a meglepődést, a melyet ez a bevezetés keltett benne. Nagyobb diplomáciai ügyesség volt elkészülve.

- Az iskolát?... - kérdezte. - Óh, hát e miatt fött a fejcskése?... De hiszen én nem akarom semmiféle kárát a maguk iskolájának!

- Nem tudjuk visszatéríteni a százötvenezer frankot: nem tudjuk sem ma, sem holnap; de ha türelemmel lesz, ha időt hagy... tudja ugy is, hogy pénze el nem vész... Hiszen ön gazdag ember... sokat keres... Mi az ott néhány hónapi várákozás, a hol akkora a költségvetés, mint az öné?

Halkan beszélt, szinte alázatosan, de még abban a perczben tisztára érezte, hogy nem így kellett volna beszélnie. Érezte, hogy a gyáros, a ki örökké mosolyog, nem veszi komoly számba.

Ugy is volt csakugyan, hogy az üzleti ügyekről való tárgyalás ilyen időtájt és ezen a helyen, melynek disze a metszetek szemérmertlensége volt, meg az ágy a sarokban, furcsa ellentétet adott, s ezután módfelett mulattatta Durambertyt. Sőt nagy küzdelmet kellett vivnia kaczagó kedvével.

Geneviève észrevette elfojtott jókedvét s hirtelen elhallgatott:

- Nem akarja?

- No azt éppen nem mondom.

- Hát?

A gyáros most már nyiltan kaczagott fel.

- De kedves gyermekem, magácska megcsip engem éjfélkor, a mikor éppen kikerülök a körből, a mikor lefeküdni készülök - és pénzügyeket kerit nyakamba. Természetesen azt kell felelnem, hogy nem vállalhatok kötelezettséget... Meg kell fontolnom a dolgot. Majd meglátom... Attól függ a dolog.

- Mitől?

- Sok mindenfélétől... Bizonyos azonban, hogy a mikor olyan bájos közvetítővel akad dolga az embernek, mint kegyed, ettől hajlik az ember az egyezkedésre. Ki küldötte hozzád kegyedet? Sûrier kisasszony?

Fölkelt karosszékéből s egy puffon foglalt helyet, közvetlenül Geneviève szomszédságában.

A leány meghátrált.

- Senki sem küldött. Senki sem tudja, hogy itt vagyok...

- Áh!

Mikor Geneviève azt mondta, hogy »senki sem küldött«, a gyáros észrevette, milyen különösen csillog meg a fiatal leány zöld szeme. Ettől fogva jobban szemmel tartotta és végigmelegegette remegő szempilláján kezdve a sajátságosan összehuzódott ujjakig.

- Jó lesz résen lenni: hisztériással van dolgunk.

Ettől fogva figyelemmel kísérte minden mozdulatát. De a zsákmány minősége fölgerjesztette vágyát, el volt rá határozva, hogy a mig ki nem vette részét a légyottból, el nem bocsátja Geneviève-et. Minthogy pedig bátor és következetes ember volt, a bizonytalan veszedelem csak fokozta étvágyát.

Geneviève bizonytalan hangon kezdette:

- Legyen hozzánk kimérettel, Duramberty ur. Legyen igazságos. Hiszen kötelessége, hogy az legyen.

- De ismétlem, eszem ágában sincs, hogy ártalmukra legyek. Minden áron üzleti ügyekről kíván beszélni? Hát beszéljünk üzleti ügyekről. Nagyon természetes, ugy-e, hogy Sainte-Parade kisasszony romlása közepett meg akarom védeni jogaimat? Nem látom okát, miért tünném, hogy ismeretlen hitelezők elvigyék a háromszázezer frankot, a mely biztosítéki összegem. De ettől eltekintve, ígérem, hogy nagyon elnéző leszek, a mi a fizetési határidőket illeti... remélem, értjük egymást?

Azzal megragadta a leány balkezét; Geneviève hagyta. De jobb kezével egyre nyomoritgatta barna selyemgalléra alatt zubbonya gombjait.

Észre nem vette, hogy Duramberty, bár lázas vágy hevitette, le nem vette szemét jobb kezéről. Ajkához szoritotta a leány ujjait és meg-megczirógatta ajkával a kecses kis kezét.

Geneviève bágyadtan sóhajtotta:

- Hagyjon el, uram... Hagyjon el...

A gyáros engedelmeskedett.

Beléltelt egy pillanat, a mig Geneviève ura lett magának, annyira megzavarta ez a czirógatás, az első, melyben férfi révén része volt örökölt idegbaj rongálta gyöngye szervezetének.

A mikor végre megjött a szava, ezt mondta:

- Ugy-e, meghosszabbítja a lejáratot... És irást is ad róla?

- Ohó, irást!... Nem szeretem a bizalmatlankodást. És azután meghosszabbítani a lejáratot, meddig?

- A mennyire tetszik... Két esztendőre... ha tetszik, egy esztendőre... Azonnal lefizetünk nyolczvan egynéhány ezer frankot.

- Vagy bolonddal van dolgom, - gondolta Duramberty - vagy csselfogás az egész, a mit ugy eszeltek ki azok az ocsmány teremtések.

Ugy tetszett neki, hogy ez az utóbbi föltevés a valószínűbb; abból következett, hogy Geneviève olyan csökönnyösen ragaszkodik ideájához.

Duramberty ajkáról eltűnt a mosoly és szilárd hangon, a mely egészen más volt, mint az enyelkedő, udvarias hang, a melyen eddig beszélt, felelte:

- Semmiféle kötelezettséget sem vállalok. Barátnői nem tehetnek egyebet, bizzanak meg bennem föltétlenül. A szerint, a hogyan viselkednek velem szemben, döntöm majd el, elnéző leszek-é, vagy rideg.

- Holnap tehát ránk bocsátja végrehajtóit? - kérdezte Geneviève.

- Természetesen megteszek minden óvó intézkedést, hogy érvényt szerezsek követeléseimnek.

- De csak nem foglaltat nálunk? Csak nem árvereztet?...

Duramberty keményen a szeme közé nézett; látta, hogyan változik el a leány arcza, sápad, pirul... A köpeny vékony selymén át látta, milyen görcsösen markol a jobbkez valamibe. Elhatározta, hogy a végsőig viszi a különös vendéget, hátha megtudja látogatásának az igaz okát. Fölkelt s azt mondta:

- Azt teszem, kisasszony, a mi nekem tetszik. Különben pedig elég legyen a dologból.

Geneviève végigmérte tekintetével.

Homályosan érezte, hogy mostani helyzetükben, mikor ő ül, a férfi meg szemközt áll vele, nem lesz előnye az erős férfivel szemben.

De a kétségbeesés ködbe burkolta agyát; majd megfojtotta a cselekvés kényszerúsége, hogy megkísértsen valamit, minekelőtte eltávoznék ebből a szobából.

Mint a vadmacska, rávetette magát a férfire, balkezevel belekapott a gyáros fehér mellényének kivágásába, a mütökéssel fegyverzett jobbjára pedig azonközben csapást-csapásra mért vaktában Duramberty testére.

Jóllehet Duramberty résen volt, a támadás olyan hirtelen érte, hogy megingott. A miközben jobb kezével a csapásokat védte ki, baljával pedig ellökni igyekezett Geneviève-et, sebet kapott a nyakán; majd nadrágöve fölött csipőjébe hatolt a kés hegye.

De tiz másodpercbe alig telt, a fiatal leány ereje elfogyott; fegyveres keze a gyáros izmos markába került, vállát pedig harapófogó módjára szoritotta Duramberty balkeze; Geneviève az ágy felé volt kénytelen hátrálni, tolt felé a hatalmas test ellenállhatatlan tömege.

Hirtelen mozdulattal csavarta el ekkor Duramberty a leány jobb kezét; a mütökés kisiklott belőle, nesztelenül hullott az ágyszőnyegre.

Geneviève nem küzdött tovább; megtört hirtelen egész ellenálló ereje: az iménti nagy erőfeszítés következtében különös bágyadtság állt tagjaiba, - jól eső megennyhülést érzett... A valóságnak minden nyilvánulása elhomályosult benne... Túrte, hadd vigyék, döntsék le az ágyra, - össze volt törve, ereje cserben hagyta, mintha valami álomnak ellenállhatatlan lidércnyomása nehezednék reá...

*

Alig fél órával utóbb, az ajtó közelében, annyira, a mennyire, rendbe szedegette Geneviève összegyűrt ruháját és szétzilált haját.

Egy szót sem szólt.

Nagy könnyek gördültek végig csendesen az arcán. Makacsul a falnak fordulva, ügyetlen mozdulatokkal igazította ruháját.

Duramberty idegesen járt-kelt a szobában, s időnkint rá-ránézett a leányra, vagy odaodaszólt neki:

- No, gyermekem, nem kell azért kétségbe esnie... Nyugodt lehet, senkinek sem szólok, az örültségi rohamáról... Mondja, kicsikém, mit tehetnék magáért?

De Geneviève hallgatott.

A gyáros azzal próbálkozott, hogy egy bankjegyet csusztatott a leány kezébe; Geneviève leejtette a földre.

Akármit kérdezett tőle Duramberty, nem felelt.

- Annál rosszabb reá nézve! - mondotta magában a gyáros.

Az ágyszőnyeg fakó gyapjából előcsillant a mütökés nikkeles nyele, pengéje a szőnyegbe furódott.

Duramberty fölvette és alig elfojtott mosolylyal odavitte Geneviève-nek:

- Itt ne felejtse ám.

A leány észre sem vette a gúnyt. Gépiesen csuszhatta zsebébe az orvosi szerszámot.

- Köszönöm. Bocsásson ki! - mondotta a férfinak.

A gyáros engedelmeskedett. A szűk előszobán, majd a kapualján át, a kapuig kísérte; maga rántotta meg a csengő zsinórját.

Geneviève úgy ment ki, hogy egy szót sem szólt.

Hogy kiért, futásnak eredt a szegény leány és rohant az utcákon vaktában, a míg elfogyott a lélekzete. Akkor megállt és kedvére kisírta magát.

Hajnali két órára járhatott az idő. Egy-egy közeledő lépés kopogása, egy-egy elkésett éjjeli alak füttyülése megrettenté; újra futásnak eredt.

A Szajna-partra ért, letért az utról és mihamar ráakadt az avenue de l'Almán a padra, a melyen néhány órával azelőtt ült volt. Leroskadt reá, mint valami szegény sebesült állat, a mely ismerős földel alá menekül.

Elborzadt maga-magától; tulajdon teste türehtetlen szégyenérzetet keltett föl benne. Vissza-idézte emlékébe az éjjel jeleneit; előntötte a vágy, hogy ne tudjon gondolkozni, lélekzeni, vágyott reá: bár ne volna.

Fölrte most észszel teljesen, minő gyűlöletesen nevetséges valami volt az a kísérlet, melylyel a bíró, a ki igazságot akart osztani, belévetette magát a bűnös karjába.

»A nyomorult, visszaélt férfi-izmaival!«

Ezt mondogatta magában... de lelkiösmerete tiltakozott:

»Olyan nincs! Olyat ne mondj, hogy visszaélt... Hiszen magad engedté!...«

Hirtelen visszaemlékezett reá, hogy az erőszakosságnak közepette becézve simogatta meg egyszer azt az embert...

»Nyomorult vagyok, elkárhozott lélek! Soha Daisy elé nem merek kerülni, soha meg nem merném ölelni... soha!«

Óriási erővel támadt föl benne a megtisztulás vágya.

De hogyan tisztuljon meg?

Meghaljon?

A Szajna ott folydogált közvetlen közelében... De a halál le nem mossa az éjszaka gyalázatát. Csak a vértanu-sors, csak az igaz ügyért való szenvedés moshatná le a foltot. Ha úgy élne, mint élt volt Daisy... vagy mint a szláv országoknak nihilista női, a kik vásárt csapnak nemükből s szemérmetlenül odaadják magukat a férfinak, de megváltják lelküket a hősiességgel.

Valami forradalmi tettnek vágya, a mi megnemesítene mindent, a szent gyilkolás vágya mind erősebben, mind ellenállhatatlanabban tört fel benne.

Pillanatra sem jutott eszébe, hogy Durambertyt keresse föl. De hidegen fontolgatta, kit áldozhatna föl és kinek a vére boszulná meg a gyalázatot, a mely rajta esett.

A forradalmi cselekvés mindenek előtt... szívének enyhülése majd megjön azután. Ugy érezte, hogy lelke gyilkossággal terhes.

Annyi álmatlan és étlen óra után, elcsigázott és meggyalázott teste rémlátásokra hajlott. Mintha élőképeket látna a színházban, úgy vonultak el szeme előtt tulajdon életének jelenetei. Alig, hogy fölmerült emlékezetében egyik-egyik, olyan tisztán látta, mintha a valóság volna; nem volt benne semmi az álom tulzásából.

Látta a Galande-utczai szobát, a melyben kicsiny gyermekkorát élte, apjának, anyjának harczait, a mint literszámra üritgetik a pálinkát a földön... És látta azután anyját, a mint apja távollétében egy furcsa emberrel lép feléje s baraczkot nyomván a fejére, a falnak fordítja.

Egy pillanatra újra azzá a vad leánykává lett, a kit Daisy a Gyermek-menedékházból vett ki s vitt magával az avenue de Ségur-re, éppen akkor, a mikor creusei gazda-emberekhez akarták kiadni nevelőbe... A szinte gyermeki szeretet édes emléke megkönnyítette könnyei hullását.

Azután egyszerre csak lady Mary Jacksonnál látta magát, - másfélesztendeje alig mult, hogy odahagyta - a mint felolvasója a rideg és gőgös angol nőnek, a mint az ellentét hatásánál fogva, feltámad benne eredettől fogva anarchista ösztöne.

Feltűnt előtte sir James Bartlett is, lady Mary barátja, azaz, hogy kétségtelenül a kedvese, gondosa kiberetvált veres arczával s lapos, négyszegletű frizura közé ékelt koponyájával. A népnek ez a két ellensége, az utálatos emberpár!

A mikoriban szolgálatában volt még a ladynek, nem egyszer fordult meg fejében a félig komoly, félig tréfás gondolat, ha végignézte őket és elhallgatta önző, zsarnoki elveiket:

»Mekkora gyönyörűség, micsoda nemes cselekedet volna nyalábra fogni mind a kettőt s behajítani őket a Szajnába, akár a gonosz indulatu macskát!...«

Csak amolyan üres ötlet volt ez akkoriban, a melyen maga is mosolygott s eszébe sem jutott, hogy megvalósítására is sor kerülhetne... Most azonban, a minő sebzett volt a lelke, bectelen a teste, a hogy ott kuporgott a padban, igazán föltámadt benne a vágyódás, bár fojthatná meg őket két kezével és vethetné bele a folyóba...

Kivált, ha meggondolja, hogy az a két ember ma is él, szabad, hogy édelegnek egymással, akár csak tavaly és ocsmányul fakadnak ki a nyomorultak ellen, bántalmazzák a szegényt.

- A vén csont, bizonyos vagyok benne, most is ott lakik még félemeleti lakásában a Colisée-utczában... A férfit, azt láttam mult héten, a Champs-Élysées-ben lovagolt... Oh, ha megkaphatnám őket!...«

A gyilkosság láza újra elöntötte ereit. Magánossága, gyalázatának érzete nem kinozta már.

Nem volt még megállapodott terve, de a reménység talpra állította; a szegény leány fölkel a padról és elgondolkozva, lassu lépéssel indult az avenue-n a Champs-Élysées felé.

A hajnal világossága ekkor sorra eloltogatta az égen a csillagokat s a mennybolt színe határozatlanná vált.

Az éjszaka eltűnt, mint a hogyan nyoma vész a fényes levegőben a füstgomolynak.

A házak homloktere, a melyet makacsul elzártak a világosság elől, határozottabban vált ki s legélesebbek voltak a háztetők vonalai. Óh, minő kéjes üdeség töltötte el a levegőt!

Egy rengeteg kövekkel megrakott terhes kocs felrázta kerekai zajával és öt lovának dobogásával az egész utvonalat...

Geneviève befordult az avenue de l'Alma sarkán és a Rond-Pointnek tartott.

IV.

Az éjszaka, a mely annyira tragikus volt Geneviève-re nézve, társai tulnyomó részének sem hozott békét. Némaságával és árnyékaival fokozta Daisyre nézve a várakozás vértanuságát, de Heurteau kisasszonynak, Fridának, sőt még Leának sem hozta meg az éjjel a teljes nyugalmat. Csupán Pirnitznek sikerült fegyelmezett akaratával néhány órai könnyű álmot magára erőszakolnia.

Heurteau kisasszony sok időt töltött azzal, hogy tervet készített »az iskolának a város és állam hozzájárulásával való újjászervezésére«.

Duramberty kérte meg magánlevélben ennek a munkálatnak elvégzésére. Heurteau titokban dolgozott rajta, azzal mentegetvén a dolgot maga-magával szemben, hogy:

- Érdekes munka a jelentés megszerkesztése; őszintén kifejtem benne nézetemet, különben, ha készen lesz is, nem vagyok köteles kiadni, mert hiszen semmire sem vállaltam kötelezettséget.

Frida és Lea szokott időben feküdtek le. Nem igen beszélgettek. Nem volt szükségük szavakra, ugy is el tudták mondani egymásnak, mi a véleményük Geneviève eltűnéséről.

Geneviève azért ment el, hogy valami férfi után vesse magát. Fridát a legkeserűbb undorodás fogta el: újabb elpártolás, még pedig a leggonoszabb fajta és éppen akkor, a mikor annyifelől támadja a rágalom az iskolát.

- Nyomorult zsarnok a nemünk! Hát egyikünk se tudja lerázni magáról bilincset?

Geneviève szökése Leát is kiforgatta mivoltából, de egyéb oknál fogva. Lea azt gondolta magában:

- Ha én is azt tenném, a mit ő?... Pedig könnyű dolog és rajtam mulik csak... Ha Geneviève-vel egy időben hagytam volna el az iskolát, most már Londonban volnék... György! barátom! férjem! Ott volnék mellette. Ápolhatnám, gyógyíthatnám.

Álmai mind a körül a terv körül forogtak, hogy Györgyhöz menjen, hogy meggyógyítsa szegényt. Mert bár semmi egyéb hire nem volt az Ortsenekről, mint Tinka regénye s bár tudakozódás céljából írni sem mert neki, immár teljesen azonossá lett képzeletében György és Powell William.

- György szenved, - gondolta magában - engem vár; csak én menthetem meg... én pedig itt vagyok! Genevièvenek és Duyveckenek volt bátorsága; csupán csak én vagyok a gyáva... pedig hát én Györgynek felesége volnék...

Tehetetlenségén nem tudott erőt venni, de azért élt benne a reménység.

- Az iskolát ugy is becsukják. Bennünket kitesznek s akkor azután elmegyek majd.

A mi akarat megmaradt benne, mind ennek a jövőnek szentelte, a mely, érezte, közelvaló és kikerülhetetlen.

A két szomszédos szoba nyitott válaszfaltján át könnyed köhögés, vagy talán Frida ágyának nyikorgása hallatszott be Leához...

- Én Fridám! Én drágám! Mennyire fáj majd megválnom tőle...

Makacsul ismételte magában ezt a mondatot, kényszerítette rá magát, hogy elhigye. De sajna, nagyon érezte azért, hogy néjje már neki nem a hajdani Fédi. Valami logikus uton támadt gyűlölség vonult meg szíve egyik zugában a hatalmas leány iránt, a ki még gyermekkorában hatalma alá rendelte értelmét és akaratát s ráerőszakolta a feminista elveket. Frida térítette el Leát a természetes életmódtól.

Mint minden lázadó, közel volt hozzá, hogy meggyűlölje azt, a kit imádott akkor, mikor járma alatt nyögött még. Most azonban elrémült rajta s mint a hívő, a kit meglátogat a kétség s a ki szenvedélyesen mormolja ellene imádságát, azonképpen ismételte Lea is számtalanszor:

- Én drága Fédim!... Mennyire szeretlek!... Minő nagy lélek vagy!

*

A következő nap a szokásos gyakorlatokkal kezdődött: Geneviève kivételével mindenik tanítónő a maga helyén volt, még Daisy is, a kit Pirnitz hajnalban meglátogatott és felbátorított.

Pirnitznek is az volt a véleménye, a mi Fridának és Leának, hogy Geneviève szökése valami szerelmi kalanddal függ össze.

- Óh, - kiáltott föl Daisy, mikor az apostol elmondta neki föltevését - hát bánom is én, akárkivel van Geneviève ebben a perczen, csak éljen.

Pirnitz megengedte, hogy órája után elmehessen és tapintatosan kutassa Geneviève nyomait.

Daisy az angol órával, szokás szerint, fél tizkor készült el; arra felöltözött, hogy elmenjen hazulról.

Mikor: kilépett volna a kapun, a portás visszahívta:

- Craggs kisasszony!

Daisy belépett a portás páholyába.

- Mi ujság, Laurent?

Laurent, a kiszolgált katona, a kit Sainte-Parade kisasszony juttatott ebbe az állásba, a *Matin*-t tartotta az ír leány elé.

- olvasta, kisasszony?... Egy honfitársát meggyilkolták a Champs-Élysées-n.

Azzal egy nagy betűvel nyomtatott címet mutatott neki a harmadik oldal közepén.

Alig, hogy odatekintett Daisy, nagyot kiáltott, azzal rohant ki a páholyból, kezében az ujsággal. Átfutott az udvaron, beleütközve a növendékekbe, a kik akkor kezdték éppen szün-órájukat s Frida szobájába rontott egyenesen.

- Frida! - fuldokolta lelkendezve s leroskadt egy székre.

- A végrehajtó? - tudakolta a fiatal leány.

Ez volt a napnak rettegett ujdonsága, mert ezen a napon járt le a Duramberty adta haladék.

- Olvassa csak, olvassa... - mondotta Daisy s odaadta neki az ujságot.

Frida olvasta:

»Legujabb«.

A Colisée-utczai büntett.

Egy ir lordot meggyilkoltak.

Hajnali öt órakor.

Lapzártakor vesszük hírét, hogy az éjjel három óra tájban hallatlan büntettet követtek el a Colisée-utczának a Champs-Élysées-be torkolló részén. Egy Párison átutazó ir előkelőséget, Barclay lordot nyílt utczán szurta agyon egy nő, valami sebészi szerszámmal. Az előrehaladt idő lehetetlenné teszi, hogy utána járjunk a gyilkosságnak és részleteinek. A gyilkos nőt a rendőrség letartóztatta. Ugy látszik, politikai gyilkosságról van szó, mert Barclay lordnak tekintélyes birtokai vannak Irhonban. Más verzió szerint a gyilkosságnak érzelmi okai volnának. A gyilkos nőt, a ki fiatal leány, Barclay lord erőszakosan meg akarta ejteni s ezt boszulta volna meg a gyilkos. A két verzióról s magáról a gyilkosságról is a legszigorubb fentartással számolunk be, mert, ismételjük, a kései idő miatt, melyben a hirt vesszük, lehetetlen igaz voltáról meggyőződést szereznünk.

- Mi közünk ehhez a históriához? - kérdezte Frida s letette a lapot az asztalra.

- De hiszen Geneviève-ről van szó benne! Geneviève-ről... - zokogta Daisy. - Hát nem érti? Barclay lord, a kinek nevét elferdítette a lap, sir James Bartlett... barátja lady Mary Jacksonnek, a kinek Geneviève két év előtt felolvasója volt... A Colisée-utcza... lady Mary éppen ott lakik... A sebészi szerszám... Kétségtelen... Sir James lady Marynél volt... Bizonyos, hogy Geneviève-ről van szó, olyan bizonyos vagyok benne, mintha, magam is ott lettem volna... Istenem! Istenem! mi lesz vele? mit tesznek vele? Meg is ölik talán?

- No, no Daisy... el ne veszítse fejét... Már mi oka lett volna Geneviève-nek arra, hogy megölje azt az angolt, hiszen másfél esztendeje nem is látta?

- Tudom is én... Talán csakugyan megtámadta valamikor, mint a hogy az ujság írja... mit tudom én, hátha viszonya is volt vele valamikor... Óh... nem tudok én semmit, soha nem szólt nekem erről semmit... soha, soha... És ha még tegnap azt mondta volna valaki, hogy az én kis Geneviève-em nem a legtisztább leány a világon... hazugnak, aljas személynek mondtam volna... De ha...

Tétovázott.

- Ki vele bátran, Daisy.

- Nos!... ha el is követte Geneviève a rettenetes dolgot, nem felelős érte.

- Nem értem.

Daisy tenyerébe fogta alázatosan Frida kezét:

- Óh, Frida, lássa, önben nincsen semmi gyöngeség... de legyen elnéző mások gyöngesége iránt... legyen szánalommal hozzánk... Geneviève szegény leány, szülei elaljasult emberek voltak. Az ő hibája-e, ha az alkohol elsatnyította és megmérgezte az utódok agyvelejét?... Geneviève idegbajos.

- Ez nem mentség!

- Több, mint idegbajos... Fédi... Ő... - és szegény Daisy ráhajtotta fejét Frida térdére - ő beteg... nyomorult sinlődő... Rohamai vannak... csak az imént is... az utolsó éjszakán, a melyet itt töltött volt... Szegény kicsikém, nem szabad őt vádolni.

- Daisy, Daisy! - mondotta Frida szemrehányó hangon. - Látja, senkinek nem szólt erről a sulyos titokról!... Megtúrte közöttünk a veszedelmet... a gyermekek között, a kiket mi nevelünk!... Koczkára tette az iskola jóhírét, sőt az egész mű sorsát is kitette ennek a katasztrófának...

Daisy elbocsátotta Frida kezét.

Kiegyenesedett a fiatal leány előtt, a kinek szemenezése elítélte.

- A mű? iskola? növendékek? Ilyet beszél nekem most, most, a mikor Geneviève börtönben ül és halálos veszedelem fenyegeti? De hát nem tudja fölérni észszel, hogy odaadnám az iskoláját és oda a föld minden iskoláját, ha csak egy hajszálát megmenthetném az én drágámnak?!... Óh! - folytatta, eltolva maga mellől Fridát, a ki meg akarta ragadni - hányszor megbántam, hogy belevittem Geneviève-et ebbe a hóbotos kísérletbe és hogy magam is belementem... Olyan boldogok voltunk azelőtt az avenue de Ségur-ön, a mi ötödik emeletünkön!... Ketten voltunk és senki sem parancsolt... senki nem erőszakolt reánk szabályokat... Jótékonyásra is telt valamennyire, segítettük a nálunk is szegényebbeket... Holott itt eltikkadt szegény kicsikém... eltikkadt ebben a házban, a mely annyira el van zárva, mint valami zárda... Ó, a ki olyan szabadnak született...

Elhallgatott; majd nyugodtabban folytatta:

- Pedig megmondta az orvos, hogy férjhez kell adnom, hogy okvetlen szükséges ez.... különben valami örültséget mivel még. Nagy Isten! Ha tudtam volna... magam kerestem volna neki férjet, hogy meggyógyítsam... De most... De most... börtönbe zárták... meg is kinozzák... fájdalmat okoznak neki... Szegény drága kicsikém...

Frida szomoruan és mozdulatlanul türe, hogy árad az ir leány ajkáról a tisztátalan kitörések és kifakadások özöne.

Végre azonban kimerült Daisy s akkor reakönyökölt a réz-ágy támlájára, úgy zokogott.

Frida feléje ment; szánalmába, a mely megszállta szívét, némi kicsinylés is vegyült, a mikor maga előtt látta a nőt, a kinek bámulta jó szívét és a kit nagy, önzetlen érzelmekre tartott képesnek, de a ki, ime, gyengének mutatkozott most, a megpróbáltatás perczeiben.

»De hátha Leától fosztaná meg engem, mint a hogy megfosztották őt Geneviève-től? - gondolta magában, mert minekelőtte ítéletet mondott volna, esztől kért mindig tanácsot. - Nos, hát akkor sem!... fölláldoznám Leát...«

És ebben a perczen szilárd elhatározás kelt benne, hogy ha elkövetkeznék az az eshetőség, a mely, hiába nem akart tudni róla, mégis szeme előtt lebegett untalan, ha Lea el találna szakadni tőle, nem fogja cserben hagyni a Művet, hogy kövesse. Legelső a Mű!

Daisyhez fordult megint, a ki egyre sirt; szőke és sűrke fürtjei lecsüngtek könnyáztatta vén baba-arczára.

- No, no Daisy, bátorság! Segítségére leszek én is, megmentjük Geneviève-et... Igérem... Van nekem befolyásos emberem a bírák között.

- Igazán? - kiáltotta Daisy és gyermekes örömmel kapta föl fejét. - Igazán? Megteszi? Óh, milyen jó maga!... Ne vessen ügyet arra, a miket mondok. Ha Geneviève nincs velem, vén bolond vagyok csak... De hátha... - folytatta megint kis idő múltán - hátha még sem Geneviève volt! az a fiatal nő, kiről az ujságban szó van? Nem csak Geneviève ismerte sir James-et, a ki nyilván szintén kéjencz, mint minden angol, a ki a kontinensen él... Gyerünk le a laboratóriumba, - nem jön le velem? Nézzük meg, együtt vannak-e Geneviève sebész-eszközei. Ismerem valamennyit... Geneviève elmagyarázott mindent.

A próba úgy gondolta Frida, meggyőző. Ha hiányozni talál valamelyik veszedelmes szerszám, bizonyos, hogy Geneviève követte el a gyilkosságot.

A két nő éppen kifelé tartott már a szobából, a mikor Frida megállt és hirtelen így szólt:

- Mi az ott, odakünn?... Nem hallom a gyermekeket az udvarban. Hiszen a szünetnek nincs még vége?

Kihajolt az ablakból s megpillantotta ekkor a kis leányokat, a mint felügyelőnők körül csoportba verődve, elállották az épület ajtaját úgy látszott, lesnek valamit, szemük néhány ember felé irányult, a kik akkor léptek be éppen a kapun.

Szokatlanul csöndesek voltak a kicsikék.

- Istenem, - sóhajtotta a fiatal leány - bizonyára a végrehajtó és emberei!... De miért bocsátották be őket? Hiszen az ügyvéd azt mondta, hogy ezuttal csak ahhoz van joga, hogy leadja a végzést a kapusnak...

Léptek kopogása hallatszott ekkor a folyosón.

Mikor Daisy és Frida, felnyitották az ajtót, hat fekete redingote-os és magas kalapu urat pillantottak meg.

Heurteau kisasszony, a ki vezette az idegeneket, megelőzte kissé őket. Arcza fel volt dülva.

Daisy oda futott hozzá. Az idegenek tapintatosan megálltak helyükön.

- Daisy... - mondta Heurteau kisasszony. - Hallatlan valami... el ne rémüljön...

- Hol van Geneviève? - hebegte az ír leány, a ki, noha nem értette az események összefüggését, megsejtette a csoportosulás, a kavarodás okát.

- Hát tudja?... Nos, hát igen... Geneviève-ről van szó... motozás lesz a szobájában... és önt is kihallgatják, önt... Ime, Courbaraud ur, az államügyész helyettese, a vizsgálóbíró ur, az igazságügyi tanács biztosa és a saint-charlesi rendőrbiztos ur.

Daisy csak annyit mondott:

- Tessék, tartóztassanak le, csak zárjanak együvé Geneviève-vel...

Frida, a ki a falnak támaszkodott volt, érezte, mint nehezednek a könyek szempilláira:

»A kegyelemdőfés! - mondotta magában. - Az egyik tanítónő mint gyilkos, a másik mint czinkostárs a börtönben.... A mű romba dőlt.«

A csoportból kivált ekkor egy férfi és Heurteau kisasszonyhoz, meg Daisyhez lépett.

- Courbaraud, államügyészhelyettes vagyok. Ez az ur a saint-charlesi rendőrbiztos... ime a vizsgálóbíró ur, ez az ur pedig az igazságügyi tanács biztosa... Craggs kisasszonyhoz van szerencsém? - kérdezte azután Fridához fordulva.

- Nem, - felelte Frida helyett Daisy - én vagyok az.

- Köszönöm. Ne méltóztassék felindulni, kisasszony. Kiküldetésünk kissé kényes természetű. De meg vagyok róla győződve, hogy kegyednek semmi része sincsen a...

Nem fejezte be mondatát, hanem némi hallgatás után folytatta:

- Minekelőtte szemügyre vennők a fiatal nőnek szobáját, a kit hajnalban tartóztattunk le, önnel kívánnék néhány szót váltani, Craggs kisasszony. De természetesen nem itt a folyosón.

- Tessék a szobába... - mondotta Daisy.

Courbaraud, a biztosok, a vizsgálóbíró és a másik két férfi - két rendőr - lépett be elsőnek a szobába.

- Bejöhetnek társnőim is? - kérdezte az ir leány, a ki egyszeriben nyugodttá lett, a mint róla lett szó. - Szeretném, ha bejöhetnének.

Az ügyész és a bíró összenézett.

- Nincs ellene kifogásunk, - jelentette ki azután Courbaraud. - Kénytelenek vagyunk házkutatást tartani Soubize kisasszony szobájában, a kit hajnalban tartóztattunk le a Coliséé-utczában, mivel meggyilkolt egy ir földbirtokost... Megkísérlettük kihallgatását reggel... De annyira magánkívül van, hogy attól kell tartanunk, még elveszíti az eszét.

- Óh istenem! - kiáltott föl Daisy. - Ápolják-e legalább? Hova vitték?

- A rabkórházba. Ne tartson semmitől, kisasszony... Jól bánnak vele. A kihallgatáson, a melylyel megpróbálkoztunk, lehetetlen volt belőle bármiféle felvilágosítást is kicsikarnunk... Egyre anarchista beszédeket mondott csak és makacsul önt hívta szakadatlanul. Kérkedett vele, hogy ledöfte sir James Bartlettet és azt hajtotta szakadatlanul, hogy ön is tudott tervéről. Kénytelenek vagyunk tehát önhöz fordulni némi kiegészítő utbaigazításért... Sziveskedjék teljes őszinteséggel megfelelni kérdéseinkre... Roblot, Beauchamp... várjanak meg bennünket az ajtó előtt, a folyosón.

A két rendőr távozott.

- Most pedig, ha úgy tetszik, ülünk le, - mondotta Courbaraud.

Frida és Heurteau kisasszony az ágy szélére ült. Daisy, Courbaraud, a vizsgálóbíró s a biztosok székeken foglaltak helyet az asztal körül. A bíró jegyezni készült.

- Hát kezdjük meg - fordult az ügyész az ir leányhoz. - Tudna ön nekünk akármiféle felvilágosítást adni Soubize kisasszony tettének okairól?

- Nem szolgálhatok olyannal, - felelte Daisy.

- Nem közölte tervét önnel?

- Egy szóval sem említette.

- Vett észre viselkedésén, vagy beszéde módján tegnap, vagy az előző napokon olyasvalamit, a mi szokatlannak volna mondható?

- Igen. Előző éjjelen heves idegrohama volt. Viszont azonban tegnap egész napon nyugodtnak látszott. A hölgyek is tanúságot tehetnek róla.

Frida és Heurteau kisasszony fejbiccentéssel járult hozzá Daisy kijelentéséhez.

- Ah! áh! - mondotta Courbaraud. - Soubize kisasszonynak tehát előző éjjel idegrohama volt... És vajjon szoktak-e lenni különben is ilyen természetű rohamai?

- Istenem... rohamai sűrűn voltak serdülő korában, mikoriban a Gyermekmenedék-Szövetség reám bizta... De hogy Geneviève nővé serdült, hova-tovább kigyógyult belőlük. Egészsége igen jó volt, kivált három esztendő óta, a mióta ennek az intézetnek alapítói közé léptünk mind a ketten. De, sajnos, ismét kezdetét vette betegsége, a mikor az iskola megépülvén, belé kellett költöznünk. Azt hiszem, a fegyelem nagyon súlyosan nehezedett reá. Az utóbbi hónapokban, a bajok következtében, a melyek intézetünket érték, rohamai erősebbekké váltak és számuk fokozódott. Minthogy majd mindig éjjel támadta meg a roham és szobája szomszédos az enyémmel, betegségének én voltam egyedüli tanuja; én pedig mindig azon igyekeztem, hogy eltitkoljam a dolgot.

- Helyes. Már most sziveskedjék megfelelni arra a kérdésre: volt-e az ön tudomása szerint Soubize Geneviève kisasszonynak viszonya sir James Bartlett-tel?

Daisy habozott.

Ekkor a vizsgálóbíró vette át a szót és folytatta a vallatást.

- Sziveskedjék elmondani mindent, a mit a vádlott, meg a tulajdon érdekében fel tud hozni. Figyelmeztetem, hogy lady Mary Jackson vallott már: sir James tőle távozott, a mikor megölték. Az illető hölgy kijelentette, hogy Soubize Geneviève több hónapig volt szolgálatában: a fiatal leány akkoriban gyakran találkozott a baronet-tel. Jackson asszony szerint Soubize kisasszony veszedelmes anarchista.

- Teljesen igaz, - felelte Daisy - hogy Geneviève felolvasója volt lady Marynek s hogy ott találkozott a baronet-tel is... De hogy akkoriban bármiféle benső viszonya is lett volna Geneviève-nek sir James-szel, föltétlenül tagadom... bizonyos, föltétlenül bizonyos vagyok benne, hogy nem volt.

- Hát itt a homályos pont, - felelte az ügyész. - Ön nem tudja, hogy a vádlott, ugy látszik, maga is erőszaknak volt tárgya...

- Mi...i? Csak nem?! - kiáltotta az ir leány. - Óh, a nyomorultak... De ki követte el a szörnyű dolgot?

- Soubize Geneviève erre nézve föltétlenül megtagadja a választ. És akármit mondjanak is a regények, meg az ujságok, de nem mindig képes az orvos hasonló esetben teljes bizonyossággal nyilatkozni. Önben bizakodtunk, öntől remélünk némi felvilágosítást. Sziveskedjék, kérem, nyilatkozni.

- Lelkemre mondom, uram, nem tudok semmit. Geneviève-et én mindig föltétlenül tisztességes gyermeknek tudtam... Azt hittem, ismerem egész életét s ez az élet tökéletesen tisztának tetszett nekem. Mindenki úgy gondolkodott nálunk, mint én s akárkit kérdez is, ugyanezt mondja majd. Bouchardon tanár, a ki mestere volt Geneviève-nek a párisi orvosi egyetemen, bizonyára ugyanezt vallja majd róla.

- Igaz! Jackson asszony azt mondta nekünk, hogy a vádlott bábanövendék volt... Gyakorolta is hivatását?

- Nem. Nem is lett volna rá ideje.

- No, de sebészi szerszámai voltak... szerszám-táskája?

- Azt hiszem... Igen... voltak.

- Hol tartotta?

Daisy nem felelt. Frida azonban, érezvén, hogy a titkolódzás csak veszedelmes lehetne, ezt felelte:

- Geneviève sebészi eszközei lenn vannak a laboratóriumban. Megmutathatjuk, ha tetszik.

- Igen?... Köszönöm, kisasszony... Rögtön lemegyünk értök. Minthogy pedig a bűn okára nézve semmiféle felvilágosítást sem kaphattunk itt, hát szétnéznénk hamarosan Soubize kisasszony szobájában... Kegyed, Craggs kisasszony, azt mondta volt, hogy szomszédos a kegyed szobájával?... Sziveskedjenek követni bennünket... A kutatáskor hasznukat vehetjük.

A mivelet hamarosan véget ért.

Geneviève szekrényében csak ruha, meg fehérnemű volt; gondosan összeforgatták őket a törvény emberei, de azután úgy hagyták. Elkoboztak azonban két arcképet, melyek a kandallót diszítették: az egyik Parnell, a másik O'Connel képemása volt.

A könyvtárt lajstromra szedték. Akadtak benne nagyszámu újabb keletű, forradalmi hangu füzetre, azután pedig egy, vagy husz esztendő felölölő ir ujság-gyűjteményre, a melyben sűrűn szerepelt Craggs Daisy neve is.

Az íróasztal fiókjában megtalálták végre Geneviève egész levelezését, naplóját és találtak számos nagyon megsárgult papirosu füzetet: azokat a fölolvadásokat, vagy a fölolvadások műsorát tartalmazták, a melyeket Daisy száműzetése idejében tartott.

Mikor erre nézve kérdőre fogták Daisyt, elismerte, hogy az iratoknak ő a szerzője; de védekezett az ellen a vád ellen, hogy terjesztés, vagy lázítás céljából adta volna őket Geneviève-nek.

- A mi engem illet, régen istenhozzádot mondtam már én ezeknek az agyrémeknek. A mi pedig Geneviève-et illeti, ő sohasem járt még túl a la Manche-on: érdeklődése lehetett-e tehát egyéb, mint elvont természetű?

Sem az ügyész, sem a bíró nem felelt.

Egy pillanatra a szomszéd szobába vonultak s tanácsot tartottak ott a biztosokkal.

- Craggs kisasszony, - mondotta azután visszajövet Courbaraud - kénytelenek leszünk az ön szobáját is felkutatni. És nem hallgathatom el, hogy őrizetbe vesszük talán...

- Letartóztatják Daisyt! - kiáltott fel Frida. - De hát mit vétett? Hiszen semmi része...

- Magam is örülnék, ha nem volnék kénytelen nyugtalanságot okozni Craggs kisasszonynak, - felelte az ügyész - de, sajnos, az irások, melyeket az imént szedtünk össze, nagyon valószínűvé teszik a föltevést, hogy politikai büntett esete forog fönn. S az irások közül egynéhány Craggs kisasszonyé.

A törvény képviselői ettől a perctől fogva kevésbé udvariasan és majdnem némán végezték munkájukat.

Időnkint száraz hangon kértek egyszer-egyszer felvilágosítást.

Daisy szobáját természetesen hiába kutatták, semmi újabb bűnjelet sem tudtak fölfedezni.

Jelentőség nélkül való irásokra, fordítások vázlataira és irodalmi czikkekre, meg néhány női arcképre akadtak csupán.

Azután bementek a laboratóriumba és elvitték Geneviève sebész-táskáját.

Mikor elkészültek mindezzel, Courbaraud az ir leányhoz fordult:

- Sziveskedjék felöltözni, kisasszony; eljön majd velünk.

- Helyes! - mondotta természetes hangon Daisy. - Azt gondolják az urak, soká elmaradok majd?

- Semmiről sem állhatunk jól. A vizsgálat eredményétől függ minden. Jó lesz, ha legalább két-három napra való ruhaneműt magával hoz.

Magára hagyták szobájában Daisyt Heurteau kisasszonnyal és Fridával. Emezek bátorították.

- Óh, - felelte az ír leány - ne törődjenek velem. Értem én ennél különbet is annak idején; a börtöntől én nem félek... És azután, úgy hiszem, az én kis Geneviève-emnek nagyobb lesz a bátorsága, ha megtudja, hogy én is fogva vagyok.

Megölelte két társát:

- A viszontlátásra, Heurteau; viszontlátásig, Frida. Ne nehezteljenek egyikünkre sem nagyon. Geneviève nem tehet róla... én pedig, igazán mondom, ha vétettem önök ellen, a mért eltitkoltam állapotát, csak az a bűnöm, hogy nagyon is szerettem szegénykét.

Gyöngéd, de hatalmas erejű érzéstől szorult el Frida szive. Megölelte Daisyt.

- Bátorság, kedvesem. Magamra vállalom ügyüket. És hiszem, lendithetek majd sorsukon.

- Igazán? De ha van valami befolyása, gondoljon Geneviève-re. Őt mentse meg, Frida!

- Rajta leszek... Igérem, hogy rajta leszek.

- Pirnitztól és Leától is szeretnék elbucsuzni.

Frida gondolkodóba esett.

- Lea roppant ideges mostanában, - mondta azután - azt gondolom, jobb volna megkimélni ettől a jelenettől. De Pirnitzet elhivom rögtön magam.

Csak hogy Pirnitz éppen néhány pillanattal azelőtt távozott el, hogy az ügyész, a vizsgálóbíró és a biztosok megjelentek.

A hatóság kiküldöttei békétlenkedni kezdtek már a hosszas késés miatt.

- Ideje volna indulnunk! - szólalt meg eléggé ridegen Courbaraud és feltárta félig az ajtót.

- Gyerünk! - mondta Daisy.

Frida az urak felé fordult ekkor:

- Nem vihetnék el, uraim, Craggs kisasszonyt a laboratórium udvarán át, mely a Delormel-utczára szolgál?

- Nem bánom! - felelte az ügyész.

Az egyik rendőrt a kocsikhoz szalajtották ki; a kocsisok azt a parancsot kapták, hogy kerüljék meg az épületet és várakozzanak a Delormel-utczai kapunál.

Daisy ilyenformán észrevétlenül jutott ki a rendőrök kíséretében az épületből.

*

Junius volt az idő; a nagy politika vakációzott; a képviselőház, ülészak vége levén, néhány helyi érdekű törvényt tárgyalt le.

A Colisée-utczai büntett tehát inycsiklandó tápláléka lett a kíváncsiságnak. A gyilkosságot követő nap egész délutánján egyre özönlött a sok riporter a rue des Vergers-be: részleteket kívánt mindannyia Craggs Daisyről, Geneviève-ről, az iskola szervezetéről és a tanítónők életmódjáról.

Egyikük-másikuk fényképező-készüléket is hozott s azon igyekezett, hogy lekapjon néhány arczot, meg az épületet.

Pirnitz, Frida és Heurteau kisasszony azonban szilárdan ellene szegültek hivatásukból folyó kíváncsiságuknak... Heurteau kisasszony a portás páholyába szállásolta be magát s ott fogadta az ujságírókat, de az iskolába be nem bocsájtotta őket.

Az estilapok kevés hiráddal voltak.

A *Temps* ezt írta:

»Kielégítő magyarázata nem akadt még a büntetnek, de úgy látszik, hogy anarchista-merényletről van szó. A rue des Vergersi-iskolában tartott házkutatás alkalmával nagymennyiségű lázító tartalmu röpiratot és kiáltványt koboztak el a hatóság emberei.

Letartóztatott a vizsgálóbíró ez alkalommal egy másik tanítónőt is, valami Craggs nevű, írlandi származású nőt, a ki hazájában számos agrárius mozgalomban vett volt részt; Craggs a Saint-Lazareba szállított... A mi Soubize Geneviève-t illeti, agybántalomnak jelei mutatkoznak rajta; de viselkedése azt a hitet kelti inkább, hogy a bíróságnak rendkívül ügyes színlelővel van dolga.«

Még az napon több növendéknek szülője látogatott el az iskolába, hogy utána járjon a dolog mibenlétének.

Heurteau kisasszony azonban olyan őszinte és meggyőző magyarázattal szolgált nekik, hogy megnyugodva távoztak mindannyian. Minden jóhiszemű embernek az volt a véleménye, hogy Geneviève büntetnének semmi köze az iskola elveihez és erkölcséhez.

Különben a növendékek tulnyomó része árva, vagy kitett gyermek volt. Egytől-egyig a tanítónők köré sorakoztak mind s egész hitükkel Geneviève és Daisy pártjára keltek.

Vacsora után a felolvasó-terembe hívták egybe a növendékeket, a hol csak nemrégiben mondotta el Pirnitz az iskola programját.

Ezuttal is Pirnitz volt a szónok és az egész fiatal hallgatóság könnyezve özönlött ki az erkélyre, mikor Pirnitz elkészült mondanivalójával.

A szenvedő külsejű, alázatos apostolt körülfogta az apró népség; ölelgette, dédelgette a gyermekesereg, a melyet elöntött hirtelen a nagy okokkal járó lelkesülés.

Frida, a kinek hatalmas szervezetét kezdte már megviselni az egyre-másra zuhogó sok csapás, ereje megfeszítésével fojtotta el könnyeit, a mikor annyi gyöngye kar ölelte át és annyi üde, piros ajak kereste arcát.

Lea nem is tudott ellenállani indulatának, pedig arcza halovány, szeme száraz volt. Noha visszaborzadt tőle, hogy bármi áldozatot is tegyen a veszedelemben forgó mű érdekében, úgy érezte most, hogy elönti őt is a hősiesség.

- Nem! - gondolta magában. - Nem leszek az egyedüli gyöngye a sok erős között.

Az utolsó föllángolás volt ez, az apostoli buzgalomnak utolsó pislánása, a melyben fölemész-tődött minden, a mi megmaradt benne a Pirnitz és Frida sugallotta szép reménységekből.

Az egész emlékezetes estét ez a gondolat melengette: utoljára történt, hogy Lea apostolként, halálra elszánt vértanuként szunnyadt el.

Mikor azonban öt óra tájt fölébresztette a hajnal világossága, csak hamva maradt már meg szívében a lángoló tűznek.

Gondolatainak hideg tisztaságától elrémült. Az előző esti jelenetet mérlegelte agyában:

- Micsoda hiú lelkesedés!... Mire való ilyen játékot üzni idegeinkkel?

Hirtelen megjelent előtte a jövő tiszta képe:

- Ez a Bartlett-ügy teríti rá iskolánkra a szemfödelet. Ellenségeink kiaknázzák a botrányt és elüznék bennünket... Vagy ha nem, hát elárul bennünket Heurteau...

Jóllehet semmiféle bizonyosága sem volt rá, szilárdan, hitt Lea mégis ebben az árulásban.

- Óh! az a rejtelmes arc, az a lopott mosoly, a mely végigvonult rajta tegnap, a mikor Pirnitz beszélt!... Értésitenem kell róla Fridát.

De rögtön meggondolta:

- Nem, nem szólok neki... Mi értelme is volna? Hasztalan úgy is minden erőlködés... Akármire kezdjen is az iskola, az ítélet ki van reá mondva.

Életfentartási ösztöne, a boldogságra és szabadságra való vágya támadt fel ekkor:

- De én! én!... Mi lesz én belőlem ebben a veszedelemben?... Hogy én is tovább küzdjek, igyekezzem újra megépíteni a romokat?... Nem!... Soha!... Nem hiszek én már az eszmében. És akármint is: eleget tettem...

Erős és megingathatatlan meggyőződése volt, hogy eleget áldozott a Münek, hogy a mit elvállalt, megfelelt annak s tartozását megfizette Fridának és Pirnitznek.

- A mint összeomlik a Mü, nincs itt már számomra kötelesség... Szabad leszek, elutazom. Fogadalmat teszek magamnak...

Többször elismételte magában ezt az ünnepies fogadalmat és erőt merített belőle megint, erőt, a mely rég elhagyta már.

*

A végrehajtó pedig, a kinek eljövételére el voltak készülve, nem mutatkozott a gyilkosságot követő napon.

Másnap sem jelentkezett.

Beállított azonban helyette Quignonnet úr, a saint-charlesi alpolgármester, különben pedig ügynök. Jelentette, hogy Duramberty nevében jön. Föl is mutatott egy hiteles meghatalmazást, a melyben arról volt szó, hogy ebben az ügyben Quignonnet-t bizza meg képviselővel.

Udvarias volt a jó ember, szinte lekötelezően nyájas:

Heurteau kisasszony távollétében Pirnitz fogadta.

- Asszonyom, - kezdte a szót - bizonyos lehet benne, hogy Jude urnak semmiféle gonosz szándéka sincsen iskolájuk iránt. Sőt inkább együtt érez önökkel; a világért sem akarná pénzbeli bajokkal sulyosítani helyzetüket... De, hát kérem, az üzlet nem érzelmi dolog. Önöknek tegnapelőtt kellett volna letenniük biztosítékul a százötvenezer frankot, eddigelé nem kaptunk még azonban értesítést, hogy a befizetés meg is történt volna...

- Nem történt meg - felelte Pirnitz - s vártuk is, mit tesz majd ellenünk Duramberty ur, hogy azután megmondjuk, mit tehetünk mi. Nincsen benne módunk, hogy letétbe helyezzük a százötvenezer frankot, mert nincsen még annyi pénzünk. Felajánlunk azonban helyette letétképpen nyolczvankétezer frankot, tekintélyes összeg ez is és készpénzben átadhatjuk még akár ma. Megvallom, bizunk benne, hogy Duramberty ur elfogadja ezt az összeget egy új szerződésnek alapjául, a melynek kikötéseit még meg kellene beszélünk.

Quignonnet kijelentette, hogy a saját szakállára nem mondhat határozott választ; Duramberty urral kell előbb megbeszélnie a dolgot.

A délután során el is jött csakugyan megint s akkor a következő indítványokat terjesztette elő:

»Az 1897-ben aláírt szerződés megsemmisítették. A biztosíték összege nyolcvankétezer frankra szállították le. A záradékok, melyek szerint a telek husz év tartamára ingyen jut az iskolának, de a mint feloszlik a mű, Durambertyro szállnak az épületek, fentartatnak; csupán azt köti ki Duramberty, hogy az utóbb említett esetben nemcsak az épületek menjenek tulajdonába, de kártérítés czimén övé legyen a nyolcvankétezer franknyi biztosítékból ötvenezer frank is.«

Bármennyire is a hatalmas szomszédnak kedvezett inkább ez a szerződés, a női bizottság tagjai mégis igazi nagy örömmel kaptak rajta. Hiszen lehetővé tette a mű életét, hogy végtelen időnkig megéljen és anyagi gondok se bántásák.

Mit törődött Pirnitz és Frida azzal, ha netalán oda talál veszni az ötvenezer frank? ugy sem vehetnék hasznát, ha az iskola nincsen már.

Heurteau kisasszony ugyanigy okoskodott, épen ugy, mint az ügyvéd, a kinek tanácsát kikérték erre nézve. Még aznap este aláírták a szerződést. Heurteau kisasszony Quignonnet neve mellé írta nevét.

A föltételeket, melyeknek ez a szó: »az iskola feloszlása« volt gyűjtő neve, határozottan és tisztán körülírták; e szerint szükséges, hogy az alapítók ketteje részt vegyen az iskola tényleges vezetésében, mert az iskola működő jellege ehhez a föltételhez köttetik.

Az alapítókat névszerint sorolta el a szerződés: Pirnitz, Heurteau kisasszony, Frida, Daisy, Lea. Geneviève-et nem merték belevenni. Ha valamelyikük elhalna, a megmaradottak utódot választanak, a ki rögtön jogaiba lép az elhunynak.

*

Pirnitznek a tanácskozás befejezte előtt távoznia kellett az iskolából.

Három órára a Saint-Lazare fogházba volt ugyanis behíva; végre megkapta rá az engedelmet, - melyet az előző napokon megtagadtak - hogy meglátogathassa Craggs Daisyt. A társalgóban azután eléggé szabadon beszélhetett az ir leánynyal.

A két nő - a maga nemében mindenik igazi hős lélek - bátorságot merített. Daisy csak Geneviève-ért nyugtalankodott. Pirnitz azután mondott róla ujságot, a mit ugy hallott előző este a rabkórházban, a hol különben senkit sem bocsátottak a vádlotthoz. Geneviève a szó közönséges értelmében nem volt beteg; jól evett, jól ivott, értelmesen is beszélt, kivéve, ha a büntett dolgában faggatták. Ilyenkor egész másokat beszélt, forradalmi beszédeket mondott.

- Bár hinnék el róla, hogy örült! - kiáltott fel Daisy. - Akkor el nem itélnék... Én pedig vállalkozom rá, hogy meggyógyítom.

- Igaza van; magunk vagyunk kénytelenek kivánni, bár tartanak állapotát beszámíthatatlannak. Sajnos azonban, ugy vettem észre, hogy a bíróság gyanakszik; az a nézete, hogy Geneviève színlel.

- Geneviève színlelné! Óh, látszik, mennyire nem ismerik szegénykét. Az édes kicsike sohasem hazudott... Legalább jól bánnak-e vele?

- Azt mondták, hogy igen figyelmesek iránta... Bizonyos, hogy jobb dolga van ott, mint itt... No, de hogy van maga, kedves Daisy?

- Én? kitünően! - felelte őszintén az ir-leány. - Ma reggel kihallgattak: ugyanaz a fiatal vizsgálóbíró, a ki a gyilkosság napján járt az iskolában. Nagyon értelmes ember. Mindenáron azt akarta rám bizonyítani, hogy tagja vagyok mindenféle anarchista társaságnak... Igen kellelten arcot vágott, a mikor kereken megmondtam neki, hogy rég ideje kikecsmelődtem

már minden ilyen bolondságból, hogy afféle vén írógép és tanítónő volnék és dehogy is tudnék én ilyent, vagy amolyant döfni a társadalmon... Ő azonban nem engedett:

»De miss Craggs, ön mégis bele volt keveredve az írlandi nacionalista mozgalmakba...«

Nem is tagadtam a dolgot; elbeszéltem neki ifjuságom történetét... úgy látszott, érdekli a történet s számtalan dolog felől kérdezett ki; bizonyos, hogy maga is anarchistának állott volna, a mikor elbeszéltem, mik történtek Írlandban. Mikor elbocsátott, bátorítóan mondta:

- Szerepe a Bartlett-ügyben igazán jelentéktelennek látszik. Csak bátorság...

Megkérdeztem tőle:

- Tehát kibocsájtanak?

»Remélem, - felelte - nem soká tartjuk már itt«.

- Nagyon fáj nekünk, Daisy, hogy tudjuk, itt kell tengődnie, ezen a borzasztó helyen.

- Óh, én nem bánkódom, - felelte a vén leány. - Ha négy fal közé nem volnék zárva, még tán jól is érezném magamat a sok szerencsétlennek társaságában. Mert olyan szerencsétlenek! El nem tudja képzelni, mennyire reájuk nehezedett a sors! Van itt olyan, a ki sohasem ismerte szüleit; van, a kit tulajdon apja, vagy anyja bocsájtott áruba. Akadnak olyanok, a kiknek az volt egész bűnük, hogy naivul beleszerettek egy férfibá, a ki azután a prostitúció, vagy a gyermekgyilkosság karjába vetette őket. Szegények!... Rögtön megbarátkoztam velük. Ők értenek engem és értem őket én is!... Szívöknek éppen maradt zugaira hamar ráakadok... És azok a zugok üde, ártatlanok, szeretők, mint a kis leányka szíve, a kit, először bérmáltak meg.

Pirnitz elbeszélte ekkor Daisynek a nap eseményeit, Quignonnet kétszeri fordulását s szólt neki az új szerződésről is.

Az ír leány megfeszített erővel igyekezett azon, hogy érdeklődőnek lássék, de az apostol éles szeme kitalálta, hogy a leány lelke messze jár, mihelyt nem Geneviève-ről van szó... Mikor a két nő elbucsuzott Daisy így szólt Pirnitzhez:

- Ha itt tartanának, feledjen el engem, csak a drága kicsikémről el ne feledkezzék! Frida azt mondta, hogy van néhány befolyásos bíró ismerőse. Az én érdekemben nem érdemes hozzájuk fordulnia... Csak Geneviève érdekében tegyen szót! Geneviève érdekében.

*

Másnap szabadon bocsájtották Daisyt.

A mikor visszatért az iskolába, lelkesült örömmel fogadták: valóságos diadalmenetben hurczolták meg. Se növendék, se tanítónő egy perczig nem kételkedett ártatlan voltában; s most azt hangoztatták mindannyian, hogy Geneviève állapota beszámíthatatlan.

A borzasztó rázkódtatás után, a melylyel Geneviève és Daisy letartóztatása járt, az iskola körül ismét helyreállt a béke. Egyetlen növendék sem hagyta el az iskolát. Az új egyezség végét vetette az anyagi zavaroknak.

A Colisée-utcai dráma, úgy látszik, befejezést nyert azzal, hogy a vádlottat gyógyintézetben helyezték el. A lapok is alig ejtettek már szót a dolgról. Valami határkérdés, annak a számtalan háborus hírnék egyike, a melyek annyiszor riasztották fel Európát 1875 óta a XX. századig ok nélkül, foglalta le a közérdeklődést.

Pirnitzet, Fridát, Daisyt megszállta ismét a reménység. Csak éppen Lea - de a nélkül, hogy bárkire is rábizta volna titkát - érezte: a jelek a közel való romlást hirdetik s érezte, mint szilárdul meg elhatározása, hogy az összeomlás percében szabaddá lesz.

»Mihelyt összeomlott a mű, szerte szóródunk; akkor azután elutazom György után...«

Bizonyos volt benne és a mióta meggyökeresedett benne ez a bizonyosság, a jövőnek élt csak. Elvégezte napi dolgát, pontosan betartotta rajz- és festőleczkéit s részt vett a társalgásban is; de azért egyre szötte tervét az elkerülhetetlen holnapra.

»Ugy fogok elmenni, hogy nem szólok róla Fridának; így kisebb lesz a bánata s talán elkerülhetjük a jóvátehetően kijelentéseket. Jobb lesz a levél.«

Mint a szökni készülő, úgy dolgozta ki szabadulásának részleteit.

»Legelsőbb Londonba megyek, ott megtudakolom az Apple-Tree-Yardban György mostani címét!... Ha nem tudnák megmondani, Sanznéhoz fordulok tanácsért...«

A terveknek ezt a forrongását leplezte azonban a sima homlok.

Sem Frida, sem Pirnitz meg nem sejtettek semmit; abban a perczen, a melyben el tudta határozni, hogy szabaddá lesz, szinlelni is megtanult Lea.

*

Éppen tizenegy nappal azután, hogy Geneviève-et letartóztatták, néhány eléggé rejtelmes sor jelent meg a *Matin*-ben. A kis közlemény így szólt:

»A *Colysée-utcai büntett*.

Olvasóink emlékeznek még arra a gyilkosságra, a melyet fényes nappal követett el egy Soubize Geneviève nevű fiatal leány a Champs-Élysées-n s a melynek áldozata egy előkelő rangú angol ur volt.

A vizsgálatot vezető bíró, hír szerint, tisztában van már a tett mozgató okával. A vizsgálat arra a sajtósájos föltevésre vezetett volna, hogy a büntettnek valójában nincsen is indító oka, hogy a fiatal leány egyszerű elmeháborodott, hogy beszámíthatatlan s hogy a bíróság legföljebb annyit tehet, hogy gyógyintézetbe szállíttatja.

Komoly okaink vannak arra a föltevésre, hogy a bíróságnak ez a véleménye ellentmondásban van a tényekkel. A hivatalos vizsgálatnál párhuzamosan magunk is nyomozást indítottunk. Ezen a réven olyan komoly természetű fölfedezésekre bukkantunk, hogy közzétételüket elhalasztottuk, azt hívn, a vizsgálóbíró szemét el nem kerülhetik s azért nem volna helyénvaló, ha az igazságosztó hatalom elébe vágnánk.

Minthogy azonban a vizsgálat semmit sem tudott, vagy semmit sem akart fölfedezni, holnap megkezdjük a magunk vizsgálatán gyűlt adatok közlését...«

Ezt a közleményt a többi lap is átvette, a mi felszította ismét a kíváncsiságot.

A határsértés eseményét letárgyalták már, a háborus hírek mind elültek s így hát akadt hely bőven a napilapokban a helyi események számára.

A *Matin* leleplezését, a melyet másnap csakugyan megkezdett, a következő napokon is folytatta. Az egész sajtó kommentálta a *Matin* közleményeit.

Az iskola alapítói könnyen kitalálhatták, ki sugalmazta ezeket a cikkeket.

Jóllehet hangjuk más volt, jóllehet nyilvánvalóan más kéz alól kerültek ki ezek a cikkek, mégis felismerhető rajtuk a *Saint-Charlesi Hét* szelleme.

A mi vád csak felmerült valaha az iskola ellen, mind feltalálták most s a hadjáratot ezuttal nagyobb technikai ügyességgel indították meg.

A vádakat körülbelül ezekben lehetne összefoglalni:

»Néhány származásra és hajlandóságra nézve kozmopolita nőnek, a feminizmus köpenyével takarva a legradikálisabb anarchia elméleteit, sikerült megkönyékeznie egy szélhűdött, félőrült vén leányt s annyi pénzt csalni ki tőle, a mennyi elégséges volt arra, hogy megépítsék az elveik tanítására szolgáló iskolát. Gondjuk volt reá, hogy növendékeiket árva gyermekek közül toborozzák, hogy így, ellenőrzésnek ki nem téve, uralkodhassanak rajtuk.

»Büszkén vallották ezek a nők, hogy ők istent nem hisznek; sőt még a kiejtését, vagy leírását is megtiltották az ilyen szavaknak, hogy: isten, gondviselés, lélek... stb... Némelyik tárgyat igen jól tanították, mert hiszen művelt, értelmes nő mindannyia. De különben teljes hiánya mindenfelé a rendszernek, azonfelül megvetése minden erkölcsi elvnek; az anarchizmus csiráját elvetették az ifju lelkekben, magának az oktatásnak cinikus volta pedig éppen megdöbrentő. Egy okleveles bába például szülésznői tanfolyamot tartott az iskolában; a fizikai szerelem és az anyaság titkait tiz-, tizenkét- és tizennégyesztendős leánykáknak fejtették ott ki!

»Az említett tanfolyamnak vezetője éppen az a Soubize Geneviève volt, a ki a minapában gyilkolta meg sir James Bartlettet, mütökésével!

»Ám ez a gyűlöletes cinizmus - jegyezte meg a *Matin* - nemcsak az elvekben, hanem az iskola erkölcsében is kifejezésre jutott. Egyrészt maguk a tanítónők, másrészt a növendékek és tanítónők között olyan természetű gyengéd viszonyok keletkeztek, a melyekre bővebben kiterjeszkedni lehetetlen ezeken a hasábokon. Olyan fajta érzelgős feminizmus kapott lábra az intézet falai között, - beszélte a lap krónikása - a melyet a mi bizonyára elmaradott társadalmunk a legállhatatosabban szokott elítélni.

»Az alapítók férfigyűlölete különben nem volt megingathatatlan. Akadt közülök egy valaki, H. D. kisasszony, a ki egy egyszerű asztalos karján szökött meg, mikor az asztalos valami javítás okáért épen megfordult volt az épületben. A mi pedig a fiatal bábát, a szüléset tanítóját illeti, a fiatal nön elfogatásakor erkölcstelen élet nyomait állapította meg a rendőrorvos.

»Ilyen szervezettel, ezen az erkölcsi alapon működik a Női Ipariskola, működik és lázad föl a felsőbbtség, a tekintély ellen (a várossal szemben nem türték az ellenőrzést; a tanfelügyelőt bántalmazták és kitudskolták); a tanítás szelleme hazafiatlan, kozmopolita és istentagadó benne; a tanításban és minden egyéb tevékenységben inimizmus; a növendékek és tanítónők együttes élete pedig csupa fellázító erkölcstelenség.

»Meddig vár még a közoktatásügyi miniszter, mikor vet csóvát valahára ebbe a darázsfészekbe? Annyi hallatlan botrány után miféle titokzatos hatalom jár közben, hogy egy sereg ártatlan gyermek örült és kalandos életű nők kezén veszhet el? Hiszen ezeknek a nőknek kalandos természete a kéjbünökig, örültsége a gyilkosságig megy!«

A »leleplezések« hatása alatt a riporterek újra körülözönlötték az iskolát.

Heurteau kisasszony tanácsára azonban be nem bocsátották őket, még csak szóba sem álltak velük az iskola vezetői; az ilyen rágalmakra a megvetés az egyedülvaló méltó válasz.

De az erőszakos hadjárat hatása nem soká késett.

A Havas-ügynökség egyik tudósítója hirül hozta, hogy egy jobboldali képviselő meg akarja interpellálni a minisztert a »saint-charlesi botrányok« dolgában... Egy más hirben pedig az foglaltatott, hogy az interpelláció tárgyalanná vált, mert maga a miniszter rendelt el vizsgálatot a Női Ipariskola dolgában.

A vizsgálat vezetésével a miniszterium elemi iskolai osztályának helyettes-főnöke, Roudier tanácsos, bizatott meg; ugyanaz, a kit előző évben az intézet megnyitására is kiküldött volt a miniszter.

Roudier végighallgatta az intézetben a tanítást, megvizsgálta az iskolában használatos könyveket, kérdésekkel faggatta a tanítónőket, meg a növendékeket.

A vizsgálat folyamán a *Matin* és nagyszámu más párisi lap folytatták a szenzációs cikkek sorozatát. Új adat nem akadt bennök, de nekimentek a minisztériumnak s azzal vádolták, hogy összeszűri a levelet a szocialistákkal, meg a nemzetköziekkel.

Magát Roudiert is megvádolták, hogy titkos czinkosa a feministáknak.

Roudiert, a ki nagyon félénk ember volt, nyugtalanították a támadások; szigorubbra fogta azért a vizsgálatot, kárhoztatta a rendszertelenséget, a mely annyira ellenkező az egyetem szellemével és rámutatott a veszedelemre, a mely abból támadhat, ha megmarad az intézet, melynek tanítónői szilárdan el vannak határozva reá, hogy a hivatalos felügyeletet nem türik.

Megállapította, hogy csakugyan tanítják az egészségtant, a melynek rendjén kioktatják a növendékeket, hogyan ápolják az ujszülötteket; hogy az intézetnek van vegyi és szülészeti-anatómiai laboratóriuma; pedig valójában az egész laboratórium Geneviève sebésztáskájából telt ki, melyet a rendőrség ugy is lefoglalt már.

A jelentést Roudier titokban fogalmazta meg így, látszólag azonban dicsérte a rendet, a fegyelmet, az iskola kitűnő tanítási rendszerét.

A jelentést, a képmutatásnak és tervszerű hazudozásnak ezt a remekét azután az elemi iskolai szakosztály terjesztette be, a mely felküldötte a miniszternek, Pirnitz és Frida azonban meg voltak győződve róla, hogy Roudier az ő ügyüknek hive, kész annak védelmére is kelni s számítottak támogatására, a melynek segítségével, ugy hitték, szét tudják majd szedni a legendát s üldözőbe vehetik, megszégyenithetik a rágalmozókat.

A sajtó hadjáratának, melyet az iskola ellen indított, természet szerint nemcsak a közoktatás-ügyi minisztériumban támadt viszhangja, hanem a bíróságban is, mely a Bartlett-ügyben vezette a vizsgálatot.

Azon való aggódtában, hogy valamelyik vakmerő lap őt is meg találja támadni, a bíró ujra kezdte a vizsgálatot.

Daisyt ujra el nem fogathatta. De csoportosítván és kommentárokkal kapcsolatot teremtven a feleletek között, a melyekkel kérdéseire válaszolt s a régmúlt eseményekről szóló előadását is belekevervén a jelen ügybe, sikerült a szegény vén leányt afféle anarchista-tanítónak feltüntetnie: Geneviève az ő tanításán táplálkozott s gyakorlatilag valósította meg az ir nő elméletét. Ettől a magyarázattól azután világosság derült a büntett történetére.

Geneviève, a kit végtelenül felizgatott a válság, mely az iskolát fenyegette (maga Daisy vallotta ezt), elhatározta, hogy a tett propagandájának terére lép.

Tettét előre megfontolta, mert elvitte műtökését a laboratóriumból. A fiatal leány nyomán könnyű volt eligazodni, bár föltétlenül megtagadott arra nézve minden felvilágosítást, hogyan történt meg a borzasztó eset.

Kisütötték, hogy Durambertyt is kereste, mindenképpen találkozni akart vele: tehát kettős gyilkosság volt a terve.

A gyárost kihallgatták s azt vallotta, hogy nem látta a fiatal leányt. Utánajárt a dolognak. Tudta, hogy Geneviève néma, a mikor az éjszaka eseményeiről faggatják; jobbnak látta hát el nem beszélni a La Trémoille-utcai tragikomédiát. Ha valamikor még is szükség lesz az igazságra, - gondolta magában - azzal igazolja hallgatását, hogy nagylelkű akart lenni: miért zuditott volna újabb bajt egy szegény, elmezavart, beszámithatatlan leányra?

A Geneviève-en elkövetett erőszakot idegbajosságával magyarázták.

Néhány Alma-negyedbeli kereskedő és kapus azt vallotta, hogy látta, a mint a fiatal leány czéltalanul csavarog az utczákon a sötét éjjelen. Egy rendőr bizonyította, hogy kihívóan nézett a férfiak szemébe; kevésbe mult, hogy le nem tartóztatta érte.

Egy másik tanu végre döntő bizonyossággal szolgált: valami Golopier nevű alkusz volt, a ki egyszerre azzal a kijelentéssel állt elő, hogy a kérdéses éjszakán ugyanazon a padon ült a vádlottal az avenue de l'Almán s maga a leány kínálkozott, de neki nem kellett. A biró azt következtette ebből, hogy valamelyik más járókelő nem volt ennyire tartózkodó; minthogy pedig Geneviève kihallgatáskor és szembesítéskor mindig makacs hallgatásba merült, senki sem mondott ellent ennek a következtetésnek.

Eleinte azt hozták föl mentségül, hogy a leány örült; de utóbb elvetették ezt a föltevést.

Az elmeorvos-szakértők kijelentették, hogy Geneviève, noha idegbajos, mégis beszámítható. Egész eddigi élete bizonyosság reá!

Kora gyermekése óta a társadalom ellen való lázadás gondolata vezette. Agybeli zavarnak soha semmiféle jele sem merült föl rajta. S maga a büntett kivitele is nem volt-e logikus, nem természetes kifolyása volt-e azoknak az elveknek, a melyeket hirdetett?

Lady Mary kihallgatásakor rendkívül terhelően vallott hajdani felolvasónőjére. Vallomásaiban Geneviève veszedelmes anarchistaként szerepelt, a kiből ő, lady Mary, már régen bűnös szándékokat fedezett föl; éppen ezért is bocsátotta volt el szolgálatából.

Ezekre a vallomásokra terjedt hirtelen híre a sajtóban, hogy előre megfontolt gyilkosságról van szó.

Ez a hír véget vetett a bizakodásnak, melyet Daisy a vizsgálóbíróval való beszélgetéseiből merített s a melyben Pirnitz, Lea, meg Frida is osztozott.

Azután hirtelen újabb rémület szakadt reájok.

A közoktatásügyi minisztert meginterpellálta július 4-ikén a képviselőházban egy középpárti képviselő a »saint-charlesi botrányok«
dolgában. A miniszter fölolvasta a szószéken Roudier jelentésének főpontjait, mire az egész parlament egyetemes szörnyűködésben tört ki.

Hiába akarta megvédelmezni egy szocialista a feminizmust, beszéde csak a többség malmára hajtotta a vizet. Mert ekkor a középpárti képviselő ment föl az emelvényre, diadalmasan visszavágott és azt kérdezte a minisztertől, miféle alakban szentesíti kiküldöttje jelentését. A miniszter azt felelte, hogy a szentesítés megtörtént már: még az nap rendelettel teljesen újra szervezte a saint-charlesi iskolát s állami felügyelet alatt a város vezetésére bizta.

A jelenlegi igazgatók elbocsáttatnak, helyén csupán egyik marad, egy mindenképpen tiszteltreméltó nő, volt egyetemi hallgató, a ki mindig ellene volt az állítólagos feminista oktatás tulzásainak és a kinek személye minden tekintetben biztosíték. A helyiségeknek és a tanszereknek visszaváltását megkönnyíti az az egyezés, melyet az iskola alapítói kötöttek a telek tulajdonosával, a ki föltétlenül egyetért a kormány szándékaival.

Az alapítókat különben semmiképpen sem éri kár: folyóvá tétetik számukra óvadékuk s az állam ezerötyszáz franknyi fizetést biztosít nekik erre az esztendőre.

Ezek a felvilágosítások valami nagyon világosoknak éppen nem tetszettek; de az incidens előre volt már rendezve, akár valami komédia s a miniszter bizonyos volt benne, hogy felszólalásának helyeslés lesz a jutalma.

Egy jobboldali képviselő idejénvalónak látta, hogy nagy sikerre szerezzen alkalmat a miniszteriumnak: indítványt terjesztett elő, melyben a kormány elítélését kéri, azért a tehetetlenségéért, melyet az istentagadó- és anarkista-iskolával szemben tanusított; - az indítványt, természetesen, nagy szótöbbséggel elvetették.

*

Az intéző hatalom csak annyi kiméletet sem tanusított, hogy közvetlenül értesítette volna Pirnitzet, Fridát, Leát és Daisyt bukásukról.

A kormány képviselői számára ők már a társadalom kivertjei voltak.

Minthogy a Férfi nélkül akartak élni és boldogulni, a Férfi, a ki erősebb, kiverte őket, akár erőtelen páriákat...

A határozatot még az ülés folyamán közölték Heurteau-val, a »tiszteletre méltó«-val, akit a miniszter az igazgatói tisztre jelölt volt ki beszédében. Heurteau kisasszony azután nyomban egybehívta Fridát, Pirnitzet, Daisyt és Leát rendkívüli tanácskozásra.

Esti hat óra volt az idő s ugyanabban az órában ért véget a képviselőház ülése is. Néma csendben olvasta el fenhangon Heurteau kisasszony a levelet. Mikor elkészült vele, Daisy fölkiáltott:

- Heurteau, maga elárult bennünket!

A volt tanítónő tiltakozott:

- Csak nem gondolja, hogy részem van a miniszter határozatában? Attól a naptól kezdve, hogy az iskola megnyitására engedelmet kaptunk, nem beszéltem a miniszterrel. Levelet soha sem irtam neki, még közvetítő révén sem. A mi pedig Roudiert illeti, csak úgy látták itt munkában, mint én; önök is azt hitték, hogy pártunkon van, csak úgy, mint én.

Daisy ismételte kijelentését:

- Heurteau, maga elárult bennünket! Most már bizonyos vagyok benne; mióta megalapítottuk az iskolát, alattomban dolgozott ellene... Éreztem, tudtam... Éreztük mindnyájan, ugy-e, Frida?

Frida fejével bólintott igent.

Heurteau kisasszony azonban el nem vesztette nyugalmát, hanem folytatta:

- Megbocsátok önnek, Daisy... Megbocsátok mindnyájuknak. Le vannak verve és a szerencsétlenség igaztalanokká teszi önöket. Ha rám hallgatnak, csak az imént is, az iskola elkerüli a katasztrófát. Csak én ragaszkodtam hozzá, hogy megmentessék. Nekem volna tehát csak jogom a panaszra. De ismétlem: nagyon is értem ingerültségüket és nem neheztelek érte. A régi hagyományhoz fogok ragaszkodni továbbra is; tudom, hogyan kell elbánni a hivatalos felsőséggel. És remélem, nemsokára, ha elült a vihar, visszahívhatom mindannyiukat.

Pirnitz tiltó mozdulatot tett:

- Nem, Heurteau, mi ide vissza nem jövünk.

- Hát ön is, Romaine; ön, a ki annyira igazságos, ön is elitél? De mit vétettem önök ellen, mit vétettem?... Esküszöm: nem tudom, miféle pártfogásnak köszönhetem, hogy itt tartottak... Soha egy lépést nem tettem...

- Elhiszem... De megszerezte ellenségeink rokonérzését; a bölcs, a fegyelmezett feminizmust képviselte nekik... Azért olyan természetes... Különben mire való most a szemrehányás? Az ön lelkiismeretének dolga ez. Önnek megvan a maga felfogása... Rajta volt, hogy az diadal-maskodjék. Mi vagyunk a legyőzöttek, mi megyünk.

Soká nézte a volt tanítónőt...

És ebben a tekintetben olyan fájó és olyan megérdemlett szemrehányás égett, hogy Heurteau kisasszony nem tudta, mit feleljen; arcza nagyon pirosra vált és szemébe könnyek szöktek.

- Gyerünk, - mondta Pirnitz a két testvérnek, meg Daisynek.

Kimentek a tanácskozó szobából és egyedül hagyták benne a hivatalos igazgatót.

Pirnitz tulajdon szobájába vitte Daisyt, Fridát és Leát. Tanácsot tartottak ott. A munkás méhkas zümmögött körülöttük, a melyet ők építettek és népesítettek be s a melyből kilakoltatják most őket.

Daisy el nem tudta fojtani könnyeit.

- Oh, - kiáltotta zokogva, - én vagyok, én vagyok oka mindennek! Miért is fogadtak maguk közé? Szerencsétlenséget zudítok azokra, a kiket szeretek. Az egész világon semmi egyebem sem volt, csak az iskola, meg az én kis Geneviève-em. Geneviève a törvényszék elé kerül, minket pedig kivetnek az iskolából!

Pirnitz és Frida kellett, hogy vigasztalják.

Higgadt bátorságukat csupán ők őrizték meg; Lea a kit kimerített a láz, a mely lenyomta szeme-héját és görcsbe csavarta ujjait, székre roskadt, úgy várta komoran az eseményeket, a melyekből azonban nem kért részt.

A tanácskozás ilyenformán csak Pirnitz és Frida között folyt le. Frida a mellett volt, hogy álljanak ellen, hogy kezdjenek pört a kiüzöttek és kifosztottak nevében a - a fosztogató állam és község ellen.

Pirnitz nem volt ezen a véleményen.

- Elveszítünk minden pört, Frida. Már az is képtelenség volt, a hogy belénk kötöttek; a miniszternek semmiféle joga sincs iskolánkkal szemben; mindenki tudja ezt, de senki sincsen azért velünk. A férfiak ösztönszerű idegenkedése nemünk felszabadulásától, kitört medréből. Értem én már ilyen válságokat Magyarországon. Tünnünk kell, hadd muljanak el maguktól.

- Cserben hagyjuk tehát - felelte Frida - az ifju teremtések, a kiknek odaszenteltük magunkat?

- Megtettünk minden tőlünk telhetőt. Munkánk nem vész kárba. Heurteau Louise nagyra-vágyó egy teremtés: csunya játékot játszott velünk; alapjában véve azonban osztja felfogásunkat a nők oktatásáról s az iskola, ha ő vezeti, azért még jóval fölötte való lesz a többinek. Különben mi sem fogunk elbujni: azok a növendékek, a kik követni akarnának és tudnának bennünket, tudni fogják, merre keressenek.

Rövid szünetet tartott.

- Méltóságunk azt parancsolja, hogy még ma este itthagyjuk ezt a házat, a hol jogainkkal nem élhetünk.

- Ugy van!... Gyerünk rögtön! - helyeselte Daisy. - De hova menjünk?

- Erre az éjjelre akad fődél régi lakásomon, a rue de la Sourdière-en: a jóságos Sainte-Parade kisasszony, kegyeletből megtartotta a lakást, mint a Mü bölcsőjét, előre megfizette érte a bért... Holnap elhelyezkedhetünk majd benne... Most pedig az az indítványom: szólítsunk be mindannyian egy-egy növendéket, ha jónak látják, ki-ki azt, a kit legtehetségesebbnek itél s a kire legbiztosabban számíthatunk. Elbucsuzunk tőlük, azután rájuk hagyjuk, hogy úgy mondjam, lelki végrendeletünket...

- Az ön helyén, Romaine, - vélte Daisy - a nagyterembe hívnám egybe a növendékeket s beszédet mondanék nekik, mint tegnap este... Önnek nagyobb hatása van rájuk, mint Heurteau kisasszonynak. Velünk jönne mind a hány.

- Aztán - mondta szomorúan az apostol - mit csinálnánk velük? Hova vinnők a nyáját, a melynek nincsen akla? Ne, ne!... Nincsen jogunk ahhoz, hogy magunkkal rántsunk az ismeretlenbe fiatal lelkeket, a kiknek, akár hogyan legyen is, földélben és tanításban van itt részük.

A három nő Pirnitz véleményében nyugodott meg, mint a legokosabban.

Mind a négy számüzött megjelölt egy-egy növendéket, a kikért Lea lement, hogy felhívja őket. Ő maga Vincent Georgette-et választotta, egy kis talált gyermeket, élénk, gyengéd, értelmes teremtést, a ki rég ideje kedveltje volt.

Pirnitz Alexandrine-t, a kis levélhordót jelölte meg; Frida egy nagyon komoly, csinos barna leánykát, Vanderbrouck Ninette-t. A mi Daisyt illeti, ő Aubry Alice-t kérte, az iskola idősebb növendékeinek egyikét, a kit Soubize Geneviève különösen kedvelt volt.

Mikor a négy leányka, egészen megilletődve a hirtelen felhívásra, összegyűlt tanítónői közepett Pirnitz szobájában, az apostol így szólt hozzájuk:

»Kedves kicsikéim! A mit tegnap este jeleztem csak, beteljesült most. Kénytelenek vagyunk, a kisasszonyok, meg én, hogy megváljunk tőletek. Csupán Heurteau kisasszonynak engedte meg a miniszter, hogy itt maradjon az iskolában, a melynek ezután is ő lesz az igazgatója.

Fáj a válasz nagyon, hiszen ti értitek; látom, nektek is fáj.

De azért nem esünk ám kétségbe. Legyetek erősek, kicsinyeim... Azért mi még el nem veszünk számotokra; majd csak elmulik tőlünk ez a keserű pohár és akkor, ha úgy akarjátok, eljöhettek hozzánk... Most azonban kötelességetek, hogy itt maradjatok, hogy engedelmeskedjétek tanítóitoknak és tanítónőiteknek, hogy dolgozzatok, egy szóval, hogy úgy viselkedjétek, mintha el sem mentünk volna.

Az iskola nyilvános iskola lesz ezentúl: nyilván megváltozik majd tehát a tanítás módja is. Alkalmazkodjatok; de el ne feledjétek, hogy senkinek sincsen joga telketeket igába fogni. Szabad lények vagytok. Mikor a nő rabszolgává aljasítása kerül szóba, sohase engedjétek; soha meg ne nyugodjatok olyan tanításban, a mely ezt találja reátok erőszakolni.

Reátok bizzuk ezt a feladatot. A ti elmétek élénkebb, értelmetek alaposabban megemésztette elveinket, mivel ti négyen fogtátok föl leginkább tanításainkat: terjesztésükben legyetek most a mi utódaink, legyetek helyetteseink.

Ha óhajtjátok, - mi szeretnék, ha úgy volna - érintkezésben maradhattok velünk. Egyszerűen irtok nekünk rue de la Sourdière 21. számra a nevünkre, vagy kimenős napokon eljöttök meglátogatni bennünket. De föltétel, hogy nyíltan tegyétek; semmi titkolódzás!

Most pedig öleljétek meg bennünket s menjétek vissza csendesesen dolgozószobátokba...«

A felindulás, a mely erre a néhány oly egyszerű szóra támadt, leirhatatlan.

A négy leányka nagy kedvet érzett, hogy elpityeredjék, de Pirnitz hatása akkora volt reájuk, hogy legyőzték magukat. A zokogás torkukon akasztotta a szót; csak annyi telt ki tőlük, hogy tanítónők nyakába vetették magukat és szenvedélyesen összecsóskolták őket.

- Vigyenek el minket magukkal! Vigyenek el! - esenkedtek nekik.

Vincent Georgette, a ki leggyöngébb volt a négy közül, olyan görcsösen kapaszkodott Lea karjába, hogy azt hitte volna az ember, valami kapkodó hajótörött.

Leának gyötrelme volt ez a szorítás: ebben a perczben rideg és lázas örömmel érezte, mint szakadnak el az utolsó kötelékek, melyek börtönéhez fűzték; és a néma szabadságvágy, a mely fojtogatta, olyan heves volt, hogy immár a szánalom számára sem maradt hely a szívében. Miközben Georgette karjába csimpaszkodott, Leában csak ez az egy gondolat járt:

- Oh, bár volna vége mindennek, bár volna vége... bár rövidülne meg a haldoklás!

Mikor azután a fiatal leányok, a kik kétségbe voltak esve, de egyszersmind büszkék is feladatukra, távoztak, hogy társaikhoz csatlakozzanak, némi megkönnyebbülést érzett Lea.

Daisyvel, Fridával és Pirnitz-czel egyetemben ő is megkezdte ekkor a készülődést. Abban állapotok meg, hogy ma este csupán azt viszik el, a mi nélkülözhetetlen. A mint elfoglalták a lakást, Daisy visszajön és összeszedi mindazt, a mi a számüzöttéké.

- Daisy, maga visszajön ide? - suttogta Lea. - Viszontlátja Heurteaut?

- Igen, viszont - felelte az ir leány. - Tudom, hogy lesüti a szemét előttem. Engem még Minot abbé, Quignonnet, vagy maga Duramberty, ennek a gyalázatnak mesterei, sem ijesztenek meg.

*

Minekelőtte elhagyták volna szobájukat, megszámlálták pénzkészletüket; a mikor erszényük tartalmát összeadták, kiderült, hogy háromszáz frank a vagyonuk.

Leának és Fridának volt ezenfölül a bankban körülbelől kétezeröttszáz frankjuk: hajdanán megtakarított összeg. Pirnitznek is volt ezer frankja, a mit azelőtt gyűjtött még régi leczkék révén. Csupán Daisynek nem volt éppen semmije: egész fizetését, mihelyest megkapta, alamizsnaként szokta elosztogatni.

Félnyolcz is elmúlt, mikor egy ormótlan bérkocsi, melyet a portás hívott el egy saint-charlesi bérlőtől, kivitte a négy nőt a házból, a melyben annyi hónapon át tékoztak volt eszük és akaratuk javát.

Miközben a kényelmetlen, vén kocsi Saint-Charlesba érve, végig döcögötte őket a Saint-Honoré-utcán, alig váltottak szót egymással. A hogy egymáshoz szorultak, úgy tetszett nekik, mintha a társadalom méltánytalansága súlyozódnék reájok. Frida, Pirnitz, de maga Daisy is módot keresett, a melylyel újra lehetne kezdeni a harcot.

Csupán a negyedik, Lea hajlott meg a végzet előtt: föladta a küzdelmet és a boszu, az elégtétel minden reményét.

Megszívta magát ezzel az egy gondolattal:

»Nem... Nem mehetek vissza abba a rue de la Sourdière-i házba, nem szabad, hogy viszontlássam Pirnitz szobáját... Nem térek vissza. Inkább meghalok. De hogyan cselekedjem?«

Megfeszítette eszét:

»Nos hát, ha kell, a rue de la Sordièrebe érkezünk megmondok mindent Fridának... Én is szabad akarok lenni. Legyen nekem is részem a szabadságban, a mely megillet, a melyre szükségem van...«

Elhatározás érlelődött meg agyában:

»Mihelyt a place de la Concorde-ra ér a bérkocsi, megmondom nekik az igazat... hogy megválok tőlük, hogy visszamegyek Angliába«.

De minekelőtte az Invalidusok hidjára hajtattak volna, Frida kezébe nyomta Leának az összeszedett háromszáz frankot.

- Te leszel a pénztárosunk. Vállald magadra, fizesd ki te a kocsit s a mig mi felmegyünk czókmókunkkal, vásárolj meg a vacsorára szükséges holmit.

- Meglesz - mondotta Lea, a kinek nénje mindig imponált.

És nem szólt tervéről.

Mikor a kocsi megállt az évszázados mozdulatlanságában megalvadt, direktórium-korabeli vén ház előtt, melyben a két testvér megszületett, Leán undor és gyűlölség futott végig. Ugy tetszett neki, hogy ez a ház az oka mindennek.

Jó maga is, mint a gyalázat gyermeke született benne; a kétféle káros befolyás is ott hatott reá először: Frida és Pirnitzé.

Örült Frida parancsának, a mely ürügyül szolgált, hogy be ne tegye lábát a házba.

- Rögtön itt leszek! - mondotta három társának, a kik a folyosónak indultak szerény csomagjukkal.

A kocsis nem tudott visszaadni egy aranyból.

- Gyerünk egy dohányos-boltba! - mondotta Lea és beleült a kocsiba.

A legközelebbi tőzsde a Saint-Honoré-utcza sarkán volt. Lea zárt levelezőlapot vásárolt benne, ráfirkantott néhány sort, belesusztatott egy ötven frankos bankjegyet, leragasztotta szélét és ráírta néje nevét.

A mióta egyedül volt, s akarata kívül került idomítóinak hatókörén, csodálatos határozottság szállta meg.

- Ötven frank - gondolta magában - elég lesz nekik holnapig; és nekik hagyom a kétezer frankból, a mely a bankban van, a nekem járó részt.

Belépett megint a kocsiba és a Saint-Augustin-templomba vitette magát.

Elhatározta, hogy este Londonba utazik a dieppe-newhaveni vonaton. De nem akart épp a Saint-Lazare-pályafőn kiszállani a kocsiból.

Hogy rálépett a hatalmas lépcsőzet első fokára, mely a bazilikába visz, a kocsisra bizta levelét:

- Vigye, kérem, el ezt a levelet a rue de la Sourdière 21-ik számú házába; adja a portásnak, de mondja meg neki, hogy sürges.

Azzal bőkezűen megfizette. Mire a kocsis hálálkodni kezdett:

- Köszönöm, asszonyom. Bizvást számíthat reám. A megbízást elvégzem.

Az orgona hangja zengett ki a templomból, a mely meg volt világítva az esti istentisztelet okáért.

Lea fölment a lépcső fokain. A mikor fölért egészen, megfordult, szemével követte a kocsit, a mely távozott, enyészett, otromba vázát pedig egyre rázták a faburkolat döcczenései.

Körülbelül este nyolcz órára járt az idő. Az utcái lámpásnak világossága küzködött az alkonyynyal. A kocsi befordult a boulevard Malesherbes-be, azzal eltűnt.

Lea ekkor belépett a templomba. Minekelőtte utazásra kelt volna, szükségét érezte az imádságnak, a lelki megadásnak. Annyi hónapja nem imádkozott már!

Lelkének igazi mivolta, a mely annyi ideig el volt nyomva, felébredt álmából.

V.

Az expressz-vonat áthaladt Châtellerault-n; lágyan hullámzó rónán által Tours-nak vette most útját; faközöld rétek, aratás nyomán maradt tarlók váltakoztak az őszi vetésnek felszántott földekkel.

Palás tetejü fehér házak, falusi pályafők tüntek föl, tüntek el a villamos-csengők meg-megremegése közben, - néha egy-egy kastély kupolája furódott a megsárgult erdők közé, hol meg egy-egy város bukott fel, melynek házai a plébánia-templom harangtornya körül helyezkedtek el: Közép-Franciaország bontotta ki képét kilométerről kilométerre Frida szeme előtt, a ki fekete ruhában ült egy másodosztályu kocsifülke sarkában.

Másodmagával foglalta el a szakaszt; társa egy ibolyaszínü ruhás apácza, a ki merev testtartással aludt, mint a hogyan az ájtatos hívők alusznak a templomban: egyenesen, mereven nekidőlve a támlának, olvasójának szemei kinyújtott ujjai között peregtek, főkötője vége járt, libegett a levegőben és meg-meglegyezte nyugvó, szintelen, áthathatatlan arcát.

Frida azoknak a hirtelen, kényszeredett utazásoknak egyikéről jött meg Odile testvérrel, melyeken a szem szánt-szándékkal távol jár a látott dolgoktól, mivel az utazás ugyyszólvá akarata ellenére szakította ki a súlyos gondok közül, melyek a visszatérés után ismét csak ráülnek majd a lélekre.

Előző este Mária, a vastag szolgáló kíséretében utaztak el Párisból, hogy egy Gers megyebeli falucskába, Poudenots-ba menjenek: a negyedik utitársat kísérték, a kinek egy teljes vasuti kocsi kellett ahhoz, hogy megjárja az utat, jóllehet, szegény, örökre mozdulatlan teste olyan kicsiny koporsóban zsugorodott, mint a gyermeké.

Sainte-Parade kisasszony hirtelen hunyt el, szenvedés nélkül, szeptember 17-én, alig három hónappal a szélhűdés után, a mely vagyonának romlása napján érte és két hónappal azután, hogy az iskola városivá lett. Ott halt meg abban a szerény lakásban, a melyben együtt lakott volt Odile testvérrel és a hűséges Máriával, - a Sainte-Clotilde-templom közelében.

A haláleset után táviratoztak Mária tanácsára az elhunyt egyik unokaöccsének, a Sainte-Parade-család utolsó sarjának, a ki Gersben élt. Az unokaöccs azt felelte, hogy maga is beteg, nem mehet Párisba, de kéri az apáczát, hogy kísérje a tetemet Poudenots-ba, mert ott temetik majd el.

Halott urnójével Mária is visszatért szülőhazájába.

A temetésen Frida képviselte a Művet, a melyre Sainte-Parade kisasszony rááldozta élete egy részét és egész vagyonát. Pirnitznek és Daisynek, a kik kiüzetésök óta együtt laktak Fridával a rue de la Sourdière-ben, takarékoság okáért el kellett maradniok a temetésről; Daisy különben el sem akart mozdulni Párisból, a hol Geneviève épp akkor betegedett meg súlyos hashártyagyuladásban a Saint-Lazare kórházban; és Pirnitz is úgy érezte, hogy Daisynek szüksége van reá.

A temetés után Mária Poudenotsban maradt, Sainte-Parade kisasszony unokaöccsének, egy köszvénytől elkényszeredett kis öregnek szolgálatában.

Odile testvér visszatért Párisba, hogy rögtön azután Elzászba utazzék; ott azután visszavonult Thann környékbeli zárdájába.

Igy szóródtak el egymásután, a kik társak voltak a lelkesült vállalkozásban, melyet a férfiak ellenségeskedése zökkentett ki durván.

Frida elmerült a mélabus hangulatba, mely meglepte, mikor végiggondolt a helyzeten; a vonat pedig vágtatva robogott ezenközben az őszi képet váltott Touraineon át.

Az ég ködös volt, sűrű villámfény cikázott s olyankor enyhe fény ezüstözte meg a fákat és a mezőt.

Frida meg nem állhatta, hogy össze ne hasonlítsa az elmúlt reménységek hevét az eredmények semmiségével.

Akadtt egy név, - az apostolok nevei között, a kik nemrégiben helyet foglaltak még a Sainte-Parade-palota tanácsstermének asztala körül - a melyet Frida nem akart kiejteni, mikor el-sorolta a távollevőket és az elmaradtakat: Lea neve volt.

Nagyon súlyos csapás volt az az idősebbik testvérre, mikor látta, hogyan lesz árulóvá az ifjabbik, hogyan szökik meg: kitörölte képét, kitépte emlékéből, mint a hogyan az apa feledi el és tagadja meg becstelenné vált leányát.

Oh, az a lakonikus, az a hideg, az, az »idegen« levél, melyet a bérkocsis hozott, a mikor Daisy, Pirnitz, sőt maga Frida is nyugtalanzkodott már, hogy nem látják még Leát:

»Kedves Fédi!

Nem vehetitek most már, hogy a Művet kitépték kezünkől, semmi hasznomat; az a kötelességem, érzem, hogy ahhoz menjek, a ki a távolban szenved miattam... Meg akartam kimélni magunkat a bucsutól és talán a vitatkozástól, azért nem mondtam istenhozzádot senkinek; de szándékom régóta érett volt.

»Bocsáss meg. Ha tulajdon szivedre hallgatsz, meg fogsz érteni...

»A kétezer frankból, a mely kettőnké, a reám eső részről lemondok; kívánom, legyen enyhülésekre a szomorú pillanatok során, a melyeket meg kell még majd érnem.

»Isten veled, Frida! Köszönöm, a mit értem valaha tettél; köszönöm Romaine-nek is; ölelem Daisyt, Geneviève-et és téged.

Örökké szerető hugod

Lea.«

El kellett olvasni ezt a levelet; el kellett olvastatni Daisyvel és Pirnitz-czel is, a kik aggódva várakoztak.

Fridát olyan rettenetes szégyenérzet fogta el abban a percben, hogy elnyomta az a váláson való fájdalmát is. Ugyanezt a szégyent érezte gyermekkorában is azon a napon, a melyen megtudta, minő gyalázatos vásárt kötött édesanyja a d'Uzac-okkal.

Mikor azután Pirnitz vigasztalni akarta, azt felelte neki:

»Ne... Romaine... Ne beszéljen róla, ne beszéljen róla soha, soha többé...«

Lázás hévvel látott neki nyomban a rendezkezésnek a szűk zárkában, a melyben hajdan ugyanazzal a Leával egyetemben érezte volt, mint száll le testvéri frigyökre a Szentlélek.

Az erős szüzek csapata, az, a melyik a harczot megkezdte, így olvadt le máig Pirnitzre és Fridára. És a legfájóbb az volt benne, hogy az elmaradtak, a kik eleinte mohó lelkesedéssel indultak harczba az uralkodó férfi ellen, az egy Daisy kivételével utóbb mind beadták derekukat a férfi-uralom előtt, még pedig önkéntes elhatározásból.

Kétségbeejtő igazság nyílt meg Frida tisztán ítélő agyának: a mai asszony tehetetlensége, erőtlensége tűnik ki az önkéntes elpártolásokból.

Duramberty győzelme, az alapítók kiűzése a hatalom által, megannyi politikai természetű, azért tehát ideiglenes incidens volt csak, a melyek nem akadályozhatják, hogy a jövőben visszaköveteljék jussukat. Mennyivel nyugtalanítóbb dolog vén társadalmunkban a nő gyön-gesége, hogy nem tudja lerázni magáról a zsarnok szerelmét!... Hiszen alig hogy felszabadult, azt mondhatnók, már honvágy bántja a bilincs után.

Bizonyosság reá az iskola egész története.

»Nem baj! - gondolta Frida. - Valahány csapatot megtizedelnek, annyival közelebb a győzelem napja. És még ha Daisy is elhagyna bennünket, akkor is megmaradnék Pirnitznél. Az apostol fáradsága, munkája nem volt egészen hiába való...«

*

A míg ilyen gondolatok jártak fejében, a fiatal leány szeme le nem vált Odile testvéréről, a ki egyre aludt merev helyzetében, nekidőlve a támlának, olvasójával, a mely térdére csuszott.

Odile testvér... Ő is ott ült még nemrégiben a tanácsasztal körül a jóságos Sainte-Parade kisasszony törzskarával; és noha szive meg nem adta magát Pirnitz tanításainak, mégis megmaradt erős szüznek akkor, a mikor anyian lemondtak erről a fogadalomról.

Különös egy nő! Még csak el sem torzultak egykedvű és nyugodt vonásai, mikor a gascognei föld rőtes röpködői megszállták a gödröt, melybe a koporsó lesüppedt. Pedig hát négy eszten-dőt töltött el életéből az apáca a szegény beteg mellett.

Odile testvér, a ki résztvett a Mü minden alapító munkálatában, a ki letéteményese volt Sainte-Parade kisasszony minden bizalmas természetű ügyének, nem tudakozódott Fridától az iskoláról, a minthogy azokat a tanítónőket sem tudakolta, a kiket nem látott már; nem kérdezte azt sem: merre van Lea? És ez a tapintatos hallgatagság, a melyet Frida nagyon megbecsült, mégis kinosnak tetszett neki, annyira hasonlított a közömbösséghez...

»Vajjon minő-lélek rejtőzködik az ibolyaszin ruha és annak a fátyolnak fehérsége mögött? Kit szeret vajjon? Kire vágyódik?... Csakugyan annyira ment volna minden emberi szenvedélytől, hogy semmi meg nem indítaná, semmi sem érdekelné?...«

Felfogadta, hogy minekelőtte örökre elválnék tőle, megkérdi, - hadd ismerje meg a zárkózott lélek titkát.

Saint-Pierre-des-Corps állomás közelében fölbredt Odile testvér, kezébe vette az olvasóját és sorra morzsolta a szemeket. A nagy fekete szemek, a melyeket rézláncz fűzött egybe, hamarosan csuszszantak ki ujjai közül; ajka ezenközben imádságot hadart, melyből azonban csak a sziszegő sz betűt hallotta meg a fül; időről-időre, határozott időközönként, mintha titokzatos, ájtatos szertartás kívánná ugy, meg-megcsókolta nyugodtan a láncz végén csüngő rézből való Krisztust, a melyre husz esztendei kegyeskedés rakott patinát.

Frida elgondolta:

»Ennek a szüznek ajka ugyanazt a szerelmes mozdulatot végezi, mint a szerelmes Leáé: imádást jelképező mozdulatot...«

»A mi azt akarja jelenteni, hogy emberfölötti szeretőjének adja mindazt, a mit a közönséges nők megadnak az ő husból és csontból való szeretőiknek; és minthogy ennyivel ki van elégitve, elkerüli nemünk rabszolga-törvényének igáját...«

»Ugy van, minden arra vall, hogy ezeknek az erős szüzek erejének titka abban van, hogy eltérítik eredeti irányából szerelmi ösztönüket. Bizonyosság reá Szent Teréz, alacoequei Szent Mária története. Láthatatlan férfit szeretnek, a ki minden emberfia között a legszebb... Oh, hát erre a vak hitre szorulunk, ha szabadok akarunk lenni?! Elkerülhetetlen hát, hogy ajkunk körülczirógassa valami rézből, vagy kőből való kép körvonalait?...«

Frida büszkesége fellázadt erre a gondolatra; de jóllehet maga képtelen volt utánozni a példát, irigyelte az ibolyaszin ruhás fiatal nőt, a ki a láthatatlan szerető dicséretét mormolta.

*

Az aubrais-i vasuti vendéglőben meguzsonnáztak, Frida étvágy nélkül, Odile testvér bőségesen. Mikor beszálltak a kocsiba, az apácza sajnálkozott rajta, hogy az embernek olyan kevés az ideje az evésre. Különbözik jókedvűnek látszott és szivesebben beszélt, mint egyébkor. Frida észrevette, hogy étkezés után mindig egy kis pihenőfélét tart, nyilván a zárdai szokásoknak megfelelően.

A testvér azután maga kezdett beszélni az utazásról, a mely reá várakozik, a mig elér a révbe, abba az elzászi zárdába, a melynek nevéből, - Szent Máriáról volt elnevezve - valahányszor kiejtette, mindig földerült kifejezés nélkül való arcza.

- Sohasem volt Thannban? - kérdezte Fridától.

- Soha, testvérem.

- Pedig az ám a szép vidék... sokkal szebb, mint mindez itt ni! - azzal megvetően mutatott ki a síkságra, mely a vonat, mentén elhúzódott. - A Szent Mária-kolostor olyan rengeteg épület, akár valami palota. És gót stílusú. A kápolnában ezeröttszáz ember fér el, akár egy városi templomban...

Frida azt kérdezte ekkor:

- És boldog, hogy visszamehet?

- Hogyne! Nagyon boldog vagyok. Majd négy esztendeje, hogy otthon nem voltam!... Érti?... négy esztendeje, hogy elutaztam... A mig én Párisban éltem a kisasszony házában, a jó isten elszólította apátnőnket. Mostani fejedelemsasszonyunkat nem is láttam még.

- Ha visszamegy, ott marad a zárdában?

- Nem tudom. A szabályzat azt mondja, ha a betegnek nincsen már szüksége reánk, térjünk vissza abba a zárdába, a melyhez tartozunk s pihenjünk meg ott. Azután a fejedelemsasszony rendelkezik velünk. De az otthonmaradás, a pihenés nagy boldogság.

Övéhez szoritotta a feszületet...

És Frida megértette most, hogy a sok év alatt, melyben az apácza aprólékos gondossággal ápolta Sainte-Parade kisasszonyt, annak a gyönyörűségnek reménysége tartotta benne az életet, hogy végre is megvonulhat majd a zárdában.

- Milyen szomorú lehet azt végignézni, - suttogta a fiatal leány - hogyan hagyják el az embert egymás után azok a lények, a kiket gondozott. Például az ön élete, testvér. Nagyon érdemes egy élet.

- Óh, - jelentette ki egyszerűen Odile testvér - mindig nagy kedvem telt a betegápolásban... Thannban, még mielőtt csak noviciussá is lettem, valahányszor csak tehettem, eljártam a betegekhez és ott virrasztottam ágyuknál... Ez is olyan izlés, hajlandóság, mint a többi... Nem is nehéz dolog. De hát éppen kedve kell, hogy legyen hozzá az embernek.

Frida ellenkezett, érezvén, hogy nem jól értette meg társa.

- Igen... de a betegnek, a kit ápolt s a kit ezen a réven megkedvelt, megszeretett, az ilyen betegnek halála ugy-e súlyos megpróbáltatás?

- Isten akarata! - felelte Odile testvér komoly hangon, a mely ezuttal azt jelentette, hogy megértette a kérdést és hogy Frida érzékenykedő felkiáltása elé keresztényi lemondásának pajzsát tárta.

Majd egy pillanatnyi hallgatás után folytatta:

- Semmi ismerősöm sem akad már majd testvéreim között... Mennyi új arcot látok majd! Én már bizton az öregek közé kerülök.

- Mennyi idős ön, kedves testvér? - tudakolta Frida.

- Harminczéves vagyok... Megvénültem...

- De azért nyilván a fiatalok közé számítják a zárdában?

- A fiatalok közé? Hova gondol? Talán tréfál, Frida kisasszony!... A fiataljaink tizennyolcz, vagy husz esztendő lányok... Két vagy legföljebb három koros anyókánk van csak. Mi nem szoktunk megvénülni, szokás ez már nálunk. A jó Isten korán elszólítja testvéreinket.

Elhallgatott, olvasója után nyult megint és könnyedén köhintve egyet, mintegy hogy jelezze vele a beszélgetés végét, imádkozni kezdett megint. A sziesztára szánt félóra elmúlt.

Frida elgondolkozott.

Való igaz, nem hatolt még ennek az erős szűznek szívébe, a mely olyan távol való az övétől, de látta már azért a természetét. Odile testvér nem volt egyéb, mint egy hajlandóság, egy ösztön, mely a természet fölött való tulvilág vak és makacs hitének szolgálatába állott.

Felebarátainak halála, vagy akár a magáé, egyaránt közömbös neki: tudta, hogy elkopik a virrasztásban, meg a lelket őrülő gondokban, de nem törődött vele: így kívánja a szabály.

És hogy olyan nagyon gondoskodott a jó táplálékról, akkora ügyet vetett rá, hogy kényelmes ágya legyen s hogy fölösleges érzékenykedésre nem adta magát, mindaz, a mi zokon esett Fridának és meglepte őt, nyilván nem volt egyéb, csak a fejedelemasszonyok parancsainak való engedelmesség, a kik nagy ügyet vetettek arra, hogy leányaik egészsége tulságosan hamar ki ne merüljön s hogy a városok rettenetes halandósága legalább addig a határkorig megkímélje őket, a melyhez elérve, mint Odile testvér mondá: »Isten jókor elszólítja őket«...

*

Étampes-on tul az apácza ismét a szakasz sarkába vonult, lehuntya szemét és majd azon nyomban elaludt.

A mennyezetten kigyult a lámpa; odakivül sűrű, nedves őszi éjjel bocsátkozott le. Frida háromnegyed részében befüggönyözte a lámpát. Ő maga nem akart aludni: rég ideje nem tudott olyan rendesen aludni, mint hajdanán.

A sebes robogásban, a ringó nyugalomban, a melylyel átröpültek az árnyékon, végig akart tekinteni rajta, mi tennivalója lesz majd, ha megérkezik Párisba.

Legelsőbben Daisyt és Pirnitzet keresi meg.

Óh, mennyire szeretne volna a két önzetlen, önfeláldozó, bátor nő társaságában újra kezdeni a művet és hasonlatosan a madarakhoz, melyeknek fészket elhordta a vihar, hasonlatosan a fához, a melynek lemetszették galyait, új ágakat hajtani, megépíteni újra a fészket bátran, hűségesen.

Mikor Lea megszökött, egy csekély pillanatra nagyon nyomorultnak érezte magát Frida, de azután fölérte észszel, hogy Pirnitznek igaza van, hogy ez a kötelesség és az idvesség, hogy kétségbeesésük orvosságát is ott kell keresniök. Felépíteniök azt, a mit a férfi-érdekek szövetsége lerombolt; ez az újra alkotó munka lehetséges volt még. Az iskola biztosítékának elszámolása után negyvenezer franknyi fölöslegük marad meg, erről Duramberty nevében Quignonnet értesítette Pirnitzet.

Ennyi pénz elégnek látszott egy szerény kis iskola megalapítására.

- Legyünk ismeretlenek, - mondá az apostol - nem leszünk kitéve támadásoknak. Okuljunk a keserű leczkén, a melyben részünk volt. Hárman, Daisy, Frida, meg én egy kis helyiséget bérelünk s elvállaljuk majd néhány negyedbeli gyermek oktatását. A pénzünkből elhuzhatjuk öt esztendeig. Akkorára talán kedvezőbbre fordul majd a helyzet.

Frida maga is erre az elhatározásra jutott, sőt azt szerette volna, ha mindjárt megkezdének, hogy a ma küzdelmében elfeledje a tegnapi csapást.

Csakhogy, sajnos, volt egy akadály, a melyet mindenekelőtt félre kellett tolni az utból, egy teljesítésre váró kötelesség, egy mulaszthatatlan lépés, a mely minden vállalatnál sürgetőbb volt.

Végtelen nagy áldozatába került ez a lépés; de azonfelül, hogy megígérte Daisynek, - bár a nélkül, hogy feltárta volna neki a lépés természetét - és hogy Daisy szüntelenül figyelmeztette ígéretére, egy belső hang is nógatta reá Fridát, a melynek soha sem szokott ellenállani: lelkiismeretének szava, a mely épp oly hangosan követelte ma, mint hajdan, a mikor fekete szövetből való gyermekruhában járt, hogy:

»Meg kell lennie!...«

Soubize Geneviève-ről volt szó.

Geneviève, a ki súlyos hashártyagyuladásból épült fel, a Saint-Lazare kórházban feküdt ez idő szerint.

A vizsgálat - melyet félbeszakított a betegség, de a mely újra kezdődött most, a gyógyulás után - a rendszerint alaposan értesült ujságok szerint arra az eredményre jutott, hogy előre megfontolt gyilkossággal van dolga; vád tétele czéljából visszaküldték az iratokat az ügyészséghez s az ügy kétségtelenül az esküdtszék elé fog kerülni.

Renouardnak, Geneviève ügyvédének véleménye szerint az esküdtszék előtt veszedelem fenyegeti az ügyet. A párisi esküdtszék, a mely főként a kereskedők és kis bourgeois-k közül toborzódik, nem éppen gyöngéd érzés vezeti az anarchista tanítások iránt.

A balsors még annyiban is közrejátszott, hogy éppen a forradalmi irányu lapok vették oltalmukba Geneviève-t s örült tettét annak a hősiek boszu-félének tüntették fel, a mely Corday Charlotte-ot emlékezetes gyilkosságára vitte.

Az összes konzervatív lapok meg viszont a bünös nyakába keritettek minden felelősséget. Ha tehát nem is a feje forgott veszélyben a szegény leánynak, de arról volt szó, hogy hosszú esztendőkre megfosztják szabadságától.

Most pedig megmondjuk, minő lépésen tünődött Frida s miért volt az, hogy, noha érezte, mennyire szükséges a lépés és mekkora volna a hatása, visszaborzadt tőle mégis.

Mint az imént Leát, ugy törölte ki szivéből, még a mikor gyermek volt, Christine csábítójának az emlékét és nevét is.

Lehetetlen volt azonban elkerülni, hogy ha csak vázlatosan is, de megtudja a d'Uzac-család sorsát.

D'Uzacné, az anya, 1894-ben halt meg; a bankár élt még, de visszavonult már a magánéletbe. Nagyon megvénülten, nagyon megroskadva egy szinte fejedelmi palotában lakott mostanában, melyet maga építtetett az avenue du Bois-de-Boulogne-on.

D'Uzac Henri azóta, hogy könyörtelen apja elküldette albirónak Dél-Algirba, végigjárta hivatalnoki pályáját. Értelmes, munkás ember létére, a kit nagyban segített vagyona és neve,

három esztendei száműzetés után odahagyta Algirt és fokozatosan helyettes ügyész lett, majd a köztársaság ügyésze Laonban, ügyészhelyettes Versailles-ban; innen mint helyettes ügyész vonult be Párisba.

Ekkor megnősült: nőül vett valami Livron-Bastard leányt, a ki a Rhone-vidéki ősrégi arisztokráciának volt tagja, de különben vagyontalan. Gyermekeik nem lettek.

1888-ban, mikor a boulangizmus javában virágzott, Lyonban volt főügyész Henri. Határozottan a köztársaságiak pártjára állt, a mi összeveszejtette felesége családjával és elhidegítette édesapjától.

Mikor helyreállott a rend, a főügyész beadta lemondását, hogy hat hónappal utóbb szenátor-jelöltnek lépjen föl. Meg is választották s a baloldalon foglalt helyet.

1895-ben kombinációba vették őt is a miniszterium-alakítás alkalmával s meg is kapta az igazságügyi tárczát. Miniszteriuma 15 hónapot ért meg; bukásakor a semmitűszék első elnöki állása éppen megüresedvén, a volt igazságügyminisztert nevezték ki reá. Ötvenhatéves volt akkoriban.

Azóta megmaradt előkelő helyzetében, magasrangú tisztviselő és nagytekintélyű politikus volt egy időben. Megvesztegethetetlen, ékesszóló, tudós ember volt a hire, a ki komor jellemű és nehezen megközelíthető. Nagy befolyású férfinak mondotta mindenki.

Frida tudta mindezt. Sohasem látta édesapját; de d'Uzac első elnök arczképe, melyet a képes lapok sűrűn közöltek, nem egyszer akadt szeme elé. Fiatal és erős vonású arcz volt, bár haja időnek előtte őszült meg; szakálla, a mely gömbölyűre nyirt hegyes nyulványban végződött, őszbe csavarodott; arcza vonásaiban, szemében, a szemek elhelyezkedésében és körvonalai-ban, a haj állásában a homlokon: tulajdon arcza mására ismert a fiatal leány. Kevély lázongás forralta fel vérének ennek a képnek láttára.

Ha néha el is tévedt gondolata méltatlan apjára, csak annál inkább megszilárdult olyankor elhatározása, hogy egyedül marad. Közöttük áthidalhatatlan, végleges volt a szakítás.

Pedig, jól tudta, az elnök több ízben igyekezett hirt szerezni leánya életmódjáról és helyzetéről. Ezek a kísérletek azonban nem hogy lefegyverezték volna Fridát, hanem inkább ingerelték.

Sértő kémkedést sejtett bennük; szinte hivatalos uton történt az utánajárás, azokkal az eszközökkel, melyekkel az olyan előkelő igazságügyi tisztviselő bármikor rendelkezik.

Az első kísérlet 1896-ban történt, a mikoriban d'Uzacot az első elnök tisztjére nevezték ki éppen, kevéssel azután, hogy a két testvér Londonba utazott.

Frida csupán visszaérkezte után értesült a dologról. A rue de la Sourdière-i ház portásnője révén tudta meg, hogy »egy jól öltözött ur, a ki nyilván valami előkelő tisztviselő lehetett«, tudakozódott róla. Azt állította az a bizonyos ur, hogy ismerte volt Sûrier Christine-t, meg Legay nagyapót; azt mondotta, hogy régi barátja a családnak.

A Legay-Sûrier-család azonban senki olyat nem ismert, a ki megfelelt volna ennek a leírásnak; Fridának, a ki az ujságokból tudta meg, minő kitüntetés érte ismét apját, megsugta ösztöne, hogy éppen apja volt az, a ki keresztette.

A második kísérlet néhány nappal azelőtt történt, hogy a Női Ipariskolát megnyitották. A lapok Legay-Sûrier Frida nevét is megemlítették az alapítóék között.

Az elnök-szenátor magántikára meglátogatta ekkor Heurteau kisasszonyt, a hivatalos igazgatót; de elég ügyesen járt el, mert egy szóval sem említette, hogy d'Uzac elnök küldte, hanem megmondta nevét s kijelentette, hogy az iskola szerinte méltó mindenek figyelmére és

szeretetre és hogy alkalom adtán, vagy szükség esetén szívesen felhívja majd reá a felsőbb-ség figyelmét.

Frida elrendezte volt már, hogy az ilyen ajánlatoknak semmiféle folytatásuk ne legyen. Csupán ő, meg Lea és Pirnitz látták meg a dolog titkos rugóját, a mely elkerülte Heurteau kisasszonynak és valószínűleg magának a titkárnak figyelmét is. És most meg az óvatosság, a körmönfontosság bántotta, melylyel atyja a tapogatódzást intézte.

A legutóbbi kísérlet levél alakjában történt, levél volt, melyet csak az imént irt ugyanaz a titkár Heurteau kisasszonynak.

D'Uzac neve ezuttal nem fordult elő; de az aláíró, hivatkozva a megnyitás napján kötött ismeretségükre, a Bartlett-ügy valószínű következéseire nézve megnyugtatta a tanitónőket, kivéve a mi magát Soubize Geneviève-et illeti.

Frida azt gondolta magában:

»Nem kérek tőle semmit: mit törődik ügyeimmel? És ha törődni akar velük, mirevaló ez a képmutatás, ez a gyávaság? Ám nevezze meg magát és bujjék elő! Nem bizik bennem? Attól tart tán, hogy elárulom?«

Az egyedüli közeledés, a melyet megbocsájtana, az lett volna, ha maga d'Uzac elnök látogatja meg nyíltan és személyesen. Sokkal méltányosabb volt, semhogya meg ne becsülte, vagy ne helyeselte volna atyjának álhatatosságát, vagy hogy feltámadt benne a kései lelkifurdalás; és ha szemtől-szemben nyilvánul ez a lelkifurdalás, kezét nyújtotta volna apjának és azt mondotta volna:

»Megbocsájtok; de ne kínáljon engem se pénzzel, se pártfogással: nem kérek belőlük.«

Ennek helyette azonban megérezte, hogy egy mindennel megáldott, de gyermektelen férfi beteges vágyával van dolga, a ki kit vagyona untat és a ki rég elfeledett apaságában keres szórakozást és új izgalmakat. De még most is azon igyekezett, hogy összeegyeztesse őket rangjának követelményeivel, hogy semmit se kockáztasson és rossz hirbe ne keveredjék.

»No lám, tehát nem változott. Ugyanaz az önző lélek most is, a ki hervadást vitt egy szegény, megaggott tanár és egy ártatlan ifju munkásnő házába. Méltó fia a bankár urnak, a ki azt hitte, megfizeti vele anyám becsületét, ha negyvenezer frankkal meg egy rossz hirü férjjel kínálja meg...«

A keserű megvetésnek ilyen foka után legalább is azokra a kemény csapásokra volt szüksége Fridának, a melyek négy hónap óta özönével szakadtak reá, hogy közvetlenül apjához forduljon; az iskolából száműzött tanitónők, Geneviève, a ki azon van már, hogy az esküdt-szék elé kerül, megtették a magukét.

Frida meg nem tudta akadályozni, hogy föltúljon benne a gondolat:

»Hátha tehettem volna valamit a sok katasztrófa megakadályozására.«

Mikor azután a lapok hirül adták, minő kedvezőtlen fordulatot vett Geneviève ügye, Frida ellen nem állhatván lelkiismerete unszolásának, ismét Pirnitzhez fordult tanácsért.

- Óh, Romaine, segítsen megismerni kötelességemet... Szükséges-e, hogy apámhoz menjek?

Az apostol habozás nélkül felelte:

- Erkölcsileg semmi sem kényszeríti reá. De én, a ki jól ismerem önt, két kétségtelen dolgot tudok. Az egyik az, hogy méltóságérzetének egyetlen szilánkját sem kockáztatja, ha elmegy d'Uzac urhoz, mert ezuttal nem az iskola anyagi érdekeiről van szó, hanem az emberség, az

igazság kérdéséről. Tudom azután, ha meg nem teszi most, kegyetlen lelkifurdalás bántja majd azon a napon, a melyen Geneviève ítéletét kimondják.

Ekkor elhatározta Frida, hogy megteszi a lépést; meg is akarta tenni éppen, mikor Saint-Parade kisasszony halála, azután a poudenats-i utazás kényszerítette, hogy elhalaszsa tervét.

Most azonban, hogy Párisba készül érkezni megint, nagyon tudta a fiatal leány, hogy a kötelességek legkinosabbja várakozik reá és hogy sietnie kell. Egy ujságlapban, a melyet Poitiers-ben vásárolt azonközben, hogy a vonat megállapodott, az imént olvasta, hogy a vizsgálat befejezése és Geneviève-nek a vádtanács elé állítása küszöbön van.

*

A vonat, mely a két utast Párisba vitte, háromnegyed nyolcz órakerobogott be a pályafőre.

Frida és Odile testvér, mindenik a maga kis czók-mókjával, kocsiórt szalasztottak sietősen egy hordárt. Az este nedves volt, kissé ködös. Az érkezők sürgés-forgása közben eltűnődött a két nő.

- Egyenesen a Keleti-pályafőre megy, Odile testvér? - tudakolta Frida.

- Oda. A vonatom, azt hiszem, féltizkor indul.

- Nos, hát szivemből kívánom, hogy utazása kellemes legyen és szerencsésen érkezzék meg testvérei közé.

- Nagyon jól esik, hogy hozzájuk csatlakozhatom megint, - mondá egyszerűen az apáca.

Kivett a zsebéből egy nagyon megviselt imádságos könyvet; lámpa alá állt, úgy lapozott benne, míg végre egy képre akadt, a mely áttetsző gélatine-lapocskán kálváriát ábrázolt, mely fölött Jézusnak sugárzó arany koronája ragyogott.

- Fogadja el ezt a kis képet. A szent atya alig három hónappal ezelőtt áldotta meg. Anyánk, a fejedelemasszony, kettőt küldött belőlük. A másikat a »kisasszonynak« adtam.

- Köszönöm, Odile testvér - mondotta Frida megindultan.

A két megrendelt bérkocsi elseje a gyalogjáró felé farolt már; a hordár, a ki idehivta, kijelentette, hogy csak ezt az egyet sikerült felzavarnia s futott rögtön a másikért.

Odile testvér könnyedén megszorította Fridának felé nyújtott kezét, azzal beszállt a kocsiba:

- A keleti pályafőre!... - mondta a kocsisnak.

Egyet biccentett még a fejével s a kocsi hirtelen eltűnt a járóművek zürzavarában.

Frida ott állt a gyalogjáró szélén.

Szive szomorú volt.

Hiszen Odile testvérnek nem jutott életében, vagy hajlandóságában sem nagy, sem fontos helye; de töredéke volt ő is a multnak és a mult az volt Fridának, a mi más fiatal leányoknak huszadik évük regénye. Az elfolydogáló idő melankóliája, a melyben feloldódnak napjaink és álmaink, elcsavarta szivét...

Elhelyezte podgyászát a kocsiban, a mely végre előrobogott. Abban a pillanatban, a mikor borraalót nyomott, a hordár kezébe, megszólalt mögötte egy hang:

- Frida kisasszony!

Megfordult és egy gázlágnak fényében, a fénykörben, melyet a ködre vetett, egy csinos arczu, a kellesténél kövérebb és szembetűnően elváltozott természetű nőt pillantott meg.

- Duyvecke! Maga itt?

A fiatal nő lehorgasztotta fejét. Ugy mondta akadozva:

- Igen... eljöttem... Pirnitz kisasszony, a kit, míg kegyed odajárt, meglátogattam, azt mondta, hogy ezzel a vonattal fog megérkezni... Hát eljöttem... ha netalán szüksége volna reám...

- Derék, jó Duyvecke!...

Frida megcsókolta a csinos flamand nő mindkét orcáját.

Az őszi este langyos ködében, lelke nyomoruságában, a mely most, hogy annyi válás után ismét elvált tőle valaki, annyira megviselte, - boldognak érezte magát és felmelegedett a baráti találkozástól, a melyet nem várt és a mely egyszerre megváltoztatta szemében a város képét.

- Az imént láttam Odile testvérrel! - mondotta Duyvecke alázatosan. - Szerettem volna neki is jó estét kívánni... de nem mertem. Hiszen tudja, nem vagyok nagyon bátor természetű.

Engedelmet kért Fridától, hogy a rue de la Sourdière-ig kísérhesse.

Frida örömet egyezett bele s a kocsit az orléans-i pályafőttől a Saint-Honoré utcába vitte őket.

Duyvecke, a mint kezében érezte Frida kezét, hamarosan visszanyerte bátorságát és bizalmát s a hogy a fiatal apostol elhallgatta csacsogását, a mely szakasztott olyan volt, mint nem régen, elhallgatta kissé üres és messze kalandozó, de meleg és érzelmes fecsegését, igazán megerősödött tőle a szíve. Hány olyan óra akad az életben, a mikor ha csak egy hozzánk simuló állat van közelünkben, kétségbeesett lelkünk felbátorodik és kész folytatni a küzdelmet az élettel!

Duyvecke elbeszélte, hogy mint mindenki, ő is az ujságok révén tudta meg, minő fájdalmas események következtében bukott el a Mü; a vagyoni válságot, Geneviève és Daisy letartóztatását s a miniszter határozatát, a melylyel kitétte az alapítók szürét.

- Higyje el, nagyon bánkódtunk, Rémi, meg én! Rémi egyre biztatott: »Eredj hát, látogasd meg a hölgyeket... Látogass el hozzájuk és tudakold meg, nincs-e szükségük valamire...« Mert Rémi egész szívéből szereti önöket, elhihetik, ha mondom... De én nem mertem. Arra a gondolatra, hogy megjelenjek Romaine kisasszony és ön előtt, cserben hagyott egész bátorságom... Az jutott eszembe, hogy kicsit én is oka vagyok az önök bajainak; hiszen azt beszéltek, hogy az egyik tanítónő megszökött az iskolából egy iparossal, a ki éppen javítások miatt járt a házban. Tudtam rögtön, hogy rólam van szó.... Óh, mennyit sirtam... Olyan messze valónak éreztem magamat önöktől, Frida kisasszony és tudom, hogy olyan haszontalan jószág vagyok.

- Ugyan Duyvecke, ne szólítson engem kisasszonynak...

- De kérem... lehetetlen... nem volnék képes... Nem úgy van, mint volt régen.

Ártatlan lélekkel feltárta egész szívét. És az a szív csupa benső boldogság volt, a mely megoszlott férje és férjének gyermeke, meg a közeli anyaság reménye között.

Boldogsága lesugárzott róla; de bukás árán kellett eljutnia idáig, mert lemondott róla, hogy eljusson valaha a magasabb színvonalra, a melyre feljutott Pirnitz Romaine és Sûrier Frida. Tétovázás nélkül ismerte el mindezt:

- Rémineaunak végre is velem kellett jönnie. A rue des Vergers-ben tudakozódtunk előbb... A kapus azután mindent elmondott... Laurent mondta meg azt is, hogy Craggs kisasszony, Pirnitz kisasszony és ön a rue de la Sourdière-ben laknak; a szegény Réminek el kellett kísérenie ekkor önökhöz is: reszkettem, mint a falevél... A mikor megtudtam, hogy ön nincs otthon - tegnapelőtt volt - elhinné-e, hogy örültem neki? Craggs kisasszonytól nem félttem;

Romaine kisasszonynak is szeme elé mertem kerülni, de öntől, Frida kisasszony, öntől igazán féltem.

Mint a gyermek szokta, ráhajtotta fejét Frida vállára, úgy folytatta:

- És Pirnitz kisasszony olyan kedvesen fogadott! Óh, ő olyan elnéző és kegyelmes, akár egy igazi szent... Rögtön segítségemre sietett... Tudakozódott Rémiről, Gastonról; mikor megtudta, hogy uram odalenn vár, azt akarta, hogy jöjjön fel ő is. Ő biztatott fel, hogy menjek ön elé a vasutra. Különben sohasem merészelttem volna.

A bájos flamand nő tereferéje kellemes arabeszkekkel himezte ki a hosszú időt, a míg a kocsizás tartott.

Frida egy perczig sem unatkozott, mikor megérkeztek végre a Saint-Roch negyedbe és a rue de la Sourdière-be.

Duyvecke, a ki nem akarta kiadni kezéből társnője podgyászát, fölment Fridával a harmadik emeletre. Pirnitz és Frida az apostol hajdani szobáját lakták ezen az emeleten; Daisy egy negyedik emeleti kis szobába állította be ágyát, a mely rendszerint cseléd-szobául szolgált.

A lépcsőkanyarulatnál Duyvecke bucsuzkodott:

- Nem, nem! Nem megyek most be... Nem akarok alkalmatlankodni. Bizonyára beszélgetni kíván majd a kisasszonyokkal. Csak menjen egyedül. De egy valamire kérném. Könyörgök, el ne utasítsa.

- Mi az vajjon, Duyvecke?

- Annyira nehéz volna a szívem, ha meg nem tenné! Hát... Rémi, meg én, nagyon, nagyon boldogok volnánk... ha eljönne hozzánk ebédre Pirnitz kisasszonynyal és Daisyvel, a mi kis lakásunkba, a Cujas-utczába! A kisasszonyok megígérték!... Ugy-e, ön is?... Vagy ellene van?

Frida megindultan mosolygott:

- Dehogy... a viláért sem... senki sem kívánhatná inkább, mint én. És nagyon természetes, hogy Romaine, meg Daisy is örömet ígérték meg... Hiszen mindannyian szeretjük magát, Duyvecke.

- Köszönöm! - felelte a flamand nő.

Majd félénken kérdezte ismét:

- És mikor?

Frida gondolkodott egy pillanatig.

Másnap, elhatározása szerint, d'Uzac elnökhöz kellett elmennie. Az elnök a kihallgatási óra előtt fogadja az igazságügyi palotában.

Ugy gondolta, a megpróbáltatás után egy kis lelket önt belé, ha Pirnitz-czel, Daisyvel és Duyvecke-vel tölthet majd egy estét. Pirnitz, Daisy és Duyvecke - ennyi maradt meg össze-vissza a szegény Sainte-Parade kisasszony törzskarából.

- Holnap este, ha nem alkalmatlan, Duyvecke - mondotta végre.

A fiatal nő megköszönte és minekelőtte becsöngetett volna, gyöngéden megölelte Fridát, azután távozott.

VI.

Mikor Frida jól megfontolta az elhatározását, hogy találkozóra megy d'Uzac elnökhöz s enged ezzel lelkiösmeretének, a mely parancsként írta elő neki ezt a látogatást, lassankint előre meglátolta az eshetőségeket.

Mindenekfölött való föltétel volt, hogy női méltóságán, a melyet Pirnitz is, jó maga is érintetetlennek tekintett, csorba ne essék. Azt a gondolatot tehát, a mely először eszébe ötlött, - hogy d'Uzac magántitkárához fordul - elvetette.

Nem elfogadását jelentené-e ez annak az érintkezési módnak, melyet d'Uzac ajánlott? Nem az ő példája szerint való takargatása volna ez a világi és politikai illendőségnek?

Arról is letett Frida, hogy levelet írjon az elnöknek; mikor olyan tekintélyes emberről van szó, sohasem biztos benne az ember, ha közvetítő nem bontja-e föl a leveleket.

Végre pedig a világért el nem ment volna az elnök magánpalotájába, nem akarta megkoczkáztatni, hogy netán a feleségével találkozzék ott. Abban maradt tehát, hogy az igazságügyi palotában látogatja meg, még pedig úgy, hogy látogatását be nem jelenti.

A Frida Párisba érkezését követő nap reggelén Pirnitz egész a palota nagy márvány-lépcsőcsarnokáig kísérte el a fiatal leányt.

Féltizenegyre is alig járt még az idő. Frida kalváriájának küszöbén ingadozott izgatottságában.

- Óh, Romaine! - suttogta s görcsösen belekapaszkodott társa karjába. - Csakugyan meg kell kísértenem? Nincsen gyötirelem, a mely kegyetlenebb lehetne.

- Tudom, hogy kemény a megpróbáltatás! - felelte az apostol. - Ha nem ön az, ha más van a helyén, a pusztá gondolatra is visszariadt volna. Minthogy azonban lelkiismerete feltámadt már, lelkiismerete parancsolja, nincsen joga kibujnia alóla. Legyen tehát erős. Gondolja el, hogy Geneviève-t meg nem érdemlett, méltatlan ítélet érheti... És ezt a méltatlanságot megakadályozhatja.

- Megteszem kötelességemet! - felette Frida. - Köszönöm.

- Egy pillanatra Daisy-hez szaladok, a ki ügyvédünknel van, hogy a biztosíték elszámolását szorgalmazza - mondta ekkor Pirnitz. - Hol találkozunk és mikor?

- Találkozzunk az igazságügyi palotában, - jó? Ha, mint valószínű, előbb készülnék el, várjon meg ott Daisyvel. Ha jó hírrel jövök, mind a hárman megvihatjuk azonnal Geneviève-nek.

- Jól van! Tehát az igazságügyi palotában, mennél hamarabb. Bátorság!

Megszorította barátnője kezét.

Frida fölsietett a márványlépcsőn, belépett a palotába s balra indult annak az ajtónak, a mely fölött ez a felírás diszlett:

»Semmitőszék«.

Ott azután megtudakolta egy szolgától, hogy beszélhetne-e d'Uzac első elnök urral.

- Ma ugyan fogadási napja van, - felelte a szolga - de az elnök ur csak tizenegy, fél tizenkettő tájban jön meg.

- Megvárhatom?

- Hogyne, ha tetszik.

Lustán felnyitotta egy piros szövettel kárpitozott, gránátszin bársony székekkel butorozott szoba ajtaját.

Egy pillanattal utóbb ugyanez a szolga nyomtatványt tett elé, melynek 1. számú rovatába beleírta nevét: Legay-Sûrier Frida.

D'Ubzac elnök ur, a volt igazságügyminiszter, a minisztériumokban szokásos alakiságokat honosította meg ebben a hivatalában is.

- Tehát - kérdezte Frida - első leszek?

- Már az nem olyan bizonyos... Jöhet d'Ubzac elnök urnak valami szenátor-társa is, jöhetnek semmitőszéki tanácsbírák, barátai... Azok mind előbb mennek be... De ha nem jönnek, ön megy be legelőbb. Ugy-e, jobb azért mindig elülni a sorban?

Frida újra csak magára maradt a nagy szobában; de nyugodtabban tudott várakozni, semmint maga is képzelte volna. A hely annyira irodaszagu, annyira köznapi volt, hogy igazán úgy tetszett neki, mintha hivatalos ügyben járna; kérelmezőnek érezte magát, a ki egy tisztviselő előszobájában várakozik.

Féltizenegyet, azután tizenegyet ütött az óra.

Más látogatóknak is megnyílt az ajtó: két talpig gyászruhás nő, azután pofaszakállas, leberetvált bajszu valaki, majd egy nagyon zajos ur lépett be, a ki fenhangon beszélt s a kit a szolga tisztelettudóan »szenátor ur«-nak szólított...

A két gyászruhás nő halk hangú beszélgetésbe merült s ügyet sem vetettek arra, a mi körülöttük történik; a hivatalnok ujságot olvasott, a melyből egész csomagra valót hozott felöltője zsebében.

A szenátor végigméretegetvén a szobát, erélyeset köhentett, majd végignézett a tükörben kereskedősegéd ábrázatán, azután leült Fridával szemközt és azon igyekezett, hogy elfogja a fiatal leány mérlázó, szép tekintetét...

*

- Legay-Sûrier Frida kisasszony!

A szolga mondta be ezt a nevet, azzal feltárta a háttérbeli ajtót, a melyen tul folyosó vitt az elnök ur szobájába.

Abban a módban, a hogyan a ficzkó eltagolta a szótagokat, volt valami tisztelettudás, valami meglepődés és egy kis öröm is, hogy ámulatba ejthette a közönséget...

Maga Frida azonban nem lepődött meg; előre látta volt, hogy d'Ubzac azonnal fogadja majd, a mint elolvassa nevét.

Követte a szolgát.

Egy félhomályos folyosó választotta el az előszobát az elnök szobájától; a miközben áthaladt rajta, a megindulás rohama fojtogatta, de erőszakkal elnyomta meghatottságát.

A szolga visszalépett a küszöbről, úgy ismételte el a nevet:

- Legay-Sûrier Frida kisasszony.

Frida előtt egy, vörös taláros bírák képeivel diszes, két ablak-megvilágította tágas szoba tárult fel; az írásnyalábokkal teli íróasztal mögött szigorú, elegáns szabású redingote-ban egy ur ült, a ki belépésekor felállott.

Mint majd mindig, valahányszor komoly körülmények következtek el életében, ezuttal is teljesen nyugodt volt Frida s hogy úgy mondjuk, szabadon rendelkezett egész akaratával és szellemének erejével; a cselekvő természetű embereknek kiváltsága és titka ez.

Elnézi a magastermetű férfit, a kinek nemes szabásu arcját fehér haj és gondozott, szürkébe játszó szakáll veszi körül, megismeri rajta tulajdon arcvonásait, annak hijával, hogy a szem metszésében van valami kevésbé szabályos, a körvonalakban, a mi kevésbé biztos; olvashatni a tétovázó pupillában, az összeszorított ajakról, a kézről, a mely kicsüng a kabát ujjából és a levegőben jár, látni a mély zavart, a mely dadogva kész könnyekben kitörni és azt mondani magában:

»Nem, nem engedek! Nem hagyom, hogy elérzékenyüljön...« És csakugyan olyan rideg tekintettel fegyverezi föl szemét, hogy az elnök a döngő csapás hatása alatt magához térjen és szemébe nézve, kitalálja, hogy makacs akarat mozgatja ott az elhatározásokat; - az első találkozásnak ezek a fázisai, mint az emberi léleknek majd minden hatalmas megindulása néhány pillanatba teltek csak...

Frida rákényszerítette magára azt, a mit előzőleg elhatározott már; hogy megakadályozza d'Uzacot a beszédben, ő kezdi meg a beszélgetést.

Ő is kezdte:

- Egy ártatlan érdekében bátorkodom kéréssel fordulni elnök ur igazságszeretetéhez.

Az elnöknek, a ki felocsudott és urává lett ezenközben magának, ez volt felelete:

- Foglaljon helyet, kisasszony.

Frida leült.

Azután értelmesen és elég röviden, de a nélkül, hogy egyetlen részletet is elhagyna, mert bizonyos volt benne, hogy hallgatója nem veszi számba a lefoglalt perczeket, kifejtette, hogy Soubize Geneviève ügyét jött megvédeni, a kit esküdtszék elé készülnek állítani.

Nem kívánja, - ugymond - hogy az igazságszolgáltatás a bünös iránt kiméletes legyen, reméli azonban, hogy az észhez férköző felvilágosításaival sikerül majd meggyőznie elnök urat ügyének igazságosságáról.

Ekkor azután elbeszélte Geneviève és Daisy multját, a Mü megindulását és fejlődését; való értékére szállította a közvéleményt, melyet az ellenséges ujságok alakítottak és visszautasította a rágalmat, melyeket az alapítókra és tanítási módjukra szórtak.

D'Uzac elnök bal könyökével dolgozó-asztalára támaszkodva, látszólag végtelen türelemmel hallgatta a fiatal nőt s közbe-közben helyeslően bólintott fejével; de Frida, a kinek merész nézésü szeme belemerült apja szemébe, kiolvasta belőle, minő belső izgalom gátolja az elnököt, hogy bár csak kövesse, vagy csak meg is hallja leánya szavát.

Azt gondolta magában:

»Gyenge szívü ember, a kinek csupán arcza erélyes, rajta az a mü-tekintély, mely a társadalomban a név és pénz révén ragad az emberre...«

És - s ez volt a gyermeki érzelm egyetlen nyilvánulása - sajnálat fogta el, hogy nem élhetett egy kis ideig apjával, hogy belesugallotta volna az erkölcsi törvényt, meg a kötelesség-érzetet, mint a hogy belesugallotta hajdan anyjába és nagyapjába, az öreg Legaybe.

Az elnök le nem vette szemét leányáról, a mig az beszélt; az örömmek és kétségbeesésnek vegyülete öntötte el az ötvenhatéves férfiut, a kit elárasztott a dicsőség és vagyon, de a kinek nem volt része gyöngédségben s most abba a korba ért, a melyben betelik az ember minden ambícióval s a szívet ismét a szeretés vágya gyötri.

Hogy a fiatal nő, a ki olyan szép sötét színű ruhájában, alakja olyan elegáns, hogy ez a leány, a kinek nemessége átszillog minden szavában (és Frida egész előadásából csupán ez kapta meg az elnök figyelmét), - hogy ez a kivételes lélek és arc az ő öröké volna, ettől a gondolatától olyan kevélység fogta el, a minőt egész pályáján nem érzett soha.

Csak hogy - s ebben lehetetlen volt kételkednie - ez a husából való hus visszautasította csodálatát és ragaszkodását. Egyetlen szavával sem hivatkozott gyermeki jogaira; úgy állt elébe, mint a közönséges kérelmező, ki a pusztán igazságot hozta el csupán ajánlólevélnek. És éreznie kellett, hogy tehetetlen ez ellen, hogy a fiatal nőnek, a ki ott ül vele szemközt, semmi sem törhetné meg akaratát... elviselhetetlen rettegő érzés volt ez.

Ekkor az a vágy fogta el, hogy minden áron tartóztassa leányát, hogy lehető sokáig elnézhesse.

Megsejtve, hogy a leány rögtön kész volna zajt csapni minden olyan közeledésre, a mely tulmehetne az előkelő tisztviselő és a kérelmező érintkezésének határán, nagy érdeklődést színlte a Soubize-ügy iránt, ide-oda forgatta az iráskötegeket és sűrűn jegyzett.

Azután részleteket kért a Női Ipariskoláról... Mi történt az alapítókkal? Hová lett Craggs Daisy? Pirnitz kisasszony? Tudta mindannyiuk nevét, mert hogy »érdekelte az eset és figyelemmel kísérte fejleményeit« - mint mondotta.

Frida készségesen szolgált felvilágosítással.

- Hát testvére... Lea kisasszony?

- Lea elvált tőlünk. Angliába utazott. Barátainkhoz csatlakozott, a kikkel együtt éltünk valamikor. Azt hiszem, férjhez fog ott menni.

- Hát ön?

- Én Pirnitz Romaine-nel és Craggs Daisyvel lakom... a rue de la Sourdière 21. száma alatt.

Hangja nem remegett, a mikor bement a számot.

Az elnök annyira elérzékenyült, a hogy hallgatta, hogy hátra kellett dőlnie támlájának.

Frida érezte, hogy most tilalmas dologról készül beszélni a hatalmas ur; hogy mindjárt el fog érzékenyülni. Azért tragikus szünetet tartott s mivel maga is egészen ki volt forgatva mivoltából s félt, hogy még meghajlik, ha édesapjának megindulását látja, az egyik falon függő veres taláros, hermelinnel diszes urra függesztette szemét mereven. Végre elég szilárd hangon tudta mondani:

- Elnök ur, számíthatok reá, hogy támogatni fogja igazságos ügyünket, a mely annyira szívemhez van növe?

D'Uzac elnök nagyon halk hangon felelte:

- Igérem, hogy megteszek minden lehetőt... És van okom reményelni, hogy sikerül a dolog... Nyilvánvaló, nagyon érdekes egy leányka lehet... nagyon érdekes...

- Megengedi elnök ur a kérdést: minő alakban nyilvánul majd befolyása?

- Lehetetlen közvetlenül a vizsgálóbíróra hatni. Ügyetlenség volna az, a mely csak kompromittálhatna... Ugy-e, megért?... De majd elintézzük a dolgot. A főügyészhez fordulok, az pedig a köztársaság ügyészének közvetítésével majd tudtára adja kívánságát a vizsgálóbírónak. Ezen a módon mindennemű megjegyzést elkerülhetünk majd.

Ugy látszott, nagyon meg volt elégedve a megoldással s szeme helyeslést várt.

»Örökké a diplomácia, a politika, a mesterkedés! - gondolta Frida. - Nem lehet az ember társadalmi hatalom, hogy ilyesmin zavarba ne essék?... Végre is... fő, hogy igazság adassék!...«

- Azt hiszem, biztosan állithatom, - folytatta D'Uzac elnök - hogy meg lesz elégedve. Szükség szerint újra kezdjük majd a vizsgálatot, hogy a vádlott beszámíthatóságára ne lyukadjunk ki. Csak arra kérem, világért egy szót sem az én közbenjárásomról!

Valósággal nyugtalankodott, sőt szinte félt, a mikor mondatát befejezte.

- Pedig - szólalt meg ekkor Frida - rögtön meg szeretném vinni a jó hirt Craggs Daisyval és Pirnitz-czel Soubize Genevièvenek... Nem kaphatnék engedelmet az ő számukra, meg magamnak, hogy szegény társunkat meglátogathassuk a Saint-Lazareban? Nem fogok fecsegni, - jegyezte meg rögtön azután - el nem árulom, mitől támadt jó reménységem.

Észrevette a kelletlenséget, leolvasta az elnök ránczba vonult homlokáról. De mégis engedett az elnök.

Egy papírlapra néhány sort irt, borítékba tette s a borítékot megczimezte.

- Néhány sor irás van ebben Fournier úr, az ügy vizsgálatával megbízott vizsgálóbíró számára; - azzal odaadta Fridának a levelet - csak ő adhat engedelmet a vizsgálati fogságban levő vádlottak látogatására. Soubize kisasszonynak a körülményekről ne szóljon... semmi olyant ne emlitsen, a mi zavarba ejthetne engem... főképp pedig meg ne említse nevemet; ugy-e nem teszi?

Frida nem felelt.

A sürgetés bántotta egy kissé. Egyszerűen annyit mondott csak:

- Köszönöm, elnök ur.

Azzal felkelt. D'Uzac is felállott.

- Tehát nem látjuk egymást többé? - kérdezte az elnök szinte önkéntelenül.

Frida komoly hangon felelte:

- Nem hinném, elnök ur.

Olyan mélységes fájdalom vonaglott át az elnök arczán, hogy a fiatal leányt elfogta a szána-lom.

- De nem fogom elfeledni - folytatta megint - ha ismét igazságtalanság fordulna elő, a melyet jóvá kell tenni, hogy a kérelmezőket szívesen látják itt.

Az ajtóhoz közeledtek mind a ketten.

Az apa és leánya egyenlő termetű volt.

Frida csodálta az elnök szép arczvonásait, szemének tisztaságát, mely a kor következtében nem lett zavaros. Hirtelenül gyöngéd érzés rohanta meg, valami ösztön, a mit tán fizikainak lehetne nevezni, támadt föl benne, hogy nyakába boruljon annak az embernek, hogy gyermekes, becéző szavakat sugjon a fülébe.

Ha d'Uzac karját tárja felé, bizonyára beleveti magát.

De pillanatnyi gyöngeségét - az egyedülvalót, melyet a Regent's Park-beli kétségbeesett menekülésével egyetemben el kellett ismernie utóbb - apja nem vette észre. A tisztviselő-ember kerekedett fölül benne ebben a pillanatban, a ki a közéletben megszokta a pózolás-t; azon volt, hogy elhitesse Fridával, hogy van ő is olyan szilárd lélek, a minőnek éppen Frida tetszett neki.

- Akármit kívánjon, - és erősen szemébe nézett leányának - megteszem.

A leányba visszaszállt akkorra a bátorság, úgy felelte:

- A magam számára soha semmit sem fogok kérni. De köszönet azok nevében, a kiken kedvemért segíteni fog.

Kezét nyújtotta, melyet az elnök soká fogva tartott a magáéban. A leány látta, mint nyomul könny a férfi szemébe, jóllehet szilárdnak és egykedvűnek igyekezett látszani. Jobban tetszett neki így, a hogy urává lett indulatának, méltósága tudatára ébredt és férfinak mutatkozott.

- Isten önnel! - suttogta feléje. - Megyek, engedelmet kérek a látogatásra Fournier urtól; azután futok, hogy megnyugtassam kissé Geneviève-et.

Az elnök módot keresett, hogyan tarthatná vissza még néhány pillanatra. De nem talált.

- Kissé tétovázva, akadozva mondotta azután:

- Ha gondol majd rám néha, szeretném...

Frida félbeszakította:

- Igérem, hogy tisztelettel gondolok önre mindig.

Maga nyitotta fel az ajtót és távozott.

A megindulás olyan erővel kerítette hatalmába, hogy a félhomályos folyosón a falnak kellett támaszkodnia; ájulás kerülgette.

Száraz zokogás rázta meg néhányszor. Olyannak tetszett neki az élete, mint a pusztaság; megundorodott a jövőtől. De hirtelen félelem borzongatta meg s ettől fölegyenesedett.

- Istenem! Ha ki találna jönni!... Ha itt érne!...

A félelem, hogy apja, a ki úgy érezte, egyre mozdulatlanul áll még a szoba becsukott ajtaja mögött, hogy apja meglephetné, visszaadta erejét.

Átsietett hamarosan a piros várótermen, a mely telve volt most kérelmezővel, végigment az előcsarnokon, a hol a szolga tartózkodott... A ficzkó ijedten szökött fel s elcsodálkozott, hogy nem hallotta szokás szerint a villamoscsengő hangját, melylyel az elnök egy-egy kihallgatás végét jelezte.

Ünnepiesen kísérte ki Fridát a lépcsőházba.

*

Fournier birónál, a kihez engedelmet ment kérni Geneviève meglátogatására, megereszkedtek Frida feszült idegei. Semmi nehézség sem akadékoskodott; de mégis fél óránál nagyobb időt kellett ott eltöltenie. Mikor három látogatási engedelemmel fölszerelve, visszatért az igazságügyi palotába, megpillantotta ott Daisyt és Pirnitzet, a kik padon ültek.

Örömprepesve rontott feléjük a kiáltással:

- Geneviève meg van mentve!

Daisy, a kinek pörsenéses arcza elsápadt izgatottságában, megragadta Frida kezét és megcsókolta. Daisy nem tudott arról, hogy Fridát gyermeki viszony fűzi d'Uzac elnökhöz; azt hitte, hogy személyes kérelmének köszönheti a sikert.

Pirnitz azonban, ki előtt a tanítvány szívének nem volt titka, tisztában volt vele, hogy Frida diadalmaskodott a kísértésen, hogy akarata és méltóságérzete érintetlen.

Miközben az ir leány kocsit szólított magukhoz, halk hangon mondotta Pirnitz Fridának:

- Bizonyos voltam benne; lehetetlen, hogy legyőzhették volna magát; de a kísértésre szüksége volt; előbb-utóbb úgy is elkövetkezett volna... Most már igazán fel van avatva.

Majd két órára járt az idő, mikor a börtönépületbe értek.

A mint megmutatták Fournier vizsgálóbíró engedélylevelét, nagyon udvariasan bántak velük. Bevezették őket a társalgóba, a melynek ajtaján zománccos lapra ez a szó volt ráfestve:

Fentartott helyiség.

- Egymagunkra lehetünk Soubize Geneviève-vel? - tudakolta Pirnitz az apáczától, a ki velük jött.

- Ha tetszik... Geneviève végtelenül csendes és szelid teremtés. Majd őrt állítok a folyosóra, ha netalán rohama talál lenni. De nem valószínű. A mióta hashártyagyuladása volt, idegei jobban vannak.

A három nő türelmesen várakozott a nyomoruság házában négy fala között. Szórakozottan nézegették a társalgó ajtait, a melyeken hivatalos hirdetések ékeskedtek, meg a kandallót, melyen a köztársaságot jelképező Ceres-szobor emelkedett, fején a phrygiai süveggel.

Két óra huszonöt perczkor megcsendült egy csengő... Néhány pillanattal utóbb benyitott Geneviève; egy ápolónő kísérte, a ki azonban a következő perczben, egyet sem szólva, távozott.

- Jó napot Romaine... jó napot Daisy... jó napot Fédi...

Nyugodt, komoly arczzal ölelte meg a három nőt.

Daisy sokáig tartotta szívéhez szoritva.

Pirnitznek és Fridának, a kik a gyilkosság estéje óta nem látták Geneviève-t, a szánalomtól összeszorult torkuk.

Geneviève-en rabruha volt: a kékes szürke szövet, a kebelén keresztbe rakott öv, a szerény fehér sapka, mely azokhoz a fejkötőkhöz hasonlított, miket a vidékiek az ujszülöttek fejére szoktak huzni.

Főként ez a sapka volt oka, hogy arcza annyira elváltozottnak tetszett, mert elrejtette a vörös sugárkört, a mely azelőtt lángolva keretezte be bájos arcját. Az iménti betegség következtében halovány volt, megsoványkodott, egészen összement; hajdani ideges mozgékonyágának, heveségének nyoma sem látszott; végtelen nyugalom volt minden mozdulata.

Egészségéről tudakozódtak társnői.

- Óh, köszönöm, jól vagyok; nagyon jól bánnak itt velem. Semmiben sincsen hiányom. Csak olyan hosszura ne nyulnék a bajom! El sem képzelhetik, mennyire kinez a fejem. Kenőccsel kenték meg hátamat és téával itattak. Én csak azt hajtottam egyre:

»Szépen kérem, szabadítsanak meg előbb fejfájásomtól«.

- Sohase hittem volna, hogy olyan soká kinezhatja az embert a fejfájás.

- No de, kedves Geneviève, most, most nem fáj már semmije? - kérdezte Pirnitz.

- Nem... Csak úgy érzem, mintha az agyvelőm megfagyott volna... Ugy-e, nem érti? Hát majd megmagyarázom. Ugy tetszik, mintha homlokom mögött valami nehéz, érzéketlen, hideg tömeg volna. Nagyon kellemetlen érzés. Azt hiszem, nem is tudnék még most dolgozni. De majd elmulik.

Leült egy székre, gépiesen, mint valami kezdő model és értelmesen beszélt tovább lemondó, lassu hangon és szaggatottan.

Pirnitz és Frida kétségbeesett tekintetet váltott egymással. Szegény Daisy arcza eltorzult nagy erőlködésében, hogy visszafojtsa könnyeit.

Halk hangon kérdezte ekkor Pirnitz az ir leánytól.

- Megmondjam Frida közbenjárásának eredményét?

- Kisértse meg... Ha én beszélek vele a dologról, mindig messze kalandozik.
- Jó hírrel vagyunk ám, Geneviève, - kezdte rá az apostol.
- Ugyan? Miféleképp?
- Most már bizonyos, hogy nem kerül a vádtanács elé. Nemsokára szabad lesz majd.

Geneviève figyelmesen nézte Pirnitzet, de úgy látszott, nem értette meg.

Daisy aggódva leste, mit fog mondani.

- Geneviève, - kezdte ismét Pirnitz - hát nem örül a hírünknek? Fédi közbenjárásának köszönhetjük, hogy a dolog ilyen fordulatot vett.

Szemellátható volt, hogy a fogoly ereje megfeszítésével igyekezik megérteni vendége szavait. Felváltva hol Daisyre, hol Pirnitzre, hol pedig Fridára nézett. Azután tétova, félénk hangon mondta:

- Csöngetni fognak nemsokára a tanításra?

Daisy szeméből könny csordult ki.

Pirnitzet és Fridát az a rémület rohanta meg, a mely emberi mivoltunkból is kiforgat, a mikor zilált, öntudatlan szavait halljuk annak, a kit valamikor ép elméjünek ismertünk és a ki közel való szívünkhöz.

Ekkor észrevette Geneviève, hogy Daisy sir.

Felpattant székéről, az ir leány nyakába borult és össze-vissza ölelte.

- Ne sirj, Daisym, drágám... Együtt megyünk majd el... Hacsak együtt leszünk, mit törődünk vele, akármerre is lakunk? Még a rue des Vergers-ben is jól leszünk... Van ott két egymásba nyíló szoba, az egyikben te leszel, a másikban én... olyan barátságos szobák!

- Ugy, én drágám, ugy, ugy! - dadogta Daisy.

A fiatal leány letérdelt, úgy simogatta az ir leányt, akár valami hűséges állatot.

- Óh, - folytatta Geneviève, fokonzint szilárduló hangon - nagyon boldogok leszünk.

Elhallgatott és olyan nyugtalanul nézte a három látogatót, akár a megijedt gyermek.

Daisy megfogta karját. Frida és Pirnitz is közelebb lépett hozzá:

- Még egy kicsit, - mondotta Geneviève szaggatottan - még egy kicsit... egy kicsit... fáj itt. (És megnyomogatta halántékát mind a kétfelől.) Oh, Daisy, gyerünk... Nagyon fáradt vagyok... nagyon fáradt...

A kis vörös fej, a melyet letakart a rabok hordta szomoru fejkötő, az ir leány keblére hanyatlott, a ki térdére vette Geneviève sovány testét s úgy ringatta, mintha gyermek ült volna ölében.

Geneviève nem szólt egyet sem, türtte szótlanul a ringatást, úgy érezte, mintha kis leány volna megint, a kit édesanyja ringat ölében. És rettenetes látvány volt az Fridának, a hogy elnézte, mint satnyult a szegény viselkedésében, sőt szinte a természetében is: gyermeteggé.

Frida ekkor megragadta Pirnitz kezét és fülébe sugta:

- Nagyon kérem, Romaine, gyerünk innen!

Ugyanabban a pillanatban felnyílt a társalgó ajtaja és az apácza jelent meg a küszöbön.

Ugy látszott, nem tetszik neki, hogy Daisy térdén látja Geneviève-et.

- Ugyan, ugyan! - kiáltotta meglehetősen durván - mit jelentsen ez, Geneviève? Ha illedelmesen nem viselkedik, többé meg nem engedem, hogy a társalgóba bocsássák.

A fiatal fogoly rögtön felállt, a mint meghallotta a testvér hangját.

Félénken kuporodott össze előtte, akár egy kis iskolásleány.

Daisy duzzogott:

- Mi rosszat mivel a szegény lelkem?... No nézze az ember a zsandárját!

A fejkötős »zsandár« szótlánul vitte el foglyát, még csak nem is köszöntötte a három nőt.

Alighanem megtudta időközben, hogy Geneviève förtelmes anarchista czinkostársaihoz volt szerencséje.

Mikor a testvér mögött becsapódott az ajtó, néhány pillanatnyi hallgatás után így szólt Daisy két társához:

- No hát nem mentől hamarabb el kell vinnünk innen?

- De igen... Csakhogy hova tesszük majd, ha szabad lesz? - tudakolta Frida.

- Adják nekem; a mi idő életemből megmarad, az ő gondozására fordítom. Senkinek sem lesz alkalmatlan és legalább nem fog szenvedni. Óh, ha a Ségur-avenuen maradt volna!

- Daisy! - szólt rá Pirnitz szemrehányó hangon.

De az ir leány már is mentegetődzött.

- Bocsánat! bocsánat! Olyan nagy a bánatom, azt sem tudom már, mit beszélek... De ne csudálkozzék rajta, Romaine, a mikor ilyen állapotban kell viszontlátnom az én szegény kicsikémet, ezen a helyen... Hiszen nagyon tudom, hogy én vagyok oka, a miért annyi szerencsétlenség szakadt ránk. Most majd magamra vállalom Geneviève-t. Nem kötelességem-e?

Várta, szinte könyörögve várta az apostol helyeslését, mert Pirnitznek még mindig nagy volt reá a hatása és alóla nem tudott kibujni, kivált, ha szemközt állt vele, ellenállhatatlan tekintete alatt.

- Daisy, - folytatta Pirnitz - kötelességeinknek törvénykönyve bennünk van megírva... Maga, tudom, mindig jószívü teremtés lesz, mindig jót fog cselekedni. De a jóttevésnek száz a módja és úgy volna legszebb, úgy óhajtánám leginkább, ha azok a barátnőim, a kiket szeretek, olyan módon tennének jót, hogy annak hatása az az egész emberiségre nézve kiterjedjen.

Daisy lehajtotta fejét és nem felelt.

Frida és Pirnitz megéreztek, hogy immár ez a társuk is elveszett a felszabadítás ügyére nézve.

Különösképpen szeretett egy emberi lelket s ez a szeretete elszakította az emberiségtől.

- Gyerünk, - mondta Pirnitz.

Előre ment Fridával.

Daisy alázatosan, zavartan követte őket, maga is ámult rajta, hogy volt bátorsága megvallani zászlóhagyását.

(Vége a második kötetnek.)

HARMADIK KÖTET.

I.

Hiába vette magát bele a rágalom Saint-Charles-ba, a türelmetlen Rémineaunak mégis kellett várnia a törvényes esküvőt a polgármesteri hivatalban és a templomban, minekelőtte magának vallhatta volna Hespel Duyvecket: erre a kettős szertartásra pedig csak azután került a sor, hogy a kis Gaston fellábadt. Beletelt ebbe körülbelül öt hét, a melyről elszontyolodott hangon jegyezte meg a szobrász, hogy:

- Soha olyan nyomorult és olyan elégedett nem voltam!...

Az ifju pár a Cujas-utczai házból, a melyben olyan sokáig laktak egy emeleten, a szomszédos épületbe költözött.

Uj ház volt, a helyiségek beosztása és elrendezése modern; minthogy pedig Rémineau nemcsak ügyes ember volt, hanem szakértő is a lakásberendezés dolgában s minthogy Duyvecke, a ki különben éppenséggel nem volt művészi hajlandóságu teremtés, értett a háztartás gondjaihoz, az ujdonsült párnak lakása nem sokára igen kényelmessé, vonzóvá lett. Kényelmesen, kellemesen éltek benne.

Rémineau otthoni munkával megkeresett naponkint tizenkét, tizenöt frankot, Duyvecke maga is igyekezett hozzájárulni a közös jólét fokozásához s délutánonkint másfél óra hosszat leczkét adott egy vizsgálatra készülő fiatal leánynak, egy Lafayette-utczai nagy kárpitos leányának, a ki gyakran látta el munkával Rémineaut.

Az esküvő óta mi sem zavarta a házastársak jó viszonyát.

Rémineau szinte vallásos imádással vallotta magát most is Duyvecke rabszolgájának. Duyvecke pedig, a kit eleinte a szobrásznak egy kissé esetlen jósága csak vonzott, utóbb álanyaságánál fogva is, mely a kis Gastonhoz fűzte, észrevétlenül, csupán egészséges szívének és érzékei egyensúlyának hatása alatt végre, maga is szeretni kezdte Rémineaut.

A derék fiunak gyöngéd szeretete elsimitotta benne a határozatlan törekvéseket, a homályos vágyakat, a melyekről leányos ártatlanságában nem is tudott eladdig.

*

Annak a napnak estéjén, a melyen Frida, Pirnitz és Daisy a Saint-Lazare-ban jártak, az ir leány érkezett meg elsőnek Rémineauékhoz, körülbelül hét órakor.

Ebéd után meglátogatta Bouchardon tanárt, a ki megigérte, ha Geneviève-et kibocsátának fogságából, rajta lesz, hogy gyógyintézetbe ne vigyék.

Néhány perczzel utóbb benyitott Frida is Pirnitz-czel; ők egyenest a rue de la Sourdièreből jöttek. Daisyt Duyvecke és a kis Gaston társaságában fedezték föl. Rémineau, a ki késő estig volt kénytelen dolgozni, éppen öltözködésével készült el.

- Csinositja magát az önök kedvéért! - mondotta nevetve a bájos flamand nő. - Majd meglátják mindjárt.

Nemsokára benyitott Rémineau; Rémineau, a kit egészen más emberré változtatott a szerelem és a férji állapot; Rémineau, a ki szinte elegánsnak tetszett; keze, haja és szakála gondozott volt, alaposan kivaszt finom inget hordott, testére pedig vastag kék posztóból elég korrektül kiszabott, de különben egyszerű ruha illeszkedett.

Frida megütközött azon a mohó és egyben hálás tekinteten, melylyel Duyvecke férjét méregette, miközben az sorra üdvözölte a vendégeket.

»Pirnitznek igaza van, - gondolta magában - a hitvesnek a férjhez való bálványimádásszerű ragaszkodása soká törvényként uralkodik még majd a nők legjobbjain. Száz fiatal lány között hány Duyvecke akad?... És még is, Duyvecke, a ki házassága előtt nem volt szerelmes Rémineauba, a ki uralkodott a férfin az esküvő előtt, most szerelmes rabszolgája ennek a férfinak; a legközönségesebb emberek egyikének, a ki sem szép, sem szellemes, még csak választékos modoru sem; csak éppen derék ember. Micsoda gyötrelmes munka vár a szabáditókra ezekkel a megbilincselte teremtésekkel szemben, a kik féltékenyek bilincseikre...«

A mig Frida ilyen gondolatokat forgatott fejében, Rémineau, a ki, Duyvecke; bevallása szerint, hódoló tiszteletet érzett iránta, elfogódott bókkal köszönte meg a tisztességet, a melyet Frida azzal tanusított irántuk, hogy meglátogatta őket s a kedves emlékeket, a melyek jöttével megszállták a házat.

Mondókájába azonban belezavarodott, mire felesége vigan sietett segítségére, megfogván kezét:

- Rajta, Rémi, ne tarts semmitől... Ha tudná, Frida kisasszony, mennyire szívéből való az, a mit olyan ügyetlenül fejez ki! Nem mulik nap, hogy ne emlegetnök. Romaine kisasszony, meg ön a mi szent pátrónusaink. Kevés hija, hogy imádságunkba nem foglaljuk önöket.

A szolgáló, - szintén flamand leány s mint Duyvecke tejttestvére Hazebrouckból jött ő is - a ki hamvas szőke haju leány létére urnője típusának esetlen és ügyetlen másolataként hatott, feltárta az ebédlő ajtaját, ugy jelentette:

- Duyvecke, - tálaltam.

Az ebédlő kicsiny, de azért kényelmes szoba volt, a butorzata épp olyan szép, mint az egész lakásé.

Hogy leültek, a meleg levegő, az ezüst edények és a ruolz-ezüstből való asztal-készlet tiszta csillogása, a finom ételek illata, a melyeket művésziesen készített el Duyvecke, tejttestvérevel, Gudule-lel, az egészséges baráti érzés, mely a vendégeket összefűzte, a jóllét és biztosság érzetét keltette föl Fridában. Mennyi ideje nem esett meg vele, hogy ilyen baráti fogadtatásban lett volna része?...

Bizony nagyon régen. Az apple-tree-yardi napok óta. Mert azokat a különös ebédeket, a melyeket Odile testvér társaságában költött el Poudenatsban, nem vehette számba.

Duyvecke, a kit fölmelegített a vendégfogadás gyönyörűsége, ezenközben naivul elbeszélte életének kellemességeit és gondjait: mintán a Cujas-utczába hurczolkodott, hogy a kis Gastont ápolja s miután megírta levelét Pirnitznek, a mely eldöntötte sorsát, mert fölégette vele maga mögött a hidat, mekkora kétségbeesés kinozta néhány napig!

Minthogy pedig Gastonon ki nem tölthette rossz kedvét, - »igazán nagyon kicsi volt ahhoz, az én lelkem drágám« - hát a becsületes Rémineaunak kellett türnie.

- No, de ugyan mondtam és tettem neki teljes két hétig, higyjék meg, olyanokat!... Nem igaz, Rémi?

Rémineau, a ki komoly arczczal kanalazta a második tányér levest, keményítőtől merev asztalkendőjét mellénye hajtókájába tolván, hamiskásan elmosolyodott, ugy felelte:

- Azt akarta, hogy megutáljam, hogy feleségül ne vegyem, - higyjék el, azt akarta! De én, a ki négy esztendeig láttam működni s láttam, milyen kedves, milyen jó lélek, azzal biztattam magamat:

»Csak türelem, Rémi és tartsd a hátadat... Amolyan rohamocska, szeszély az egész, muló betegség; lehetetlen, hogy egyik vagy másik napon megint csak Duyveckké ne legyen Duyvecke...«

Jóságos nézésű szeme, a mely fekete volt, akár a fekete gyémánt, szerelmesen nézegette feleségét, a kinek jutalma mosoly volt.

A kis Gaston szakította félbe a társalgást vékony hangocskájával:

- Tudom ám, mikor ölelkezett össze apuska Vecke mamával először... Akkor nap, hogy meggyógyultam, meg fölkeltem az ágyból.

Mindenki kaczagásra fakadt, még Pirnitz és Frida is...

Duyvecke elpirult.

- Olyan boldogok voltunk, mikor ez a jómadár egészséges lett megint!... Hát összeölelkezünk, mint a kikkel egyszerre sülyedt el a hajó s egyszerre ér a lábuk biztos földet.

Jó ideig magukról beszéltek ezután, kettőjük boldogságáról, mint a hogy a jó és boldog emberek szokták akkor, ha barát hallgatja őket baráti szívvvel.

Gudule valami nagyszerű rákkal bélelt süteményt körözött az asztalon, azután apróra vagdalt foglyot, majd báránypecsenyét.

Frida is, Pirnitz is alig evett; Daisy az inycsiklandó ételeket szakasztott olyan egykedvű falánksággal ette, mintha egy tányérravaló hazai burgonya párologna előtte.

- Oh, hiszen önök nem is esznek! - mondotta Duyvecke szomoruan Fridának és Pirnitznek.

- Tudja, hogy sohasem voltunk valami első vendégnek! - felelte Frida mosolyogva. - Ne nehezteljen érte.

Duyvecke eltolta tányérát.

- Igazuk van... Én pedig szabadjára hagyom; és egyre hizom. De ha tudnák, milyen éhes vagyok! Igazán kétségbeejtő.

- Ugy gondoltam, - jelentette ki Rémineau - jobban áll rajtad egy kis kövérség! Azután meg - és tréfásan hunyorított szemével - nem kettő számára kell-e enned?

Duyvecke rámeresztette szemét.

Rémineau elhallgatott, csak csöndesen belenevetett szurok színü szakállába.

Frida undorodni kezdett egy kissé az egész hitvestársi szerelemtől, a csókokat és durvaságokat dicsőítő történetkéktől, a melyeket szinte akaratlanul szalajtottak ki ajkukon házigazdáék.

Duyvecke megsejtette, mi jár Frida fejében; elkomolyodott, úgy mondotta:

- Azért boldogságunk közepett is gyakran ér olyan pillanat, hogy visszagondolok üléseinkre, melyeket a szegény Sainte-Parade kisasszonynál tartottunk volt, a mikor megnyitottuk az iskolát és én megkezdttem franczianyelvi és földrajzi leczkéimet... a szívem elszorul ilyenkor. Elhiszi-e, Pirnitz kisasszony, soha elégedett nem leszek e miatt. Megismertem a legszebbet. Soha semmi nem lesz nekem már olyan szép.

- Eh, mit! - szólt közbe Daisy. - Megtette azt, a mi kitelt erejétől. Senkinek sem kötelessége, hogy sulyosabb terhet czipeljen vállán, mint a mekkorát megbir.

- Ugy van, - hagyta helyben Rémineau, - nagyon jól mondta!

De Pirnitz átható csengésű hangja szólalt meg most:

- Igaza van, Daisy. Senkinek sem kötelessége, hogy súlyosabb terhet czipeljen vállán, mint a mekkorát megbír. Csakhogy az ember válla majd mindig erősebb, mint a szive; úgy értem, hogy az emberben mindig kevesebb a buzgalom, mint az erő... Nehogy azt higgye, Duyvecke, hogy magára vonatkozik az, a mit mondtam. Hiszen maga igazán megkisérelt mindent, hogy egészen a Münek adhassa magát... A végzet fogta karját és vezette a házasságra, az anyaságra, a tisztességes nők megszokott életmódjára. Serdülő- és ifjúkorabeli álmait új életre kelti majd ebben a környezetben. Ha a gyermek, a kit szive alatt hord, leány, bizonyos vagyok benne, hogy az ön hatása alatt jó lelkű és szabad teremtés válik majd belőle.

Duyvecke annyira meg volt hatva, hogy könnyek nyomultak szemébe, csakhogy ezek a könnyek az öröm cseppjei voltak.

Pirnitzhez hajolt és azzal a becéző, kissé állati mozdulattal, a mely olyan vonzóvá tette, arczát az apostol arczához értette.

- Köszönöm, - dadogta elakadó szóval. - Nem neheztel reám... jóságos lélek.

Rémineau kenyérmorzsából galacsint gyurva, halkán jegyezte meg:

- Az ember megtesz mindent, a mi kitelik tőle, Pirnitz kisasszony... Az ember se hálátlan, se hitetlen. Ha - mint mondotta leányunk lesz, fölemeljük az önök eszméinek magasságára... így azután egyszer majd csak Duyvecket fogja pótolni önöknek. Duyvecke fogadtatta meg ezt velem; és én szives örömet ígértem meg.

Frida, a ki nem tudta, mit mondjon, azt gondolta magában:

»Csodálatos dolog! Az apostolok szava és igyekezése így hát sohasem vész kárba... Ime egy félig iparosnak, meg egy kissé megmívelődött parasztnőnek otthona. Miután lemondottak arról, hogy kövessék Pirnitzet, most találkoztak vele - s a párnak homlokát láng övezi, lelkében ideál él azóta!«

Mikor a vacsorával elkészültek, Duyvecke engedelmet kért, hogy lefektesse Gastont.

Rémineau ezenközben a Louis XV. szalónban feladta a kávé.

Néhány perczzel utóbb bejött felesége is. Minthogy senki sem beszélt, felnyitotta a zongorát. Mint majd minden honfitársa, nagyon szerette ő is a zenét, kellemesen is játszott, bár persze igénytelenül.

Rémineau egyáltalán nem értett a zenéhez; de Duyvecke iránt való bámulata figyelmessé tette s olyik dallam meg is indította; néhány lépésnyire foglalt helyet a zongorától, olyanformán, hogy felesége arczélét szakadatlanul láthassa és ekkor, - mint maga mondá - a hogy elnézte a billentyűket ütögető két kezét, »ugy tetszett, mintha Duyvecke ujjai szívét simogatnák.«

Duyvecke Mozart I. számú szonátáját játszotta.

Az édes harmónia, mely a békés környezetben előmlött, csak annál inkább felidézte Frida emlékében az apple-tree-yardi estéket. Megjelenült szeme előtt Tinka silhouette-je, baba-ruhába bujtatott piczi tündéarcza, fehér piqué ruhája, gyermekies nézésű szeme és rövidre süttött haja; György, a kinek magas, egy kissé hajlott termete a zongorát fődte el, kétségbeesett hangokat csalt ki belőle: feltűnt a bohókás és csendes Edith képe, azután Leáé, a kit szemmel láthatóan fölizgatott a szerelem félelme.

A mult egészen körülfogta, elborította; igazán jól esett neki, hogy a zongora hangja megakadályozta a beszélgetést. Nem tudott volna szólani.

»Hol is vannak ebben a perczben? Lea bizonyára hozzájuk csatlakozott... Együtt vannak... Angliában, vagy Olaszországban...«

És mint néhány órával ezelőtt d'Uzac elnök előszobájában, életét megint látta pusztaságnak.

Most, hogy az ifjui illúziók napja nem aranyozta meg már, életének rideg fagyossága kétség-beejtőnek tetszett. De apostoli büszkesége nyomban tiltakozott a csüggedés ellen.

»György és Lea együtt vannak... Talán boldogok is... Nem irigylem őket.

Nem is kívánám, hogy itt legyenek.

Mert egyikük sem az a kivételes lélek már, a kiket szerettem. György olyan ember lett, mint a többi. Lea pedig, akár Duyvecke, alávetette magát a rabszolga-törvénynek.«

Pirnitz keze ragadta meg és ejtette foglyul ekkor Frida kezét.

Se tekintetet, sem szót nem váltott a két apostol, de hosszukás kezének pusztaság szorításával nyugalmat csöpögtetett Pirnitz Frida szívébe, a melyben, kitalálta, vihar dul.

»Nem, nem vagyok egyedülvaló a világon, - gondolta most Frida... Itt van közelemben az, a ki legdrágább nekem... Örömet türom a nagy elhagyottságot, csakhogy ő itt legyen velem... Legnagyobb nyugalmat az a bizonyosság ad, hogy együtt vagyunk... Ha kellene, bele tudnék tán törődni, hogy távol éljek tőle; de tudnom azt, hogy nincsen megelégedve velem, elviselhetetlen volna.«

Duyvecke fölkel a zongorától és míg férje, meg Daisy Soubize Geneviève-ről beszélgetett, ő viszont azok mellé ült, a kiket lelke nevelőiként tisztelt.

Tudakolta terveiket; női ösztönével megérezte, hogy Daisy nem számítható már közibük.

Pirnitz kifejtette tervét: Páris valamelyik népes városnegyedében iskolát nyitnak, de hivatalosan el nem keresztelik...

- Ha valamennyire boldogulni tudunk, a volt iskola legtöbb és legjava növendéke hozzánk fog csatlakozni.

- Ettől tart éppen Heurteau kisasszony! - felelte Duyvecke. - A mikor legutóbb a rue des Vergers-ben jártam, hogy önökről tudakozódjam, találkoztam vele. Tudják, hogy annak idején kedvelt nagyon és szerettem én is. Ugy tetszett, hogy aggasztják az önök tervei, pedig semmit sem tud róluk. Leplezetten megvallotta, hogy semmit sem kívánna inkább, minthogy a legközelebbi beirásakor visszavihesse önöket az iskolába. A felsőbbbséggel szemben ő vállalná magára a dolog elintézését.

Ismételten is mondotta:

»Ha igazán lelkükön a Mü, akkor visszajönnek. Mondja meg Fridának és Pirnitznek, - de ezt különösen mondja meg - ha visszajönnek, ugyanaz a hely vár reájuk, a melyet elfoglaltak volt...«

- És istenem! - toldotta a szót félénken Duyvecke - azt kérdeztem magamban, nem volna-e a legokosabb?...

Pirnitz fejét rázta:

- Nem... A fát, a melyet mi ott elültettünk, halálra sujtották... Vagy inkább letörték a rügyet, a melyet mi oltottunk be. A mi gyümölcsöt hajt ezután, annak vaczkor-ize lesz... Nem, Duyvecke, mi nem térünk vissza Heurteau Louise-hoz.

- Pedig nem rossz lélek! - jegyezte meg Duyvecke. - Nagy hálával gondolok reá, mert valósággal az utczáról szedett föl és mindenben támogattott, a mikor Hazebrouckból Párisba kerültem. És azután az ő lévén ismerkedtem meg önökkel is.

- Igaza van, - felelte Pirnitz - Heurteau Louise nem rossz teremtés; értelmes leány, fölérté észszel, régen érzi, hogy a nőképzés Franciaországban nagyon elmaradt.

Fontos szolgálatokat tehetett volna a feminizmus ügyének; de ő első sorban a tulajdon nagy-ravágyásáról, meg a jövőjéről akart gondoskodni. Már pedig két gazdának nem szolgálhat az ember egy időben. Hiában iparkodik majd, igyekvése meddő lesz. Ma talán illúziók kecsegtetik még, de része lesz majd a kegyetlen kiábrándulásban is, meg fog győződni róla, hogy tudta nélkül anyagi előnyért dolgozott s végül ilyent se tudott a maga számára biztosítani...

Gudule nyitott be ekkor s egy nagy tálcán teát hozott...

Mire mindannyian megitták a maguk csészéjét, tizenegyre járt az idő körülbelül; hiába tartóztatták őket Duyvecke és férje, a három vendég készülődni kezdett.

- Pitymallatkor kell fölkelnünk mindig, akár a madárnak, a kinek szétrombolták fészket és a ki új fészkek építésén dolgozik.

Az előszobában voltak s ki-ki fölvette köpenyegét.

Duyvecke marasztalta őket:

- Mielőtt elmennének, nézzék meg, hogyan alszik Gaston... Olyan édes ilyenkor.

Rémineau, meg a három nő Duyvecke nyomán, a ki lámpát vitt, a folyosóra vonult. Láb-ujjhegyen léptek be a gyermek szobájába.

Nagyon szűk kis kamrácska volt, a melyből nyitott ajtó szolgált be az apa és anya szobájába.

Az ajtónyitáson át látszott a hitvesek megvetett ágya; éjjeli lámpa égett az éjjeli szekrényen.

A felbontott ágy nagyon kellemetlenül érintette Fridát; a szűz leány felháborodásával vette észre a derékaljon a mélyedést - az egyetlen öblösödést a középben.

Nemsokára benne fog aludni ez a hatalmas, otromba, fekete ficzkó, meg ez a szőke nő, a kinek aranyhaja gyöngéden veri közel való anyaságtól duzzadt termetét.

Duyvecke fölemelte a lámpát; a lámpaernyő vetette fénykörben egy keretbe folyt össze a nő finom és Rémineau durva arcza, mikor az ágyacska felé hajoltak mind a ketten. És Rémineau megcsókolta felesége nyakát.

- Gyerünk, - sugta Frida - gyerünk!

Sietősen bucsuzkodott s magával vonta két társát. Nagyon sietett, mert nem akarta tovább szivni a házas emberek levegőjét, a mely majd megfojtotta.

A mi vonzódást érzett a hajdani Duyvecke iránt, mind megszűnt; annak az elesetlenedett alaku nőnek képe élt benne ezután, a kit egy iparos ember nyakszirten csókolott.

»Ha elgondolom, hogy egyszer talán Leát is ilyennek látom majd... Óh! nem... bár soha ne látnám inkább!...«

II.

Mikor Lea reggeli hét óra tájban - a szökését követő napon - kilépett a Victoria-pályaházból, a mikor, feltárult előtte Londonnak ez az imént szünet esőtől csepegő városnegyede, a mely szomszédos a Green Park-kal s a melyben annyiszor járt-kelt nemrégiben Györgygyel a boldog délutánokon, egyszerre kijózanítón suhant végig rajta a valóság.

Azóta az este óta, azóta az óra óta, melyben a Saint-Augustin oszlopcsarnoka alatt állva, nézte, mint tűnik el a bércoksi, a mely bucsulevelét viszi, - mintha álomban élt volna. Valami boldogságos láz, a mely hijával volt a bánatnak is, a lelkifurdalásnak is, egy csapásra kiforgatta mivoltából.

Az ólomköntös, a mely gyermekkora óta ránehezedett vállára, lehullott róla: könnyü volt és szabad.

»Hogyan is hallgathattam ilyen soká!«

Szabadulása után ezen lepődött meg leginkább.

Londonig egyéb tennivalója sem akadt, mint hogy ráhagyja sorsát a vasutra és hajóra. Hogy azonban a Victória-pályafőre robogott be vonata, a reggeli ködben ezt az egyszerű dolgot kellett elintéznie: egy hansomcabba ülni, megmondani a kocsisnak, hova menjen. De miféle czimet mondjon?

És ez a kérdés, a szükségnek hangja a valóságra ébresztette Leát; az álom véget ért.

Igen, miféle czimet? Hova is vitesse magát? Az időrend ismét elfoglalta helyét elhült emlékeiben...

London nem változott; a tájék teljesen ismerősnek tetszett az utazó nőnek, de a Free-College, a Clariss-műhely, az apple-tree-yardi falanszter ideje két elmúlt esztendővel megvénült. Hol akadjon rá Györgyre, ha ugyan ebben a szörnyü városban van még? És hol akadjon nyomára, ha nincs már itt?

A mi könnyünek, diadalmasan könnyünek tetszett a szegény leánynak, a mikor elhagyta Párist, egyszerre nehéz és megalázó lett, hogy im megérkezett Londonba.

- *I lose my best time, Mum!*⁸ - dörmögte magas üléséről a méltóságos és mogorva képü cabman.

Miután a hansom tetején elhelyezte volna a málhát, várta, mire határozza el magát utasa.

- *Drive three Apple-Tree-Yard...*⁹

Beszállt; a hansom lustán döcögött előre, végigment a Saint-James Park és a Pall-Mall mellett.

Az éjjeli eső áztatta parkok hideg ködöt fujtak ki magukból.

Alig tíz perczzel utóbb volt lakása előtt szállott ki Lea. A sárga házikó nem változott.

Leát nem fogta el a megindulás, a melyet biztosra vett, mikor Párisban arról álmodozott, hogy viszontlátja azokat a helyeket, a hol olyan ritka örömeket ért meg... Szomorú csalódás volt.

- Itthon van mrs. Snyders? - tudakolta az üde és csinos kis szobalánytól, a ki ajtót nyitott.

- Óh dehogy, - felelte a leány. - Félesztendejénél régebb ideje, hogy mrs. Snyders kihurczol-kodott innen, azután, hogy az ura meghalt... A nevét kinn hagyjuk a cégédtáblán, - toldotta a szót, egyre szemmel tartván Leát - mert a gazdám, miss Pinkflower, maga is kiadja a szobákat, csak úgy, mint annakelotte... Az asszonyosság talán szobát parancsol?... Van itt szoba nagyszerü, csak parancsolni tessék; még szebbek is, mint azelőtt, mert miss Pinkflower felfrissítette a butorzatot... Minden szoba hátába ablakot vágatott, a mi pedig nem volt azelőtt. Meg tetszik talán nézni?...

---

⁸ A java időm rámegyen.

⁹ Vigyen Apple-Tree-Yard 3. szám alá.

- Köszönöm, nem, - felelte Lea, alig bírván lecsillapítani a fiatal *maid* nagy készségét. - Csak azt szeretném megtudni, megvan-e maguknak egy gentleman czime, a ki 1897-ben és 1898-ban hugával lakott itt. Ortsen Györgynek hívták...

A szobaleány ránczba szedte homlokát, meglátszott rajta, hogy nagyon erőlteti emlékezetét.

- Nem... nem emlékszem.

- A mikoriban Ortsenek itt laktak, a czimeket egy füzetben tartották nyilván. Nincs meg már az a füzet?

- Nem hinném, asszonyom.

- Nézze, abban az asztalfiókban volt, ott a lépcső mellett.

- Megnézem mindjárt... No de soha ilyen csodát! Hát nem itt van... Ugyan jól emlékeznek a nagysága, nagyon jól emlékeznek. Én bizony sohase láttam ezt a füzetet, pedig mindennap tisztogatok erre!

- Igen, igen, ez az, - mondotta Lea és elvette a leánytól a hosszukás alaku, fekete vászonfödélbe kötött füzetet.

Végiglapozta s a kelet szerint igazodott; hamar ráakadt arra, a mit keresett:

»Georg Ortsen; Professor und Frau Ebner. - *Apply to Free College, Allen Street, Kenington Road*«. ¹⁰

Tiszta sor: minthogy az Ortsenek utjuknak irányát meg nem állapították, úgy vélték, kényelmesebb lesz, ha levelezésüket Sanzné kezében összpontosítják.

- Köszönöm, - mondotta Lea és visszaadta a füzetet.

- A lady nem szándékozik beszállani hozzánk?... Van egy szép utcai szobánk...

Majd halkabban, meglehetősen vakmerő pillantással jegyezte meg:

- Miss Pinkflower nagyon derék asszonyszemély ám, a ladykat egészen szabadjukra hagyja.

- Köszönöm! - felelte Lea.

Azt gondolta magában:

»Nagyon megváltozott ez a ház. Mit szólna hozzá a derék és szigorú mrs. Snyders?«

A cabman, a ki, mintha négy fal lett volna, úgy vette bele magát mogorva méltóságába, nem ellenkezett már. Csak még megvetőbb fintorra huzódott ábrázata.

Lea beszállt megint. Nem mertte a Free College czimét bemondani, hanem elégtelen, hogy sikerült pontos utbaigazítást kapnia és érezvén, hogy az éhség kegyetlenül kezdi kizni, egy Piccadilly-beli teacsarnokba, afféle szerény londoni tejsarnokba vitette magát, a hol néha együtt osonnázott azelőtt Tinkával, vagy Fridával.

A szűkös bolt helyén most rengeteg üveglaku, hatalmas üzlet állott, a melynek berendezése mahagóni fából készült és nagyon elegáns volt. De Lea mégis leszállott, kifizette a kocsist és bőröndjét kezében vive, benyitott. Tojást kért, meg narancsbefőttet... Olyan jó étvágygyal evett, a minőre nagyon régen nem emlékezett; közben elgondolkozott:

»Egyszerűen omnibuszba ülök s a Free College-be indulok, néhány percz múlva ott leszek...«

---

¹⁰ Tessék a Free College-be fordulni.

Igen ám; csakhogy jelenlegi helyzetében restell szembetalálkozni Sanznével és ebbe a restelkedésbe valójában félelem is vegyült.

Mínthogy szökött fogolynak érezte magát, úgy tetszett Leának, hogy bizonyára keresik. Hiában biztatta magát:

»Mit törődöm vele? Nincsen tán jogom reá, hogy oda menjek, a hova tetszik?«

De az a gondolat, hogy ki találják szolgáltatni Fridának, vagy Pirnitznek, kiforgatta valójából. Nem épen azért szökött el, hogy zsarnokoskodásuk elől meneküljön?

»Igaz ugyan, hogy Sanzné nem tud még semmiről. De beszélni fog Fridáról és a Müről: akkor pedig színlelnem és hazudnom kell... De meg ki tudja, távirat útján nem értesítették-e már? Nagyon természetes, hogy Frida és Romaine a Free-College-hez fordul, mihelyt megsejti, hogy Londonban vagyok.«

Ez a föltevés elvette kedvét a látogatástól.

»Csak végső esetben megyek oda!« - gondolta magában.

Egyszerre, mintha villám volna, úgy ragyogott föl emlékezetében egy név: »Edith!«

Megvan a könnyü megoldás: ellátogat Edithhez, a ki mindig jó szívvvel nézte Lea és György barátságát; Edithhez, a ki ha maga nem is tudná az Ortsenek czimét, bizonyára szívesen elmegy tudakozódni a Free College-be, a nélkül, hogy elárulná a fiatal leány nevét.

Az volt tehát most a feladat, hogy kinyomozza Edithet.

Lea nem tudta bizonyosan, hol akadhatna reá, mert Daisy hónapok óta nem kapott hirt róla. A két testvér ritkán váltott levelet egymással. Edith legutóbbi levelében arról a tervéről szólt, hogy odahagyja Clariss and Sonsék mütermét s egy betegápoló-szövetségbe lép be, a melynek tagjai díjtalanul ápolják a szegényeket, a gazdagokat pedig busás fizetés fejében.

Csábitotta ez a vállalat nagyon Edithet, a ki megutálta társainak, a Clariss czég zománcz-készítőinek erkölcstelenségét, a kik - Edith szavai szerint - alaposan angol köpenyegben »hasonlókká lettek a francia kézmivesleányokhoz...«

Miután Lea megfizette számláját a teacsarnokban - jóval többet fizetett, mint mikor csak boltocska volt még; de hát nem meg kellett adni a nagy üvegablakoknak, meg mahagóni-deszkáknak árát? - és megkérte a pénztárnál ülő nőt, hogy egy, vagy két órára őrizze meg uti bőröndjét; a mit emez a londoni elárusító nők dölyfös udvariasságával megígért.

Lea beszállt a zöld omnibuszba, a melynek annyiszor vette hasznát, mikoriban Clarisséknél dolgozott még.

Fél tizre járt s az idő kiderült: a juliusi napfény, a mely hova-tovább nyomasztóvá és meleggé lett, felszikkasztotta a sarat az utczákról és gyalogjárókról.

Egy termetes nő, a ki szemközt ült Leával a bársony bevonatos padon, megszólította, tudakolta, hova megy s elmondotta, hogy ő meg az Elephant-and-Castle-re megy, egy cipő-kereskedésbe; mikor azután Lea, a kinek nem esett rosszszul, hogy szót válthat megint egy emberi lélekkel, elbeszélte, hogy Franciaországból érkezett ma reggel, a vaskos hölgy lelkére kötötte, hogy legyen óvatos, mert a forró délutánokra rendszerint dermesztő éjszakák következnek s hogy ez idő szerint a »tüdősorvadás« kegyetlen pusztitást mivel Londonban...

Lea mosolygott és ifjui tüdővel szivta a levegőt...

Megérkeztek a Hampton-Street sarkára. Lea elbucsuzott szomszédjától. Könnyed lépéssel tartott a gyárnak.

A portás, egy pálinkaivástól duzzadt képű öregember, a ki a mocskos kövezetét söpörte épp, jó néhány perczig nézte, még sem ismert reá.

Meg kellett, hogy nevezze magát.

- Ohó! miss Legay-Sûrier! - kiáltott föl azután; a név idegenes hangzásu, kiejthetetlen hangokból összebonyolódott zagyvalékká vált ajkán, úgy hangzott, mintha sziu-indiánusok csatakiáltása lenne. - Ohó! kisasszony, hát visszajött hozzánk megint! Beáll megint a gyárba dolgozni?

- Nem állok be, - felelte Lea - átutazóban vagyok csak Londonban... Egy barátnőmmel szeretnék találkozni, a ki két év előtt együtt dolgozott itt velem... miss Craggs a neve; munkavezető volt akkoriban.

- Miss Craggs nincsen már nálunk, kisasszony. Tán három hónappal ezelőtt kilépett a gyárból... negyedfél hónap előtt... Emlékszem rá, a mikor utoljára jött be, télutókor volt, egy havas napon... Még egyszer járt itt azután, a mikor visszajött utazásából. Én nem is láttam, de a feleségem, a ki beszélt vele, azt mondta, hogy nurse¹¹ ruha volt rajta és hogy a kontinensre készült utazni egy fiatal betegápolónővel.

Leát az ájulás kerülgette: hogy a kontinensre utazott volna! - De legyőzte fölindulását.

- Nem tudja ugy-e, hova ment azzal a hölgygyel?

- Nem... Azt hiszem, a Rivierára.

- Utóbbi időben is Kensingtonban lakott-e vajjon miss Craggs?

- Bizony én nem tudom, kisasszony. De azt hiszem, hogy ott. Soha sem adott hirt, hogy lakást változtatott volna.

- Majd a Wesleyan-Club-ba megyek; - mondotta Lea - remélem, ott csak kapok majd felvilágosítást.

- Okvetetlenül kap. Miss Craggset nagyon jól ismerték ott.

Lea egy hat pencest adott a portásnak. Emez megköszönte. Majd, nadrágja zsebébe csusztatván az ezüstpénzt, azt kérdezte:

- A kisasszony talán beteg volt?

- Nem én... miért kérdi?

- Hát, mert úgy látom, mintha megsoványkodott volna... Többet dolgozott tán a kelletinél?... No de az a földolog, hogy jól érzi magát; bizony isten ez a földolog. Jól tenné, ha itt maradna Londonban. Az egészsége jobb volt itt! Akármit is mondanak, csak jó vidék ez: a ködtől hizik az ember.

*

A Wesleyan-Club-ban megtudta Lea Edith régi czimét, Kensington-roadbeli lakását. Megtudta különben azt is, hogy az önkéntes betegápolónők szövetségének székhelye éppen a klub; de ülést egyszer tart csak havonkint...

Erre megint omnibuszba ült Lea, keresztülszelte rajta újra Londont, csakhogy most ellenkező irányban. Délre járt az idő, mikor a kensingtoni kertek előtt leszállt a kocsiról.

Nyomasztó, párologó meleg volt, a mi gyakori dolog Londonban kánikula idején; gyilkos forráság, melytől a kutya felfordul az utcán. Lea azonban, a kit felizgatott az a félig-meddig

---

¹¹ Betegápoló.

bizonyos dolog, hogy megtudja végre Edith címét, nem volt fáradt. Végigment az Allen Street-en és meg nem tudta állani, hogy egy pillantást ne vessen a Free College-re, a melynek kiváltak arczélben föltetsző ormai és előtüntek a *bay-window*-ok hatszögletű kiszögelései.

Szaporábban kezdett lépni, mert attól tartott, hogy szembe talál találkozni Sanznéval, vagy valamelyik ismerős tanítónővel.

Néhány pillanattal utóbb becsöngetett Edith kicsiny házában. Maga a szobaasszony, özvegy Pigottné nyitott ajtót. Ugy látszott, nem ismert rá Leára, a ki pedig rögtön felismerte.

- Edith kisasszony a kontinensen jár egy fiatal betegápolónővel - felelte mrs. Pigott, Lea kérdésére. - De odaadhatom címét, itt hagyta. Tessék beljebb kerülni.

A *boarding*¹² kicsiny szoba volt; berendezése a hagyományos divatnak hódolt: a nászajándékul kapott ezüstös fémből készült asztalkészletet a sötét mahagóni fából készült pohárszéken rakta ki az özvegy.

Egy tarsolyban névjegyek voltak felhalmozva: mrs. Pigott orrára tolva domboru szemüvegét, nem kis fáradság árán halászta ki közülök Edithét, a melyet azután fenhargon elolvasott:

»Miss Craggs, nurse, Hôtel Metropole, Nizza...«

- Mikorról való ez a cím?

- Április hó végéről.

- Azóta nem hallott hirt Edithről?

- Nem hallottam,.. A mikor elutazott, lemondott szobájáról; azt hiszem, nem is fog többé itt lakni. Különben ön az egyetlen ember, a ki eddig tudakozódott utána...

Majd le nem véve orráról a szemüveget, a melyet azért tolt föl, hogy felturhassa a tarsolyt, figyelmesen szemügyre vette Leát.

- Nem járt a kisasszony már náluk? - kérdezte végre.

- De igen. Régen volt... majd két esztendeje... meglátogattam akkoriban néhányszor Edithet.

- Óh!... Akkortájt bizony jobb színben volt a kisasszony... Legyen óvatos, az időjárás mostanában veszedelmes itt Londonban.

A szobaasszony megjegyzése, hogy rossz színben van, ingerelte Leát.

Szárazan köszönt, azzal távozott.

Mikor künn volt az utcán, eszébe jutott, hogy az az öregesképű nő, a kinek cipőkereskedése van az Elephant-and-Castle közelében, szintén állhatatosan figyelte volt s a londoni veszedelmes időjárást, meg a »tüdősorvadás« veszedelmes pusztításait emlegette.

Pillanatig sem nyugtalankodott azonban, csak azt gondolta:

»Nem szabad, hogy György rossz színben lásson; az ő kedvéért szép és egészséges akarok lenni.«

A két utóbbi esztendő során lemondott minden piperéről, külsejével éppen nem törődött.

Most azonban feltámadt benne a vágy, hogy tessék.

»Uj ruhát veszek, hadd lásson tisztességes gúnyában«, - gondolta magában, végignézvén szoknyája viseltes fekete szövetén.

---

¹² Ebédlő.

A míg ilyen és hasonló gondolatokon tépelődött, a Kensington Garden-ekhez ért megint. A napos részeken valóban fullasztó volt a hőség. De az árnyékos helyeken kellemes hűs levegő áradt.

Lea kiszemelt egy árnyékos padot és leült reá.

Végre hát megvan Edith czime. El volt szánva, hogy táviratozni fog Nizzába; bökkenő volt azonban, hogy a táviratban a maga czimét is meg kellene adni, már pedig Leának nem volt még lakása.

Első dolog tehát, hogy szobát béreljen valamerre; a mint elhelyezkedett benne, sürgönyözni fog Edithnek a Metropole-szállóba. Hogy pedig semmi eshetőséget el ne szalaszson, ugyanakkor Györgynek is, meg Tinkának is irt levelet, a melyben arról értesíti őket, hogy Londonba érkezett és kész hozzájuk csatlakozni; a két levelet a Free Collegebe czimezte.

Legalább két napba beletelik, a míg választ kaphat. Még reggel meg nem tudott volna nyugodni benne, hogy csak huszonnégy óráig is kelljen várakoznia, a míg viszontláthatja Györgyöt. A valóság pedig im kényszeríti reá, hogy beletörődjék a halogatásba. Sőt könnyebben is nyugodott meg most benne, mint nyugodott volna néhány órával előbb. Mert új gond kizozta, hogy tessék Györgynek, ha szemtől-szembe kerülnek majd.

De hol lakják?

Sem az Apple-Tree-Yard, sem Pigott-né háza nem csábitotta Leát.

Kerülni akarta a helyeket, a hol azelőtt élt.

Minthogy különben járatos volt Londonban, mert György társaságában majd minden részét bejárta volt, hamarosan tájékozódni tudott s választása a British-Museum negyedére esett, a hol bőven akad az olcsó butorozott szoba.

Alig hogy megállapodott ebben, fölkel a padról. Jóllehet, roppant hőség volt, nedves hidegnek érezte vállán az inget: a hűs árnyékban izzadtsággá sűrűsödött rajta a meleg.

Sietnie kellett, hogy kimelegedjék egy kissé és omnibuszba akkor szállott csak, mikor a nap hevén teljesen megszáradt.

Az omnibuszban, úgy érezte, hogy sulyos fáradtság lankasztja el. A muzeum környékén, a Gower-Streeten, hirtelen felriadt.

Utczahosszat jobbra és balra a kapukra aggatott apró czédulák hirdették a kiadó szobákat. Lea sorra vette valamennyit s megállapodott végre egy házban, a mely tisztességes külsejűnek tetszett (Mrs. Cockington and Daughters háza) s heti fél guineáért, melybe a reggeli is beleértődött, szobát bérelt benne.

Alig, hogy elrendezkedett valamennyire a szobában, megirta a két levelet, meg a táviratot. Maga akarta a szomszédos postahivatalba vinni, minthogy azonban egyre növekedő fáradtság nyomta le, megkérte mrs. Cockingtont, hogy hozassa el utiböröndjét a Piccadillyből. Azután le sem vetközött, ágyára dőlt és mély álomba merült.

Mire felébredt, árnyék lepte el a szobát.

Lea felült, meggyújtotta a gázt, azután belenézett a szekrény tükrebe. Elrémült, a mikor olyan gyatra ruhában, annyira lesoványodottnak, fakószínűnek látta magát; gesztenyeszín haja szinte fényét veszítette. Egyszerre visszaemlékezett, minő csillogó és bájos arcot mutatott a tükör az apple-tree-yardi időkben.

»Igazuk van ezeknek az embereknek... Mennyire megváltoztam...«

Örült most már, hogy megérkezése napján nem találkozott Györggyel.

»Neki is munkájába került volna reámismernie. Nagyon elváltotam és megvénültem azóta, hogy utoljára látott az iskola nagytermében.«

Fürdőt rendelt; mikor azután megfürdött és visszakerült szobájába, végtelenül gondosan kezdett az öltözködéshez. Egészen más Lea lett, ugyanaz, a ki lett volna, ha Pirnitz és Frida befolyása uralkodóvá nem lesz rajta...

Haja elrendezésében, termete kiemelésében, arczszíne élénkítésében olyan kaczer művészetet fejtett ki, a melyre más soha meg nem taníthatta volna, de a melyet mesterségesen maga sem tudott volna soha elsajátítani.

A bőröndbe, melyet elhozott Piccadillyből, sebtében gyürt bele az elutazás estéjén mindenféle piperét; egy elég csinos mályvaszinü virágos foulard-zubbonyt, néhány inget, finom perkálból való, de teljesen egyszerű alsóruhát.

Szerencsétlenségre se czipőt, sem szoknyát és váltani való alsószoknyát nem hozott magával.

És a nyomoruságos kalapot, a tanítónői süveget, a melylyel egykedvűen járt Párisban, ma nem elegáns és csinos kalappal kellett-e felcserélni a szeretett férfival való találkozás kedvéért?

Mikor vacsorára lement a szalonba, a két kis Cockington-leány, Rose és Mary, - Rose, a kis sárga, macskaszerű sovány és élénk leány; Mary, a szőke, de szintén kicsi és majdnem olyan fürge leány, mint Rose, - elhalmozták bőkkal ruháját és megjelenését.

Anyjuk, a fehér és aszott bőrű, csontos teremtes, a ki leányaival szemben az idősebb testvér szerepét szerette játszani, még rájuk duplázott s nagyban erősítette, hogy csak a francia nők tudnak olyan káprázatosan öltözködni.

Lea örült neki, hogy igazán csillogóbb, ifjabb, szebb most, mint volt csak az imént is. És jó néven vette a törleszkedő Cockington-családnak bőkjait is.

Mesét kellett mondania nekik, hogy málhája eltévedt a kontinensen s hogy Londonban néhány napig szándékozik csak tartózkodni, a mig megérkezik egy várva-várt levele, s az időt addig is arra használja, hogy megvásárolja és elkészíti a holmit, a melyet eltévedt málhája miatt nélkülöznie kell.

A kis Cockington-leányok buzgón ajánlkoztak ekkor, hogy segítségére lesznek majd; erősítették, hogy értenek a fehérvarráshoz és a mint kiderült, nem is tóditottak. Megállapodtak benne, hogy másnap reggel belékezednek a munkába.

Különben pedig semmiféle bizalmas vallomást sem igyekeztek kicsikarni Leából. Az angol ember tapintatos, más ügyével-bajával nem sokat törődik; az új lakó meg előre is megfizette egy hétre a díjat és a Clariss and Sons cégre hivatkozott, elmondván, hogy alkalmazottja volt valamikor ennek a gyárnak.

A szabadság levegője olyan mámorító, hogy a szolgaság esztendei után nem is éppen türelmetlenül töltötte Lea a várakozás első napjait.

De sem a táviratra, sem a két levélre nem érkezett válasz; a mi azonban így kellett, hogy legyen, mivel Lea régi czimükre írt.

Gyorsan teltek az órák a kelengye elkészítésével, a melyen együtt dolgozott Maryvel és Rose-zal. A két tanulóknő, vig természetü leány szórakoztatta most már a fiatal francia nőt; megmondták neki szemtől-szembe, hogy férjhez készül menni s hogy a kit vár, az egész egyszerűen a jóvendőbelije. A kontinensen eltévedt málháról most már szó sem esett.

A kis Cockington-leányok egész kis regényt szerkesztettek össze az elkapott szavakból: a francia nő megszökött szüleitől, hogy férjhez menjen Angliában ahhoz az emberhez, a kit szeret. A dolgot ők természetesnek ítélték és úgy érezték, hogy kedves egy dolog; meg is

mondották a leányok: maguk is megtennék, ha édesanyjuk el akarná szakítani őket az ő *sweet-heart*¹³-jüktől, mert mind a kettőjüknek volt már szerelmesük, a kivel vasárnaponként, meg olyankor, ha a félnap szabad volt, el-elsétálgattak. Rose szíve egy Lamberth-negyedbeli fiatal policeman-é¹⁴ volt; a Maryé viszont egy ludgatehilli nagy ruharaktár alkalmazottjéé, a ki különben Cockingtonéknál lakott.

A mi Mrs. Cockingtont illeti, ő nagysága titokzatos módon el-el szokott tünni néha és elmaradt olyankor negyvennyolcz óráig s lányai még csak fönn sem akadtak rajta.

A háromtagu Cockington-család különben egyre azon jajveszékelt, milyen kevés a lakójuk. Ha Lea, meg a ludgatehilli hivatalnok nincsen, a ház lakatlan volna. A vetélkedők nagy számának hála, az »idegenipar« helyzete, a hogy ők nevezték, mind siralmasabbá lesz Londonban.

- Londonban hemzseg a sok *lodging*,¹⁵ a melyekben, isten tudja, ki lakik! - magyarázta Mrs. Cockington. - Nézzen csak körül a Gower Streeten, majd meglátja, hogy minden kapun egymás tetején a sok lakáshirdető czédula. Óh, ha beütött volna férjem derbyi szövőgyára, tudom, nem szorulnánk, erre a förtelmes mesterségre.

És néhány könnycseppet törült ki szeméből... Cockingtonnének kedves vesszőparipája volt a krach, mely Mr. Cockington derbyi hatalmas szövőgyárát érte.

*

A hét vége felé nyugtalankodni kezdett Lea, hogy semmi választ sem kap. Roszszul aludt, s ez megviselte arcát. Mrs. Cockington figyelmeztette is erre.

Vágya, hogy György szépnek és elegánsnak lássa, felrázta megint.

A kis Cockington-lányok segítségével a Fridától és Pirnitztől eltanult erélylyel dolgozott munkáin... Szobája tükrös szekrényében ott diszlett már a finom csipkével beszegett fehérnemű, suhogó szoknyák, ingek, a kecses kalap s egy legutóbbi párisi minta szerint készült ruha; mindez pedig meglehetősen olcsó áron.

Lea különös nagy ügyességet fődözött fel magában a varrásra és diszítésre; része volt ebben a tehetségében anyja kézbeli ügyességének. Az új munka s a gyönyörűség, a melyet közben érzett, gyakran készítette rá, hogy édesanyjára gondoljon.

A hogy illegette a ránczokat, fölférczelte a zsinórt és sujtást és elhallgatta Rose és Mary üres, de kedves tereferéjét, teljes erejével fölébredt benne szegény Christine-nel való rokonságának érzete. Felsőhajtott hozzá:

»Anyám, édesanyám, egészen olyan vagyok, mint te!«

Míg Frida és Pirnitz hatása alatt elidegenedett tőle, most, hogy igazán egymagára maradt és család nélkül élt, természetes, hogy gyöngéd és bájos édesanyja emléke ébredt föl benne. Christine oly nagyon megértette volna Lea gyöngeségét és biztatta, bátorította volna, hogy legyen szép annak számára, a kit szeret.

De a levelek feladása óta eltelt idő aránytalanul megnőtt; kínzó aggodalom gyötörte a fiatal leányt. A kétségbeesés ellen küzködve biztatta magát:

»Késés az egész; föltétlenül bizonyos, hogy találkozom Györggyel és Tinkával...«

---

¹³ Kedvesüktől.

¹⁴ Rendőr.

¹⁵ Lakás.

Más lépésre határozta el magát: hogy fölkeresi Londonban Tinka könyveinek kiadóját. Meg is találta hamar, a kiadó irodája a Paternoster Row egyik nagyon vén házában volt, a Szent-Pál székesegyház környékén.

A hivatalnokok udvariasak és előzékenyek voltak a fiatal, jól öltözött nő iránt, a ki szépen beszélt angolul, bár kiejtésében volt valami meghatározhatatlan, a mi azonban bájossá tette beszédét.

Megnézték a címkönyveket; a következő bejegyzésre akadtak bennök:

»Mrs. Tinka Ortsen, 3 Apple-Tree-Yard.«

Alatta pedig erre az aláhuzott mondatra:

»Mrs. Ebner-Ortsen, Free College, Kensington-Road.«

- Pedig irtam a Free Collegebe, de választ nem kaptam.

- Igen? - mondotta az alkalmazott udvariasan, sajnálkozó arczczal.

- Ha önök irnak Ortsen Tinkának, szintén a Free Collegebe szokták czimezni leveleiket?

- Óh, mi sohasem irunk közvetlenül mrs. Ortsennek. Levelezünk, a ki mrs. Ortsen műveit közvetíti, Stockholmban van; azzal a svéd kiadóval szoktunk ez ügyben tárgyalni; mrs. Ortsen sohasem volt még itt nálunk.

Igy hát előállott annak szükségessége, hogy Sanznéhez forduljon. Lea iparkodott megbarátkozni ezzel a gondolattal.

- Lám csak! Hisz egészen szabad vagyok... Sanzné pedig okos asszony...

De ugyanakkor megdermesztette az aggodás, a melyet fokozott és kiszínezett képzelete: hogy szemtől-szembe találkozzék Fridával és Pirnitzczel... Érezte, hogy ez a találkozás legyőzné akarátát. Elmenekülni, megszökni, tudtuk nélkül, erre képes volt; de szemükbe vágni, hogy: »Nem, nem akarok többé veletek élni...«, - ehhez nem volt ereje.

Azon gondolkodott ekkor, hogy levelet ír Sanznének, hogy kiszolgáltassa magát neki; megkéri, legyen segítségére, de el ne árulja lakását. Már szinte elszánta magát erre, mikor egy eset arra készítette, hogy elhalaszsa terve megvalósítását.

Tizenegy nappal azután, hogy Londonba érkezett, egy vasárnapon a kis Cockington-leányok, meg anyjuk biztatására egy kis kirándulásra csábította el magát; a kirándulás célja Wimbledon volt s a fiatal *sweet-heart*-ek elkísérték jegyesüket.

A ludgatehilli boltossegéd esetlen, kedélyes ficzkó volt; születésére nézve ír s társaságban minden tréfa kitalálója és megkezdője; a lambethi rendőr modorában és megjelenésében ellenben volt valami hivatalos, valami szolgálati. Azt hitte volna az ember, hogy az egész kiránduló-társaságot letartóztatja s most a rendőrállomásra kíséri szigoruan.

Lea nem igen mulatott; de rideg örömrzet fogta el, a mikor összehasonlította lelkében a férfiut, a kit szeretett - az eszményien szép Ortsen Györgyöt, a művész- és nemeslelkű embert - azzal a két valakivel, a kik Rose-nak és Mary-nek a szerelmét képviselték...

Nem, teljesen bizonyos, soha más, mint az imádott György, nem lett volna képes reá, hogy bár csak egy gondolatát vagy tekintetét is maga felé vonja! Ennek a félistennek kellett eljönnie, lebocsátkoznia Észak paradicsomából, hogy fölébredjen benne a szeretnitudás.

»Nincsen ember kivüle, a ki egy szemerkényit le tudott volna foglalni belőlem...«

Ugy is volt; és ebben különbözött Lea Christine-től; győzedelmeskedett rajta lelke nevelőinek, Fridának és Pirnitznek befolyása. Leában az asszonyt csak egyetlenegy ember támaszt-

hatta életre. Christine mosolygó kedvessége, gyermekes gyöngédsége, tán még a kacérsága is átöröklődött Leára; de úgy elevenültek meg benne ezek a tulajdonságok, hogy csupán Ortsen György számára nyilvánultak, annak a férfinak, a ki a misztikus szerelem ajtaján át férközött lelkéhez.

A társaság abban állapodott meg, hogy a kirándulás kellemes befejezése céljából a Temzén térnek vissza Londonba.

A két *sweet-heart* természetesen értett az evezéshez. Kis csónakot béreltek Fulhamben s evezve usztak le a folyón; a szerelmes ifjak ugyan parádéztak ügyességükkel.

Nappal perzselő forróság volt, a folyó hűs levegője nagyon jól esett az utasoknak. De mikorra Batterseabe érkeztek s a nap nem süttött már a vízre, hirtelen köd emelkedett a vízből, olyan nedves és hideg köd, hogy egy órai kinos hajókázás után maga Rose és Mary kíváncsítottak ki a partra.

A csónak ott kötött ki, a hol éppen tudott, így is százszoros óvatosságra volt szükség a rendkívül sűrű köd miatt. Jó félórai gyaloglásba telt, míg a körvasúthoz értek; addigra mindenki rosszkedvű és dermedett volt.

Lea rögtön lefeküdt. Mintha a folyam lehellete megmérgezte volna, úgy tetszett neki, mintha csipőjéig egész hátába bénulás állt volna. Éjjel láza volt.

Cockingtonné rémülten hívott orvost rögtön, a ki megvizsgálta a fiatal leányt. Kijelentette, hogy légcsőszál-gyuladásnak nyomait látja, de a dolog nem komoly; néhány nap múlva meggyógyul.

Rose és Mary kedvesen és odaadóan ápolták Leát. A gyuladás el is múlt és négy nappal a végzetes séta után talpon járt már a beteg. A meleg délutánoknak hála, bőven kivehette részét a levegőből és napfényből, éppen csak hogy napszállta előtt haza kellett térnie.

Elmult ilyenformán megint egy hét. És a levelekre, a melyek immár tizennyolcz napja, hogy elmentek, még sem érkezett válasz...

Mikor Lea egészen felépült, egy boritékot talált reggel asztalán; a boriték az orvos, a gyógyszerész s az egy heti meg nem fizetett lakás- és ellátási díjat feltüntető számlákat tartalmazta: az összeg majd három fontra rugott.

Lea vásárlás közben sokat költött, mert el nem tudta hinni, hogy olyan soká tart majd, a mig Györggyel találkozik... Most hát kiforgatta erszényét, fiókjait. Az aprópénzét hozzátoldva tudta csak kikerekíteni a számla összegét és magának mindössze hat shillingje és hat pence-e maradt.

Kiegyenlítette a számlákat, de hirtelen elfogta az olyan embereknek rémülete, a kik mindig rendezett viszonyok között éltek s most adósságcsinálás várokozik rájuk; - felöltözött, elment hazulról, omnibuszról-omnibuszra szállva, kiért a Walworth-Roadra, Clariss and Sons-ék gyárához...

Kitűnő munkás hírét hagyta a gyárban, az igazgató azért rögtön felvette három font fizetéssel. De alá kellett írnia, hogy legalább három hónapig megmarad a gyárban; kivételszámba csupán a betegség megy. Lea aláírt mindent, a mit csak elébe raktak.

»György munkában lát majd, mint hajdan...« - gondolta magában - »még jobb is lesz így...«

A félelem, hogy el talál fogyni a pénze s akkor a véletlenül mulik majd sorsa, elnyomott benne minden egyéb aggodalmat.

A szakadatlan munka ideje kezdődött ekkor a fiatal leányra nézve, de legalább szórakoztatta, lekötötte kissé figyelmét foglalkozása. Reggel kilenczkor ment a gyárba, dolgozott ott hétig,

este pedig menyasszonyi kelengyéje befejezésére vetette magát szenvedélyesen. Mert most már ő is belemelegedett Rose és Mary gondolatába s úgy érezte maga is, hogy valósággal a kelengyéjén dolgozik; az a reménység pedig, hogy a vásznakon, a csipkéken, a könnyű selymeken György szeme fog megpihenni, György fog elgyönyörködni bennük, az ő keze éri majd őket, ez a reménység édessé tette a munkát...

Egész napon erről álmodott, még a gyárban is, rajzolás közben. Munkaóra után mintha találkára indulna, úgy futott haza, szerelmes munkájához.

És hova-tovább belemámorosodván álmába, egyre fokozódó szükvérüségében, tulságba fejlődött idegességében odajutott immár, arra a meggyőződésre, hogy György feleségének semmi sem lehet elég fényes és drága.

A mi pénzt megkeresett a gyárban, mind elköltötte azonnal vászonra, illatszerre s egyéb olyasfélékre, a mivel szépíthette testét, vagy diszesebbé tehetette megjelenését...

Mínthogy aggódva ügyelt ruházódásának s öltözetének minden részletére, visszanyerte utóbb szépségét és a ki csak látta, meg nem állhatta, hogy szemügyre ne vegye a fiatal, magas és finom termetű nőt, a kinek dereka olyan karcsu, mozdulatai olyan bájosak, regényes arcza olyan lázban ég, kék szeme úgy csillog haja koronájának árnyékában.

A bámulók iránt érzéketlenül járta utját, egyetlenegy valamire gondolt csak, de arra az egyre beteges lázzal és beteges makacssággal szegződött gondolata: az órára, melyben György karjában lesz, melyben György ajka csókolja majd ajkát.

»A felesége leszek...«

A mikor egyedül volt, egészen hangosan ismételte ezeket a szavakat, mintha szellemidéző mondások volnának.

Tüze azon mértékben nőtt, a mely mértékben szervezetének ereje és egészsége fogyásnak indult. A munkától és láztól elgyötörten valója mélyéből immár nem szállt olyan szüzi lehellet - régi érzelmeinek misztikus virágaira.

Nem tudta bizonyosan, mire vágyik, de érezte, hogy György jelenléte kielégitené vágyát. És a hogy gondolata erre járt, mint a zsugori a kincset, elszámlálta újra az elmúlt czirógatásokat: hogyan simogatta György keze a haját Hampstead-Heath-ben; a délutánt, mikor a hosszú gyalogsétától fáradtan, elszunnyadt egy fogadó pamlagán s György addig ott örködött, ott ült mellette; és legkülönösebben, mikor ajkuk egymáshoz ért a kocsiban, a végeérhetetlen csókot, a melyet akkor váltottak, mikor együtt tértek meg Richmondból.

Mindezekben az emlékekben, a melyek nemrégiben megijesztették még, a melyeknek megjelenése valósággal szenvedést okozott neki, mindezekben gyönyörüségét lelte most, óráról-órára felidézte őket, nappal is, mikor a műteremben rajztáblájára hajolt, este is, a lámpafényben, a mikor együtt volt Maryvel és Rose-zal.

Főként éjjel jártak hozzá, az álmatlan órákban, a melyek emésztették, bár nyomasztóan reá nem nehezettek.

Ebben a boldog alvajáró állapotban tüntek-multak a napok; augusztus fele oda, volt már és noha Lea semmiféle választ nem kapott akkoráig, még sem merészelt megtenni az egyedüli döntő lépést, még sem merte meglátogatni Sanznét.

Sőt hallgatag le is tett erről a tervéről. Valami misztikus hit-féle kerítette hatalmába. Szilárd volt a hite, hogy mesterség nélkül egymásra találhatnak György és ő, csupán a végzet akaratára, mint a hogy ráakadtak már egymásra egyszer, mint a hogy beleszerettek egymásba.

Nem, egész történetükön meglátszik ennek a végzetnek nyoma? Nos hát így is fog végződni a dolog, ugyanannak az emberfölötti erőnek hatása alatt.

Lea ezentúl úgy ment ki mindig, hogy el volt készülve a Györggyel való találkozásra. Az ő kedvéért ékesítgette magát, érette akart szép lenni. És nem egyszer elállt szíve dobogása, ha valami árnyékalak, lépés, hang fölszította benne a találkozás bizonytalan reményét..

A titok, a mely Lea élete fölött lebegett, természetesen végtelenül érdekelte Cockingtonét és leányait, de meg az új lakókat is.

Egy öttagu amerikai család szállott ugyanis a tulajdonosné nagy öröme a gower-streeti házba; Chicagóból jöttek augusztus első napjaiban s voltak összevéve: apa, anya, két igen csinos nagy leány, meg egy tizenkétéves fiú.

Mindenki csak úgy ismerte Leát, hogy *The girl who is engaged*¹⁶ és fölötte udvariasan bántak vele. Csupán az amerikai család nyugtalankodott egészsége miatt. Smith ur, a férj, a ki foglalkozott valamikor kissé az orvosi tudománnyal, azt állította, hogy a szép menyasszonynak tüdősorvadása van s féltette tőle a tulajdon leányait és kis fiát.

Mrs. Cockington azonban megnyugtatta, túlzó színekkel fejtette ki, minő kitünő Lea egészsége, de óvakodott tőle nagyon, hogy megemlitse a hurutot mely a csónakozás után fenyegette volt a leányt. Remegett tőle, hogy elveszítse a nagy családú és gazdag Smithet, a ki azt a szándékát is elárulta, hogy az egész telet Londonban akarja tölteni.

Lea ekkoriban fájdalmat kezdett érezni lapoczkái táján. Annak tulajdonította a bajt, hogy majd egész napon a rajztábla fölé hajolva dolgozik. Ettől fogva egyenes tartással igyekezett rajzolni; de a szurás, a fájdalom csak nem akart megszűnni hátában.

Azután éjjeli izzadások következtek; meglepte a dolog, a nélkül, hogy elrémítette volna, mert nem tudta, minek szimptomája ez a baj; nem is említette senkinek.

Rose, Mary, az anyjuk, a Smith-család, a kik jól látták, mint változik el arcza napról-napra, igyekeztek értésére adni, hogy egészsége aligha meg nem rendült, hogy jó lesz vigyáznia a tüdejére, hogy a tüdővész szerte pusztít a városban.

De Lea azzal nyugtatta meg magát, hogy:

»Sohasem köhögtem... most sem köhögök.«

És köhögési rohama csakugyan nem volt; meghülést sem érzett; csak a torca volt mindig fátyolos, de egy-egy könnyed köhintésre eltűnt az akadály. Enni étvágygyal evett. Az éjjeli izzadások óta jobban is aludt.

Egyszer reggel a műteremben, úgy érezte, meg kell fuladnia: az akadály felnyomult torkába s elállta lélekzetének utját. Visszahanyatlott székébe, ösztönszerűen szájához kapott zsebkendőjével és a zsebkendő nyomban piros lett a vértől.

Társnői fölsegítették; elvitték a kórházba s Lea nem vesztette el eszméletét. Ott újabb fuldoklási roham fogta el; a második vérömlés szabadította meg tőle, a melylyel egészen megtelt egy mosdótál. Azután a Gower-Streetre szállították, minthogy végtelenül gyöngének érezte magát.

Másnap jobban lett, de köhögni kezdett és majd minden köhögési rohamra vértől lett nedves kissé az ajka.

Valami rendkívüli módon meg nem ijedt azonban a dolgon. Bizott a jövőben.

---

¹⁶ A leány, a ki menyasszony.

»Viszont kell látnom Györgyöt, övé kell, hogy legyek; nem halhatok meg hát itt, ezen a szükségadta ágyon.«

A hogy elterült ágyán, haloványan, mint valami viaszbábu, a hátát fájditva, lélekzetét elfojtva, hogy nagyon ne köhögjön, gyermekies gondolata támadt:

»Mekkora szerencse, hogy elkészültem kelengyémmel. Most lám beteg vagyok és nem tudnék már dolgozni rajta.«

Derült kedve egész környezetét meglepte; mert a tulajdon tapasztalásuk révén, de meg abból is, a mit az orvos mondott, tudták, minő sulyos a betegség.

Mrs. Cockington odavolt. Smith ur egyszerre irgalmatlan lett s azzal fenyegetődött, hogy otthagyja házát, ha lehető hamarosan tul nem ad a fiatal leányon.

- De hova legyen, kedves Smith ur, hova legyen? - vetette ellene Cockingtonné. - A szegény gyermek egészen egymagára van itt Londonban.

- Hát menjen haza Franciaországba, térjen a családjához vagy menjen kórházba!... Jó volna, mrs. Cockington, ha ellátogatna a gyárigazgatóhoz, a kinek gyárában a beteg dolgozott.

Cockingtonnének sikerült egy kis türelemre birnia vendégeit; különben magának is megcsökkent könyörületessége, mikor a betegség okozta költség meggyarapodott. Pedig Lea nem fog már keresni. Végre odajutott, hogy maga is jogosnak és szükségesnek ítélte a Smith ur ajánlotta módot.

Elment Clariss and Sonsékhoz. Azt mondták ott neki, hogy a gyár elvállalja beteg alkalmazottainak költségét egy hónapra, azzal a föltétellel, hogy a Working-Royal-Hospital-ba, a Commercial Road-on ápolatják magukat, melynek a gyár évi díjat fizet.

Mínt hogy pedig Cockingtonné a tulajdon költségeire nézve is aggódni látszott, sőt nem is rejtegette aggodalmát az igazgató előtt, öt fontot kapott tőle.

*

Cockingtonné azt várta, hogy Lea tiltakozni fog, könnyekre fakad, a mikor elszállíttatását említi majd. Lea azonban végtelenül egykedvűen fogadta az indítványt...

De mikor a Royal-Hospitalba szállították, Londonnak egész a végére, olyan negyedbe, a melyről nem emlékezett, hogy járt-e arra valaha akár Györggyel is, a mikor csak szám volt ő is a többi sorában, a *consumptive*-ok¹⁷ termében és hogy Rose, Mary, Cockingtonné, a Smith-család, az előző hetek egész társasága elmaradt tőle, végzetének nyomorusága nyomasztóan feküdt reá.

A kórházban megnyugodott, mint olyan módban, a mely megszabadítja az anyagi gondtól, a mi még álmatlan éjjelein is gyötörte.

De a pusztulás- és testi elhervadástól való borzadás, a körülötte százszorosan ismétlődő kép, a betegségnek pusztítása, a mely őt is kikezdte már, a rettenetes szó, hogy: *consumption*, a mely mindenkiről reá meredt, az ápolók beszélgetéséből, az orvos megjegyzéseiből és a betegek kérdéseiből, a falra függesztett nyomtatott figyelmeztetésekből, a melyekben szakaszokba voltak szedve még azok az intézkedések is, a melyeket halál esetén kell foganatosítani, - a társadalmi önzésnek ez az egész fölszerelése, mely a szegények betegségét körülveszi, gyűlöletesnek tetszett neki.

És első izben történt, hogy szembe nézett azzal a lehetőséggel: hátha meg talál halni.

---

¹⁷ Tüdővészések.

Meghalni...

A kurta szó visszhangot vert agya üregeiben, különös harmóniával csengett tisztán és bántóan a két szótag; és Lea elhallgattatta gondolatait, hogy jobban figyelhesse ezt a hangot...

Vagy pedig lehunyva szemét, az irott szó élő valóságként jelenült meg neki, mint valami testet öltött tárgy, a melynek árnyékba olvadó körvonalai a lecsukott szemhéjak rózsaszín fátyolára rajzolódnak; és Lea erőnek-erejével azon igyekezett, hogy megkülönböztesse ennek a tárgynak alakját...

Majd hirtelen tulajdon lelkében támadt fel valami erőszakosan a rettentő szó hangja és képe ellen; valami szellemi görcsös roham-féle kényszerítette, hogy elüzze a látomást. Nem volt rá képes, hogy azt mondja:

»Meg fogok halni.«

*

Ugyanabban a teremben, a melyben Lea feküdt, vagy husz más ágy támaszkodott még merőlegesen a halvány zöld falaknak; az ágyak között karton-függöny leplezte.

Rendszerint alig két-három ilyen ágy volt gazdátlan; a többiben, a melyeknek oldalához világos diófából való éjjeli asztalkák támaszkodtak, szintén nők feküdtek, csaknem mindannyian fiatal nő, a kik köhögtek, vért hánytak s mint Lea is, hátukat fájditották, panasztolták, hogy vérző szagatást éreznek torkukban...

Ezekre nézve határozott értelmet kapott a »halál« szó Lea szemében; elképzelte, a hogy megáll bennök a mozgás, elakad a lélegzet és mindebben semmi titokzatost sem látott: a gyertya, ha ráfujnak, elalszik, ennyi az egész.

De hogy jó magában álljon meg az öntudat, hogy maga szünjék meg tovább füzni a gondolatok megszakítatlan lánczát, hogy maga ne érezze a dolgok visszahatását és még is ott maradjon, ugyanabban az ágyban, el nem tudta képzelni ezt: hiában erőlködött, agya föl nem tudta érni észszel.

»Akkor hát ugy van, hogy valójában nem is kell meghalnom...«

Fölvette szemét, elnézegette a zöldre festett falu termet, melyben a világos augusztusi délutánon vérszínü hullámokat hömpölygetett a nap...

Az ablakon át belátszott, hogyan mozog a kórház kertjében néhány platánnak a koronája; belátszott az égnek egy kis csücske is, a melyet kockákra osztottak az ablakkeret keresztfái; és behallatszott, hogyan váltanak a madarak rövid énekhangokat... Langyos szellő mozgatta meg a függönyöket.

»Nem, nem fogok meghalni. Bizonyos vagyok benne, hogy meg nem halok.«

Visszatért belé az életben való hit, föltétlen, diadalmas lendülettel, a semmitől való szilaj borzadással.

Föltette magában, hogy nem látja ezentul az ágyakat, melyekben a fájdalom virraszt, nem hallja a siralmas köhögéseket; lehunyta szemét, belévette magát a multba és jövőbe, Györggyel beszélt, mintha mellette ülne.

Hosszu életre építette meg terveit. Megingathatatlan bizonyossággal látta magát Györggyel egygyéforrvá egy csodás országban, a hol buja lombot hajtának a fák és forrón süt a nap - virágos partú öblök nyulnak ki a tengerből és zöld szín szegi be a tenger békés kék színét.

Látta azt az országot, bizonyos volt benne, hogy van ilyen föld, hogy a látomás meg nem csalja.

Makacsul föl-fölidézte a szomoru órákban, a mikor meglátogatta lázas szagával az este és izével az álmatlan éjjel, - az éjjel, mely kusza rémülettel üldözi és kétségbeesésbe fulasztja a betegek lelkét, a magános és néma éjjel, a mely a beteg sejtelmében fölidézi a temető magánosságát és némaságát.

De az elragadó látomás - a kék tenger, melyből zöldelő föld, fekete és virágos partok állnak ki, meg a szeretett barát, a kivel elgyönyörködik bennük, elmosta lelkében a remegő körvonalokat.

Azután hirtelen egykedvűség lepte meg, lidércnyomás nehezedett reá; a kő nyomasztotta gyomrát, a kő, mely összezuz bennünket és elállítja lélekzetünket, a hirtelen zuhanás a feneketlen örvénybe.

Lea ilyenkor ereje megfeszítésével vetette föl szemét, hogy meneküljön az ijesztő álmoktól. Körülnézett, szeme sorra vette a szomszédos tárgyakat. Az ellenzővel lebontott és éjjelre le-bocsájtott lámpákból sárgás világosság hullámozott, melyben a tárgyak vonalai bizonytalanoknak, ingadozóknak tetszettek...

Olyik ágy néma volt, akár a sir, az alvó testekhez tapadt takarók bizarr szoboralakzatokat mutattak; de mennyi szenvedés küzdött a tágas teremben a kórházi éjjel álnyugalmával!...

Köhögés hasított végig a levegőn... egy alak fölegyenesedett nyugvóhelyén, nézett a félhomályba mozdulatlanul és mereven, mint valami kisértet, azután elkényszeredve dőlt vissza ismét párnájára...

Suttogás hallatszott, - a szomszéd ágyak lakói így érintkeztek egymással. Egy-egy rettenetes hang, a melyet elváltoztatott az álom, rémülettől vadul riadt föl olykor...

Vagy egy-egy tudatos sóhajtás, nyögés riasztotta fel könnyű álmukból a betegeket:

- *Help!... Help!...*¹⁸

Ilyenkor a napos ápolónő fölkel karosszékéből, a melyben szunyókált és mint valami lebegő haju és fehér ruhás rém, a beteghez surrant, a ki segítségért kiáltott.

A néma működés közben a kis harangtorony órája gunyos hangokat pergetett a Westminster székesegyház harangzugásába.

Egyszerre azután a hajnal sápadt foltjai tünedeztek föl az ablakokon által, a lámpák már csak a mennyezetnek éppen azokat a pontjait világították meg, a melyeken föl voltak függesztve.

A korán kelő augusztusi napfény minden hasadáson, minden nyíláson benyomult és elárasztotta a termet; és az éjjeli rettegés eltűnt, jóltevő friss levegő áramlott a lázas homlokokra.

Lea mély álomba merült, a mely végtelenül édes és gyógyító hatása lett volna, ha, mikor reggeli hét óra táján fölébredt, teste nem uszott volna izzadságban, a melytől inge és ágyneműje olyanná lett, mint a vízben ázott ruha.

Ekkor azután ruhát kellett váltania a rosszkedvű, vagy közömbös ápolónők segítségével és türnie a fájdalmat, a mely fölszisszent benne, ha vállát, sőt karját is bár csak gondolatnyira is megérintették; borzasztóan lesoványkodott, a teste még inkább, mint az arcza s minden érintés rendkívüli fájdalmat okozott.

Hogy azután száraz ruhában visszafeküdt ismét, bánatos gyöngeség vett erőt rajta. Még szunnyadott, csak fél tudata volt a zajongásról, mely a kezdődő nappal indult meg a teremben.

---

¹⁸ Segítség!... Segítség!

A betegeknek reggelit hoztak, alapos angolszász reggelit: sült húst, tojást füstölt szalonnával, piritott vesét, mindenféle gyümölcsöt s ezeknek hegyébe teát, vagy párolgó tejes kávé; mert Ainsworth doktor, a belgyógyászati osztály vezetője, a tüdősorvadás gyógyítása tekintetében a bőséges táplálkozás elvének volt híve és terjesztője; semmit sem szabad megtagadni a betegről, akármire támad is kívánsága.

Olyik beteg vissza is élt a nagy szabadsággal és hihetetlen mennyiségű tejet, meg kemény tojást fogyasztott el a napi négy étkezésen fölül...

Lea nem igen evett: undorodott az ételtől. Végre már csak teát ivott és híg tojást evett piritott vajjal kenyérral.

Ainsworth doktor azért szigorúan is bánt vele, átkodottsággal és rosszakarattal vádolta.

- Ha nem eszik, meg nem gyógyul. A betegség révén naponta bizonyos mennyiségű életert veszít, a mely életerejére, egész mennyiségéhez viszonyítva, azt hiszem, megfelel az 1 a 200-hoz aránynak... És mindezt nem pótolja semmivel, mert hiszen nem táplálkozik. Akár perczre kiszámíthatja ilyenformán, mikor merül ki életerejére.

A hallgatók, a tanítványok, a kik az ágy köré gyűltek, el voltak ragadtatva a formula matematikai szabatoságától s helyeselték.

Lea lehunyta szemét; szeméremérzete nem lázadt már föl az ellen, hogy úgy néznek rá ezek a férfiak, mintha kísérleti tárgy volna. Azt kívánta csupán, hogy hagyják nyugton, hogy ne beszéljenek neki ételről, mert pusztán hallására is felkavarodott benne minden.

Az alacsony termetű, hadonászó doktor más ágyhoz vitte csapatát.

A napnak hátralevő része azután napnyugtáig tűrhetőnek tetszett a betegnek.

Nem igen szenvedett és álmainak intenzitása kitöltötte az órák ürességét.

Kórházbeli társai, a kik majd mindannyian munkásnők voltak, mert a Commercial Road kórházat több nagy londoni gyáros alapította, a kik ebből a célból szövetkeztek - örömmel társalogtak vele; Párisban is, Londonban is sokkal inkább átalakították Leát Sanzné, Craggs Edith, Frida és Pirnitz Romaine apostoli tanításai, semhogy a szájuk ize szerint ne tudott volna beszélni és meg ne tudta volna magát kedveltetni velök. Különösen megkedvelte egyiküket, egy Bodson May nevű kis barna leányt, a ki családját hagyta el, hogy követhesse barátját és a kit ez a barát azután elhagyván, fokont nyomorba és betegségbe sülyedt; a szegény leány, meg a tulajdon története között valósággal testvéri viszonyt fedezett fel.

De a mi leginkább megindította, az a nemtörődömség, szinte jókedv volt, a melylyel Bodson May betegségéről, sőt közel való haláláról beszélt. Egyáltalán nem képzelődött ebben a tekintetben:

- Végem van! - mormolta elfakult hangján, a melyet megviselt a hangszálak sorvadása. - De hát bánom is én? Nem panaszkodom. Őt esztendeig éltem boldogan barátommal és olyan jó fiú volt!... Óh, ha az a gonosz anyja nincsen, a ki meg akarta házasítani, talán feleségül is vesz... Bizony, és azt hiszem olyankor, ha egyszer egy pohárral több portert ivott volna a kelletténél, el is visz a *registrar*¹⁹-hoz. Hm! már akkor inkább kiállok a sorból, ha velem nem élhetek. Ha csak meg nem gyógyulok és kénytelen nem leszek munkába menni megint... Isten a tanum, nem kívánom!... De szerencsére hallottam, mikor a *little Tom*²⁰ (a betegek ezen a néven szólították egymás között Ainsworth doktort), hallottam, mikor a *little Tom* azt mondta a fiatal gentlemaneknek:

---

¹⁹ Anyakönyvvezető.

²⁰ Little Tom: kis Tamás.

»Nem adok ennek a kis majomnak két hetet...«

A leány elkaczagta magát, úgy folytatta:

- Kis majom! Nem nagyon udvarias egy ur... Minekelőtte megbetegedtem volna, a mikoriban Percy (barátomnak ez a neve) visszajött haza Bethnal Green-be... mert volt ám házacsánk, kisasszony, meg tulajdon butorunk is... karjába kapott, fölemelt a levegőbe és úgy mondta: »Te vagy a gyöngyvirágom, a májusi virágom; nem hiába május a neved!...« És igaza is volt, mert olyan friss voltam akkortájt, akár a májusi rózsza.... Most persze kis majom vagyok, *little Tom* jól mondta. De mindegy. Senki el nem veszi tőlem azért azt az öt boldog esztendő...

Ez az őszinte nekihevülés ámulatba ejtette Leát.

Mennyire értette a szegény, elkényszeredett, korán megvénült, huszonkétéves korában haladkló leányt! Mennyire értette ezt az életet, a mely őt szerelemmel teli esztendőbe sűrűsödött s gyűlölség nélkül ért véget, mikor az öt esztendő letellett!

Szinte irigyelte a »kis majmot«.

Azt gondolta magában:

»Igaza van. Nyugton halhat meg. Jobb is, ha meghal. De én nem éltem öt boldog esztendőt barátommal; én, én nem akarok meghalni.«

Augusztus vége felé megváltozott az időjárás, - esősre vált.

A tüdővészések termében befütötték a két kandallót; de gonosz lég vonat járt azért az ajtókon, az ablakhasadékokon; London alacsony ege párával, füsttel töltötte meg a levegőt.

A betegek idegesebbek lettek; állapotuk sulyosodott, kettejük meg is halt.

May végképpen megbetegedett: aszott arczán a két apró sárga szemből mosolyogva csillogott a remény Leára, hogy a szabadulás mindinkább közeledik.

És maga Lea is érezte, mint suhannak végig arczán az ősznek rémei, a sorvadás rettentő hirnökei. Jóformán egyáltalán nem evett már s magára hagyta Ainsworth doktor is, a ki egy pillanatra állapotodott csak meg ágyánál, hogy konstatálja az életerő megjövendőlt csökkenését és nem is igyekezett már meghódítani őt a bő táplálkozás elvének.

Lassu kétségbeesés ült rá a szegény magános lélekre. És harag csirázott ki benne azok ellen, a kikre vádat emelt, hogy ők juttatták oda, a hol van: Fridára és Pirnitzre...

- Oh! mért hogy édesanyám nem élt!... Milyen boldogok volnánk ketten együtt... Frida és Pirnitz harcias tanításai térítettek le, vetettek ki a rendes élet és a szerelem ösvényéről. Ők raboltak el Györgytől; ők lesznek azok, a kik megölnék...«

A halálfélelem gyakran meglátogatta, a haláltól való félelem megnőtt benne, mind erősebb lett; és ugyanakkor feltámadt benne a vallásos érzés, a mely gyermekora óta félközömböségbe merült volt benne.

Lea katolikus papot kért.

Küldtek is kívánsága szerint: egy Killorneyből való irlandit; piros és nyugalmas arczu, jól fésült szőke haju, tiszta kék szemü, egészséges, szép fogu, bő redingote-ú és merev fehér gallérú papot, a ki a beteg ágya fejéhez ült s rengeteg terjedelmü, gondosan kifényesített kalapját az éjjeli szekrényre tette. Úgy hívták, hogy: Father Patrick Weatherdon.

Jól beszélt, szépen, kenetesen.

Eleinte bizonyos megkönnyebbülést érzett látogatásai után Lea. Utóbb azonban, mikor a pap fokonkint kitalálta történetét s azt tanácsolta, hogy térjen vissza családjához, a mikor

kötelességeként mutatott rá a hazautazásra és sürgette, hogy közölje vele szülei czimét, hadd irjon hát nekik ő, Weatherdon, - Lea ingerültté lett, meggyülölte a papot és nem kívánta többé látni; és a vallásos roham hirtelen elmúlt...

A mi ereje volt még, lassanként elforgácsolódott... Minden köhögési roham kegyetlen szenvedést okozott neki...

Hova-tovább lemondott a reménységről, hogy a gondviselés közvetlen segítségével kerüljön valaha Györggyel szemtől-szembe.

És az álomországnak varázsos képe, a minőnek Itáliát elképzelve, a csodás fényesség, a melyet virágos partok zárnak körül és a melyből zöldelő földfokok nyulnak ki, immár nem jelenik meg neki, bárha még úgy is igyekezik földélni makacsul lehuny szemét előtt.

Most már elhagyta magát.

Elkeseredett a sors és az élők ellen s türte, hadd csuszszék a halál feléje, hadd burkolja leplébe a rém.

A hosszas gyöngülés teljesen érzéketlenné tette; hideg verejtékben uszva riadt föl belőle, de semhogy az ápolónőket hívta volna, hogy inget válthasson, inkább úgy maradt, a hogy volt s didergett a nedves ruhában...

A halál felé közeledett, de nem Bodson May-nek mosolygó lemondásával, hanem méltatlankodó lélekkel, föllázadva a sors igazságtalansága ellen s gyűlölvé ifjúkori nevelőit...

Úgy tetszett most, hogy örült módon eltékozolta egész életét, azt a lemondással és önzetlenséggel teli életet, a melyet Fridának és Romainenek szolgáltatott ki; vágyódott rá: bár foghatná meg még egyszer, bár vonhatná el a haszontalan önfeláldozás elől.

Minő drága esztendőik voltak... Ki adja most vissza őket? A halál csirája van benne, ott van vérző mellében: minekutána mások boldogságáért emésztette el ifjúságát és áldozta fel szívét, elfeledten fog meghalni most egy kórházi ágyon.

És állapota egyre rosszabbodott.

Egyre vért hányt és ettől egészen kimerült; a láz, a hallucináció jó néhány napra kiragadta a való életből... Félrebeszél... Nem látta már sem a zöldre festett falu nagy termet, sem az ágyakat, sem little Tomot, sem az ápolónőket...

Ez az önkivület, a mely homályos, zavaros, kínos volt eleinte, utóbb fokokonként valami örökös mámor-félében engedett föl, a mely már szinte édes és kéjes volt.

A gyönyörű látomás ismét megjelent, álomországnak képe, melyben a napsugaras nyár dicsőségében fog találkozni Györggyel.

Lea elnézte az illatos dombok körülfogta kék öblöt; és valami szokatlan melegség öntötte el ekkor, mintha mellette volna valaki, a ki megnyugtató, baráti kezek érintése, a melyek gyengédebbek, finomabban ringatnak, mint az ápolónők keze...

Mikor - kétségtelenül annak következtében, hogy a táplálék elfogyott szervezetéből - láza és önkivülete megszűnt, azt látta, hogy reggel van, hajnalhasadta.

A valóság megütötte szemét: a zöld falak, az ablakok kerestfái, a vászonfüggönyök, az ágyak, a kandallók. Megint szép volt már minden.

A szomszédos ágyra nézett; üres volt.

- May! - suttogta.

A szomszéd ágy felé fordította kissé fejét.

- Bodson May!...

Az ágy tulsó feléről felelte egy hang reá:

- May nincs itt már. Krisztus magához szólította.

Leában nem volt annyi erő, hogy megforduljon s megnézze, ki beszél.

De egy könnyed lépésü valaki megkerülte az ágyat; Lea látta, a mint egy emberalak, meg egy arc hajol fölébe.

Egy *nurse* volt a látogató, fején a fejkötő, csipőjén kötény; balkezeiben kis fekete könyvet tartott.

- Hogy van? - kérdezte a betegtől.

Ekkor ráismert Lea.

- Edith!

- Föl ne induljon! - csillapította Edith s gyöngéden megérintette Lea vállát, miután fejét elhelyezte a vánkoson. - Igyekezzék reggeli idejéig aludni. Majd azután beszélgetünk. Megkaptam végre levelét, - bizony sokat utazgatott, a mig rám akadt. Két napja, hogy itt vagyok ágya mellett.

- Ne hagyjon el! - rimánkodott Lea.

A nappali világosságban tisztán látta a beteg megnagyobbodott szeme Edith pörsenéses és bohókás arcját, a mely most, hogy, *nurse*-nek öltözött, még bizarrabbul hatott. És Lea le nem tudta venni szemét erről az arczról.

Egész reménysége visszatért egy csapásra: az örvény fenekéről a napvilágra, az életbe került im. Önkéntelenül ismételte ajaka:

- Ne hagyjon el!

- Dehogy hagyom... De csak aludjék most... Mikor behozzák a reggelit, majd elbeszélék mindent. Rendben van minden.

- Mit tud?... - kezdette Lea.

Nem tudott többet mondani ennél. Gyöngesége végtelenül nagy volt... De Edith megértette így is.

- Hogyne, hogyne tudnám, merre vannak... Meg is mondom majd s együtt utazunk el; mihelyt jobban lesz, elutazunk hozzájuk.

Lea nagyot, mélyet lélezett, mint akkortájt, a mikoriban melle nem fájt még.

- Elutazunk?... Elmegyünk?... Akkor hát élni akarok!

Nyugodtan lehunyta szemét, elszunnyadott és csendes, mély álomba merült; Edith, a ki ott ült ágya fejénél, felnyitotta a kis fekete könyvet és imádkozott.

III.

- Nem jó volna, Edith, ha visszamennénk a szállóba s készülődnénk az elutazásra?

- Nem, édesem, a torquayi vonat indulásáig két óránál több még az idő. Pihenjen csak... Jól vagyunk itt.

Egymás mellett ültek egy padon, egy háromszázéves szilfa áttetsző, világosság-átjárta árnyékában, a salisbury-i székesegyház semmihez sem fogható gyönyörű esplanade-ján. Edith durva kék szövetből készült, fehér vászonnal diszes *nurse*-i ruhájában volt, Lea pedig egy festetlen szövetből varrt hosszú utiköpenyben; és csendesen beszélgettek...

Szemük elgyönyörködött az ősi kőépületben, a melyet buja pázsit, hatalmas fasor vett körül és szegte be a teret, a melynek középkori házai olyan vének, olyan vének voltak hegyes tetőjükkel és ólomkarikás ablakaikkal, - olyan vének, de mégis ifjak a tiszteletet árasztó bazilikához képest.

Edith anyai gondossággal vigyázott társára.

Leát már akkor szerette, a mikor naponkint együtt voltak Clariss and Sonsék gyárában; mióta azonban, úgy szólván, a halálból ragadta ki, sokszorosan erősebb és szenvedélyesebb lett szeretete s rendszerint nyugodt lelke is felkavarodott ettől az érzelemtől.

A halál csakugyan elbocsátotta áldozatát. Lea soványnak és gyengének látszott még; de a lábadozók soványsága és gyengesége volt csak ez.

Szeme megélnékült, a reménységtől fényre gyult, ajka pirosabb lett s a vér, a mely előntötte arczát, mind arról beszélt, hogy örömet él, élni akar, élni tud!

Annak a három szónak varázsa, hogy:

»Tudom, merre vannak...« mivelte alig két hét leforgása alatt ezt a csodát.

Edith, a kinek levelezése nem szakadt meg Tinkával, tudott is felvilágosítással szolgálni a fiatal leánynak.

Az Ortsenek Torquay-ben vannak, Devonshire grófságban; mindannyian együtt élnek ott. Ebner is, felesége, Tinka is, Carola és Ida, a két kis leány, meg György is, a ki örökké csupa sóvárgás, a kit aggodalom gyötör szakadatlan, akármekkora idő mult is el azóta.

»Elmegyünk hozzájuk...« mondotta Edith.

És Lea, csakhogy siettesse a várva-várt óra elkövetkezését, rögtön alávetette magát Ainsworth doktor rendeletének. Naponkint, a rendes étkezésen fölül, tizenkét keménytojást evett és négy liter tejet ivott már most ő is.

Nagyon sürgetős volt, hogy mennél előbb fölkelhessen, elindulhasson, utazhassék; ugyanakkor megkérte azonban Edithet, hogy ne értesitse Györgyöt, meg ne írja, hogy Londonban van; rettegett, hogy sietve találna eljönni, még minekelőtte újra egészségessé és széppé lett volna.

Hogy reászánta magát a Salisburyben való megállapodásra, azt is azért tette, hogy üdén és pihenten érkezhessék meg Torquay-be. Salisbury, a szunnyadó és festői kis város körülbelül félutba esett London és Torquay között...

*

A kőből való harangtoronyból ércnek zugása áradt ki s folyt szét a levegőben az elhagyott esplanade-on, a veres lombu szilfák félig csupasz gallyai s a vén házak szeszélyes alaku tetői felett.

- Egy órája megvan már. Még negyedfél óra és ott leszünk! De igazán így van, nem álmodom?... Edith!... lássa, annyiszor álmodtam róla s mindannyiszor a kórházi ágyban ébredtem föl nyomorultan.

- Igaz, igaz, édesem és ne álmodozzék. Jézus urunk próbára tette, megörölte, mint a buzaszemet... De most már ő fog elvezetni bennünket férjéhez.

És szokása szerint végigidézte a zsoltárokból egy verset.

»Halld meg szavamat, leányom, nézz reám és nyisd meg füledet: feledd el hazádat és apáid házát...«

- Édes Edith! - suttogta Lea.

Megölelte és megcsókolta két orcáját. Szerette Edithet; végtelenül jól esett jelenléte és az örökös kegyes keresztyén refrén, melylyel az élet minden nyilvánulását kísérte.

- Meglátszik ugyan, drága kicsikém, hogy lábbadozó! - mondotta Edith. - De higgye el, ha mondom, azért nagyon szép ám magácska.

Edith, a ki büszke volt arra, hogy ujjíateremtette ezt a lényt és büszke, hogy a mire ifju barátnője mindig vágyódott, jegyeséhez viszi most, kevélyen nézte a fiatal leányt, de némi félelem is vegyült tekintetébe.

Mikor elutaztak Londonból, Ainsworth nem nagyon biztatta volt Edithet. Csak azt mondta:

»Bámulatosan talpra állott... Még meggyógyulhat, de a két tüdő, sőt a hangszálak is ki vannak kezdve...«

»Óh! - gondolta Edith. - Sokkal több benne annál az élet, sokkal szebb annál: dehogyan halhat meg! Nem lehet az!...«

Lopva figyelte meg Leát és a fiatal leány mosolygó bájossága győzött, élő tiltakozás volt a betegség és halál vádjá ellen.

»Nem, nem - ismételte magában szegény Edith, kétség és bizalom közt hánykódva. - Lehetetlen az, hogy meghaljon. Krisztus nem engedhet meg ilyen rettenetességet...«

Három órakor utaztak el Salisburyből az expressz-vonaton, a mely Londonból egyenesen Torquay-be visz.

Az utazás könnyű és csendes volt. Devon vidéke, a veres föld, a zöld róna, a sárguló fák sorjában tüntek föl, el a maguk egyhangú szépségében.

Edith a szentírást olvasta.

Lea meghatott, boldog várakozásba merült.

- Edith... bizonyos maga benne, hogy ő ott lesz a pályaházban? Ha ugyan az utolsó perczben vissza nem tartja, meg nem akadályozza benne valami... Ha ott nem látnám, a mikor megérkezünk, azt hiszem, a halálba esném vissza megint.

- Már mért ne volna a pályafőn? - felelte Edith, föltekintve egy pillanatra bibliájából. - Nem vágyódik-e ő maga is, hogy viszontlássa? Nem megírta a tulajdon kezével?

Lea kivonta zubbonyából György levelét, azt a szenvedélyes és elragadtatott hangú levelet...

Mert Edith, a hogyan megígérte volt Leának, csupán Tinkát értesítette, még pedig, csak akkor, mikor az utazás lehetővé vált. Tegnap óta tudja György, hogy Lea Angliában van és hogy elutazik hozzá.

Exeter, Sherborne, Ottery... A síkföldü grófság városai egymást érték a vonat mentén; hatalmas pályaházakba robtak be, a melyekben zugva morajlottak az utasokkal telt vonatok.

Majd fák, mezők, frissen felszántott földek tüntek föl ismét; és pillanatonként valami messze nyúló kétség, nyugodt és mégis fokozódó kétség nyílt meg az utasok szemének.

- Edith!... a tenger!

Edith, a ki a tájképek iránt egészen közömbös volt, egy pillantást vetett a hol kiszélesülő, hol keskenyedő szemhatárra, azután rögtön olvasásba kezdett ismét.

Egyre-másra tűnt fel most a vasut mentén a tengerpartnak egy-egy kis része.

A forró nyárutó hosszabbra nyújtotta ezeknek a fürdőhelyeknek életét és gyönyörűségeit.

Tábori székeken nők ültek és dolgoztak. Szerelmes párok jártak-keltek izgatottan a tengerparton... Egy kis öbölben mezitelen gyermekek fürödtek...

Mindez olyan hirtelen tűnt el, tűnt föl a szem előtt, mint valami kinematográfnek a képei.

Lea, a kit elringatott a gyorsaság és mulattatott a képeknek szakadatlan váltakozása, boldog mámorba merült. Mikor a newton-abboti pályafőről is kirobogtak, Edith is becsapta könyvét, társnője felé hajolt és hogy a többi utitárs meg ne hallja, úgy sugta fülébe:

- Lea, ugy-e emlékszik még, mit ígért?

- Igen kedvesem, emlékszem, - felelte Lea.

Megszorította Edith kezét, hogy mintegy uj esküvel pecsételje meg ígését.

Az ígélet pedig, a melyet Edith kért, sőt megkövetelt, mert ezzel a föltétellel egyezett csak bele, hogy Györgyöt visszaadja Leának, az volt, hogy mihelyt megérkeznek Torquay-be, paphoz mennek, a ki összeadja őket. A kis hitbuzgó teremtés csak ennek a föltételnek árán vitte a menyasszonyt jegyese karjába.

- És csak éppen addig vár, a mig egészen felgyógyul... Mihelyt lehetséges lesz azután, paphoz megy... Különben erről én gondoskodom majd.

Lea mosolyogva hagyta helyben.

A vallásos buzgóság, a mely felébredt volt benne menekülése estéjén a Saint-Augustin-templom küszöbén, utóbb pedig a kórházban Weatherdon Patrick-kel való beszélgetései közben, nem volt már benne olyan élénk. De örömet álmodozott róla, hogy György mellett fog majd térdelni, vallásuknak szolgája előtt.

György bizonyára beleegyezik, ha nem egyébért, hát hogy nagy bánattól kimélje meg Edithet...

*

A tenger nem látszott már; a vonat hullámos rónán robogott át, a melyet balfelől alacsony dombok szegtek be.

Az egyik utas megnézte óráját s azt mondta:

- Tíz percz múlva Torquayben vagyunk. Késünk egy kicsit.

A remegő Lea gondolata ekkor György felé fordult.

Látta, a mint a pályafő perronján vár reá éppen olyan zavartan, mint ő. Érezte, hogy, úgy szólva, mint előzi meg vágya tulajdon magát, a vonatot.

Föl akarta idézni György képét; egész erejével megfeszítette képzeletét és emlékezetét. De a földézett kép elsiklott, vagy hogy inkább megkettőződött...

Melyik Györggyel fog találkozni? Azzal, a kit Londonban ismert és szeretett meg, az egyedülivel, a kit akkor megszerethetett, mivel annak a soha nem látott, rendkívüli ábrándképnek megtestesülése volt; a tiszta férfi, a ki közömbös az érzékek ösztökélése iránt s lelke hangjának annyira engedelmeskedik, hogy olyantól sem riad meg, a mit a tömeg örülségnek ítél?

Vagy pedig azt az Ortsen Györgyöt, a kit egészen más emberré alakított a délszaki éghajlat és a délszaki művészet, azt a Györgyöt, a ki mámorosan szereti a világosságot és az életet, a ki megízlelte a kéjt, a diadalmas hódítót, a ki elvitatta Leát Pirnitztól és Fridától?

A bizonytalanság szinte gyötörte Leát; úgy tetszett neki, mintha a perc, a melyben eloszlik majd a kétség, egyre távolodnék, mint a lidérczfény.

Valósággal álomból rettent fel, mikor megérkeztek Torquaybe s a vonat megállt az alacsony tetőjü, hosszú pályaházban; a kiszállók zaja, egy magastermetű, sötétszürke ruhás férfi homályos alakja, a mint a kocsij ajtaja felé rohan, - az ölelés, nevé, a mely kettős kiáltásba vész...

Óh, az első tekintetnek misztériuma, a melyet két régóta elkülönített lény vált egymással, de a kik távollétük idején szakadatlanul egymásról álmodtak - szemük fenekén egymásnak legutoljára látott képét őrizték meg!

Első tekintetükkel összehasonlítják ezt a régi képet a valósággal: az időtartam, a mely eltelt, alakot ölt, ugyszólván a vonásokban jelenül meg.

Azután egyszerre csak, mint a lehellet a tükörről, elpárolog, eltűnik az idő: a tegnapi arc és a mai arc egybekeveredik, szétválaszthatlanul összevegyül, az új arc belevész a régibe...

A tetőtlen bricska, melyben György, Edith és Lea elhelyezkedtek, alig fordult be a kocsijuton, mely a tenger mentén a városba visz a pályafőtől, még az öböl kikönyöklő részét sem kerülte meg, a mikor már megtörtént a tegnapi és mána titokzatos egybeolvadása.

És ha György talán kevésbé lefogyottnak is tetszett Leának, mint a hogy Tinka regényének nyomán elképzelte, mekkora fájdalom gyötörhette Györgyöt, a mikor annyira elváltozottan kellett viszontlátnia Leát!

Abban a pillanatban, a mikor összeölekeztek, valami brutális bizonyosság azt mondta benne:

»Oda van ez a leány...«

De néhány pillanatba telt csak s mig a kocsij csendesen robogott a gyepe és az öböl között, György szeme már meg nem tudta különböztetni jegyese régi képét a mostanitól: és ugyanabban a pillanatban megszűnt a halálos bizonyosság, legyőzte a gondolat, a vágy, a lebirhatatlan remény csalfa sugalló ereje.

Nem beszéltek egymással: sokkalta súlyosabb gondokkal volt telve szívük, semhogy üres szavakat keresgéltek volna. El nem fáradtak egymás nézésében és hova-tovább béke szállott szívükbe.

Lea a bricska széles ülésén ült Edith mellett, a kinek jóságos, de bohókás furcsa arcza - a gyermekes szem, a keskeny, de vaskos ajak, a párna módjára duzzadt orcák között fészkelő kicsiny orr - ragyogott a jólelkű örömtől; György a szemközti való keskeny ülést foglalta el s Lea felé hajolva, két kezét fogta, úgy nézte, nézte...

A leány szép szemével, mely nagyobb, izzóbb volt mint valaha, becézgette lassan György egész arczát, ruháját, egész mindenét.

Úgy nézte a leány, mintha sohasem látta volna a sápadt, szőke haját, melynek természetes fürtjei kicsüngtek a feketeszalagos fehér szalmakalap alól.

György angol módra öltözködött, sötétszürke színű gyapjuszövetből készült rövid kabát volt rajta, de a magas gallér alatt csinosabban kötött és hanyagabb, bár elegánsabb széles nyakkendő helyettesítette az akkoriban divatos, pillangó-alakúra csomózott nyakkendőt.

Lea, a kinek keze elmerült György szép, erős és megbarnult kezében, magán kívül volt...

Az imént a vonatban, a mely Torquay felé vitte, azt kérdezte magától:

»Melyik Györgyöt fogom viszontlátni? A felavatás előttit, vagy utánit? A választott testvért, vagy a hódítót?...«

És most, hogy im övé lett a szeretett férfi, nem tudott megfelelni erre a kérdésre.

A férfi, a ki előtte ült, más volt, mint akár az egyik, akár a másik, viszont azonban volt benne valami hasonlatosság, a mely mind a kettőre ütött.

A napsütötte arcszín és nyilván a szabad természetben való élet, a fárasztó kalandozások és a megerőltető czirkálások, a melyekből bőven kivette részét egy esztendő óta, megőrizte viselkedésében azt a szabados mozgékonyt, a mely annyira nyugtalanította volt Leát, mikor az Olaszországból érkező Györgyöt viszontlátta Párisban.

De a parancsoló erőszakosságnak nyoma sem látszott rajta; sőt nézése, feje tartása, lankadt kezének mozdulata, hangjának zavaros színe időnkint a hajdani bágyadt modoru György képét idézte föl emlékében, a kit Frida, meg Lea a skandináv paradicsom hőseivel hasonlítottak össze.

Leának kedves volt ez a bágyadt vonás.

Ezt a Györgyöt szerette leginkább; csupán ennek révén lehetett része az örökké emlékezetes richmondi csók édességében.

Az ut, melyen a kocsí vitte őket, egy mértföldnél hosszabban visz az öböl mentén. Fél távolságnyra szögben jobbra fordul egy magas dombcsoport előtt és ettől fogva ennek a természetes falnak lábujában halad Torquay felé.

Az utnak eddig a kanyarulatáig Lea valójában csak Györgyöt látta.

A vidék, a széles kocsíut, a melyet nyerskőből való mellvéd választott el a tengertől, balfelől pedig jól gondozott mezők, angol-parkok határoltak, a melyekben házak bujkáltak a bozót között, csak bizonytalan látomásként jelent meg Leának.

De elragadtatásában most, hogy visszahódította Györgyöt, azt a Györgyöt, a ki azonos a hajdanival, szeme fölvetődött és immár szemügyre vette az erdős magaslatokat és figyelme lassankint ráterelődött a vidékre.

- Óh! - kiáltotta meglepetten... Hiszen ezt láttam már...

Nem fejezte be fölkiáltását, csak nézett megint.

Két nagy, egészen zöld dombot látott szemközt, a melyeknek oldala terrasse-szerűen emelkedett, akár valami amfiteátrum lépcsőfokai. A két domb között, kissé odább, alacsonyabb domb látszott, a melyen fehér csucsos kápolna állt.

Bámulatos buján hajtott a dombon a növényzet: káprázatosan bőséges tenyészet volt az, igazi délszaki buja tenyészet.

A domboldalok a szó szoros értelmében két gigászi méretű zöld halommá futottak egybe, melyekbe a nyaralók mintha belesüppedtek volna, mert háromnegyedrészüik ki sem látszott belőlük. A zöld tömeg fölött mindössze néhány palatető látszott, a melyeket fémszínűre festett a napfény.

A dombokkal szemben a szemhatárig nyult az öböl pompás kéksége - a türkisz zöldes kék színéhez fogható kékség - óriási félkör alakjában, a melyet, akár a rák ollói, két hosszan kinyúló sziklafok ölelt körül; a jobb felől való fokon túl Brixham, a balfelől Torquay látszott.

A két tengerfokon túl az igazi tenger terült el s olvadt egybe a még haloványabb mennyboltozattal...

Az öböl csupa élet volt, a dicsőséges világításban csupa mozgás, csupa életöröm volt minden, yachtok himbálóztak lágyan, szabályos evezőcsapásokkal bárkák siklottak a vizeken és kecses, hegyes orru csónakok hasították a vizet.

Egy kis, nehéz lélekzetű, tulságosan megterhelt gőzhajó szélteben metszette át a tengert Paington és Torquay között.

Lea látta a kék vizet, a kék eget, gyönyörködött a természet derűtségében, a nap fényében; megszívta magát a növényeknek és virágoknak zamatával terhes levegő mámorító illatával. Elsimitotta arcából a lehullott fürtöket; úgy susogta:

- Igen, álmodtam már erről a földről... álmodtam erről az égről és erről a tengerről, ezekről a terrasse-okról, a veres földről, a virágokról és a levegő illatáról... De azt hittem, Olaszországról álmodom... Való, hogy csakugyan látom most mindezt, hogy Angliában vagyok?

- Bolondos kis teremtes! - fedtte Edith mosolyogva. - Miért csodálkozik rajta, hogy ilyen gyönyörű tájaink vannak Angliában? Angliánál nincs szebb ország a föld kerekén.

György megcsókolta Lea ujját.

- A ködös szigetnek ezt a déli sarkát leginkább megáldotta a gondviselés. Ha róla álmodott, Olaszországról álmodott. Nápoly öble sem büvölőbb ennél.

A kocsi most már a sziklák mentén haladt, melyek az imént még szemközt látszottak. Feltűnt a nyugati tengerfok, kettejük között az alacsonyabbik a Corbyn- és Brixham-fok között.

A sziklák, melyek eleintén szükre szoritották össze az utat, nemsokára balra huzódtak; fedett sétálóhely vonult végig a sziklafalon.

Lea a sétálóhely padjain sovány silhouettekét pillantott meg; olyikuk, jóllehet meleg volt, mégis, takaróba burkolódzott.

Szive elfacsarodott; testtartásukban és arcukon ráismert a rettenetes betegségre, a melybe, azt hitte volt, maga is belehal...

György eltalálta, mire gondol.

Mindenképpen rajta volt, hogy lekösse figyelmét, megmutatta neki a molot, melyet a kocsi jobbra elhagyott s a mely egészen fekete volt a rajta nyüzsgő tömegtől; a tömeg egy német zenekar játékát hallgatta, mely egy pavillonban játszott.

A molon túl feltűntek már a kertek, a melyekben veres és csupaszképű fiatal emberek, fiu módra viselkedő, fehér vászonruhás és sárga bőröves leánykával tenniszt játszottak.

György elmagyarázta, hogy a molo neve: »Princesse Pier«, a kerteké pedig: »Princess Gardens«.

- A kikötő ott kezdődik, ni... Egyfelől a Princess Pier zárja el, másfelől a Haldon Pier; ez az utóbbi rövidebb amannál, - szobája ablakából különben éppen kilát majd reá... Minden nagyobb yacht és az összes kereskedelmi hajók itt horgonyoznak ebben a kikötőben.

Csakugyan számos karcsu hajó, néhány hatalmas teherszállító hajóval egyetemben sorakozott egymás mellé a medenczében. De Lea nem nézett már arrafelé...

Két kis kocsit követett szeme; olyanok voltak a kocsik, mint a kerekeken forgó zsöllyék; ponnyk voltak elébük fogva, a melyeket gyermekek vezettek.

Az egyik kocsiban egy körülbelül harminczesztendős nő ült; a másikban valamivel fiatalabb férfi. Azonban nagyon hasonlítottak egymásra és mind a kettőjükön olyan nyilvánvalóan meglátszottak a szenvedés jelei, hogy György, a kit majd annyira megzavart ez a látvány, mint Leát, nem mert szólani.

A bricska elfordulván a kikötőtől, egy pillanatra a várost érintette, de éppen elég időt hagyott arra, hogy az utazók egy pillantást vethessenek a népes és fényes utcákra, a melyek meredeken ereszkedtek alá a dombokról.

Majd újra a partnak fordult s egy lejtőnek vette útját, a melyre bal felől egymáshoz egészen hasonló, vászonfüggönyös erkélyű házak kapaszkodtak fel és megállt az egyik ház előtt, a melynek homlokterén fekete betűkkel diszlett a felírás:

Dartmoor House.

Ugyanabban a pillanatban felnyílt a Dartmoor House kapuja s egy körülbelül hétesztendős, kisütött szőke haju, élénk tiszta szemű, kék és fehér koczkás karton ruhájú leányka rohant ki, egyenesen a kocsi hágcsójának, azzal felrántotta függén a kocsi ajtaját, a miközben kitetszett kikeményített piczi fehér bugyogója, meg fekete harisnyába bujtatott ikrája, a mely már most is szép idomu volt.

Lea, György és Edith közé vetette magát és mulatságos buzgósággal ölelte meg a *nurse*-t.

- Jaj! Edith néni! - kiáltotta, - Edith néni eljött hozzánk!

Edith csókolódzás közben valósággal viaskodott a kicsikével, de boldog volt, hogy becézve »néni«-nek szólították, »néni«-nek, a hogyan az északföldi gyermekek szokták családjuk otthonos barátnőit.

- Idám, Idám! Én drágám! - dadogta ő is. - Légy okos, légy eszeden, kérlek, légy eszeden.

Lea elmosolyodott; György megkérdezte a kis leánytól:

- Hol van Tinka?

- Mamus a drawing-roomban van... Azt mondta, nagyon ideges, nem jöhet le... Fenn maradt Carolával... Carola az én testvérem - magyarázta a leányka s olyan figyelmesen vette szemügyre Leát, hogy a szava is elállott a nagy nézésbe.

Ezenközben a két utas podgyászát lerakta a kocsis, meg egy alacsony termetű, kopasz, feltürt ingujju, karmazsinpiros arczu, kidülledt szemű, fehér szakállas, mogorva ember, a ki hátán vitte be a csomagokat.

Elsőnek Ida ugrott le, követte Edith, majd György, a ki karjába kapta Leát.

György és Lea a földszinti folyosón, majd a főlépcsőn, mely az első emeletre vitt, követték Edithet és Idát.

Odafönn a szűk lépcsőházba két ajtó szolgált, egy szemközt, egy pedig jobboldalt. Lea Györgygyel az előbbin lépett be, a mely tárva is volt.

Világos-sárga papírral kárpitozott szobába nyitottak; felül széles friz vonult el a falakon, a melyek festményekkel, metszetekkel s kinai, japáni meg indiai csecsebecsékekkel voltak teleakgatva. Három hosszú ablakon át kilátott az ember a tengerre.

A szoba közepén mozdulatlanul - a kis Carolával oldalán, a ki épp úgy állt, épp oly mozdulatlanul, mint ő - egy fehér piqué szoknyás és selyemzubbonyos fiatal nő állott.

Kissé rövid keményített szoknyája alól előtetszett gyöngé bokája és sárga topánba bujtatott picziny lába. Kisütött hajával, üde arcszínével és ajkával gyermeknek nézte volna az ember, ha ellent nem mondott volna ennek tekintetének mélysége, merevsége és álmodozó kifejezése; szeme majd olyan zöldes-szinű volt, mint György.

Tinka volt ez a nő.

Mintha se Györgyöt, sem Edithet, még Idát sem venné észre, a ki szökdécselve tartott hugocskájának, szeme Leára szegeződött mereven és valósággal fölitta vele a fiatal leányt.

Lea néhány lépésnyire közeledett felé, azután megállott; olyan izgatottság fogta el, a mely hatalmasabb volt annál, melyet az imént érzett, mikor Györgyöt pillantotta meg.

Tinka szimbóluma volt mindannak a tanításnak, a melyek annyira lelkesítették annak idején Apple-Tree-Yardban: ő volt a tiszta szellem, misztikus jegyességének védőangyala.

Tinka zavara sem volt kisebb, mert a különös metszésű szempár szélén két nagy könnycseppen tört meg a fénysugár.

Lea csak ebben a pillanatban tudta, hogy hajdani érzékenységének forrására is rátalált.

A szöke fürtű, keményített fehér piqué ruhás kis tündér csak egyre ott állt előtte, a sárga szalón közepén; a tenger-visszaverte napsugarak, a melyek lángoló szellemek módjára tánczolták körül, fénykört vontak alakja köré.

Lea nagyot kiáltott:

- Óh! Tinka!... Végre, végre!...

A fiatal nő karjába vetette magát, de hirtelen kisiklott belőle, megroskadott; György rögtön segítségére rohant és átvitte a szomszédos szoba ágyára.

*

Az alkonyat elárasztotta már a szobát, a mely nem a tengerre nyílt, hanem egy meglehetősen szűk és homályos udvarra, a mikor Lea végképp eszméletre tért...

Ájulása, a mely sem fájdalmas, sem fojtogató nem volt, különös hamar elmult: a pillanatnyi nyomasztó érzés mélyeséges álomban engedett föl, fáradság-okozta üdítő álomban. Majd maga az álom is megenyhült, eloszlott, hatásaként csak enyhe álmoság fogta körül Leát, a melyen áttetszett a látomásszerű lények és dolgok suttogása. Szirének messziről jövő siró panasza ütötte meg Lea fülét...

Szive kissé lassabban kezdett verni, de mihamar zavaros öröm töltötte el lelkét.

»A tenger... Ha közelemben...«

Az álom visszatért, felidézte a zöld reflexes kék öblöt, a veres és zöld tengerfokot, a bárkákat, a karcsu yachtokat, a fellobogózott steamereket.

Szeme hirtelen fölnyílt. Meglátta a szobának az ágygyal szemközt eső részét. A sárga szalónba vivő kettős kárpitajtó félig nyitva volt. A szoba sarkában a kis Ida kuksolt egy széken; koczkás karton köténye volt felkötve reá. Piczi lába czipője sarkánál fogva kapaszkodott a szék keretébe.

Térdén könyv volt; roppant okos ábrázattal adta, mintha olvasna; feje lehajtott, fürtjei a könyv lapjait érintették; de Lea látta, milyen kíváncsian néz feléje a két világos szép szem.

És Lea mégis elszunnyadt.

Más árnyékok jártak-keltek szomszédságában, a valóság és az álom mesgyéjén: egy szőke szakállas, kopaszfejű, aranykeretes szemüvegű arcz tűnt fel; majd Edith ismerős árnyékképe; azután egy közömbös, sápadt arcz, egy határozatlan körvonalu női alak, a kire rózsaszínű kötény volt felkötve.

Se György, se Tinka nem mutatkozott. És az aggodalom, hogy nem látja őket, hovatovább zavarta Lea nyugalmát, elüzte az álom utolsó ködképeit.

Feltámaszkodott könyökére. A kis Ida, a ki székén leskelődött, iziben elkiáltotta magát:

- Mama! megmozdult!...

Tinka menten ott termett a fiatal leánynál.

El sem mozgott volt mellőle, ott ült egyre az ágy mögött, csakhogy az ágy feje elfödte. Most Lea fölé hajolt.

- Hogy van, kedvesem?

- Köszönöm, jobban. Jókorát pihentem. Most már szeretnék fölkelni.

- Toilette-je céljára minden készen van. Segitsek?

- Óh, köszönöm, Tinka, ne fáradjon... majd segít Edith. Ő már megszokta.

Sajátságos szemérem-érzet zavarta meg Leát, a hogyan most itt szemközt volt György hugával; rettegett arra a gondolatra, hogy Tinka meg találja látni, milyen sovány a teste, impozáns szépsége hogy megfogyatkozott.

Edith azután segítségére is volt Leának, a ki aprólékos gonddal öltözött fel.

A *nurse*, a ki ellensége volt a hivalkodásnak, Lea kedvéért engedett most szigorúságából, annyira örült neki, annyira köszönettel volt iránta, hogy az ő fáradozásával kelt életre.

Különben maga is szívéből kívánta, hogy Lea tessék Györgynek és hogy az esküvő mihamarabb meglegyen.

Mint az anya leányát, a mikor jegyesét mutatja be neki, úgy cziczomázta föl utitársát.

Lea azoknak a ruháknak egyikét vette föl, a melyeket maga szabott a kis Cockington-leányok segítségével gower-streeti lakásán; nagyon könnyű bársonyruhát, a melynek piros színét sárga pettyecskek enyhítették s a mely leplezte idomainak fogyatékoságát és melegséget öntött el arcza haloványségán.

Mikor felöltözve, Edithel, a ki mosolygott megelégedésében, belépett a szalonba, leolvasta az arcokról a bámulatot.

- Óh, édes Leám, milyen szép magácska, milyen jó színben van!...

Tinka mondta ezt, a ki örömujjongásában gyermekké lett ismét; talpon, élőnek, bájosnak látván Leát, megnyugodott.

György is benn volt s megfogta barátnője kezét, hogy megcsókolja; ott volt azután a két kicsike, Carola és Ida - Carola nehezkesebb és nem olyan csinos leányka, mint Ida - s halk hangon beszélgetésbe merültek, a melynek tárgya nyilván Lea volt; és ott volt egy tarfejű, jóságos külsejű, szőke szakállas és aranykeretű szemüveges, germán arczu férfi. Tinka rögtön be is mutatta Leának:

- A férjem, Ebner Justus tanár.

A szalon közepén, a kerek asztalon, a melyet abrosz fődött, mindenféle üveg- és asztal- és az a százféle apró ezüstdarab csillogott, mely az angolok lakomáinál elmaradhatatlan.

Az esteli világítás tündérfényességbe fűrésztötte a képekkel, fegyverekkel, porcellántárgyakkal és mindenféle ázsiai holmival teleaggatott falakat.

Valamint a tenger, elhalványodott az ég is, a délszak fénye öntötte el.

Lea az ablaknak tartott... Finom pernyeréteg ülte meg a levegőt: könnyü köd fűrésztött meg mindent.

György, a ki Lea felé ment, kitalálta, hogy mélabus érzés fogta el jegyesét.

- A köd rögtön szétfoszlik, - mondta biztató hangon - mihelyt egészen leszállt az ég. Hold nem süt mostanában, de az éjjelek azért melegek és gyönyörűek.

Lea szelid mosolylyal mondott köszönetet Györgynek.

Egy fiatal, fakult arczsinü, fekete ruhás és rózsaszin kötényes leány nyitott be csöndesen. Felhágott egy székre s meggyújtotta a háromágu gázcsillárt, mely az asztal fölött függött.

A tenger és az ég eltűnt; az ablaküvegek, tükrökké válva, a nagy sárga szobát verték vissza, a melyben csillogott a fehér abrosz, a kristálynemű és a sok ezüst csecsebecse; a melyben kedves arczok: Tinkáé, Györgyé, Edithé, barátságos arczok, Caroláé, Idáé, a tanáré, sőt a fiatal lámpagyújtóé is, mosolyogtak a vendégre.

Lea a fényben uszó szoba felé fordulva, egyetlen tekintettel fölmerre a szűk teret, a mely az egész világot jelenti neki. Azok közül a pillanatok közül való volt ez, melyekben az időtartam elenyészik, melyekben az egész múlt s az egész jövő a mérleg rudjának két vége között ingadozik.

Páris, Franciaország, az iskola... Pirnitz, Frida, Duyvecke... mindez kép alakjában vált ki gondolata mélyén: úgy jelenültek meg a távol való tárgyak és emberek, mintha éjjel egy hirtelen villámsugár csodálatos tisztán látszó tájat teremt elibénk, a mely azután rögtön eltűnik...

Tisztán látta egy időben a két életmódot, a két hazát, a tegnapit és a mait... Szívében elszakadt egy kötelék, kötelék, a melyről azt hitte, hogy régen elszakadt már; és a szakadás fáj most...

A számüzött lemondott hazájáról, családjáról, egész multjáról:

»Ez az én családom és hazám...« gondolta magában.

Szerette mindazt, a mi örömet fogadta, a kinek ünnep volt az ő megjelenése...

Tinka és György, a kiknek szeme le nem vált Lea arczáról, tudták, hogy most végképpen nekik adta magát.

A tanár öblös hangja zavarta meg a csendet.

Figyelő szeme az aranykeretű pápaszem mögül régóta szemlélte Leát és az egyszerű lelkü ember megfigyelése arra lyukadt ki, hogy az étvágy jelei mutatkoznak Leán.

- Tinka! - kiáltotta. - Szólítsd be hát Morley Lizziet, tálalja fel a vacsorát. Lea kisasszony egy falatot sem evett, a mióta megérkezett. Látom rajta, majd meghal már éhen.

- Igazad van, apjuk - adott neki igazat Tinka és lázadó mozdulattal szétkuszálta álmát. - No de itt van Lizzie... Ülünk asztalhoz!

Morley Lizzie, a rózsaszinü kötényes, fáradt képü, fiatal, szőke leány lerakta az abroszra az előétkeket.

Azután leült a társaság.

Az étkezés langyos levegőjében a kis leánykák nyelve oldódott meg legelőbb.

Mig a többiek, a kik megszokták a hideg vacsorát, a kaviáron és füstölt huson osztozkodtak, Lea elé forró huslevessel telt csészét, meg rántott tojást tettek.

A kis Ida megvallotta néniének, Carolának, hogy ő is szeretné megizlelni a levest; a komoly Carolában pedig meg nem maradt a titok, hanem körbe adta az asztal körül ülőknek.

Lea mosolyogva szólította magához Idát; minekelőtte maga hozzányult volna, a kicsikének adta a csészét, hadd igyék a párolgó folyadékból néhány kortyintásnyit. A hogy a gyermek piczi ajka közé fogta a kanalat, mindenkinek arcza földerült bele, leginkább azonban Ebner tanáré.

- Ugy-e, kisasszony, kedves gyermekek?

- Igazi kis csodák! - felelte Lea, a kit Idácska bájossága egészen megejtett.

A tanár abban hagyta egy pillanatra az evést és a kést s villát ki nem bocsátva kezéből, őszinte érzelmességi roham fogta el, a mely kissé mulatságosan illett gambrinusi természetéhez és pápaszemes arczához.

- Óh, kisasszony, ezek a kicsikék! Ők tartották meg bennem az élethez való bátorságot, a mikor igazán nagyon nyomorult voltam s egyedül éltem kettőjükkel larmsoë-i házukban. - A mikor anyátok uton volt György bácsival, - magyarázta a két lányka felé fordulva, a kik oda se hallgattak neki. - Igen bizony... hálás vagyok irántuk, a kik kaczagva futkároztak házukban, a mely munkámnál is üreesebb volt (rovartudós vagyok és szenvedélyesen szeretem mesterségemet); a magányban töltött hónapok egyetlen hatása az volt, hogy hajam megőszült.

A rózsaszín kötényes mozgékony leány belépett, fűgén leszedte az asztalt és két, szalonnával megtűzködött hideg husszeletet hozott be. Azután csöndesen eltűnt, magával vivén a tányérokat.

- Cseléd ez a leány? - kérdezte Lea.

- Nem, - felelte György. - Morley kapitánynak leánya, azé a kis veres emberé, a ki lerakta a kocsiról málháját... A kapitány rengeteg sokat utazott világ életében, kivált Indiában, Kinában és Japánban. A mi ritkaság van itt, java részét utazásairól hozta; különben feleségével és leányával lakik ebben a házban, de az évadra bérbe adja mindig.

- Hát Morleyné?

- Sohase látni. Szegény asztmás s a lépcsőn nehezen jár. Rendszerint ki sem mozdul másodemeleti szobájából.

Tinka ügyet nem vetett sem Morley Lizzie-re, sem a társalgásra, melyre a leány megjelenése alkalmat adott.

Szeme nézése merevre vált, gyermekarcza komoly kifejezést nyert; elmélázott. Megfeledezett arról is, hogy eldarabolja tányérján a hust.

Lea belső örömmel ismert Tinka méltóságában a régi átszellemültségre.

- Ugy látom, kedvesem, elfelejtetted eldarabolni a hust! - figyelmeztette Ebner tanár.

- Kérlek, apjuk, légy oly szives, darabold el te!

- A felhőkben jár megint! - jegyezte meg mosolyogva a rovar tudós.

Tinka, meg sem mozdítva fejét és az abroszon egybefonódó ujjait, susogta:

- Larmsoë-i házuk... Azt hittem, lehetetlen visszatérnem belé, a mikor György Olaszországból hazajövet, lelkemre beszélt, hogy kezdjem meg újra az életet férjemmel és leányaimmal...

Ebner, a ki a tányéron darabokra vágta ezenközben a húst, félbeszakította feleségét:

- Tinka!...

És a leánykákra hunyorított, a kik abbanhagyták a sugdolódzást és édesanyjuk beszédét figyelték most.

- Már miért hallgatnám el előlük, apjuk? - felelte a fiatal nő és piczi kezét férjének vörös, szőrös kezére tette. - Örökké félni fogsz az igazságtól? Az igazságból rossz nem származik és mennél fiatalabb a gyermek, annál inkább kötelességünk, hogy az igazságot mondjuk neki mindig.

A tanár fejével biccentett, az olyan ember módjára, a ki előre megadja magát.

- Természetes, természetes!... Bocsáss meg. Tudom, hogy mindig igazad van.

Tinka gyöngéden megsimogatta Ebner vörös kezét. Azután hozzá sem nyulva ahhoz, a mi tányerán volt, folytatta:

- Ma sem tudom, vissza tudnék-e menni haza, Finnországba s ott folytatni életemet, a hol elhagytam. Ezért van az, hogy hónapról-hónapra halogatom utazásunkat, bár a tanár ur nagyon kívánczik már könyvei, dolgozószobája, laboratóriuma és pipái után. Bizonyos vagyok benne, másvalaki maradt abban a faházban, az esetlen faience-kemence körül; a ki ott vár, a ki ott leleskedik reám, másvalaki az, nem én. És félek tőle, félek kissé attól a másik Tinkától.

Bátyjára nézett, úgy folytatta:

- Az a másik Tinka, mind megőrizte régi eszméinket, György: régi lelkiösmeretünkre ismerünk benne. Valószínű, hogy ellensége lesz a mai Tinkának, a ki nem egészen úgy gondolkodik már, mint ő. A mainak igaza van, ha úgy gondolkodik, a hogyan gondolkodik; de a másik vajjon tévedett volna-e? Félek felismerni, hogy sokféle igazság van, egymástól megannyi különböző, de a maga szempontjából valamennyi helyes. Óh, György!... A mikor eljöttél Larmsoë-be, hogy visszaadd férjemet és leányaimat, a mikor messziről ráismertél hóba süppedt házunkra, a kert fekete fáira, a melyek mintha őrt állanának a ház körül, nem féltél tőle, hogy a küszöbön te is szemközt találkozol régi lelkiösmeretteddel, a melyik éppen ellenkezőjét parancsolta vala annak, a mit tettél?

György is abban hagyta az evést, mint Tinka.

Nekidőlt széke támlájának s szemét lesütve, elgondolkozva felelte:

- Nem. Olyan erő vitt oda, a mely se tétovázást, sem akadályt nem ismert. Ha találkoztam volna a rémmel, a melyet emlitesz, félre löktem volna a küszöbről. Az élet és a világosság egyetlen csapásra hatolt a barbárba, a ki voltam. Hittem, hogy a föltétlen igazsággal vagyok fölfegyverkezve. Meggyőződéseim ereje, biztosságom határtalan volt. Ebner azon nyomban legyőztem vele.

- Igaz, - dünnyögte a tudós - György rávett, hogy még aznap odahagyjam házamat, munkáimat, gyűjteményeimet... arra sem hagyott időt, hogy meggondolkozzam. Ugy rendelkezett, mint valami király.

Ida kacagva kiáltott fel:

- Hamar, hamar csomagoltunk, aztán estére hajóra ültünk, hogy mama után menjünk. Még a kék ruhámat is otthon felejtettem. Csak lyukat ne rágjanak rajta a patkányok!

- Az enyém - szólalt meg Carola - odafönn van. Én nem feledtem ám otthon; de nem veszem föl, mert olyan ruhában akarok járni mindig, mint Ida.

- Oh, - folytatta György - milyen erős voltam én abban a pillanatban... A kétségbeesés, hogy Leát ki nem tudtam ragadni társnői köréből, megsokszorozta erőmet, fokozta szilárdságomat. Meggyülöltem a multat... Mennél inkább szenvedtem, annál bizonyosabb voltam benne, hogy az igazság útján járok.

Lea meg nem tudta állni, hogy ne kérdezze:

- Hát most, - György?...

- Most, hogy hónapok teltek, multak és hogy távol éltem a világosság földjétől, persze megint a régi barbárrá lettem... Az igazságot nem láttam már olyan parancsoló erejűnek és kényszerítőnek. Ha meg nem tettem volna már addig, nem hiszem, hogy lett volna erőm egymás karjába vinni Tinkát és Ebneret, mint a hogy megtettem... Én is szeretettel idézem föl, csak úgy, mint Tinka régi lelkünk ködalakját; ő sugallotta menekülésünket, melyet az emberek örültségnek ítéltek.

Ebner tanár tényérjára ejtette a villát, melylyel egy csontos husdarab ellen küzdött s felkiáltott:

- Csak nem kezditek újra, csak nem hagytok másodszor is magamra a kisasszonyokkal?

Olyan gyermekes rémülettel mondta ezt, hogy a ki csak ott ült az asztal körül, mind kacagásra fakadt; a kis lánykák még hangosabban kacagtak, mint a többi, a gyermekeknek azzal a megállíthatatlan kacagásával, a melyben teljes erejével kitör mozgási és zajongási ösztönük.

Tinka barátságosan nézett Ebnerre és megnyugtatta.

- Nem, Justus... Dehogy hagyunk el. Nem azt mondtam épp az imént, hogy lelkiismeretem mostanában összehangzik életemmel?

- Hiszen lehet; - felelte a tanár meglehetősen siralmasan - de ha majd Larmsoë-ben megint összekerülsz régi lelkeddel, mint a hogyan mondd és ha az megint urrá lesz rajtad, Isten tudja, mi rossz vár még akkor ránk! Soha viszont ne lássam inkább Finnországot!

György biztatóan nézett Ebnerre:

- Sohase tarts semmi rossztól, Justus... Éppen azért, mert hitünk nem olyan parancsoló erejű, képtelenek vagyunk erőszakos és hirtelen elhatározásokra, olyanokra, a minő menekülésünk, majd pedig az én visszaérkezésem volt.

Lea elragadtatva hallgatta a beszélgetést. Nem volt szokása, de kedve sem volt elvont dolgokról vitázni; hanem a naiv és derült szavak, melyeket a testvérek egymással váltottak, elbájolták fülét, mert annak a hajdani szeretetnek szavát érezte ki belőlük, a melyet régóta nem hallott és a mely parancsoló módon idézte fel a régi emlékeket, vitte vissza abba az áldott időbe, a mikor lelke felavattatott.

György és Tinka kijelentései boldogsággal töltötték el. Rosszul esett volna, ha megtagadják a multat, az erkölcsi hitet, a mely olyan szépekké és kivételesekké tette őket, a mikor megismerkedett velük Londonban.

Abban az alakjában, a melyben Párisban jelent meg, kevésbé drága volt szívének György. Ma, ugyanakkor, a midőn fölfedezte, hogy György és Tinka arcza annyira hasonlatos a régi Györgyéhez és Tinkáéhoz, boldogan győződött meg róla, hogy lelküket félre nem ismerte. Végtelen gyengédség fogta el a körülötte való lények és dolgok iránt.

Minthogy Tinka és György között ült, Tinka felé hajlott és megcsókolta haját azon a ponton, melyen a fonadék elmerül a fehér nyakba. És György megérezte a csóknak perzselő hevét.

A kis Morley-leány ezenközben több izben járt ki-be, fáradhatatlanul vivén, hordván a tálakat és tányérokat.

Egymásután rakott az asztalra hideg sonkát, salátát, tojáshabot és két tál devoni gyümölcsöt, a mely minőség dolgában a délszaki országok legpompásabb gyümölcseivel bizvást egy kalap alá fogható.

Lea étvágygyal evett mindenből, s nem is azzal a kötelességszerű megadással, mint mikor a Commercial Road kórházában kellett bőségesen táplálkoznia, hogy a »little Tom« rendeleteinek engedelmeskedjék.

A poharakba pezsgőt öntöttek s mikor a kis leányok belekóstoltak, mindent elnyomó csacsogásuk csakhamar lehetetlenné tette a társalgás folytatását.

- György bácsi, - kiáltotta Ida és felkapaszkodott a fiatal ember ölébe - ugy-e, itthon marad majd most a francia néni kedvéért?

- Ugy-e, elvisz engem is a tengerre? - kérdezte félénken Carola, a ki vágyó szemmel nézte, de nem merte utánozni huga szökelléseit.

Tinka elbeszélte ekkor Leának, minő különös életet élt György, a mióta eljött Párisból.

- Mikor visszajött Larmsoë-ből - kezdte a fiatal nő - s elhozta Justust, meg a gyermekeket Londonba, a hol várakoztam reá, annyira le volt sujtva, hogy elfacsarodott rajta a szívem. Ugy látszott, hogy ebben a boszu-félében egész megmaradt ereje kimerült. Londonban visszavonult életet élt, egész napra apple-tree-yardi műtermébe zárkózott, senkit sem türt meg maga körül, csak bennünket, meg Edithet. Mekkora erőfeszítésünkbe került, a mig sikerült rávennünk, hogy elutazzék Londonból! Eleinte Penzanceban, Cornwall-ban telepedtünk meg. Ott, hirtelen beleszeretett György a tengerbe és szakadatlan kóválygásokra indult a halászokkal. Hetek teltek belé s nem láttuk. Nagyon nyugtalanokodtam... De a tenger megmentette, szinte akarata ellenére visszaadta az élethez való erejét és kedvét...

Egyik kirándulásán fölfedezte Torquay-t. A hely rögtön megragadta, annyira emlékeztette Olaszországra. Azután bennünket is elhurczolt ide.

- És itt mivel foglalkozott? - kérdezte Lea.

György a két kicsikével játszott ezenközben. De pillanatról-pillanatra föltekintett és szemével szerelmesen czirógatta Lea szemét.

- Itt is magános életet élt, - folytatta Tinka. - De ugy láttuk, hogy megunta a hosszú kirándulásokat. Az öbölnek környékéről nem távozott ettől fogva... Torquaytól nem messze, St.-Mary's Church iránt, két mértföldnyire a parttól van egy szikla, ugy hívják, hogy Gilder Rock s a tulajdonosa valami Savil nevü ur. Ennek a Savilnek apja, a ki különczködő ember volt, a szikla síkján kápolnát építtetett, a melynek befejezésében azonban megátolta a halál. A jelenlegi Savil, vagyis inkább a jószágkormányzója, bérbe adta Györgynek a sziklát és a rombadólt kápolnát; György odaszállította minden butorát s valóságos műterem-félét rendezett be a kápolnában... Ott tölti napjait mindenkitől távol. Augusztus forró éjszakáin még ott is aludt. Én csak messziről láttam Gilder Rockot, a St.-Mary's Church hegyfokáról. György senkit sem akart elvinni rejtekébe.

»Engem elvisz majd« - gondolta magában Lea.

És ez csak annál inkább fokozta vágyódását, hogy egyedül lehessen Györgygyel, szemközt a tengerrel, egy sziklacsucson, a melyen ember ki nem kötött még előttük.

Éppen asztalt bontottak, a mikor Lizzie egy szabályos arczu, szép barna szemü, fekete szakállu és magas homloku fiatal embert vezetett be.

- Ah, doktor ur! - kiáltott fel György és odasietett hozzá.

Azzal bemutatta Leának.

- Bryce Róbert doktor ur, barátunk.

Lea könnyedén meghajolt; zavarba ejtette az orvos fürkésző tekintete.

Lizzie ki akarta vinni a gyermekeket, de Ida körülugrálván a fiatalembert, nagy buzgalommal kiáltozta:

- Az én doktor bácsim! Az én doktor bácsim! Mondja, doktor bácsi, hogy ne fektessenek még le!

- Az »ő doktor bácsijának« hívja, - magyarázta Tinka, mert a szegény kicsikét ő gyógyította és mentette meg, mikor tavaly júliusban torokgyíkja volt.

- Bizony, - hagyta helyben Ida - a doktor bácsi mentett meg. El is megyek majd hozzá feleségül.

Bryce leült néhány pillanatra, de keveset beszélt.

Leát nézte szakadatlanul, figyelmesen és Lea kitalálta, hogy az ő kedvéért jött.

Nem igen tetszett neki ez az ember: kissé száraz és csipős volt, adta, mintha megvetné a tudományt s kijelentette, hogy az orvosok semmivel sem tudnak többet, mint a betegek.

»Éppen csak hogy van jó, meg rossz beteg; az ember csak a jó beteget gyógyíthatja meg, a ki meg akar és meg is tud gyógyulni.«

- Idácska például jó beteg, mert szenvedélyesen ragaszkodik az élethez. A miről ugyan könnyen meggyőződhetik bárki.

A »jó beteg« az orvos térdének támaszkodva, abban a pillanatban éppen erélyesen küzdött az álom ellen.

Carola az egyik pamlagon elaludt már.

Bryce bucsuzott.

- Tehát holnap!

György néma kérdésére ezután azt felelte:

- Nem... Ma estére nyugton hagyom a kisasszonyt... Bizonyos vagyok benne, hogy az éjjelt jól tölti. Ha megengedi, holnap tizenegy óra táján eljövök megint s akkor azután beszélgethetünk.

Minekélőtte távozott volna, félig komolyan jegyezte meg:

- Kissé nyomasztó itt a levegő... Az éjjel gyönyörű, méltóztassék ablakot nyitni és az erkélyen levegőt szivni. Hiszen méltóztatik tudni, hogy ujabban bőséges táplálkozással és levegő-kurával szokás a légcső betegségeit gyógyítani.

Carola és Ida, a kiket Lizzie ki készült vinni, csókra nyujtották rózsás ajkukat.

A vaskos Carola, a ki az ilyen soká elnyuló estéket meg nem szokta, azon álló helyében aludt el.

Lizzienek úgy kellett kivinnie; a gyermek szőke fürtei és tehetetlen karja a fiatal leány vállára lógtak le...

Ablakot nyitottak.

Szellő sem fodrozta a tengert; a levegő mozdulatlan volt és langyos. És mint a hogy György előre megmondotta, az alkony ködje eloszlott s fölfedte az eget.

Edith kihozta köpenyét és Lea vállára keritette.

- Gyerünk az erkélyre, - mondotta azután.

Lea Ebnert kereste szemével:

- Hol van a férje, Tinka?

- Szobájába ment. Étkezés után szundítani szokott egy kicsit!...

Miközben Morley Lizzie leszedte az asztalt, mind a négyen kivonultak a sárga szalónból az erkélyre.

Az éjjel nagyon sötét volt; a csillagok vereseknek, rozsdamartaknak látszottak a sötét mennybolton. A sik tengeren egyéb világosság nem is látszott a csillagoknál, meg a hirtelen ezüstös foszforfényénél, a mely meg-megcsillant a víz tükrén.

Az emelkedő ut lábujában, mely a Dartmoor House mellett vonult el, a fürdőépület komor tömege terült el sötét-feketén. Odább egy dock-félének a közepén, a kikötő szomszédságában, egy gőzre járó emelő-daru rakott meg egy nagy hajót. Magas villamos fényszórók világítottak be a part görbe vonalára és valóságos nyaklánczként vonultak végig a kikötő és az állomás között. A legszélső villamos gömbön túl a sötétség kezdődött ismét.

De a Morley-házzal éppen szemben, az öböl tulsó felén, a szemhatárnak egész a szélén, messze, messze, végtelenül messze Paington egyenes vonalat képező alacsony fénypontjai csillantak föl.

Paington és Torquay között az árnyékba szenderült tengeröböl terült el, a melyből itt-ott tetszett elő rubin smaragd színű fénye egy-egy jelző-lámpának, a mely gőzhajónak, vagy yachtoknak árboczán függött; megannyi láthatatlan, hosszú, zöld, vagy piros, remegő körvonalu gyökéren élő, a tengerből emelkedő száron nyuló virág.

A tenger, a melyre alig szórt világosságot egy-egy foszforeszkáló villám, a veres csillagu ég, a gyér fénypontok, az istenáldotta öbölnek illatos lehellete, a messzenyuló csöndesség, a melyben megszámlálhatja az ember a zajt, - mindez titokzatos és bűvös tájképpé olvadt egybe.

Lea a vaskorlátoknak támaszkodva állt György és Tinka között s érezte, mennyire azonos ez a táj álmainak tájával. A kórház lázas éjjelein elgyönyörködött már ebben az éjjelben, melynek jódos és sós délszaki langyossága fölmelegítette tagjait, enyhítő irral kente meg torkát és mellét.

Tinka karcsu testéhez simult.

- Oh Tinka, - susogta - nagyon jól vagyok itt magukkal. Engedje, hogy itt maradhassak... Élni akarok. Boldogságra vágyom.

- Igaz, - felelte a fiatal nő. - Gyönyörű óra ez; kell, hogy szeressük... A zord kálvária után végre egy kis pihenő sorsunkban.

Perczek multak el és senki nem szólt egy szót sem.

Csekély köz választotta el egymástól Györgyöt és Leát az erkélyen. De akkor sem voltak közelebb egymáshoz, mint mikor Lea a vonatról szállt s jegyese karjába rohant.

A multnak ugyanazon órájára, ugyanarra az eseményére gondoltak mind a ketten. A richmondi este idéződött fel emlékükből; akkor is test a testen támaszkodtak egy terrasz korlátjának, mely a Temzére nézett és együtt mentek el az éjszakában.

Megborzongtak csak úgy, mint most a vágytól, hogy összébbszoruljanak, hogy feloldódjanak egymásban. De a lelkükben élő erkölcsi törvény, a melyet mondatba sem tudtak foglalni, visszatartotta akkor őket: nem akartak engedni vágyuknak; megvallani is alig merték maguknak...

Most azonban, most felszabadult már lelkiösmeretük. Száz megpróbáltatáson által sikerült ráakadniok egymásra. Egymás mellett vannak, egymáséi lehetnek szabadon, közös vágyuk volt, hogy egymáshoz fűzzék életüket és most ime ugyanaz a fájó szemérem kél lelkükben ismét új életre. A többiek jelenléte megkimélte őket az aggodalomtól.

Tinka egyszerre azt mondta:

- Bemegyek, megnézem, mit csinálnak a kicsikék.

Könnyedén suhant be az egyik ajtónyíláson, mely a sárga szalónba vitt.

Lea és György, a kik visszafordultak, hogy szemükkel kövessék, azon vették észre ekkor magukat, hogy Edith sincs már velük, Edith, a ki, azt hitték, ott ül az erkély másik sarkában, az árnyékban.

Egyedül voltak.

Lea nem tudta, mit tegyen; de azután elhatározta magát és követni készült Tinkát; György azonban visszatartotta karjánál fogva. Ugy sugta:

- Maradjon... kérem, maradjon.

Lea rögtön engedelmeskedett, boldog volt a szóért, a mely irányt szabott ingatag akaratának.

Levetette a szalónban egy székre Edith köpenyét, azzal követte Györgyöt az erkély sarka felé, a hova György magával vonta.

Kezük remegett, a hogy egymáshoz értek, a hogy keresték egymást. Egymás arcát nézték a fényességben, a mely belülről jövet, megvilágította az erkélyt. György elbocsátotta Lea kezét, mire az tehetetlenül hullott le.

És ekkor végig czirógatta a férfi Lea karját, vállát s megborzongott, mikor a bársonyszövethez ért, mely a leány testét fődte; a fiatal leány nyakára csusztatta ujjait, a konty alól kiszabadult fürtök alá.

Lea legyőzve, hagyta, hadd lankadjon le feje. Áldozatul dobta magát a szeretett győzőnek, a kire rátalált végre, megtagadta a lebirhatatlan szemérmét, a mely tiltakozott az áldozás ellen...

Nyaka előre hanyatlott, nem látta már az ég mérhetetlen boltját, a melyen haldokolni látszottak a vörös csillagok. Édes szédülés ingatott meg lába alatt mindent. Nem érzett már maga körül semmi támaszt a sötétkék végtelen étherben, csak a drága kezét, a mely hajába merült s lebegésben tartotta a világok fölött.

A szédülés olyan erőssé vált, hogy szemét is le kellett hunynia belé; és ekkor belülről látta lelkét és úgy érezte, mintha fuldokolnék, örvényben küzködnék valami: Pirnitz és Frida méltatlankodó arcza, a tulajdon maga képe, a misztikus Leáé, a ki jegyet váltott volt Györgygel Hampstead-Heath mezején...

»Óh, akarom, akarom, hogy eltűnjenek ezek a képek, nem akarok reájuk gondolni, nem soha többé!...«

Azt kívánta, hogy ő is közönséges nő legyen, lemondott a nagy eszmékről, gyönyörüsége telt legyőzetésében, teste oda simult György testéhez. De azért ellenállott még az ujjak lassu, gyöngéd szorításának, a melyek előre vonták arcját.

A richmondi csókra gondolt, érzékeinek egyetlen emlékére, de a mely olyan szivéből való volt, annyira élt benne, hogy egész lelkét képes volt felforgatni. Nemsokára arca közelében érezte György arcát, lehellelte megczirógatta. Lea felsóhajtott:

- Ne, ne... kérlek, barátom... még ne!

De ajkuk összeért már és abban a pillanatban Lea megszűnt gondolkodni.

Nem az a megmagyarázhatatlan, befejezetlen izgalom volt, mint a richmondi csók idején; amaz két ártatlan ajaknak első kóstelója volt a boldogságból. Ezuttal azonban igazán meghódította György Leát, tudatos, lelkéből előtörő hevességgel zárta le mátkája ajakát.

Mikor elbágyadtan és mert nem bírták el tovább az érzések heves rohamát, levált egymásról ajakuk, Lea György mellére hajtotta fejét. Gyönyörűség volt neki elkinoznia homlokát a fiatal ember inggombjának kemény fején.

Néhány pillanatig meg nem mozdultak, nagy volt a csöndesség.

Azután György Lea füléhez hajolt; elváltozott, bizonytalan hangon sugta fülébe:

- Engedd, hogy veled lehessen az éjszaka, hogy el ne kelljen hagynom téged.

De Lea azt felelte:

- Nem... könnyörgök... én drágám... majd mikor... Várd meg, a mig szép leszek megint... olyan szép, mint régen... a te számodra, azért, hogy szeress!

IV.

A megpróbáltatások ideje elmúlt: a szerelmes pár egymásé lett.

Az esküvőbe, a melyet Edith kívánt s a mely Angliában a legegyszerűbb alakiságokkal jár, György szívesen beléegyezett s meg is történt az szinte a Lea megérkezését követő napon.

György ugyan másodemeleti szobájában lakott, holott Lea, a kire Edith örködött, a sárga szalónnal szomszédos szobát foglalta el. És ha Bryce doktor arra kérte Györgyöt, hogy egy kis ideig úgy bánják csak a lábbadozóval, mintha testvére volna, ha maga Lea is, testi fogyatkozását szemérmatosan restelve, könnyörögve kért haladékat addig, a mig szép lesz majd ismét - legalább semmi sem állott útjába a jegyes házaspár boldogságának.

Ráeszméltek ekkor arra a fájó igazságra, hogy a mi elmúlt, soha újra nem kezdődik már, egyszerűen azért, mivel folytonosságban élő teremtések vagyunk; minthogy pedig a körülöttünk való dolgok nem változtak, más szemmel és más szívvvel nézzük őket.

A torquay-i szép napok semmiben sem hasonlítottak a londoni napokra.

Mert két rémalak settenkedett közelükben, két rémalak ólálkodott körülöttük, csuszott közéjük, választotta el őket: a vágy miatt való szégyen és a haláltól való félelem.

A vágy miatt való szégyen zavaró elemként hatott szeretkezésükben; de nem az a szégyen, melyet a keresztyén eszme a bűnös vágyra nézve sugall, - nem férj és feleség voltak-e hiszen? - hanem ennél kényesebb, finomabb szégyenérzet, a melyben több az észszerűség, a mely igazán emberi, mely abból az érzelemből születik, a mit gyermekkor óta érez két ember egymás iránt, a kik azután a hagyományos társadalom közepett a férj és feleség viszonyába kerülnek.

Nagyon világosan meg tudták különböztetni, mi az, a mit a házasságban szerelemnek neveznek; és gyűlölték a férfi zsarnokságát, meg a nő rabszolgaságát.

Azt szerették volna, hogy egymáséi legyenek és mégse legyenek alávetve ennek a törvénynek, a mely egyiküket legyőzötté aljasítja, másikat önző győzővé magasztosítja.

Pedig az örökletes törvény akaratuk ellenére igazolódott.

Abban a pillanatban, mikor arra került a sor, hogy szemérmességéből engedjen valamit, Lea szeme könnyögően, rimánkodóan nézett; gyenge keze néha a védekezést is megkísérelte, és ugyanakkor a férfitáncos parancsoló, felelőtlen brutalitását olvasta ki György szeméből.

Csak magukat vádolták mind a ketten; György, a miért olyan erőszakos, Lea, a miért ellenállt, de valami különös ellentét különítette el őket, a kik alig hogy összekerültek.

És a reménységénél, a mely Lea szívére megtöltötte, hogy akkor adja csak oda magát, ha olyan szép lesz megint, mint volt hajdan, Bryce Róbert tanácsainál is inkább, a melyeket Györgynek adott, sorsuknak valami közös divinációja késleltette az órát, a melyben férjjé, feleséggé lesznek majd.

A várakozásba, melylyel a végzet beleegyező szavát lesték s a mely aláaknázza lelküket, más aggodalom is vegyült. Hát ha hazudik a végzet, hát ha megtagadja majd tőlük az előre érzett diadalt? Hát ha hijával lesz majd az életnek a szerelem?

A gondolat, hogy a halál lekaszáthatná a szüzi hitvest, annál kegyetlenebbül gyötörte őket, mert nem vallhatták meg egymásnak aggodásukat. El akarták titkolni egymás elől ezt a félelmüket és tudták nagyon jól, hogy igyekezésük nem sikerült.

A rettenetes fenyegetést György Lea arczáról, járásából, hangjából olvasta le; többet mondott ez Bryce elharapott mondatainál és rimánkodásánál, a melyet megismételt napi látogatásai után, hogy óvja, kimélje meg a beteget olyan rázkódásoktól, a melyek megölhetnék...

György ifjui egészségtől annyira buzogónak ismerte Leát! Londonban, a mikor jó magát is valami ideges bágyadság gyötörte, nem az öröm forrásaként jelent meg ez a leány, a melyből szürcsölvén, elolthatta szomjúságát?

Ő, a ki Észak mélabus gyermekének született, Lea révén ismerte meg az élet ízét és örömét; az ő révén nyílt meg szemének a szerelem is.

És most hiában igyekezett meggyőzni róla magát, hogy Lea meg van mentve: a rettenetes való lenyomta.

De ez az érzése nem volt állandó: órák, napok multak el folytonos remény és hit közepett; majd azonban egy váratlan pillanatban valami mozdulat hatása alatt, vagy tán valami meghatározhatatlan ok miatt, megnyílt szeme és látott.

Látta: olyan fáradtnak, tehetetlennek látta Lea arczárát, mintha a gondolat és az élet eltűnt volna róla; azt hitte volna az ember, hogy bőre alatt a vér megbomlott, hig lévé folyt szét; arcza beesett, vértelenné lett, szája széle lebiggyedt, mintha az izmok megereszkedtek volna; olyan szép metszésű orrának czimpáin nem volt már hús; a fény egészen elillant szép szeméből, a melynek kéksége üvegesre vált.

Egy másodpercbe telt csak, annyi időbe, mely alatt a lábbadozó arcza hirtelen megvonaglott, a mennyi alatt titkos fájdalom sziszszent föl benne; olykor maga sem tudott róla a beteg, csak György elrémült arcza lepte meg, a felvonagló, az elfutó halálnak visszfénye.

Ilyenkor rögtön szép, rögtön eleven akart lenni számára és a felkorbácsolt idegek csakugyan meg is élénkítették a szervek elpihenő játékát.

Szeme megvillant, arcza kipirosodott, izmai megfeszültek újra, színes ajaka mosolygásra nyílt. György azt mondta magában:

»Álmodtam... Hiszen jobban van; napról-napra erősödik. Nemsokára egészen a régi Lea lesz...«

De szivükben azért benne maradt, benne vonaglott a nyíl hegye...

Olyankor, hogy egymás mellé simulva ültek, Leának egymásra vetett lábaira esett György szeme s a ruha redőit nézte.

A redők üresek, gyürődöttek voltak, mintha a szegény test feloldódott volna alattuk, csontvázvá szatnyult volna.

A szánalomtól vérezni kezdett György szive, arcza elsápadt. És ezt az elsápadást Lea azon nyomban észrevette. Kétségbeesett kacérsággal igazgatta szoknyáját, kiterítette, mint valami ellenzőt, hogy így leplezze a betegség pusztítását.

Néha meg beszéd közben egyszerre elváltozott Lea hangjának színe: a szavak üresen hangzottak, mindegyre sűrűbb fátyol terült a hangok forrására, míg nem egy könnyed köhintés véget vetett a sajátságos állapotnak.

Lea észre sem igen vette az egészszet.

De György akarata ellenére leste ezt az elváltozást s úgy képzelte, akkor is hallja, mikor a hang éppen szilárdan és telten csengett.

És a legkeserűbb szomoruságnak volt forrása: elgondolnia, hogy soha nem hallja többé Lea régi hangját.

*

György és Lea szerették menedéküket, a csendes és népes Dartmoor House-t, a hol tragikus életük körül az izgalom nélkül való élet mozgott, élt és lihegett, a hol, a nélkül, hogy elfordítanak figyelmüket egymástól, földerítették őket az arcok, a dolgok.

A ház felső emeletén a Morley-család élt, melyet bérlői meglehetősen kényelmetlen lakosztályba szorítottak. Az asztmás és vízkóros Morley-né magánosan töltötte ott életét, a pamlagon elterülve, halomba rakott *magazine*-ok és a himzőkeret között.

A kapitány és leánya ez alatt fáradhatatlanul végezte a ház körül való munkákat; a kapitány fát fűrészelt a kis udvarban, javitgatta a butorokat szakadatlanul, vagy valami szerszámmal bibelődött, vagy lajtorjára kapaszkodott, izzadva, skarlátszinű, fontoskodó és dühös arcczal; Lizzie, a fürgé és szóttalan leány pedig örökké tisztogatta a fa- és rézedényeket; sápadt és lankadt silhouette-je alig különbözött a közönséges cselédleányétól.

A *nursery*, György szobája és a tanár szobája, melyen, hogy a magáét Leának engedte át, férjével osztozott most Tinka, a második emeletet foglalták el.

Tinka azonban rendszerint az elsőemeleti sárga szalónban tartózkodott; órák hosszat irt a szoba jobbsarkában elhelyezett íróasztalon, a nyitott ablak előtt.

Néhány hete új regénybe kezdett, a melynek cziméül ezt választotta: *A gólyák*.

A különös czimmal a regenerált nőket, a jövő Éváit akarta jelképezni.

Pirnitz esete Párisban, a férfiak fölkelése a nők műve ellen, erősen hatott reá. Ezekből az eseményekből merítette a könyv meséjét.

És a regényíró ösztönszerű makacsságával, a kit örökké műve foglal el, minduntalan a csendes drámára térítette a szót, - Minot abbé és Duramberty támadására, Heurteau kisasszony árulására, Duyvecke házasságára és Geneviève büntetésére.

Lea ellenkezés nélkül felelt kérdéseire, elbeszélte mindent, kitért a részletekre is.

A Commercial Road-kórházról azonban szó nem esett; multjának ez a része még most is borzadással töltötte el, neki tulajdonította egész nyomoruságát, egész testi hanyatlását.

Most, hogy feltalálta ismét jegyesét s végképpen szakított Pirnitz terveivel, szinte örömmel beszélt róluk: mint a hogyan a menekültnek fanyar gyönyörűség forrása lesz széttört bilincsenek emléke.

Szinte mindig ott tett-vett Tinka szomszédságában a kíváncsi és nyughatatlan kis Ida, de a ki mégis drága volt édesanyjának, pedig ugyancsak nyugtalankodott munkája körül.

Gyakran, mikor a fiatal nő elgondolkozott és eltolva kissé karosszékét az íróasztaltól, tollszárát rágta piczi fogaival, egy vaskos, kicsi kacsó ragadta meg lecsüngő bal kezét és üde ajak érintette ujjai hegyét.

A gyermek leült a zsámolyra, a melyen Tinka lába nyugodott. És a szőke fej elbujt édesanyja ölében, térde között, a mely szétvált, hogy befogadja.

Olykor azután komolyan helyezkedett el Ida, papirossal és czeruzával fölfegyverkezve, egy széken. Utánozni igyekezett édesanyja testtartását és mozdulatait s titokzatos hieroglifákat vonogatott a fehér lapokra. Ha megkérdezték mit ír, azt felelte: »könyvet ír ő is, mint mama«.

Carola, a ki lassubb, nehezkesebb, kevésbé fürge és szükszavu volt, a kit tizenhét hónappal ifjabb huga ide-oda lökdösött s valósággal elnyomott, úgy látszott, Ebner tanárhoz húzódik inkább, a ki imádta, mert némi hasonlóságot fedezett föl benne.

A kis leány bájos pufók és rózsaszínű arczán nagy kék szemét csakugyan apjától örökölte; szőke haja nem volt rövid, mint Tinkáé és Idáé, de szabadon omlott le, bizonyára csak úgy, mint gyermekkorában Ebneré.

»Szakasztott az én arcom az ő korában« - mondotta az aranykeretes szemüvegű derék ember.

Rovarászó sétáira elvitte magával a leánykát; örökké együtt láthatta őket az ember, a mint a kis leány apja redingote-jának szélét fogva, jártak-keltek az utakon, ösvényeken, a merre a tanár rovarokat fogott. Carola azután segítségére volt a bogarak kikészítésében és a szelenczékbe szögezésében; így azután az ő ruhái is olyan patika-szagosak voltak, mint a doktoréi, ez pedig izgatta Tinka idegeit.

Edith, a ki egész nap távol járt, egyáltalán nem vett részt a dartmoorhousei életben.

Egy methodista hajlandóságu feministaszövetségre akadt Torquayben s hozzájuk csatlakozott. Étkezés idején került csak haza; kivörösödve és az izgalomtól remegve beszélte el olyankor hatalmas terveit és számolt be róla, hogy az ausztráliai Queensland-ben van egy virágzó gyarmat, mely a nőnek teljes egyenlőségén alapszik, - a Torquayben tartózkodó feministák éppen toborzáson járnak itt.

»Európa - jelentette ki Edith - Gomorra földje; az igazak meneküljenek róla, míg az ég tüze meg nem emészti őket...«

A derék *nurse* különben estéről-estére elfoglalta őrhelyét Lea mellett, néhány órai könnyű álmot aludt fekvőhelyén, a mely szomszédos volt Lea ágyával.

Mert bárha Lea egészsége javult, az éjjelek azért rosszak voltak, hirtelen fuldoklás fogta el, melytől a köhögés szabadította meg azután, majd pedig kimerítő izzadás fogyasztotta el erejét. Edith, a mikor Györgyhöz vezette Leát, felfogadta, hogy meggyógyítja a leányt. Csupán akkor tekint majd magát szabadnak, csak akkor hajózik el Queenslandbe.

Vacsora után, a mikor Ida és Carola csókra nyujtották már arczukat mindenkinek, rendszerint együtt maradt a társaság a sárga szalónban, melynek tárt ablakai az öblön uralkodó erkélyre nyíltak.

György a vén, mahagoni fából való zongorához ült és zongorázott. Tinka, Lea, nagy élvezettel hallgatták a zenét; maga a tanár sem volt iránta érzéketlen. Tinka finn dalokat énekelt, csak úgy, mint az apple-tree-yardi napokban; néha Lea is vele tartott, de nem fennhangon, hogy hangszálait ki ne fáraszsza.

Ebner csendesen dörgölte kezét; a zene volt az egyedül való hatalmasság, a mely megakadályozta benne, hogy étkezés után elaludjék.

Edith közömbösen járt-kelt, ki-kinézett, hogy lássa, nyugodnak-e a leányok és hogy segítségére legyen Lizzienek.

Mikor a zongora elhallgatott, csendes beszélgetés kezdődött.

Ezek a nyugodt órák kedvesebbek voltak Leának, mint a zavaros perczek, a melyekben György szorító karjaiban nyugodott és kiolvasta szeméből a zsarnoki vágyat. A vacsora melegtől arcza kigömbölyödött és mű-szint kapott. Szép volt és tudta, hogy szép; érezte, hogy György szépnek véli.

Ilyenkor néha megfogta György kezét és azt mondta:

- Jól vagyok itt nálatok.

*

Lea egészsége, kivált szeptember második hete óta, úgy látszott, egyre erősödik. A hőmérséklet fölszállt és valósággal nyári meleg áradt. Csakugyan nyár volt, igazi nyár a tél küszöbén: a kékes tenger átlátszó, az ég ragyogó, a tatógó ablaku fehér és piros nyaralók, a melyeknek erkélye fölött ernyő feszült ki, ez alatt pedig deres haju nők, sokszinü karton-bluzba öltözött szőke misszek olvastak, teáztak, - azután a szépen kiegyengetett pályáju tenniszterek, a melyeken szakálltalan képü férfiak és merész nők szabályos fürgeséggel dobálták egymás felé a labdákat.

Nyár volt: a hangversenyek a sétálóktól elárasztott parton, a melynek végére jutva, azt hihette volna az ember, hogy hajó hátán áll, a mely kifutni készül az álom révéből, virágok, lombok, paloták tündéri paradicsomából a vig zene hangjaira.

Nyár volt: a kikötőben egymás mellé sorakozott bárkák, a finom kötélzetü yachtok, az evezősök, kik a versenyre készülődtek, a vitorlások, a melyek szakadatlanul át-átszelték Torquay és Paington között az öblöt és gyorsaságra megmérkőztek az el-elfuladó kis steamerekkel.

És a mi mindenek fölött nyárrá tette az időszakot, valóságos délszaki nyárrá: a káprázatu tenyészet, a buja, hihetetlenül buja növényzet, a mely mindenütt elborította a dombok nedves talaját, sűrű sötét lomb-prémbe, bibor virágokba burkolta Waldon-Hillt, Van-Hillt, végigkuszott a kertek falán, elárasztotta az utakat, összeölelkezett a mély utak, Devon híres *lane*-jei²¹ fölött, felkunkorodott a fák terjedelmes ágaira.

A hegyeslevelü főnix, a tüskés kaktusz, bársonyos törzsü pálmafa, áloe, cziprus, dél egész növényzete összevegyült észak fáival, a platánnal, nyirrel, még a fenyővel és bükkal is. A sövények mintha virággal szóttések lettek volna, hatalmas futókavirághoz hasonlatos ibolyaszín harangkelyhek csüngtek le róluk, skárlátszinü fuksziák és mindenféle szinü rózsák.

Egyetlenegy képpel lehetne csak megérzékiteni a növények e pazar bőségét, bujaságát: az emberek födetlen üvegházban éltek melynek tetője az ég kristálya volt. És az üvegházak illata áradt csakugyan mindenfelé, virággal terhes levegő, a melynek csipős izt adott a tenger egészséges illata.

---

²¹ Utczaszoros.

A természet nyüzsgése, zsendülése közepett Lea állapota szemmel láthatóan változott.

Bryce Róbert, a ki naponkint megvizsgálta, most már kedvezőbb jövendöléseket is megkoczkáztatott.

Reménység, lopódzott a szerelmesek szívébe. Bizni kezdtek megint az életben és a minő mértékben távozott belőlük a halál gondolata, azon mértékben vált derültebbé szerelmük; vágyódásuk nem volt már aggodalommal teljes, nem volt már beteges vágyódás, várták az órát, a melyben akaratuk teljessége, lelkük és testük egészsége következik el.

Lea mohón vágyódott a levegőre és a mozgásra: megkezdhették megint a kedves ebéd utáni sétákat, eleinte kocsin, utóbb azonban gyalog, csak úgy, mint akkor Londonban és Richmondban.

A várost nem szerették, köznapiasan sürgő-forgó utczáival, nem szerették még a parti fasort sem, a szomszédos kerteket sem.

Nagyon gyakran megesett, hogy a hagyományos kis gördülő-székkal találkoztak, mely a nagyobbacska gyermekek számára való tolokocsihoz hasonlatos; egy-egy vértelen arcú fiatal nőt, egy-egy ifjút toltak benne, a kik bennülő és izzó szemükkel a sétáló boldog párt nézték.

A mint Lea ereje gyarapodott, mindegyre nagyobb sétákra merészkedtek.

Fürge sétáló létükre azután sorra megismerkedtek az illatos öböl egész környékével, végtől-végig járták a szikla-csoportokat, melyek a tengert beszégték.

A vasut a síkságra vitte ki őket; jókedvűen szálltak ki egy-egy falusi állomáson és indultak bolyongani az árnyékos *lane*-eken végig, a mezőkön és réteken.

Devonshire televény síkföldje terült el mindenfelé, melyen az imént aratott gabona nyomán sűrűn állott a tarló, a felszántott földek, rétek és vetések között a szalmacsutak. Egy-egy elkésett aratás folyt még néha valamerre, izmos ló vont a nagy kaszáló-szárnyu szekeret, egyebütt meg kunyhó alaku asztagot raktak, gondosan egybekötözve a kévét szalmafonattal.

Erre a burgonyaföld élénk zöld koczkái sorakoztak rendbe; arra a már néhányszor felszántott téglaszinű föld várta az őszi vetést; amarra a nedves, bársonyos füben gázoló ökrök verődtek csoportba, néhány nagyon vén fakorona árnyékában.

Fagallyakkal boltozott, szűk utak könyöklőjén juhnyáj bukkant elő hirtelen; a két sétáló láttára ijedten megálltak egyszerre...

Egy kis kenderhaju pásztorfiu összeterelgette a nyáját, de a juhok eszeveszett futásnak indultak és a mező porától tarka gyapjuk a sétáló párhoz dörgölődött. Azután magános és csendes lett a mély ut.

A két szerelmes egymásra szoritotta vágygyal terhes ajkát. De a mező kéjes nyugalma kiválasztotta ebből a vágyból a keserű utóízt.

Olykor, a midőn jókedvűen járták keresztül-kasul az ismeretlen vidéket, hirtelen fölszakadt a fák fátyola, a szemhatáron felbukkantak a halmok, a tenger végtelensége üdvözölte őket. Rájuk mosolygott a tenger, a melyet hajdan a Temze fenekén képzeltek el, mikor Hampstead-Heath magaslatáról Londont nézték, a mint kibontakozik a tavaszias ködből: a tenger, a nagy utazások, a délszaki országokba átkelések buzdító szelleme.

A biborszínű sziklák a meredek lejtő lágyan hullámzó abrosza fölé ereszkedtek, a melyből pupok és tüskék álltak ki és bokrok, virágos cserjék, zöld lombok terültek szét rajta, az ösvények kanyarulatai ki sem látszottak közülök.

Lea és György megálltak és elbájoltan, kart-karba füzve keresték egymás szemében a végtelenség délibábját.

A hirtelen séta és a levegő zamatja fölélnkitette Lea arcát és szemét.

»Nem, - gondolta György - nem lehet, hogy veszedelmesen volna megtámadva. Sokkal élénkebben lüktet benne az élet; aláaknázta volt a bánat és a nyomoruság, - ennyi az egész...«

Hova-tovább csak úgy meghódította Leát is a tenger, mint meghódította vala Györgyöt. Lemondtak a beljebb eső lane-ekről a festői tengerpart kedvéért; az öböl szemhatárától egy percze sem vált meg szemük. A lunch után a délután napfényében indultak a sziklák közé.

Kerülték a tört utakat; György fürgén kapaszkodott, mint valami zerge-, vagy medvevadász. Lea, ha csak György fogta kezét, bátran, merészen követte.

Mikor azután valami kedvükre való, jó vadon helyre, természetalkotta révre akadtak, a mely kellő messze esett a köznapi sétálóktól, leültek a homokba, vagy a sziklapartra és nézték, hogyan folyik el az idő a világossággal, a mely, mint valami rengeteg fővenyórának homokja, lassan, fokonkint szállt le az égről a tengerbe.

Lelkük növekedő nyugalomban elbeszéltek végre egymásnak, a távollét óráiban mi történt; elmondották azt, a minek elbeszélését megakasztotta ajkukon valami ellenséges szemérem-féle. Ujra végigélték multjokat; csodálkoztak rajta, hogy azokká lehettek, a mik, hogy meg tudták cselekedni, a mit megcselekedtek és hogy mégis érezhették azért: az elmúlt idők titokzatos köteléke mint füzi össze őket a jelenben is, tegnapi lelkük, tegnapi akaratuk mennyire összeforrott mai lelkükkel, mai akaratukkal.

Most, hogy megint tisztán tudtak látni és egészségesek lettek, örvendezve mélyedtek el egymás gondolataiba, hatoltak be gondolkozásmódjukba, az értelem, az akarat e különös nyilvánulásába, a mely, úgy szólva, a lélek formája.

Örültek neki, hogy olyanoknak látják lelküket, mint legmisztikusabb vonzalmuk idején. Ők nem változtak meg. Mindössze tapasztalatokkal gazdagodtak az élet rendjén. Szeretettel pihentették szemüket mozdithatatlan képén; de imádták azokat a sebhelyeket, melyeket a magánosság és a fájdalom ütött rajta.

Az egész vidékkel, a mely körülveszi az öblöt - Teingmouth-tal, Dortmund-, Oddicombe-, Babbacombe-, Antey's Cove-, Daddy Hote Plainnél - nemsokára összebarátkoztak, otthonosak lettek rajtuk. Még újabb festői pontokat is fedeztek föl, a melyeknek nevük sem volt s a melyeket úgy tekintettek, mintha a magukéi volnának.

Utolsó napjait járta a nyár, pedig azt hihette volna az ember, hogy a hőség fokozódik, hogy a világosság mind vakítóbb lesz.

A kései kánikulában Bryce, a ki rég ideje lakott azon a vidéken, a napéjegyei viharok előjeleit érezte meg.

- Lesz néhány csunya napunk, azután majd visszahozza az ősz megint a napot; Angliának ez a zuga egyenletesebben lanyha éghajlatu, mint akár Nizzáé, akár Olaszországé.

György és Lea kiaknázták az utolsó szép napokat, meghosszabbították, elnyújtották sétájukat. Reggeli után indultak el hazulról és estélig odamaradtak; valamelyik utba eső korcsmában ebédeltek, azoknak az apró *inn*-eknek egyikében, a melyekben mindig akad sör, vaj és igen friss csonthéjas állat, tengeri vagy ollótlan rák...

Ebéd után Lea lepihent: vagy végigterült egy pamlagon, vagy egyszerűen valami vén és kényelmes zsöllyében helyezkedett el: György kezét fogta és elszunnyadt.

Jókor indultak haza mindig, hogy, Bryce tanácsához képest, kikerüljék a hőmérsék immár rohamos esését, a mely napnyugtát követi.

És valahányszor kirándulásra indultak az öböl környékén, mindig látták a hullámokból kiemelkedő csonkagula alakjában a Gilder Rock szirtet, a hol Lea érkezte előtt szilaj magánosságban, minden zajt és minden élő arcot gyűlölve, keresett oltalmat György.

A sarokból, a honnan odáig látott az ember, a szikla meredeken lejtett a tengernek; a lejtőt bársonyos zöld, vagy piros szín fődte, közepe táján azonban fekete kopasznak látszott.

Leának drága volt az elszigetelt szikla. Szeme rögtön azt fürkészte...

El akart záródokolni reá Györggyel, mint valami szent helyre, a melyre kétségbeesése és gyűlölsége idején annyit gondolt volt. De Bryce azt tanácsolta, hogy várjanak a dologgal, a mig Lea fölépül; a lábbadozó fél a tengertől és akárminő rövid is az ut a szikláig, a netalán való gyomorgórcsnek vérhányás lehet következése.

*

Egy vasárnapi reggelen Lea olyan jókedvűen ébredt föl, olyan jól érezte magát, hogy nagyon kívánczolt egy kis csónaksétára. A sárga szalón ablakához futott.

A dagadó tengeren fodrok alig látszottak és a dagály könnyed csipkéje eloszlott, elsimult a part felé, mihelyt kimult a hullám.

A napnak, bár alul járt még, megvolt már ereje; a Gilder Rock kékes fátolszövetbe burkolódzott a messzeségben.

Edith templomban volt; az egész vasárnapot ott szokta tölteni.

Lea egyedül öltözködött fel. Rég ideje először történt, hogy egészen könnyűnek érezte magát, lélekezése szabad és akadálytalan volt, a torka tiszta.

Semmiféle fájás nem bántotta.

A Dartmoor House minden tagját meglepte a reggelin Lea jókedve és szépsége.

De Lea csak Györgynek vallotta meg, mire volna kedve. György pedig olyan épnek, olyan üdének látta, hogy beleegyezett. Abban állapotok meg, hogy mihelyt vége a reggelinek, gyalog indulnak el, meg sem várják Bryce szokásos látogatását.

Tíz óra táján távoztak hazulról; tervükről senki sem tudott.

A vasárnapban, a melyet minden Angliában járó turista, a ki szereti a csónakázást, gyűlöl, nekik különös örömeik telt, a hét valamennyi napja közül ezt kedvelték leginkább.

Főként istentisztelet idején, vagyis körülbelül délutáni négy óráig szinte föltétlenül néptelen volt a part, a városban a boltok mind becsukva, a kertekben a tennisz-pályák elhagyva; a kikötőben a hajók szunnyadoztak, néptelen volt még az ut is, a hol a társaskocsik, a bricskák és a gyalogosok nem vertek port. Ugy tetszett a két sétálónak, hogy a néptelen vidék, a sok ut és a tenger mind az övék, csak az övék.

Elhaladtak Torquay mellett, de be nem mentek, Parkhill Roadon és Sea Roadon át eljutottak Babacombe-ba és St.-Mary's Church-be, két csinos iker-faluba, melyek az öblön uralkodó fensikon épültek.

Innen olyan közelinek látszott a Gilder Rock, hogy a mezei virágokat is meg tudták különböztetni a cserjék között.

György egy ösvényig vezette Leát, mely a sziklákon át a tengerpartra visz. De minekelőtte leszállott volna a partra, egy kis vén házikóba zörgetett be, mely az utszélien épült. Kertecske vette körül a házikót, benne csupa fukszia.

Egy magas termetű, fehér haju, beretvált képű sovány férfi nyitott ajtót. Recsegő, mély hangon, mozdulatlan arczczal köszöntötte Györgyöt:

- Jó napot, sir.

- Jó napot, Bissie. Hogy vannak? Jól?

- Nincs baj. Az öregem szolgálatban van. Nyugtalankodott, mert a hogy sir-t senki sem látta. Nem tetszett betegnek lenni?

- Nem én, Bissie... A csónak lenn van?

- Lenn, sir. Ma reggel jártam lenn épp, meg is tisztogattam. Tetszik tán a lakat kulcsa?

Gyapjumellénye zsebébe nyult és kivett belőle egy kulcsot: a tenger rozsdájától egészen veres volt a kulcs.

- Milyen időnk lesz? - tudakolta György.

- Hát holnap éjjel, vagy tán még az este esőt kapunk... Nagyon meleg van. De ha csak a Rockra tetszik menni a ladyvel, bajtól ne tartson. Böven akad rá ideje, hogy észrevegye a vihart, meg sem ázik, úgy jöhet vissza.

- Siessünk! - mondotta Lea.

Lefelé tartottak könnyedén és vigan, mint a gyermekek.

A hogy lefelé kapaszkodtak az ösvényen, György elmagyarázta Leának, hogy az öreg kiérdemesült halászember, a ki utóbb Savil-nek, a Gilder Rock első tulajdonosának szolgálatába állott. Ő szállította a sziklára az anyagot, melyből a kápolnát megépítették, nemrégiben pedig azt a néhány butort, a melyet György rögtönzött műtermébe állított be.

A csónak, melyben a rövid átkelésre indultak, az övé.

Hatalmas csónak volt; tíz ember szépen elfért volna benne.

Egy láncz, mely a két evező köré volt csavarva, a sziklapartba erősített vaskarikához kötötte hátuljánál fogva a csónakot.

György felnyitotta a láncz lakatját, kibontotta az evezőket, a homokra húzta ki a csónakot és rátolta a vízre.

Lea csodálta férje hajlékonyságát, ügyességét és erejét; hogy megmutassa, mennyire megerősödött maga is, ő akarta vállán vinni az evezőket. Egy közeli kis öbölkében szálltak az alkalmatosságba. A kormányt Lea vállalta el. György erősen nekilátott az evezésnek, hogy megkerülje a Gilder Rock-ot, a melyhez csak dagály idején lehetett hozzáférni nyugot felől.

Félórába sem telt és célhoz értek; a tenger annyira sima volt, hogy Leának a legcsekélyebb kellemetlen érzése sem támadt.

A dagály elborította a szirt egész alját, de csákánynyal kis menedéket, meglehetősen terjedelmes öblü kis kikötőt törettek Savilék a sziklába.

György ugrott ki előbb, kikötötte a csónakot, azután karjába vette Leát és partra tette őt is.

A kikötőből a magaslatra, melyen a kápolna épült, könnyen feljuthatott az ember a sziklába vágott lépcsőn és a lépcső, csak úgy, mint az anglikánus kápolna szomorú gót stílusa, kétség-telenül ártott volna a hely festőiségének, ha a kegyes Sivil ur művét a tizenkét esztendő alatt, a mely halála óta elmúlt, a természet nem folytatta és javította volna.

A tenger nedvessége, a mely viharos nappalokon és éjjeleken szabadjára hatolt be a komor építménybe, kivájta és patinával vont be a kövek érdes fölületét. Moha, melynek zöld színét veresre fakította a nyár, kárpitozta az északkeletnek néző falat, mely az uralkodó szél ellenébe szegült; széles, tojásdad nyílású ablak volt a falba metszve, a melynek keresztfája és alja lekorhadt; a kórus és a szikla külső domborulata között áthatolhatatlan laboda hajtott ki és forrasztotta egybe a faragott követ a nyerskövel, ugyanarra, hogy a kápolna a szikla gyermekének látszott színté.

Fehér virágok, a melyeknek minden egyes szirmán hosszukás barna folt látszott, árasztották el a magaslatot.

- Milyen kedves virágok! - kiáltott föl Lea. - Soha sem láttam még ilyet... Mi a nevük?

- Afféle vadfutókák; - felelte György - magam se láttam soha egyebütt, csak itt, a Gilder Rockon.

Felvonta a vászon-függönyöket, a melyekkel Bissie az ajtót és a csucsives ablakot óvta az idő viszontagságaitól.

Ebben a pillanatban csüllő-csapat suhant el a szirt mellett, a két szerelmes közvetlen közelében. Lea még apró ragadozó fejüket is meg tudta különböztetni, a melyből zsákmányra leső szemek villogtak elő, tisztán látta rózsaszínű lábukat és egyszerre hófelhőnek tetszett már az egész, a mely messze, messze repül a tengeren. Az elhaló zajjal elenyészett a madarak nyomán terjengő sós szag is.

A kis kápolna megnyílt a levegőnek és a napnak.

György körüljárta benne a megindult és kíváncsi Leát.

- Nem nagyon kényelmes egy fészek, mi? - mondotta mosolyogva. - De csak a festőszer-számok az enyéme, a többi butort Bissie válogatta össze.

A butorzat a pamlagból, egy karosszékből s egy alacsony asztalból telt ki.

A templom háttérében, az oltáron, nagy tengeri lámpa állt; a falon kátrányos ruhák; halász-köpenyek függtek, meg egy skót-plaid.

- Megesett, - mondta György - hogy egyfolytában több napig ki nem mozdultam szegényes menedékből. Augusztus éjjelein ezen a pamtagon aludtam néhány órácskát.

Lea, a ki szerelmi lázában egybeolvasztotta tulajdon multját György multjával, azt sugta feléje:

- Mennyit szenvedtünk!

Rátámaszkodott Györgyre, szemével felitta a köveknek, moháknak, az egyszerű tárgyakkal képét, a melyek tanúi voltak szerelmese magános fájalmának.

A kórus boltive rézsutosan meg volt hasadva. A hasadásban gallyak hajtottak már, egyikük szinte a földet is érintette.

A szerelmesek a beomlott ablakhoz mentek; a part láthatatlan volt onnan, csupán az ég és a tenger látszott délnyugot irányában, mint a tengert járó hajó orráról.

György az ablak elé gördítette a pamlagot, hogy Lea kinyugodhassa magát rajta.

Mélységes békébe merülten ültek ott egymás mellett. A nap a délkör iránt tartott és szinte függőleges irányban szórta a fényt a vízre, melyen a fodrok is elsimultak hova-tovább.

A szirt szélén tengerzöld, odább kékes víz, mint valami megömlött rézzel hömpölygő tó nyult bele a messzeségbe.

Lea azt mondta:

- Boldog vagyok, hogy soha semmiféle nő nem járt itt veled.

György nem felelt; csak szemük simogatta, becézgette egymást. György eltalálta, hogy Lea az olasz nőkre gondol, a kiket ő karjába zárt és a kik révén megismerte a kéjt. De az a kéj most olyan hiunak, olyan kezdetleges valaminek tetszett neki, hogy nem érzett már lelki-furdalást, a miért megízlelte.

A szemhatár szélén fakószínű repülő csapat kóválygott. Megjöttek a csüllök; vagy negyed mértföldnyire a Gilder Rocktól vad szélforratagba kerültek.

György és Lea egymáshoz értetvén kezüket, elkáprázva a naptól, a mely dél felé még vaktóbban tüzött le, soká ültek ott csendesen. Bizonyos volt benne mindenkük, hogy egyazon dolgról álmodoznak mind a ketten: tulajdon életükről, a végzet titkáról, a mely egymás karjába vitte őket, - Györgyről, a ki egy északvidéki ország pusztáiról, halászok és pásztorok világából jött, a mely közel van még a kezdetleges állapothoz; és Leáról, a ki a csodálatos városból jött, mely az elmúlt civilizáció jelképe...

A végzet akarta úgy, hogy szeressék egymást, hogy elváljanak, utóbb szinte gyűlöljék egymást, majd pedig egyesüljenek újra, hogy még ebben az órában is szenvedjenek, a melyben megkegyelmeztek egymásnak.

Lea szakította félbe a csendet komoly hangon:

- Azt hiszem, Pirnitz és Frida ebben a pillanatban kemény akadályokkal küzdenek, hogy felszabadítsák a nőt a tekintély, a pártfogoltság, a férfi nyüge alól. Azt hiszik, ez a kötelességük. Hiszen én is soká azt hittem. Most azonban bizonyos vagyok már benne, hogy kötelességem itt maradnom veled és szeretnem téged.

- Szeretlek! - mondotta György.

Lea összekulcsolt kezét rátette a fiatal ember mellére, szemét reáemelte, mintha könyörögve kérné ajkát, hogy hallassa az igazság szavait:

- És akkor - folytatta azután - meglátogattatok, Tinka és te, akkor este, a mikor megérkeztem. Ugy tetszik, hogy Pirnitz és Frida ellenében igazam volt; azt tettem, a mit tennem kellett és úgy tetszik, hogy ma is, az igazság, a kötelesség nevében cselekszem... Hiába mond ellent egymásnak a két igazság: ez az ellentmondás nem lázít már föl, gyűlöletre sem izgat. Mondd, szerelmesem, a ki oly csodálatosan bele hatolsz a lélek titkaiba, hogyan van az, hogy olyan nyugalmat érzek most? Közömbösségről nem lehet szó, mert hiszen szeretem én a tegnapi igazságot is, a mai igazságot is.

György elgondolkozott egy pillanatig, szeme a fakó madársereget követte, a mely ék-alakban húzódott el a szemhatáron a tenger és ég között. Egyre szélesebb, szélesebb lett, mignem homályos ködbe veszett egészen.

- Mig távol voltam tőled, - felelte György - gyakran kérdeztem magamtól ugyanezt. És, mint te, én is tudom, hogy Frida, Pirnitz, Edith helyesen cselekesznek; hogy mikor Tinka, meg én elhagytuk Larmsö-t, helyesen tettünk. Az elvont eszmék, melyeken a tömeg gunyolódik, nem téves eszmék! Hogy a nő felszabadíttassék, annak szüksége nem utópia: a nő ma valóban rabszolgája a férfinek; a férfi valóban ellensége és zsarnoka a nőnek. Csakhogy a rabszolgatartás és ellenségeskedés ideje nem soká fog tartani. Pirnitz tanítása, a mely jó a harcz idején, természeténél fogva haszontalan és hamis lesz utóbb. Magától fog elenyészni azon a napon, melyen a nő diadalmaskodik, a melyen kiküzdötte az egyenlőséget. Hogy a jövő időt

magunkra nézve, az emberpárra nézve, a mely vagyunk, már most valóra váltsuk, rajtunk mulik csupán.

- Igaz, - suttogta Lea - miért is volnál ellenségem te, a kit imádok? Miért bánnék veled ellenség módjára, holott káromra nem törsz?

- Sem károdra, sem arra, hogy rabszolgává tegyelek. Istennek hála, kiirtottam magamból az öröklött rosszat, a mely arra készíti a férfit, hogy jármába görnyeszze a nőt. Tudom, hogy egyenlő jogu társam vagy: nem szükséges azzal bizonyitanod, hogy fellázadsz ellenem. És szeretvén engem, nem is tudsz majd rabszolgává alacsonyodni.

- Tudod, György, mit mondanak a nők?... Azt mondják, hogy akármit van is, a szerelemben a nő a legyőzött, a férfi a zsarnok? Nem igaz talán? Hiszen találkozásunk első napjaiban magunk is tapasztaltuk, csak megvallani nem mertük egymásnak?

- Igazat mondanak, - felelte György - az ellenséges nemek szempontjából, a mely kétség-telenül a mai társadalom szempontja. De ha valóra válik majd a jövő országa, a melynek képe bennünk él, ha a felszabadult nő egyenlő jogu társa lesz a férfinak, vajjon mert szeretik egymást, győző lesz-e a két lény egyike és legyőzött-e a másika? Bizonyos vagyok benne, hittemmel hiszem: a szerelem nem hogy feláldozná őket egymásnak, de megkétszerezi közös hatalmukat.

Lea kezébe vette György fejét és égő szemmel, azzal a hanggal, a melylyel Hampstead bokrai között szólt misztikus jegyességük idején, kiáltott fel:

- György, György! - ha igazat mondasz, kell, hogy magam lettem légyen azzá az Évává, jövő országának asszonyává, a kinek eljövételét hirdetik ők, mert csak így van jogom lemondanom Frida és Pirnitz nagy álmairól. Ha az a mult bilincseben nyögő gyöngye teremtés vagyok csak, akkor igazuk van, csakugyan lemondás és bukás az, a mikor odaadom magamat neked. Oh, ne csalj meg, te, a ki jobb vagy, tisztábban látó és erősebb, mint én. Leplezz le magam előtt.

- Ha elbukom is, mégis a tiéd akarok lenni. És a legyőzött leszek, az ősi rabszolgáló és meggörnyeszttem derekam. De a te kedvedért, éretted, a ki igazán felszabadult, a ki a jövő Országának férfia vagy, a jövő Évája szeretnék lenni, mert ő az egyedüli hitves, a ki méltó lehet reád!...

György nem felelt, csak magához vonta Leát. Lea György vállára hajtotta fejét; szerelmüknek visszahódított szépsége megmámorosította őket.

Ebben a perczen szeretettel gondoltak mindarra, a mit türtek; megértették most már, miért volt szükség annyi megpróbáltatásra.

A mit a férfi és női emberiségnek sok, sok esztendőn, talán századéveken át kellett meg-szenvednie, hogy oda emelkedjék, a honnan egyenlő jogait ki tudja vivni, azt ők ifjuságuk rövid ideje alatt mind végigszenvedték.

A következő nemzedékek érettségének fokán voltak már ők. A sors kiválasztottakká avatta őket.

Azon kezdték, hogy nem tudtak semmit a szerelemtől, valami vademberi tisztaságban éltek; azután megtanulták, mi az a lélek hősiessége, az Eszme imádása.

A válasz megkinozta husukat, vérüket. Györgyöt forrongó, ki nem elégített vágy gyötörte; Leának a lázadástól remegett egész valója. Az ellenséges magánosság korán, melyben a költő jövődölése szerint, a két nem, kitérve egymás elől, haragos pillantással méri egymást, ezen a koron úgy haladtak át, mint valami sivatagon.

Majd egyszer csak eltörte béklyóját a Nő és a Férfihez csatlakozott, Kálvárián át ment a Hitves a Férfihez. És mikor karjába rogyott, az ut érdességétől csupa vér volt a férfinak teste.

Hacsak valamivel később találkoznak, egymásra sem ismernek már. És ime, szemtől-szemben állnak most mind a ketten, szabadon és nyugodt lelkiismerettel. Először történt, hogy megértették tulajdon multjuk tanulságát és sejtett értelmét, kiolvasták egymás szeméből az akaratot, hogy önként adják meg magukat egymásnak és erőszak nélkül hódítsák meg egymást.

Teljesen egyenlők voltak, visszatértek a legendabeli paradicsom szabadságához, mely szerint a természetben ők csak Férfi és csak Nő voltak. Ajkuk, melyet az átöröklés megtanított a csók mozdulatára, úgy forrt most is egybe, mint a richmondi estén, de elámulva tapasztalták, hogy a zavaros öröm helyett, a mely akkor végigvonaglott rajtuk, most mintha friss vizen enyhültek volna s oltották volna el szomjuságukat.

Megcsókolták, azután soká nézték egymást.

És elnézték a helyet, a mely tanuja volt lelkük változásának: a szikla-terraszt, rombadólt kápolnájával, a virággal benőtt boltívet és az elkorhadt ablakon át a rengeteg tengert, a melyre dél közeledtével megömlött rézből terített abroszt a nap.

- Nézd azt ott... - mondotta György.

Keze a szemhatárra mutatott.

A fakószínű madársereg eltűnt, de sulyos felhők vonultak föl helyére; nyugat felől csupa felhő volt már az ég.

Az egymás fölébe tornyosodó, lassu mozgású felhőkben a szem, mint mindig, a való élet alakzatait kereste.

Álomváros, minden építészeti remekmünél hatalmasabb, terült szét dómjaival, oszlopcsarnokaival, templomával a menny boltján.

Utak vittek keresztül-kasul a diadalkapuk felé. A paloták folyosóihoz oszlopcsarnokok csatlakoztak...

A két szerelmes arczát egymás arczára hajtva, hogy lehelletük összekeveredett, elragadtatva nézte, hogyan emelkedik az eszményi város abban a pillanatban s úgy érezték ők is, mintha lehasadoznék róluk, leválnék s lábuk elé hullana a porba a csigahéj, a mely körülfogta őket.

És az álomváros nem a napszállat órájában született, a napnak elhaló biborszínében, hanem dél idején, beleépült a napba.

A világos körvonalú kép hallucinációkat idézett fel Györgyben és Leában úgy, hogy nem sokára egyebet sem láttak, csak a csillogó rézmezőt, meg a várost, a mely mintha most születnék belőle.

A távolság eltűnt az ég és a tenger délibábjában.

És ők ott éltek, azok között az épületekké és szoborművekké sűrűsödött felhők között. Szemük, mely a világosságtól fáradtan lecsukódott, lehunyt szempilláikon át is látta a képet.

És egymásnak adták magukat, - lelkük megtelt annak érzetével, hogy predesztinált lakói ők a jövő országának, a mely im felépült körülöttük.

.....

*

Mikor György ellökte csónakját a mozdulatlan szirttől és a partnak tartott megint, - Lea szemközt ült vele a csónakban - zsibbadtaknak érezték még magukat mind a ketten hősies és kéjes álmuk után.

Dél felé járt az idő, vagy éjfél felé? Nem tudták, a nap pedig felvilágosítást nem adott róla.

Az egymásra tornyosult felhők, a melyek az imént még várost építettek nyugat felől, lassan megömlöttek, homályos porszemekké morzsolódtak, és hova-tovább eloszlottak az ég boltján.

És újabb felhőhegyek torlódtak most egymásra, mint elrongyolódott foszladékai valami fekete fátyolnak és kerek, fakószínű foltok tarkállottak rajtuk.

Akadtt közöttük olyan, a mely mozdulatlan volt, mintha oda forradt volna az ég boltjához; olyikuk sebesen siklott, mintha valami semmitől sem függő élet öntött volna lelket beléjük.

A hullámtalan tengeren fehér vonalak borzolódtak.

György gyorsabban evezett.

Lea sápadtsága nyugtalanította, bár felesége mosolygott és nyoma sem látszott rajta a félelemnek.

- Nem vagy rosszszul, drágám? - tudakolta végre.

Lea fejével intette, hogy »nem.«

Sem a komor hullám, sem a fenyegető vihar, a melytől különben annyira meg szokott ijedni, nem zavarta elragadtatásában.

Nemsokára partot értek, kikötöttek a sziklapad alján a kis kikötőben.

- No most pedig szedjük a lábunkat! - mondotta György.

A csónakot kihúzták a fövényre, a lánczot belélakolták a karikába, azután felkapaszkodtak az ösvényen a magaslat felé. Lea féluton megállt:

- Milyen szép! Nézd csak!

A víz tükre haloványra vált, felborzolódtott, az ég pedig olyan foltos volt, akár a párduc gereznája.

Jobb kéz felől a szemhatár végén valami különös villámszerű napnak sugarai löveltek át a felhőmennyezetten s tánczoltak a messzi tenger színén, a mely már tajtékot hányt.

- Az istenért, siessünk! - rimázkodott György és magával vonszolta feleségét.

- De - felelte Lea egyre jókedvűen, gyönyörűséggel élvezve nyugtalan szorongódását - már a vihar elől ugy sincsen menekülés?

- Nem megyünk Torquayig. Bissie kunyhójába menekülünk egyelőre, ott várjuk meg a zápor végét.

Fölértek végre a sziklák tarajára.

A mint futásnak eredtek, kézt kézbe fogva, a magános házikó felé, a mely körülbelül száz yardnyira látszott, erős szélroham söpörte végig a magaslatot; lobogtatta meg Lea szoknyáját, mint valami szövetlángnyelvet s a jeges esőnek porrá freccscent csöppjeit szórta reájuk.

Egy percbe nem telt s ott voltak a kunyhóban.

Az ajtó, a melyet György megzörgetett, ellenállott.

Vén ajtó volt, deszkái olyanok akár az elszáradt csont; felerészben a kőküszöb alá süppedt és az egész házikó, a mely olyan kicsike volt, hogy azt mondta volna az ember, törpék lakják, a megroskadt vénség képét tárta a szem elé; úgy látszott, mintha lassan, lassan a föld alá süppedne az egész.

Köröskörül a szél rázogatta az esőben a sövény fuksziáit, a karócskákhoz kötözött krizantémiumokat. A bengáli rózsa szirmait hullatta.

- Hajhó! Bissie! - kiáltotta György és rácsapott öklével az ajtóra.

Rekedt kiáltás hangzott belülről, majd pedig egyenetlen lépések zaja.

György oltalmazta, a mennyire tudta, Leát, a ki kaczagott úgy biztatta:

- Ne félj semmitől, jól vagytok.

Végre felnyílt az ajtó s egy fekete kázmír ruhás, fekete szőrfejkötős öregasszony üveges szemével szemügyre vette a vendégeket.

Arcza sajátságosan ránczos, beesett, mohos volt. De a mint ráismert Györgyre, egyszeriben felvidult ábrázata.

- Jó napot, sir... Tessék beljebb kerülni, de iziben! Ilyen időben odaki járni?...

- Kate anyó, - szólalt meg György - van-e tüze és forró teája? A nagysága fázik, ruhája vizes.

- Jaj lelkem, vasárnap van ám ma, nincsen tűz a konyhában. De majd gyujtok én mindjárt.

- Jó, csak siessen... Mivelhogy pedig tüze nincsen, adna tán a feleségemnek valamiféle ruhát, azután jól betakartan hadd pihenjen itt ebben az ágyban, ni.

- Ugy ám, - hagyta helyben az öreg asszony.

Kissé elfuladozva sietett, sürgött-forgott mulatságosan maga körül, érthetetlen szavakat dűnnyögve, a melyekkel bizonyára kifogyó gondolatait támogatta.

Egy tömör mahagóni fából készült szekrényből kiakasztott valami barna szövetből való szoknyát, meg egy derekat, a mely lavendulaszagu papírba volt csomagolva gondosan.

Lea igen jókedvű volt s György segítségével levetette cipőjét, ruháját, fűzőjét.

Mennyezetes antik ágy, a mely alighanem Anna királynő idejéből való volt, foglalta el a kis szoba hátsó részét.

Lea elterült a kemény ágyon; lábára takarót vetett György... Engedelmeskedett Györgynek és mindenekfölött arra volt gondja, hogy meg ne rémitse szerelmetes férjét. De azért egy kissé huzódott a körülötte való dolgoktól, mert bár aggodalmasan tiszták voltak, de a vénség különös és el nem muló szaga áradt belőlük.

- Merre van Bissie? - tudakolta György.

- Arra ment, arra! - felelte a vén asszony, és feje mozdulatával kimutatott az ablakon. - Munkát kap holnap, azt nézi meg. Egy idegen fiatal ember rendelte... Bizony nyakunkon az évad, kezdődik már a munka. De hazajön mindjárt.

Bizonytalan mosolylyal mondta s durva, redős arcza földerült bele. Azután a konyhába ment, hogy tüzet gyujtson. Időnkint elő-előtűnt s remegő kézzel egyenkint hozta be sorban a tea-főzéshez szükséges holmikat.

A durva fehér asztalkendővel letakart kerek asztalra rakott le mindent. Onból való ormóttan, gömbölyü alaku teakészletet szedett ki az almáriomból.

György egy pillanatra sem bocsátotta el Lea ujjait; a lázat leste hitvese szemében. Lea kissé pirosnak látszott, de ütőere szabályosan vert; bőre üde volt.

- Nagy kedvem volna - mondotta György, - elfutni Torquay-be, vagy inkább St.-Mary's Church-be, emez ugy is közelebb, esik. Befogatok egy csukott kocsiba, az majd elvisz azután haza.

- Nem, nem... el ne hagyj! - rimánkodott Lea és megragadta György kezét. - Jól vagyunk mi itt. Mihelyt megjön Bissie, elküldöd majd kocsit keresni.

György belátta, hogy Leának igaza van.

Odakünn javában dühöngött az eső.

A rácsos, függönyös ablakon át kilátott az ember a piczi kertre, a rózsatövekre s a szél-rohamok alatt ingó, szerteszóródó fuksziákra.

Kate késlekedett: a konyhából, a mely egészen közel volt, behallatszott nehezen csoszogó lépése s doromboló vén hangja.

Hirtelen vonaglás torzította el Lea arcvonásait s ujjai erősebben mélyedtek férje ujjába. Majd nem tudott már ellenállani neki, borzongás rázta meg...

Néhány pillanatig összevaczogott foga s minden tagja remegett. György rémulten ölelte meg felesége testét. Kikiáltott:

- Kate! Kate! Az istenért, siessen!... Gyorsan... a teát!... Forró teát!...

De az öreg, akárhogy sietett is, már csak akkorra fejezte be készüléteit, mikor a roham elcsillapult. Egész teste remegett még Leának s néhány verejtékcsepp ütött ki homlokán; rövid egymásutánban két findzsára valót ivott meg a forró italból.

- Jobban vagyok már - mondotta Lea - óh, sokkal jobban... kérlek, ne nyugtalankodjál.

És hogy megnyugtassa Györgyöt, enyelegni kezdett:

- Istenem, be rossz ez a tea! Éppen olyan vén szag árad belőle is, mint az egész házból.

Az ajtó feltárult ekkor és belépett rajta Bissie.

Hogy észrevette Györgyöt és Leát, megállt egy pillanatra; de egyet sem szólt.

- Bissie, - kezdte rá Kate - ehun sir György, meg a felesége, utba érte őket az eső. Eridj, keress kocsit, a mi visszavigye őket Torquay-be.

- Jól van, - felelte a vén tengerész.

- Siessen, nagyon siessen ám, Bissie! - könyörgött György. Imhol egy font.

- Samsontól béreljem a kocsit St.-Mary's Church-ben? - kérdezte a férfi.

- Bánom is én, ott fogadja bérbe, a hol akarja, de gyorsan... Nem baj, akármi árba kerül is.

Mikor fürge lépéssel távozott a házból, Lea ugy érezte, hogy rosszulléte csökken. Azzal mulatott Györggyel, hogy szemügyre vették a különös helyet, a rengeteg sok apró keretet, melyek a kápolnák *ex-voto*-i mintájára diszitették a falakat: daguerrotipek, képes ujságokból kimetszett fejedelmi személyek arcképei, legfőként azonban siremlékeket ábrázoló nagyszámu fénykép.

A gondosan elzárt szoba langyos levegőjében lassankint elszunnyadt a fiatal nő. György örködött álmára.

Leirhatatlan aggodalom fojtogatta, - el nem bocsátotta a kezét, a mely nedvessé lett az izzadságtól...

Jókora idő telt el ilyenformán.

A vén asszony le akarta szedni az asztalt; György azonban jelt adott, hogy maradjon a konyhában, ne zavarja Lea nyugalmát.

A szél nem rázta már olyan vadul a fuksziákat. A vihar sűrű és szakadatlan esővé enyhült.

György kezében tartotta Lea kezét és a picziny, husból és vérből való, halavány, kékeres kéz mélységes gyöngédséget ébresztett benne.

Ajkára tette a kezét; a mi ereje volt, mind belé szerette volna lehelni a keskeny kék erekbe, a husba. Szerelme, mint minden nagy szerelem, megtizsereződött most, hogy az övé volt a nő; a boldogság, hogy Leának férje, olyan csodálatos nagynak tetszett neki, hogy visszahatásként irtózatossá rettegés fogta el a jövőért.

Lea néhány összefüggéstelen szót dadogott álmában.

Azután felébredt és rámosolygott Györgyre.

- Jól vagyok, - mondotta, azon igyekezve, hogy megnyugtassa férjét.

Barátok módjára elbeszélgettek nyugodtan, csendesen.

Lea azt kérdezte:

- Az öregasszony az imént mondta: »Bissie arra lement megnézni a munkát« és valami fiatal emberről volt szó. Mi a foglalkozása Bissienek?

György habozott.

- Bissie a st.-mary's-churchi sirásó...

Leát, ugy látszott, nem riasztotta meg a válasz.

Azonnal másra fordította a szót s megkérte Györgyöt, huzza föl az ablak redőjét, »hadd lássa az időt...«

Az öreg asszony alakja tünt fel a szoba küszöbén.

- Hallom a kocsit! - jelentette.

Az ut kavicsai csakugyan megcsikordultak a kerekek alatt. A kerítés ajtaja megnyílt. Ekkor Lea Györgyhöz hajolva, gyöngéd és meleg hangon ezt sugta fülébe:

- Ha ezen a helyen találnék meghalni, se Torquay-ben, se St.-Mary's Church-ben el ne temesetek. Ott akarok aludni, a hol együtt voltunk, - a mi sziklánkon, a tenger közepén!

V.

Soká, hosszú napokon által a szürke felhők mögött bujkált a nap.

Az eső finoman szitált s olyan volt, akár a köd, de elárasztotta Dartmoor House előtt az egész tájéket.

A mikor elállt egy pillanatra, a tenger barázdált, zöldes színű és apró fehér sós hullámoktól volt zavaros.

A szalón három magas ablakán hol állva nézett ki Lea, hol pedig Tinka karosszékében ülve az íróasztal mögül. A kikötő, a park-hilli ut, a komor fürdőépület, a horgonyzó hajók, a melyek tánczot jártak helyükön, hosszú barázdát hagyva a vizen, mind elhagyottaknak, vizmosottaknak látszottak, fáradhatatlanul öblögette, mosta őket a szakadatlanul omló víz.

A fiatal nőnek úgy tetszett, hogy vége a reménységnek, hogy a napot sohasem látja már.

Álomkép volt-e hát a délszaki öböl, buja tenyészetével, a napfényes és virágos vidék, melyben csak az imént gyönyörködött volt ugyanezekből az ablakokból?

Lea most sem volt betegebb, mint a Commercial Roadban, bár az éjjeli izzadás és a fuladozás megint kezdetét vette. Szenvedni nem szenvedett annyira; azt hihette volna az ember, hogy mindaz, a minek révén a külső világra eszmélt, elernyedtt benne, Csakhogy a kórház tragikus óráiban a lidércnyomás néha megszűnt, a fátyol felszakadt: a hasadáson át megpillantotta azután a beteg az álomországot, a napfényes és virágos szemhatárt - és kétség között bár, de bizonyos volt benne, hogy eljut oda.

Ma a multba világított már a látomás, lassan enyészett el ott a köd és eső közepett. Valahányszor földízte Lea képzelete a képet, szíve fájóan megsajdult mindannyiszor:

»Volt - gondolta magában - és nem lesz többé...«

Lehunyta szemét, hogy megfeledkezzék az esőről, a mely lassan megemésztette álmát:

A Dartmoor House minden lakója ott sürgött-forgott körülötte, mindannyian, Györgyön kezdve egész a kis Morley-lányig, Tinka szösze két leánykájáig.

Lea hűségesen megfogadta az orvos és Edith rendeletét; engedelmesen feküdt le, kelt föl, váltott fehérneműt, evett, szedte az orvosságot...

De csak háladatosságból tűrte a gondozást, csak azért hogy senkinek terhére ne legyen.

A Gilder Rockon töltött nap óta, a nélkül, hogy számot tudott volna adni kétségbeesésének okáról, nem hitt már felgyógyulásában. És elviselhetetlen erőfeszítésébe került, hogy eltitkolja ezt Edith, Tinka, György elől.

Kegyelemért könyörgött néha, hogy hagyják egymagára a két elsőemeleti szobában, tulajdon szobájában és a sárga szalonban.

Azt adta okul, hogy álmos; vágyódott rá, hogy szinlelni ne kelljen, senki se figyelje mozdulatait, beszédét.

Egyedül lenni! A halálra kárhoztatott betegek önzésével magára gondolni csupán! Megnézni magát a tükörben, számon tartani, mennyire haladt pusztító utján a betegség, szembe nézni a sors melankóliájával! Szabadjára siratni el magát, mint Jefta leánya, mint Ifigenia, mint minden ifju teremtés, a ki igaztalan végre van kárhoztatva!...

A véget ő közelvalónak látta. De érezte, hogy így kell lennie, mert nem csupán mostani testi nyomoruságának következése az, hanem a dolgok rendjének is.

Az emberfölötti óra a Gilder Rockon nem ismétlődhetik; a két lény, a ki az önkivületnek abban a lázában forrt össze, nem élhet többé közönséges házastársak módjára, hitvesi szeretük nem vegyülhet össze a valóság mindennapiságával...

Parancsoló erővel nyilvánult ez a törvény. Lea szíve megnyugodott benne. De keserü öröm fogta el s elérzékenyült végzetén.

Végigjárta birodalmát: a haldokló birodalmát, az elsőemeleti két szobát, a hova betegsége és az időjárás könyörtelensége szögezte. Mohó szemmel vett szemügyre minden zugot, mint a hogy inyünk is nagyobb figyelemmel élvezi a likőr utolsó cseppjeit.

Szerette-e vajjon ezeket a tárgyakat, vagy gyűlölte őket? Nem tudta volna megmondani. De szenvedélyes szeretettel nézte őket.

»Ennyi mindaz, a mit még látni fogok« gondolta magában és ez a gondolat becsesekké tette őket, mintha mivoltából is, a mely elenyészni készül, tapadna valami a tehetetlen tárgyakon.

Zajtalanul vette sorra a tárgyakat, vizsgálta, megérintette őket. Hova-tovább értette őket, kitalálta történetüket, elmondták neki az egész család történetét, a mely most életre kelt körülötte és a mely élni fog akkor is, ha ő már eltűnt.

A hálószobában piros függönyt akasztottak a függönytartóra, így akarták megakadályozni, hogy a nap sugarai kelleténél korábban keltsék fel a beteget, a ki reggel alszik legédesebbet. Még a mikor félrevonták a függönyöket, akkor is rózsaszínű volt tőlük a világosság.

Lea sóvárgó tekintetet vetett a szobára és az esős tájra, a melyen ablakából végigtekintett. És megújult vágya, hogy tovább is lássa maga körül a világosságot, a sziklákat, a tengert, a fákat, bár a legkezdetlegesebb tárgyakat is.

*

Október első napjaiban lassanként jobbra fordult az idő.

Sápadt napsugarak ütöttek át a felhődrapérián. A tengernek színe megváltozott; háborgóbb volt most, de kékebb színű is...

Végre következett egy nap, a melyet alig borított fátyolba a köd. Majd teljes erejével is előtört a napsugár és rásütött a szikkadt kövezetű partra, a kikötőre, a csendes városra.

De a táj még sem volt ugyanaz, a mely kitörő örömmel fogadta volt a Salisburyből érkező ifju arát.

Számos yacht tűnt el, a melyek jövő nyárnál hamarabb vissza nem kerülnek. A levegő elveszítette vibráló átlátszóságát, a mely annyira emlékeztetett Olaszországra.

A mi messze esett, annak körvonalai eltompultak: a tropikus növényzet, úgy látszik, nem jól érzi magát, didergett az alig langyos hőmérsékletben.

De a tiszta délutánokon Bryce doktor azt ajánlotta mégis Leának, hogy menjen a szabadba egy kis levegőt szivni. Minthogy pedig Lea a legcsekélyebb testi erőfeszítésre sem volt képes, különben rögtön a fuladozás, vértorlódás fogta el és vért köpött, ponny-vonta kerekessel ment elébe mindig a Dartmoor House-ig.

György karján vitte le feleségét, - napról-napra könnyebb teher volt; a kocsit, melyet egy keményképű, hosszú ficzkó vezetett, a fedett sétálóhelynek indult, a mely háttal a sziklának támaszkodott s a Princesse Garden-ekkel nézett farkasszemet.

Valóságos kongresszusra gyűltek ott a betegek; Torquay télen a tüdőbetegek üdülőhelye. A tüdőbajosok sápadt, beesett, rózsaszín-foltos arcza és lázas nagy szemük möhön fordult a napnak.

Olyikuk köhögött; olyik szemmeláthatóan erőlködött, hogy elfojtsa köhögését; mások meg időnkint szájuk elé kapták zsebkendőjüket s lopva nézték meg, keresték rajta a rettegett piros foltot.

Lea, a többi beteghez hasonlóan, szintén szembe fordult a nappal és mint a többi, ő is hol remélve, hol kételkedve igyekezett életet inni a nap fényéből.

György szenvedelmes buzgósággal gondozta feleségét; csak akkor hagyta magára, a mikor Lea úgy kívánta, végtelen kétségbeesésének óráiban.

A lassu haldoklásba tulajdon lelke is haldoklott.

Azt kívánta, bár halna meg előbb, mint Lea, hogy ne lássa, mint megy össze, mint fogy el pillanatról-pillanatra. Szeme azonban lebirhatatlanul kereste a szeretett nő arcát, azét a kis mellbajos nőét, a ki olyan volt most, mint a többi, önző, rabja a gyöngeségnek és a sirásnak s közömbös a nagyszerű tervek iránt, a melyek ifju korában kavaroztak benne; érdeklődni csupán szenvedése iránt érdeklődött és egyébire sem gondolt, csak az életre, életre, életre!

Mikor Lea egyedül kívánt lenni, vagy este, miután lefeküdt s Edith ott őrködött mellette, Tinkához menekült György.

Inkább mint valaha érezte teste és lelke testvéreinek ragaszkodását, szeretetét, a mely gyermekora óta kísérője volt az életben, a mely több volt a testvéri szeretetnél és olyan végteleenül tiszta volt mégis!

- Tinka, - mondotta neki - nem a halál a rettenetes. A halál a nyugalom és mozdulatlanság, a melyet csodálunk, a melyet szeretünk a dolgokban. A halál az ő örök nyugalomával éppen olyan szép, mint az élet mozgásával és lüktetésével. De rettenetes és gyűlöletes az élet küzdelme a halállal... Az élő ember rohamoktól megvonagló, gyűlöletből keserű sorvadása az a nyugalom felé, a melyet nem akar.

*

- Egy október elei reggelen, mikor Edith éppen kitakarítván a szobát, Györgyért készült menni, Lea magához vonta és azt mondta:

- Szeretném, Edith, ha írna Fridának és Pirnitznek.

- Óh, drágám - felelte Edith - hogyne írnék, örömetest irok. Irtam volna is már, ha attól nem tartok, hogy kedve ellen talállok tenni vele. Ugy éreztem, nincsen jogom a közbelépésre... És mit irjak nekik?

- Irja, hogy hagyjanak ott mindent, jöjjenek ide, ha szeretnek még... Különben... (a szó torkán akadt egy pillanatra) különben soha nem látnak többé.

Egy heténél régebben fontolgatta Lea ezt a tervet. Erre gondolt ponyy-vonta fogatában, a sétálóhely padjain, a sárga szalónban, mikor a butorokkal és csecsebecsékkel beszélgetett.

Tinka vállalkozott reá, hogy mig Edith Pirnitznek ír, ő majd Fridát értesíti.

Edith azután az ő szüszavú, kegyes mondásokkal tarkított stílusával elbeszélte levelében Lea keserves londoni odisszeáját. Tinka pedig őszintén feltárta a beteg kétségbeesztő állapotát.

»Le vagyunk verve - fejezte be levelét, - napok kérdése az egész. Leának igaza volt, a mikor azt mondta Edithnek: Siessenek, ha még látni akarják. Nem tudom, miben, hol éri önöket ez a levél, minő hasznos és nemes munkakörből ragadja ki önöket; de el kell, el kell jönniök!«

*

Meg is érkeztek néhány nap mulva egy este, mikor az árnyék réges-régen rá terült a városkára...

Mikor leszálltak, a Morley-ház előtt, férfiak és nők csoportjai - a nők köpenyök alatt világos ruhában, a férfiak smokingban jártak - sétáltak a Park-Hille Road irányában a tengerparton s az angolok diszkrét jókedvével társalogtak.

Bál volt a Dartmoor House-zal szomszédos Imperial Hotel-ben: Torquay jó módu lakossága mind odagyült. Az utczalámpák fénye néhány mellbajos sápadt arcára is levilágított, a kik szintén ki akarták venni részüket az ünnepségből.

Fridát és Pirnitzet a sárga szalónban fogadták Tinka, meg György, azután rögtön bevezették Lea szobájába.

A találkozásnak semmi drámai jellege sem volt.

Lea ágyán feküdt; elegáns reggeli pongyola, a mely nemrég készült vala Cockingtonéknál, fődte vállát és karját; a láb színesre festette arczát.

Hogy teste mennyire lefogyott, az csak kezének soványságán, meg a merev és puffadt redőkön látszott, melyeket takarója lába körül vetett.

Az ellenzővel letakart lámpát hátra tolták, az ágy mögé; így igen enyhe, kellemes világosságot árasztott.

Miután Frida és Pirnitz homlokon csókolták a beteget s ajkuk megnedvesedett a verejtéktől, a mely Lea hajgyökerei alól gyöngyözött elő, köznapi szavakat váltottak csupán. Mit sem árultak el ezek a szavak a lelkek mély megilletődéséből, ellenkezőleg, leplezni igyekeztek ezt.

Lea azt mondta, hogy szenvedése nem nagy, hogy reméli, az éjjele nyugodt lesz, mert már is érzi, hogy álmos. Tudakolta, kellemes volt-e utjok a tengeren; mire az imént érkezettek kijelentették, hogy könnyedén bírták az utazást, nem fáradtak bele.

Csendesség következett; majd Pirnitz és Frida ismét megcsókolták Lea nedves homlokát, jó éjt kívántak, azzal szobájukba tértek.

György szobája volt az tulajdonképpen, de átengedte a vendégeknek s maga az egyik szomszédos szobácskába állítottatott ágyat.

Tinka együtt maradt kis ideig a vendégekkel. Hogy Frida kérdésekkel ostromolta, megmagyarázta levelét. Súlyos könnyecsek szöktek ki szeméből. Egyenletes és átható hangján beszélt el:

- Láttuk, hogy kel életre ismét napfényünkben a drága palánta, hogy lesz szebbé, mint volt valaha, szebb mint akár az apple-tree-yardi időben is... Mikor megesküdtök Györggyel, ez az esemény lecsillapította és mindannyian reménykedni kezdtünk már... Majd azonban egy kirándulás után, a melyet együtt tettek a Gilder-Rockra, Lea visszaesett mostani állapotába... Magam is majd belehalok. Nem tudok dolgozni... Másra sem tudok gondolni, csak arra az arcra, a melyből mintha szemén át távoznék lázasan az élet.

A két utas, miközben Tinka beszélt, gyermekcsicssergést és kacagást hallott a szomszéd szobában, a melyet egyszerű rekeszfal választott csak el az ő szobájuktól.

Piczi sebes lépések futkozása hallatszott a deszkákon, mintha két gyermek kergetőznék odabenn; azután csak hirtelen feltárult a szőnyegajtó és bekukkant rajta Carola, Ida szőke haju, rózsás arczu feje; hosszú ingecskében voltak, a melyet úgy emeltek föl kezükkel, hogy meg ne akadjanak benne.

Mint a bomba, úgy pattantak be a szobába nagy kiáltozással:

- Mama! mama!

De a két idegen nő láttára megálltak hirtelen.

- A leánykáim, - mondotta Tinka egyszerüen. Carola, az idősebbik; Ida, a fiatalabbik.

Pirnitz és Frida megölelték a gyermekeket.

Ida mereven nézte a két nőt. Carola pedig duzzogva takarta el szemét dudoros ingujjával. Tinka kivitte őket.

- Viszontlátásig! - bucsuzott vendégeitől.

Azzal távozott.

Frida leverten roskadt az egyik karosszékre, Pirnitz keblére hajtván fejét:

- Romaine... - dadogta; - Romaine... én öltem meg Leát. Ha én nem vagyok, régóta György felesége már... És nem jutott volna tönkre.

*

Napok multak, a várakozás napjai, melyek egyetlenegy beteg körül is elzsibbasztják egy egész ház életét.

A szeretet, a gyöngédség rohamában se Fridával, se Pirnitz-czel nem forrt össze Lea. Miután maga kívánta volt, hogy eljöjjenek, most úgy látszott, nem is törődik velük. Azt hihette volna az ember, hogy véletlenül gyűltek ágya köré, hogy nem is hívta őket.

Mikor leültek az ágy mellé, Lea elhallgatott, alig felelt kérdéseikre. Rájuk meresztette láztól tüzes szemét, mintha, szót nem ejtve, akarná elhalmozni őket szemrehányásaival.

Nemsokára ki nem tudott már mozdulni szobája és a szalón szűk keretéből; annyira gyöngé volt, hogy az ebéd utáni séták is lehetetlenek lettek.

Attól a pillanattól fogva, hogy így a házba zárkózott, azt akarta, hogy György éjjel-nappal ágya körül legyen; hova-tovább lemondott apró kaczerkodásairól. Testi romlása egész nyomosságában tárult föl szeme előtt. Minduntalan mutatta Györgynek:

- Nézd, nézd a karomat... nézd a mellemet...

Sajátságos szerelmi láz fogta el: keblére szoritotta férje fejét s elborította csókjaival.

A szerelmes pár valósággal elszigetelten élt a haldoklás napjaiban.

György csak Lea számára élt. A sárga szalónban hált azon ruhástól a pamlagon s a legkisebb köhintésre, neve leghalkabb említésére futott a beteghez.

Titkosan, hogy senki sem hallhatta beszélgetésüket, kiélvezték utolsó cseppjéig rettenetes kétségbeesésüket, megvallották egymásnak minden vágyukat, mindent, a mit az étellel tennének, ha részük lehetne az életben.

És egyikük sem igyekezett a másikat ámitani. Nem mondták egymásnak:

»Majd meglesz... Majd elmegyünk«, hanem:

»Meglett volna... Elmentünk volna...«

Magánosságukban nem zavarták őket.

Az egész házban olyan csendesség volt, mint valami gyásznak előestéjén. A Dartmoor House többi lakója, mikor György és Lea félrevonultak, közelebb került egymáshoz; lelkük hova-tovább összebarátkozott egymással. Frida jobban megismerte Edithet, a ki hajdan Londonban inkább Leának volt társa és barátnője.

Örömet elbeszélgettek. Edith kifejtette tervét, hogy az ausztráliai Queensland-be szándékozik menni, a virágzó hopetowni feminista-gyarmatra.

Megmutatta leveleit, a miket onnan kapott s a melyekben ismertette volt a sajátságos társadalom, melyet néhány merész ujitó teremtett meg ott, kimondván a gazdasági egyenlőséget, a politikai egyenlőséget s a két nem közötti szerelem egyenlőségét.

Frida, a ki annyi megpróbáltatás után undorral tudott csak Európa társadalmi rendjére gondolni, szívesen mondta volna Edithnek:

»Vigyen magával... Mihelyt betelik az elkerülhetetlen, könyörgök, vigyen magával! Hadd megyek magával.«

Csak Pirnitz tartotta vissza, a ki örökké azon töprenkedett, hogy újra munkába kezd az ellenséges és gunyolódó Párisban, - csak ez tartotta vissza.

Pirnitz, a kinek mágneses ereje még azokra is nagy volt, a kik különben alig ismerték, nemsokára erkölcsi középpontja lett a Dartmoor Housenak.

Carola és Ida nagyon megkedvelték, örökké mesét kértek tőle; az apostol órák hosszát elcsevegett velök, nem fárasztotta a kicsikéket és maga sem fáradt el; és a fiatalabbik leánya nehezen idomítható jellemére már is nagy hatása volt.

Gyöngéden megfeddte Ebner tanárt, a miért ártatlan állatokat kinez, »a melyeknek élete - ugymond - ugy is annyira rövid, olyan kevésbé örülhetnek a levegőnek és a napnak; és ön durván megfosztja őket ettől az élettől, csuf kis hullákká nyomorítja, fehér papírlapokra ragasztja őket!«

A derék Ebner, szenvedélye és azon vágya között ingadozva, hogy az apostol prófétai szeméből szemrehányást ki ne olvasson, ettől fogva titokban követte tudományos bűnét és ráadta magát a fűvészkedésre; büszkén állt meg Pirnitz előtt és szinte gyengéd tekintetet vetve rá arany keretes szemüvege alól, megcsörgette czinkből készült szelenczójét, mondván:

- Virág van ám csak benne, kisasszony, semmi egyéb! Állat egy fia lélek sincsen. Csakis virág, semmi egyéb!

A kapitány és Lizzie, meg a beteg Morley-né szintén meghódoltak Pirnitznek.

Valami parancsoló szükség hatása alatt engedelmeskedtek mindannyian, hogy tessenek neki, hogy Pirnitz kitüntesse őket, cselekedeteiket helyeselje.

A kit Pirnitz leginkább meghódított, az Tinka volt.

Tinka, míg ezek a tragikus órák el nem következtek, sohasem látta Pirnitzet. Hogy most meglátta, heves rázkódást érzett, a melyet finom szervezeténél és művészi szelleménél fogva tizszeresen érzett.

A lelkekre kíváncsibb volt Ebner Justus felesége, mint a festői formákra, de Pirnitzéhez fogható ritka szép lelket nem látott még.

Ettől fogva félben hagyott minden munkát, fiókjába rejtette a megkezdett regényt s nem tágitott többé Pirnitztől; kísérte, mint a hogy az otthonos kutya nyomában kullog gazdájának, leste, nyelte minden szavát.

Ugyszólván tobzódott Pirnitz jelenlétében és regényírói ösztöne ugyanakkor fel is dolgozta az apostol alakját, elmaradhatatlanul összeforrasztotta új művével, a melyen ép akkor gondolkozott. Meg is mondta naivul Pirnitznek az ő gyermekes arczával, mely olyan ellenállhatatlanná tette.

- El kellett jönnie hozzám és meg kellett ismernem, hogy könyvem igaz lehessen. S nem csodálkozom rajta, hogy eljött. A kikiről valaha irtam, még mindig valósággal megjelentek körülöttem, mikor reájuk került a sor...

A park-hill-roadi házban, a melyben Lea az örökdő György szeme láttára közeledett a halál felé, - az élet lassan, titokzatos lelki frigyeket bogozott.

*

Minthogy Lea már alig-alig tudott kimozdulni ágyából, a szárnyas ajtót egész napon tágra tartan hagyták s nappalra az ajtónyílással szembe gördítették az ágyat.

Fekvő helyzetéből Lea láthatta a szalon egyik ablakát, a jobb sarkit. Félrevonatta róla a függönyt s így azután látta egy kicsit az eget, meg elképzelte a tengert.

Október 6-án nagy rémület verte föl a Dartmoor House-t.

A fuldoklással töltött kinos éjjel után Lea olyan gyengeségbe esett, hogy maga Bryce Róbert is a közeli végre következtetett belőle.

Frida, Pirnitz és Edith megegyezésével azért a katolikus káplánért küldött, ugyanazért, a ki megeskette volt Leát.

A beteg fölvette a halotti szentséget, eszméletét azonban vissza nem nyerte.

De bár szeme héja le volt csukva, egyszer-egyszer válaszolt az imádságra. Ajka két izben suttogta:

»Amen...«

És mintha keresztet is akart volna vetni.

Még azon nap déltájban fölébredt és kijelentette, hogy jobban van. A halotti szentség szóba sem került. Nem említették neki s ő sem szólt róla. A délután, az este és az éjjel eléggé nyugodtan mult el...

Másnap még jobban volt Lea. A következő napokon a gyengeség nem szűnt meg, de rohamok sem voltak. Egyebet nem evett, csak egy kis kocsonyaszerű pépet, egy-egy evő kanálnyit, ezt is nagy kinnal tudta belé erőszakolni Edith.

Lea alig beszélt, sokat aludt s minduntalan azt kívánta, hogy György vele legyen.

Október 14-én reggeli hat óra tájban Morley Lizzie bekopogott Pirnitz és Frida szobájának ajtaján:

- Istenem! - kiáltotta Frida hirtelen felriadva. - Mi történt?

- Miss Craggs kéreti a kisasszonyokat, tetszenék lemenni hozzája, mihelyt készen lesznek... Ne tessék megijedni, nincsen semmi ujság. Lea nagysága jobban van; éppen ő kívánta a kisasszonyokat.

Sietve öltözködtek fel.

Mikor benyitottak a beteg szobájába, a fürge Edith mindent rendbe rakott már akkorára.

Lea ott feküdt a fehér nyoszolyán, hátát a párnáknak támasztva és sajátságos mosolylyal mosolygott a belépőkre.

György, a kinek arcját megviselte az álmatlanság, egy szót sem szólt a két nőnek, a kik Leára hajoltak és megcsókolták homlokát.

- Jó napot, Fédi... Jó napot, Romaine. Nem vagyok rosszabbul, ne féljete. Éppen azért hivattalak, mert kissé erősebbnek érzem magamat. Egészen jól tudok most beszélni. Nem veszitek észre, hogy hangom megint a régi?

György elfordult, ajka eltorzult a megilletődéstől. Pirnitz lehajtotta fejét.

Frida biztató hangon mondta a betegnek:

- Persze. A hangod ma nagyon tiszta, kedvesem.

A fátyol, a mely régóta eltompította és halkította a hang csengését, csakugyan kevésbé volt ma sűrű.

Eleinte közönyös dolgokról beszélgettek. De kis szünet után így szólt hirtelen a beteg:

- Szeretném... szeretném, ha az iskoláról beszélhetek egy kicsit. Hogyan végződött a dolog?

Majd gyermekes türelmetlenséggel fakadt ki:

- Sohasem beszéltek róla!... És ma reggel Daisyre gondoltam... De ti még Daisyről, még a szegény Geneviève-ről sem beszéltek.

Ez volt az első eset, hogy Lea a párisi eseményekre térítette a szót. Noha hangja bágyadt volt, mégis kiérzett belőle, hogy igazán érdeklődik.

Frida intésére Pirnitz felelt a kérdésre:

- Nem beszélünk nyomoruságunkról, hogy ne fárasztjuk, hogy el ne busítsuk, Lea... Azóta, hogy együtt vonultunk ki a rue des Vergers-ből, végre is semmi ujság sem történt. Az iskola újra megnyílt október elsején, Heurteau kisasszony igazgatásával. Az igazgató-tanács elnöke Duramberty, a ki Quignonnet-t, Anquetint és Minot abbét választotta társaivá.

- Ah! - csodálkozott el Lea, - Duramberty tehát tanítással foglalkozik mostanában?

- Azzal bizony. Meg politikával. Remblart, Saint-Charles képviselője meghalt; valószínű, hogy Duramberty lesz az utódja.

Lea elgondolkozott egy kissé.

Azután mereven nézte Pirnitzet:

- De hisz akkor - kezdte rá - maguk nem állottak ellen? Türték, hogy a férfiak nyugodtan foglalják el helyüket és lopják el munkájuk gyümölcsét?

- Nem tehattünk egyebet, kedvesem, - felelte Frida. - Még magam is, a ki eleinte harcot kívántam s pört emlegettem, meg kellett, hogy adjam magamat a helyzet parancsoló alakulásának: legutóbbi szerződésünkkel kiszolgáltattuk magunkat Durambertynek, Duramberty pedig a kormányval egyértelműen járt el.

Ugyanaz a sajtós mosoly ült ki Lea ajkára.

Szeme hol Fridára, hol Pirnitzre tévedt.

Megfogta György kezét, mely a takarón nyugodott és arcához szoritotta.

- Hát Geneviève? - kérdezte azután.

- Geneviève-et éppen négy napja bocsátották szabadon, - felelte Pirnitz - most írta meg Daisy.

- Óh, ilyen jó hírt kapott és csak nem is említette!... De akkor... hol van most Geneviève?

- Bouchardon tanárnak hála, egy neuilly-i gyógyintézetben s ott is marad, míg az orvosok azt nem mondják, hogy meggyógyult. Külön pavillonban lakik, Daisyvel.

- És a költséget ki fizeti?

- Biztosítékunkból negyvenezer frankot kaptunk vissza...

Lea nem kérdezősködött tovább.

Ajkát Györgynek izmos kezére tapasztotta.

Azt hitte volna az ember, hogy belékapaszkodik Györgybe, attól féltében, hogy Pirnitz és Lea el találja ragadni tőle. Nyomasztó csöndességben peregtek le a percek.

Végre ismét megszólalt Lea:

- Tehát Daisy nincsen már magukkal, Romaine, már ő nem fog segíteni a másik iskola megalapításában?

Frida szíve erre a kérdésre ugyanattól a fájdalomtól sajdukt meg, a melytől Pirnitzé.

Az apostol megremegett.

Lassan felelte:

- A jövő nem a mienk. De azt hiszem én is, hogy Daisy meg nem válik többé Geneviève-től.

Lea arcán kissé gunyos mosolyféle futott végig erre a kijelentésre is.

- Hát Sainte-Parade kisasszony?

- Sainte-Parade kisasszony meghalt. Gersbe Frida kísérte el Máriával és Odile testvérrel, örök nyugvóhelyére...

Majd, meg sem várva Lea újabb kérdését, sietősen tette hozzá Pirnitz:

- Mária otthon maradt hazájában. Odile testvér visszament Thanba.

- Ilyenformán hát senki sincsen önnel, Romaine?...

- De van... Frida.

- Óh, - felelte Lea, a kinek hangja erősebben csengett s mintha könnyebben is mozgott volna - vajjon Frida soká marad-e önnel?

Az apostol és Frida összenézett.

Lea szavai nyilván különösen hangozhattak egybe egymás között való beszélgetéseikkel, mert Frida szeme könnybe borult.

Pirnitz mindössze csak sápadtabb lett egy kissé. Azt felelte:

- Mindannyian nagy megpróbáltatásokat értünk, Lea. Ugy kellene, hogy szeretetünk, ragaszkodásunk összeforjjon, nem volna szabad egymás ellen izgatni magunkat.

Olyan megindító szomorúság, olyan megható bocsánatkérés rezgett Pirnitz szavaiban, hogy Lea, a betegesen önző Lea is megilletődött tőle.

- Igaza van! - felelte. - Ha megbántottam, ha fájdalmat okoztam, bocsássa meg. Higyje meg, valamennyiünk közül, a kik társai voltunk a szegény Sainte-Parade kisasszonynak, én vagyok a legnyomorultabb... Hiszen a többi mind él... Én pedig, én élni szeretnék most, hogy megpillantottam az igazságot.

György félig fölemelkedett s megcsókolta Lea haját:

- Ne mondj ilyet... Ne mondj!... - sóhajtott. - Hiszen olyanokat beszélsz, a mi mind a kettőnknek fáj!

- Drágám! - felelte Lea és megcsókolta ura szemét.

Frida, Pirnitz, Edith sirtak...

Jó ideig szó nem hallatszott a szobában.

Mind följebb ment a nap. A sárga szalon ablakain hömpölygő hullámokban hatolt be már a reggeli napfény.

Lea megszólalt:

- Látom az igazságot. Lehetetlenre törtünk, Romaine... a lehetetlent kíséreltük meg, Frida... Hogyan is képzelhettük, hogy a férfiak ellenében meg tudunk állni, sőt diadalmaskodhatunk is rajtuk? Hogyan is képzelhettem, hogy Györgytől távol érjen véget életem? Mint ezt a napfényt, olyan tisztán látom, milyen hiu munkával próbálkoztunk.

- Sajnálja, hogy megpróbálkozott vele? - kérdezte Pirnitz.

Lea nem felelt.

Majd szemét lehúnyva, mondotta:

- Nem sajnálom.

Pirnitz folytatta:

- Hogy megvalósíthatatlan volt az, a mit megkísértettünk? Ám legyen. De a mit holnap kísérelünk meg, talán valóra lesz váltható. Bizonyos csak az az egy, hogy lesznek egyszer épp olyan nők, mint mi, a kik épp olyan gyengék, mint mi, de a kik majd újra kezdik kísérletünket és boldogulni fognak. Pedig azoknak a nőknek, a kiknek sikerülni fog az, a min mi elbuktunk, munkájuk elején szintén nem lesz kezükben a siker biztositéka. Ők is csak sötétben igyekeznek majd a megsejtett világosság felé, akár csak mi... Minthogy hivatásunk volt, meg kellett, igen, meg kellett, hogy tegyünk azt, a mit megtettünk... És a kik megélnék körülöttünk, kötelességük, hogy folytassák a munkát. Ki az a nő, a ki bizonyos benne, hogy szabadságra való vágya hiu lesz?... A bizonytalan és termékeny korban, melyben élünk, mindannyiunknak kötelessége remélni, mint a próféták korában azon zsidónőknek, a kik megérezvén keblükben gyermeküket, megdobbant a szívük a reménységtől, hogy hátha a Messiás a gyermek.

Pirnitz hangja szilárdan csendült a haldokló szobájában és úgy tetszett, mintha az ige pusztá erejével hirtelen elüzte volna a lemondást, a halálfélelmet.

György, Frida és Edith szemében nem csillogott már könny.

Lea szeméből és arczáról eltűnt a guny és gyűlölség kifejezése.

Magához hívta Pirnitzet:

- Romaine!...

Az apostol odalépett hozzá.

- Mi tetszik, édesem?...

- Közelebb... jöjjön közelebb...

Pirnitz sápadt arcához hajolva egészen, suttogta a haldokló olyan halkán, hogy csupán Pirnitz hallhatta meg:

- Ne nehezteljen rám, Romaine... Az imént is fájdalmat okoztam... És szántsándékkal tettem, gonosz ösztön szavának engedelmeskedtem... Vannak pillanatok, a mikor gonosznak érzem magamat. El ne ítéljen. Olyan szomorú ez, olyan szomorú! Olyan boldog lettem volna... Hát igen!... Ugy-e most is szeret?...

- Most is, kedves Leám.

- Szeretnék Fridával is beszélni.

Frida, Pirnitz intésére, szintén a beteg ágyához lépett.

György az ablaküvegre nyomta fejét.

Pirnitz a szalonba ment Edith-tel.

- Gyer ide, - mondta Lea testvérének s rámutatott a székre, melyről György az imént kelt föl.

Megfogta kezét:

- Figyelj rám. Ne szólj... félbe ne szakíts. Nem sok már az erőm... Egész éjjel gyermekkorom járt eszemben... Téged láttalak olyannak, mint akkor, midőn a körülöttem való dolgokat megérteni kezdtem... téged a fekete ruhádban... hajadat... fekete szemedet... és ott álltál piczi ágyam előtt, ugy néztél... Álmodtam csak, vagy így is volt?...

- Így volt... Sokszor örököttem így rád akkoriban. Ugy tetszett olyankor, mintha alakulása közben fognám el gondolatodat.

- Igen. És mindenkit a szemeddel láttam, Fédi... Mert foglyul ejtetted agyamat, szivemet... De a szeretet, a melylyel hozzád ragaszkodtam, se volt semmiféle szeretethez hasonlatos,... még ahhoz sem, a melyet György iránt érzek... Nem ugyanaz volt... de majd olyan erős, majd akkora volt...

- Óh, Lea! - sóhajtott Frida. - Végképpen elveszítettelek hát? Nem szeretsz már?

- De igen... szeretlek... most... ma... a mióta viszontláttalak, az éjjel, a mint ágyam mellett álltál, fekete selyemkötényedben... Gyöngéd voltál hozzám és mindig azt kívántad csak, hogy boldog legyek. Nem a te hibád, ha...

De nem mondta meg, micsoda az, a mi nem Frida hibája.

A könnyek, a melyeket Frida elfojtott eddig, most megnedvesítették a vánkost. Lea folytatta:

- Szeretlek én, Fédim... Volt idő, a mikor nem szerettelek már... mikor annyit szenvedtem a kórházban... és azután is, hogy találkoztam Györggyel... Vádoltalak... képtelenség volt... azzal vádoltalak, hogy egész nyomoruságomnak te vagy az oka. Most már jobban látom, hogyan kellett alakulnia életemnek. Boldog vagyok, elégedett, hogy itt vagy közelemben. Bátoríts, hiszen olyan nagy a bánatom!

A hajdani gyöngédséggel ölelkeztek össze.

- Olyan nagy a bánatom!... Együtt szeretnék maradni Györggyel... együttmaradni Györggyel... Vele élni. Csak öt esztendeig, mint a kis Bodson May, a ki szomszédom volt a kórházban. Öt boldog esztendőt élt barátjával s azontul nem bánta a halált. De én, Fédi, én, a ki olyan fiatal vagyok... nem érzed, minő borzasztó az: elmenni éppen akkor, mikor a boldogság kezdetét veszi?... Fédi... könyörgök! Ments meg! Mikor kicsi voltam s ágyamnál örökötél, nem hagyta volna, hogy meghaljak.

Hangja emelkedett, majd azonban zokogásba fult.

György odarohant hozzá és Pirnitz, meg Edith aggódó arcza is megjelent az ajtónyílásban.

Lea lecsillapodott egy kissé.

A mikor elfoglalta ismét rendes helyzetét s hanyatt feküdvén, fejét a vánkosra hajtotta, ezt suttogta halkán:

- Ha Párisban volnék, talán megmentenének. Nem hiszed, Fédi? Az olyan nagy orvos, mint Bouchardon, megmentene... De el nem szállíthatok Párisba, ugy-e, nem?

Frida halkán felelte:

- Most nem. Majd ha jobban leszel.

Lea testvérnénjére nézett és ismét felcsillant szemében az iménti ellenséges mosoly.

- Most - mondotta komoran - egyedül akarok lenni Györggyel, mig az orvos eljön.

A bennlevők engedelmeskedtek.

Az orvos nem soká késett. Csak Edith és György volt benn látogatásakor.

Mikor Bryce távozott, a lépcsőn Tinkával és Fridával találkozott szembe:

- Nos? - tudakolta a két nő.

- Gyöngé... Bátorság. Vége mindennek. Egészen vége.

A két nő nem kérdezősködött tovább, hanem sietett fel a szűk falépcsőn.

Tinka a félhomályban megragadta Frida karját:

- Vége?... Azt mondta, hogy egészen vége. Lehetséges volna, mondja, Frida, hogy Leának vége lenne?...

Fátyolos zöld szemével a fiatal leány sötét szemébe nézett; keze görcsösen kapaszkodott Frida karjába, hogy emez szinte érezte, mint szorulnak a fiatal nő körmei husába.

Akármennyi borzasztó pillanatot ért ezen a borzasztó héten, ez az egy örökre belevésődött emlékezetébe, bele a legjelentéktelenebb részleteivel egyetemben: Bryce távozó lépteivel, az állüvegtáblás ablakkal, melyen szökelve játszadozott a napsugár, rózsaszínű fényt vetítve a falra, - és a rövid, kisütött haju kis asszonykával, a kinek baba-arczát kiforgatta mivoltából az aggodás, szép szeme rémülettől volt nedves és sajátságos csengésű hangján ezt mondta: »Azt hiszi, lehetséges volna?...« ujjai pedig melyek belémerülnek karjába...

Zavaros volt annak értelme, a mit Tinka mondott, de először idézte föl Tinka lelkében a világtól megvált Lea képét - a drága, kialudt lelket, az ürességet, a halált...

A szobából ekkor megmozdított tárgyaknak és lépteknek könnyed zaja hallatszott ki.

Hirtelen megnyílt az ajtó s egyszerre világosság áradt vele a lépcsőkanyarulatra.

- Lea a gyermekeket kívánja, - szól ki a *nurse*.

- A leányaimat?

- Igen... Idát, Carolát... Panaszodik, hogy be nem viszik őket hozzá. Itthon vannak?

- Itthon vannak, - szól közbe Lea gyöngé hangja az ágyról - még az imént is hallottam kacagásukat odafönn...

- Elmegyek értük, - mondta Tinka.

Frida megint bement a szobába.

Megdöbbsent tőle, mennyire megváltoztak huga arczvonásai az egy óra alatt, hogy kijött tőle. Egész arca összezsugorodott, eltorzult.

- Örültség! - gondolta magában. - Lehetetlen, hogy egy óra alatt megváltozott volna. Nyilván az zavart meg, a mit Tinka és Bryce mondott.

De Lea szinte ridegen akasztotta meg gondolatait:

- Az orvos úgy-e megmondta, hogy vége mindennek!

Frida tagadóan igyekezett inteni.

- Hiszen látom, - felelte Lea - azt sem tudod mondani, hogy: nem... Óh vége, vége. Mi csodálatos van benne? Minekelőtte eljött, volt egy kis reménységem... A napfény elhitette velem, hogy újra élek. De hát vége. Vége.

Keserűen ismételte ezt a szót és mindannyiszor olyan szivetszaggató zokogás sirt föl hangjában, hogy Frida nem birt magával, leroskadt a székre, könnyekre fakadt.

Eltakarta szemét kezével; azt kívánta, bár semmit se hallana. De hallotta szakadatlanul Lea ziháló lélekezését és György elfojtott zokogását.

A kis leánykák nyitottak be ekkor Tinka biztatására.

Frida fölvetette szemét.

Ida lépett be elsőnek nagy komolyan, apró koczkás indiai ruhájában, szalaggal kontyra kötött hajával; piczi orra czimpája megremegett a szoba fanyar illatától. Carola nyomon követte, de édesanyja ruháját el nem bocsátotta.

Lea fölemelkedett kissé, hogy hozzájuk férközhessék. Megölelte Idát, azután megsimogatta szőke haját. A kis leány egészen sápadt volt, de türte a simogatást, csak Leát nézte egyre...

Azután Carola is előre került és szeliden odanyujtotta orcáját.

- Drága kicsikém! - suttogta a beteg és hol Carolát nézte, a ki félénken lesütötte szemét, hol a remegő Idát, a kinek szeme kitágult. - Ugy-e, György, ennivalók?... Boldog Tinka!

Mély sóhajtás szakadt föl melléből.

György, Tinka, Frida, még Edith is megéreztek mekkora kétségbeesés lehet a szegény haldoklónak a tudat, hogy meddőn kell meghalnia.

De a kis Ida egyszerre könnyekre fakadt s hangosan sirt. Édesanyjához futott, úgy kérte esenkedve, mintha idegroham lepte volna meg:

- Vigyen el! Vigyen el!...

Mikor azután Carola sirni látta hugocskáját, maga is sirva fakadt.

Hamarosan ki kellett vinni őket: Ida, úgy látszott, rosszul lett. Frida azután kiszólitotta Tinkát.

- Félnék tőlem, - suttogta Lea.

És feje lecsuklott vánkosára, szemét lehunyta.

Hogy magára maradt Györggyel és Edithtel, egyet sem szólt Lea.

Ugy látszott, mintha aludnék.

György, a ki az ágy fejénél ült, meg nem mozdult; Edith letérdelt, de úgy, hogy a beteg nem láthatta és imádkozott; jóságos, pörsenéses arcza átszellemült a buzgó hittől. De ajka nem adott hangot.

Olyan csendesség volt a szobában, hogy Lea kissé hörgő lélekezete tisztán hallatszott.

A napfény elárasztotta a sárga szalónt. György neszelt: Lea minden sóhajtására szekercze-csapásként szakadt nyakára az irtózatossalóság:

- Meg fog halni... meg fog halni...

És olyan sajátságosan elszorult szive erre a gondolatra, hogy azt sem tudta, felesége-e, vagy maga-e az, a ki meghal. Ránézett Lea ujjaira, melyek a takarón nyugodtak, kilátszottak bő száju ingujja alól. Azt gondolta:

»Lám, ezek az ujjak élnek; titokzatos erő tartja bennük a lelket, állítja meg diadalmasan a hus feloszlását... és nemsokára... nem sokára?...«

Szerelme fájó rohamai járták át, meg keresztül, mint azok a cikázó fájdalmak, melyek a gerincbajos embereket rázzák meg; s olyan bágyadttá lett tőlük, mint a kit villám ért.

Ekkor zavaros zaj, lépések és suttogás hangja ütötte meg György fülét a szomszédos lépcsőkanyarulat felől. A Dartmoor House lakói csoportosultak odakünn a lépcsőn. Frida és Tinka el nem tudták szánni magukat, hogy eltávozzanak az ajtó mellől.

Miután Idát és Carolát Morley Lizziere bizták megint, a két nő fáradtságtól és szenvedéstől elkényszeredve leült egy lépcsőfokra; Pirnitz ott állt mellettük s a falnak támaszkodott.

És hova-tovább a ház egész életmozgása a haldokló ajtaja köré sűrűsödött, a melynek nyílását pillanatról-pillanatra várták. Lizzie és a bonne áthajolt a második emelet korlátján, úgy tudakolta szeme nézésével a híreket...

A kapitány veres és izzadó arcza a földszinten tünt fel... Maga Morleyné időnkint le-lejött az újabb hírekért.

Frida csöndesen sirt. Ez a haldoklás most sokkal inkább gyötörte, mint hajdanában szegény, nyomorult édesanyjának haldoklása. Hogyan is volt az, hogy olyan erős, szinte kegyetlenül erős tudott lenni Sûrier Christine halálakor?

Óh! mert akkor az életben való hit, a buzgalom, a láz, hogy nagy művet fog megépíteni, a gőgösség, a reménység erősebb volt benne bánatánál.

De most, apostoli buzgalma alkonyán érezte, mint súlyosodik reá fájdalomának egész terhe.

»Lea meghal... Lea meghal...«

Ez a gondolat elcsigázta agyát.

Végigment Lea egész multján, elfeledve az imént mult hónapokat, a midőn szeretetük elhalványult; csak az együtt töltött, a gyöngéd szeretettel teli esztendőkre emlékezett. Lea imént ejtett szavai voltak a varázsige, a mely földidézte az elenyészett időket...

Nem tudott megválni attól a képtől: Lea gyermekágyában, ő maga, Frida pedig mellette áll fekete nyersselyem kötényében s lesi a születő gondolatot, elfogja a forrásánál...

Majd úgy jelent meg Lea, hogy nagyobb volt már, finom hosszú princesse-ruhájában, világos bronz-szinü haja lecsüngött hátára; milyen kíváncsi, jókedvű, hirtelen haragu leányka volt, de hogy elcsendesedett nénje pusztá tekintetére. Azután, mikor Durambertynél dolgozott Lea, rajzolt és lemosta az épületterveket külön műtermében, a mely Frida irodájával volt szomszédos...

Egy bizonyos tavaszi délután földidézte egy más délután emlékét; - miért ezét s nem annyi másét? - délutáni három óra volt, május havában, az ablakok nyitva, az üres telek fái között madárdal, langyos szellő.

Frida ott látta magát gyári irodájában, a mint elnézi az átjáró-ajtón Leát, a kinek kék szövet-ruháját szürke zubony védi; a rajztábla előtt áll szegényke s dereka kissé hátrahajlik, hogy megítélje valamelyik színnek a hatását. Egy pillanatra a boldogság képe volt ez a jelenet, az egész boldogságé, a mely életüktől telt.

»Mama élt még akkor... Együtt mentünk haza este, hogy vele együtt költjük el az ebédet... Még nem ismertük akkor Romaine-t...«

Az apostolra nézett ebben a perczben és hiába szitott benne gyűlöletet a fájdalom, hiában fogta el zavaros bánat, akármi történt is a multban, érezte, hogy örökre Pirnitzhez van csatolva, hogy szenvedhet és láthat szenvedni másokat, mégsem sajnálja elveszett életét, elkinzott testét, ha csak Romaine azt mondja:

»Jól tette!«

Azt gondolta magában:

»Igy kellett következnie mindennek. Romaine-ből az igazság szól és azt az igazságot, a melyet tőle tanultam, akármi történjék is, mindig követni fogom. Csak éppen Párisba nem megyek vissza, a rue de-la Sourdière-i házba, hogy azon a hálátlan talajon dolgozzam. Inkább a világ végére megyek, hogy a fiatal civilizációknak szenteljem erőmet... Elutazom Edith-tel: Romaine, tudom, helyesli majd elhatározásomat!...«

- *Please, Mum! Beg pardon!*²²

Egy kék-kötényes, szakáltalan képű, szőkehaju és szűk kerek sisakba szorított fejű fiatal ficzkó kapaszkodott fel a lépcsőn, kettőt is lépve; egyik karján kendővel letakart kosár függött...

Tejszag áradt nyomában; a második emeletre sietett s Lizzie, meg a *bonne szt*-tel némitották el odafönn.

A tejes-fiu volt, a ki tojást, vaját, crème-t hozott a lunch-re.

»Dél van« - gondolta magában Frida.

Nem tudta, ha vajjon hosszúnak vagy rövidnek tetszik-e neki a nap: az idő nem oszlott már reá nézve sem órára, se perczre; kívül járt ő a világon.

A kék-kötényes tejesfiu dolgát végezvén, szökdécselve indult lefelé a lépcsőn; majd Bryce nyitott be, az orvos. Arcza sötét volt és zavaros. Az kérdezte:

- Nos?

A mire Tinka azt felelte:

- Semmi ujság. A beteg, azt hiszem, pihen.

Az orvos belépett a szobába.

A lépcsőházban olyan csend, de olyan föltétlen csend támadt, hogy meghallatszott egy légynek repülése, a mint neki-nekikoppant az ablaküvegnek.

Negyedóra mulva távozott az orvos. Edith utána ment, arczát összefolyta egészen a köny.

Tudakolta a beteg állapotát. Bryce vállát vont.

- Egyedül akar lenni a férjével... Egyre megy! Senki sem segíthet már rajta.

A tejes-fiu éppen lefelé futott, kettesével ugrálva a lépcsőkön. Az orvos abbanhagyta egy perczre a beszédet, azután folytatta:

- A kik önök közül hinni tudnak, megkezdhetik az imádkozást.

Lea csakugyan azt kívánta, hogy hagyják egyedül Györgygyel; és Bryce jelt adott Edithnek, mire az ír leány vele együtt ment ki.

A beteget erős lázroham gyötörte; szeme rendkívüli módon fénylett és a pirosság, a mely előntötte arczát, csak élesebben kitüntette az arcz soványságát.

Megvárta, míg az orvos, meg Edith kimegy. Mikor az ajtó becsukódott mögöttük, felsóhajtott:

- György...

György odahajolt hozzá.

Lea látszólagos energiával, a melynek napok óta nyoma sem látszott rajta, fölemelkedett.

---

²² Szabad kérnem asszonyom, bocsánat!

György fölsegítette, a beteg fölült az ágyban. Remegő, tapogatózó ujjával ekkor gyöngéden az udvarra néző ablak felé fordította férje fejét. A napfény onnan özönlött most be.

- Hogy így jobban lássalak!... - mondotta Lea.

György meggörnyesztette kissé magas termetét. Lea fejére tette egyik kezét, mohón, szenvedélyesen nézte, mintha emlékezetébe akarná vésni arczát.

- Hadd nézem szemedet, ajkadat!... Mosolyogj reám... Ugy érzem, nem néztelek elég soká, a míg enyém voltál... hiszen azt hittem, soká enyém leszel... De most, most...

Visszahanyatlott az ágyra, zokogás rázta meg testét. Határozatlan, reszkető mozdulattal igyekezett magához vonni kedvesét:

- Gyer!... Gyer!

György az ágy elé térdelt úgy, hogy egész közélről nézhette a haldokló arczát. Lea ujjai gyöngéden simogatták György arczát, ruháját és mellénye nyílásán kezdve, végimentek a nyakkendő csokrán, mintha kapaszkodni akart volna velük, erőnek-erejével fennmaradni az örvény szélén. Azt dadogta:

- Ments meg... könyörgök... Ne hagyd, hogy elmenjek... Ha akarod, megmenthetsz.

Magában Györgyben is örült reménység gyuladt, lázas reménység, melyet a rimánkodó lázas szempár, a könyörgő lázas ajak szitott benne. A hogy az ágy előtt térdelt, megölelte felesége derekát, rányomta ajkát vér nélkül való fülére és beleöntvén szavaiba egész vágyát, egész akaratát, úgy lihegte:

- Azt akarom, hogy élj... akarom... akarom! Ha igazán szeretsz, élni fogsz... Könyörgök, szedd össze erődöt és gondold arra, hogy nem akarsz elhagyni... Egész akaratomat beléd lehellem. Nem érzed, Lea, hogyan nyomul át beléd?... Lea! Lea!... itt akarok örködni melletted. Gondold meg, hogy itt vagyok, hogy soha el nem hagyalak többé... hogy férjed vagyok, feleségem vagy... hogy egész életünkben egymáséi leszünk... Elviszlek magammal... arra le, olyan országba, a hol jobban leszel... tudod? Olaszországba, a melyről együtt álmodoztunk... El akarlak vinni magammal. Akarom, hogy élj. Akarom! Akarom!

Lea elragadtatva susogta:

- Olaszország!... Olaszország... Igen... Elviszel magaddal.

György elbocsátotta Leát. Az emberfölötti erőfeszítéstől, hogy akaratát ráerőszakolja a lehetetlenre, kiverte homlokát a kinos verejték.

Lea mosolygott:

- Jobban vagyok, - mondotta. - Látod, mekkora a hatalmad? Erőt öntöttél belém. Oh, ha igazán akarod, el nem hagyalak!

Ismét reménykedni kezdett, azzal a csodálatos hittel csüggött az életen, mely a fiatal tüdőbajosokból végső lehelletükig ki nem vész. De György már megint kétségbeesett, érezte, hogyan dől meg az akarat csodás erejében való esztelen hite. És valahányszor a jövőről beszélt Lea, mintha mindannyiszor egy-egy csöpp vér csöppent volna szívére.

Lea csak beszélt:

- Elmegyünk Olaszországba... Azt akarom, hogy szemem ugyanakkor szivja fel a világosságot, mint a tied. Mindenüvé elviszel, drágám, a hol egyedül jártál, mikor elhagytalak. Ugy-e el? Azt akarom, hogy az én lábam is érintse azokat a helyeket, melyeken a tied nyugodott... Megigéred, ugy-e?

- Igérem.

A beteg csodálatosan megtisztult, szinte a hajdani hangján folytatta:

- Élnem kell, hogy végzetünk beteljék. Csak most értem az életet és meghaljak? Az nem lehet. Végre sulyegyenbe kerültem. Felszabadultam és tied vagyok és nem látok benne ellentmondást... György!... Én drágám!... Én fölszabadítottalak téged, te meg fölszabadítottál engem. Óh, az a csók, a mit a tengeren váltottunk... Bizonyos vagyok benne, hogy attól a csóktól gyermek fogant meg bennem... Meg fog születni... Hiszen látod, hogy nem fogok meghalni?...

Férje felé fordította álomlátó szemeit és a lázzal terhes szobában hova-tovább magát Györgyöt is elfogta a hallucinálás.

Egyszerre csak lesiklott Lea a vánkosról.

- Nagyon gyöngé vagyok, - sóhajtotta.

Arczára fátyol terült, a szenvedés fátyola, a mely elváltoztatta arcza kifejezését, nyugtalanná tette azt.

Elismételte:

- Nagyon gyöngé... nagyon gyöngé...

Nyelve ajkát érintette, a mely hol összetapadt, hol szétnyílt száraz czuppanással.

- Szomjas vagy? - kérdezte György.

Azzal a kis asztal felé nyult, melyen friss itallal volt teli egy pohár.

A beteg hirtelen mozdulattal jelezte, hogy nem kell. Egy ideig meg nem mozdult.

György, a ki ereje megfeszítésével figyelte, nem tudta volna megmondani, hogy ébren van-e a beteg, vagy alszik. Lea ajkáról szavak töredezték le, az önkivület vagy a lidércnyomás szavai:

- Később... majd később... ha megszületett már... Igen... az igazság... látom... látom... A tenger... a város... a város, a mely emelkedik... György!

A beteg lélegzése hörgőre vált; keze lassan járt az ágyon.

A ziháló lélegzésben csak a nevét hallotta György:

- György!...

Lea ajkáról mint nyomorult jajkiáltás szakadt el ez a név és György mindannyiszor meg-simogatta, s ez úgy látszott, csillapítja a beteget.

Jó ideig folyt ez így, maga sem tudta, meddig. A szoba körül, a folyosón, a lépcsőn az aggódó várakozók szive dobogása hallatszott. Látta, hogy Lea őt nézi. De sötét volt az a nézés, méltatlankodó kétségbeeséstől áradó.

Teljesen ép észszel mondotta:

- Azt akarom: ha halott leszek, térj vissza oda, a Világosságba...

- Ugy lesz! - felelte György, pedig nem is igen értette a haldoklót.

- Érted? Azt akarom, hogy visszatérj Olaszországba... A mikor visszajöttél Olaszországból, el akartál vinni. Ugy kellett volna, hogy kövessék... Most már nem tehetem... Visszatérsz majd Olaszországba és akármit látsz is, arra fogsz gondolni, hogy gondolataim melletted vannak, benned vannak... És nő el nem fogja törülni lelkedben képemet... Megeksüszöl reá?

- Esküszöm...

Lea arczával feküdt a párnára és néhány percze csendes és nyugodt volt. De azután hirtelen megszólalt ismét, senki sem tudhatta, miféle uton-módon támadtak gondolatai:

- Ebben a pillanatban hiszem, hogy van másvilág. A mióta betegen fekszem itt, gyakran kételkedtem benne. Még tegnap nem hittem. Sőt ma reggel is bizonyos voltam benne, hogy végképpen el fogok enyészni. De most hiszem, hogy gondolataim veled maradnak... ha erős a vágyad... Merre az igazság? Tudod-e?

Olyan ünnepies percze voltak ezek, hogy Györgynek nem volt bátorsága a hazudásra. Szenvedélyesen érezte magában a tulvilág iránt való akaratot, jelenvalóságát annak a lénynek, a ki örökké gyötörni fogja az emberiséget; és a hogy elnézte a haldoklót, a halál gépezete olyan egyszerűnek, olyan egyszerűnek tetszett neki, hogy a legközönségesebb kép fogalmat adott róla: lámpa, a mely elalszik.

- Hol az igazság? - ismételte Lea a kérdést. - Nem tudod?

György lesütötte szemét, ugy felelte:

- Nem, nem tudom.

Kis szünet után kiegészítette szavait:

- De a mig élek, gondolataid velem élnek. Igérem, hogy így lesz. Mihelyt kívánod, elmegyek oda... Minden lépésemre, minden látványra, a mely szememnek föltáru, a te gondolataid vesznek körül.

Lea azt felelte:

- Jó ember vagy... szeretlek.

Ajukuk összeforrott.

És bár közös volt kétségbeesésük, bár Lea szemét a halál árnyéka kerülgette már, mégis szerelmeseknek csókja volt az a csók.

Mikor levált egymásról ajkuk, Lea azt mondta:

- Öntsd eródet megint belém, mint az imént.

György hamarjában nem értette meg. A beteg kissé türelmetlen lett. Sürgetve kérte:

- Végy megint karodba... Sugj a fülembe... Öntsd belém eródet.

György engedelmeskedett. És megint azt mondta:

- Akarom, hogy élj... Akarom... Ömöljön át beléd eróm... Egész eróm... Akarom, hogy élj.

És maga-magát szuggerálta, hogy végre hinni kezdett már, reménykedni a lehetetlenben. Lea ébresztette föl:

- Figyelj rám! - mondta neki. - Látod fehér pongyolámat, ott, ott függ a fogason, az ajtóval szemben?

- Látom.

Azzal odament az ajtóhoz és megérintette a csipkével diszes lágy szövetet.

- Add ide.

A mikor Lea kezében volt a ruha, nagy erőfeszítéssel, hogy arcza eltorzult belé, fölült az ágyban. Azután Györgyre nézve, mondta:

- Fel akarok kelni.

György azt hitte, hogy félrebeszél. De a beteg ismételte:

- Igen, fel akarok kelni... Óh, engedd, hogy fölkeljek. Boldogtalan leszel utóbb, a miért megtagadtad kérésemet. Segíts, kérlek. Ne hívj senkit, kérlek, ne hívj! Veled, veled fel tudok majd... hidd el!

Kétségbeesett lendülettel sikerült kikelnie ágyából. A takarót lehányta már magáról..

György segítségére sietett s Lea hosszú ingére ráadta a bő fehér ruhát. A beteg meztelen lábát papucsba készült bujtatni.

- Nézd, - suttogta - hogy megsoványodott a lábam... Pedig milyen erős volt, ugy-e? Hogy győzte a járást, mikor téged kellett követnie!... Emlékszel?... London parkjaiban... és itt is, a vidéken... a sziklák között?

Ijesztő lemondással beszélt.

György vállára támaszkodott és fölegyenesedett. De megroskadt azonnal és kimerülten rogyott ülő helyzetébe. Nehezen lelkendezett.

- Ne hívj senkit! ne hívj!... Könyörgök, ne. Hadd legyünk egészen egyedül... ha szeretsz!

György megint engedett.

Lea néhány pillanat múlva visszanyerte erejét és György ruhájába kapaszkodott. György támasztotta, vitte. Kinyújtott jobb karjával a szalón ablakaira mutatott a beteg...

- Oda... oda! - mondotta... Oda vigyél... Szeretném még egyszer látni... látni a tengert... Látni az Országot.

Félrebeszélte-e vajjon?...

György maga sem tudta; de mintha tulajdon testébe is átömlött volna a haldokló akarata, megtett mindent, a mit Lea kívánt.

És a beteg lassan előrelépett, könnyü sulyával férjére nehezedve.

Mikor az ablakhoz értek, homlokát az ablaküvegre nyomta. Haja kibomlott és végigömlött vállán; György érezte, mint ébreszti föl benne illata a kielégítetlen vágyak emlékét.

A beteg feléje fordította merev nézésü szemét.

- Nyisd fel, - mondotta. - Nyiss ablakot... Szeretném... az Országot...

Olyan görcsösen kapaszkodott az ablakkilincsbe, a melyet felnyitni nem tudott, hogy György engedelmeskedett, mert attól félt, hogy felesége az erőfeszítéstől ott roskadt össze mellette.

Az ebédután napfényes, langyos levegője körüleyenyelegte összehajló arcukat.

- Óh! milyen édes! - mondotta Lea.

És átszellemült mosoly öntötte el arcát.

A tenger nyugodtan, simán terült el előttük, mint a Gilder-Rock napján, a napfény ezüst fényvel hintette be a víz színét.

A távolban néhány vitorla suhant el. A paingtoni kis hajó fényben uszva siklott a vizen.

Leát aggodalom fogta el.

- Az Ország!... Hol az Ország?

György Torquayre mutatott, a mely szunnyadott a napfényben nyaralóival, lombjaival, szállóival és rengeteg sétautjaival.

- Nem ez az, - mondotta Lea ingerülten, mint a gyermek, a kitől megtagadnak valami játékszert - nekem az Ország kell... a hol együtt voltunk... A hol szerettelek...

Áthajolt az erkélyen és a Torquay-vel szemköztes oldalról nézte a tengert.

A Gilder Rock úgy emelkedett ki a hullámok közül, mint valami kicsi határkő. A szemhatár vonala azonban kék volt és végtelen tisztán látszott a kissé halvány, felhőtelen égboltozaton.

- Az Ország! - ismételte Lea fájó hangon. - Hol van?

Majd mintha megértette volna, minő hiu a vágya, hirtelen György felé fordult és kétségbeesetten nézett reá.

Mélységes, erős sóhajtástól rendült meg teste, azután két gyöngébb sóhajtás következett...

Szája elé kapta kezét olyan mozdulattal, mint a fuldokló.

- Lea! - kiáltotta György.

Érezte, hogy megmerevült testet tart karjában; vér szivárgott a beteg ajkán.

Ekkor felkiáltott:

- Lea! Lea!

Az ajtó feltárult.

Siető léptek hallatszottak.

György ködfelhőben látta maga körül Ebner aranykeretes szemüvegbe foglalt, nagy kék szemét, Frida, Tinka és Edith eltorzult arcát...

VI.

Egy hete pihent Lea a tenger szirtjén, azon a helyen, a melyet maga választott, melyen a végzet akarata folytán asszonyává lett...

A tengerrel szemközt feküdt, pihent kiterülten...

Egy veres kő, melyet a sziklákból vágtak, a miken együtt kapaszkodott volt fel Györggyel, fedte tetemét s egy keresztalaku kő volt a kőlapba illesztve.

A kereszt alatt finn nyelven ez az egyszerű mondat volt a kőbe vésvé:

ITT NYUGSZIK

ORTSEN LEA

ÉS

VÁRJA A JÖVENDŐ
ORSZÁGÁT.

Tinka rendelte meg a sírkövet s minthogy föltétlen meghatalmazást kapott rá Györgytől, ő faragtatta meg a köveket és vésette beléjük a feliratot.

György képtelen volt rá, hogy segítségére legyen; szobájába zárkózott s Lea emlékének élt.

Azóta a nap óta, hogy a koporsót elvitték a Dartmoor House-ból, csak Tinka látta őt, senki más.

Ezenközben az üresség körül, melyet a halál nyitott, a ház élete szokott medrében kezdett folydogálni, folytatta vigasztaló utját.

Tinka megkezdte ismét az írást, ujult lázzal, mint minden olyan lelki válság után, a mely megillette érzelmeit.

A sárga szalónban dolgozott, mely a boldogultnak volt olyan kedves tartózkodási helye; és a kis Ida megint elhelyezkedett lába körül, utánozta anyja mozdulatát s tette, mintha ő is gondolkoznék, ő is dolgoznék. Carola pedig megint el-elkísérte édesatyját kirándulásaira.

Morley kapitány, Morleyné, Lizzie szokott munkájukat végezték...

A dolgok mind úgy folytak, mint azelőtt. De a Lea halálára következő hetedik napon Frida és Edith a plymouthi vonatra, majd pedig az Ausztráliába induló *Nimród* gőzhajóra készültek szállni.

Pirnitz Párisba készült ugyanakkor.

*

Délutáni öt óra volt az idő.

Tiszta, langyos nap volt, mint mindig, a mióta Lea meghalt. Napsugárban fürdött Paington szelid lejtésű partja, a mely szemközt látszott a Dartmoor House-zal.

Tinka az erkély könyöklőjének támaszkodva, fekete ruhájában, a melyből sajátságosan tünt ki arcza haloványsága és rövid hajának szőke színe, a gyöngyházzsínü mennyboltot nézte, a kék tengert, a messzeséget, a melyet előntött már biborszínével az esteli köd. És elnézte a vörös sziklát, a mely ilyenkor, alkony idején, élesen kivált környezetéből, elnézte Lea sirját...

A kis Ida édesanyja mellett az ő fekete öves fehér ruhájában, fekete bársonyszalaggal hajában, a fecskéket nézte, melyek a molo vége felé kergetőztek.

A ház előtt a kapitány izzadva és nagyokat fujva rakott ingujjban két ládát, meg néhány bőröndöt egy kocsira, melyet a vasuti hordár készült elvinni...

Majd bement a házba, miután, mint mindig, dühös tekintetet vetett volna az erkélyre. Helyét a savanyu és színtelen Lizzie foglalta el, a ki utasításokkal látta el a hordárt és pénzt nyomott markába...

Azután Lizzie is bement, a kocsit pedig végigdöcögött a parton Frida és Edith poggyászával.

Tinka megint elmerült a mindegyre biborszínűbb és ködösebb szemhatár nézésébe... Olyan mélyen elmerült, hogy nem hallotta, a mint Lizzie a sárga szalónba lép és csendesen abroszt terít a kerek asztalra, elhelyezi rajta a teás-csészéket, a vaját, a süteményt, a tejszínt és a mézet.

Végre Ida rántotta meg szoknyája szélét és figyelmeztette:

- Mama... asztalon a tea!

A fiatal nő visszament ismét a szalónba.

Pirnitz ott várta már. A kis Carola kezét fogta és Ebner tanárral beszélgetett.

Tinka megállt egy pillanatra az apostoli arc láttára, melynek szokásos derült kifejezését ezuttal különös ragyogás öntötte el. Tinkát, a ki most már úgy ismerte Pirnitzet, a hogy az orvos ismeri esetét, a melyet kivételes figyelemmel tanulmányozott, meglepte az apostol szemében az az újabb fájdalom kifejezése, melyet Frida közeledő elutazásán érzett.

Frida tudta, hogy Pirnitz helyesli elutazását, mert lelkének leánya erkölcsi egészségére nézve szükségesnek itéli ő is, hogy hirtelen hazát, vidéket cseréljen, hogy lelkét valami új civilizáció a diadalmas feminizmus körébe vigye gyógyulásra. De hogy mennyire fog szenvedni Pirnitz, a míg Frida oda lesz, azt csak Tinka sejtette.

Az apostol a tanárhoz fordult:

- Igen... Holnap éjjel érkezem Párisba. És ha kialudtam magamat egy kissé, munkához látok megint. Remélem, még ebben az esztendőben sikerül majd összetoboroznom régi növendékeimet... Ön, a ki szereti a munkát, tudja ugy-e, mennyivel elviselhetőbbé teszi a munka a szív megpróbáltatásait.

- Igen - dadogta Ebner, a ki Pirnitz jelenlétében mindig bátortalan volt... Volt idő, a mikor szétzuztam volna fejemet, ha nincsen a munka és ez a gyermek... - azzal Carola gömbölyű kis fejére tette kezét.

Edith lépett be.

Durva kék ruhája volt még rajta, de nem viselt már kötényt és a fejkötőt sajtóságon lapos szalmakalappal helyettesítette, a mely kontyán volt meg tűzve. Szemmel látható volt rajta, hogy türelmetlenség kinozza.

Frida nyomon követte a lépcsőn; fekete szövetből készült ruha és fekete kalap volt rajta.

- Szakasztott ugyanaz a Frida ma is, - mondotta Edith - mint az a kit hét évvel ezelőtt láttam kiszállani a Fresh-Wharfon a *Black Prince* hajóból. De akkor...

Nem fejezte be a mondatot.

Utítársa képét idézte föl, a ki szintén fekete ruhában volt azon a napon s Fridával együtt kötött ki a Fresh-Wharf-on.

A halott emléke, mint bánattal telített szellő suhant végig az arczokon.

A leánykák az asztalhoz siettek. De nem teát ittak, hanem Tinka tejet töltött nekik, s azt mohón fogyasztották el; majd vajás piritós kenyeret adott nekik anyjuk, azután beküldte őket játszani a *nursery*-be.

- Parancsolnak teát? - tudakolta Tinka az utazásra készülődőktől.

Frida habozott:

- György nem reggelizik velünk? - kérdezte azután.

- De igen - felelte Tinka. - Megigérte. De kért, hogy ne várjunk reá. Bizonyosan lejön, mire a kocsí előáll.

Leültek csendesen.

Lizzie behozta a párolgó tea-forralót és a forró vizet.

Frida és Tinka között üresen maradt a szék György számára.

Mélabus hangulat nehezedett a szerény bucsulakomára, az utolsó, a melyet együtt fogyaszt el öt ember, a kik szeretik egymást és a kik nemsokára elszóródnak majd a világ négy tája felé.

Gyöngéd komolyság ülte meg a levegőt, a tiszta és szomorú október-utói napon. És a lelkek fenn jártak, Pirnitz példájára elfojtották kinjaik kitörését. Csupán a derék Ebner, a ki igen meg volt hatva, törülgette aranykeretes szemüvegét és használta gyakran zsebkendőjét.

Tinka kinézett az öbölre:

- A természet kegyelmes... - mondotta. - Tiszta eget, nyugodt tengert ad, a levegő derült... Valahányszor erre az órára fogunk gondolni, megjelenik emlékünken mindig a természet szépsége is, a melynek tanúi vagyunk most... De olyan este nem lesz többé, hogy együtt volnánk úgy, mint most?

- Pirnitz kisasszony - szólt közbe Ebner - megígérte, hogy meglátogat bennünket Larmsoëben.

- Megígértem, - hagyta helyben Pirnitz... - Ki nem vész belőlem a honvágy az északvidéki országok iránt, a hol a világ legnemesebb lelkeivel találkoztam. Vajjon fogok-e még valaha gyönyörködni a szép jéghegyekben és a szép lelkekben!

- Fájdalom, - sóhajtotta Tinka - ha csakugyan ellátogat hozzánk, szerény finn otthonra fog találni mindössze; kicsi, gondosan zárt és fűtött faházikóban lakunk. És akkor felmérheti majd, mekkora a távolság nagy gondolatai és a mi hétköznapi gondjaink között?

- Ne higye, - felelte Pirnitz. - Ha gazdasszonyként kellene is eltöltenie egész életét, azért ön mégis hasznos munkása az igaz ügynek. Azért ön irni fog továbbra is: terjeszti az igazságot, mert önnek tehetsége van reá.

Tinka halvány arcza megszinesedett. Elábrándozott egy pillanatig.

- Vajjon az igazság szavait fogom-e hirdetni ezután is? Ellentétes áramlatok keringését érzem agyamban... Nemrégiben olyan könyveket tudtam még irni, a melyek kiméretlenül küzdöttek a nő felszabadítása érdekében; tudtam, mert az élet csak egyik felét mutatta meg eleddig a problémának. De ma, ha személyeimet beszéltem, olyan heves és kemény vádbeszédet mondanak mind a nők felszabadítása ellen, hogy azt kérdem magamtól:

»Nincsen-e vajjon igazuk?«

- Hallgasson csak lelke szavára, - felelte az apostol - nyilatkozzék meg, mint egy Sybilla, valahányszor megszállja a Szentlélek. A könyv, a melyen most dolgozik, nyilvánvaló, a kétség könyve lesz, a melyben összeütközésbe kerülnek a különféle doktrinák; mivel a femimista-ügy egyik vértanujának története lesz ez a könyv és Lea emlékéitől vérzik szive; mivel tulajdon lelke viszontagságait beszéli el benne. És mégis, ez a könyv is az igazságot fogja szolgálni: a tömegek figyelmét ráirányítja a felszabadítás problémájára. Talán azért, mert a kétség és az értelem könyve inkább, semmint a tanításé, talán éppen ezért nagyobb lesz majd a hatása. Legalább el nem riasztja a tétova, a makacs lelkeket, a régi társadalmat.

Frida, a ki szótlánul hallgatta őket eddig, most közbeszólt:

- A régi társadalom! Hát meg lehet azt téríteni? Lehetséges azt ujjaalakítani?

- Lehetséges, - felelte Pirnitz nyomatékosan. - Igen, lehetséges és hasznos a munkánk és épp oly bizonyos a siker is, mert távol való. Frida, ne kételkedjék! Ebben a pillanatban, tudom, megtörte a bánat. De én találkozóra hívom... Ha visszajön vándorutjáról, akkorára látott már majd társadalmakat, a melyek boldogulnak, bár a nemek egyenlőségének elvén épültek. Hite akkorára megerősödött; és eljön utánam Párisba, talán egy, talán tiz esztendő múlva és látni fogja, hogy munkánk, a mely ma látszólag el van pusztítva, nyomot hagyott. Az akkori Páris nem lesz ugyanaz, mint a mai Páris: Európa méltóbb jövő felé tör. Nem, az apostolok munkája kárba nem vezett! Az energia megmaradásának törvénye a lélekre nézve is áll.

- Tudom, tudom, - mondotta Frida - hogy igaza van. Beszéljen hát, beszéljen. Öntsön belém reménységet.

- Egyikünk meghalt, megölte hite, - folytatta Pirnitz - de mit tesz az, csak ha szép volt élete? Melyikünk nem nyugodnék meg az ilyen sorsban? Lea erős szüz volt, a jövő Évája és csodálatos végzet műveként megelőzte az időt. Lea szentjeink közül való. Minden új vallásnak megvannak a vértanúi.

Edith hallgatott; Pirnitz szavai felszították vallási buzgóságát.

Lelkesedését egy vallásos verssor idézésével öntötte ki:

- *Előttem fogok járni, - kiáltotta - bezuzom az érczkapukat, darabokra töröm a vasrudakat...*

A jövő, melynek képét Pirnitz felidézte, szanaszét szórta sugarait.

Még Ebner lelke is átérezte szépségét. Az időről mindenki megfeledkezett.

Egy hang szólalt meg ekkor:

- Frida, Edith, itt az indulás ideje...

Most mindannyian felnéztek és meglátták Györgyöt, a ki az ajtónyílásban állott.

Fekete ruha volt rajta; és mint Tinkáét, az ő halványságát is tünetően emelte ki a gyász és feltűnően tetszett elő hajának ragyogása is.

Szeme csillogott, de nem lázasan. Arcza derült volt és elszánt.

A vendégek asztalt bontottak.

A piros alkony benyomult a három ablakon és beárasztá a tenger sós lehelletét is.

Paington felől mintha lángban állott volna a mennybolt. Végtelen köd szállott fel.

A nők összeölelkeztek.

Abban történt megállapodás, hogy Frida és Edith egyedül megy a pályafőre, nehogy a tömeg köznapi zsidóságába keveredjék bucsuszavuk.

György ajka megérintette Edith arcát. Azután Frida közeledett feléje.

Hallgatott körülöttük mindenki: a hirtelen utazások melankóliája mintha ennek a két embernek bucsujában sűrűsödött volna össze.

Szemük nézése átjárta egymást.

Frida megértette, hogy György tudja, a mit ő soha meg nem mondott volna neki. Szive vágyódott a távollét után, vágyódott, hogy a tenger végtelensége legyen kettejük között.

Megölelték egymást.

- Isten vele! - mondotta György. - Eljön vissza?

Frida olyan halkán, hogy csakis György érthette meg, felelte:

- Nem hiszem.

Azután még egyre halk hangon kérdezte:

- Hát maga, György? mi lesz magával?... Elmegy Tinkával Larmsoë-be?

György fejét rázta.

- Nem... - felelte azután. - Teljesítem Lea kívánságát. Tetemét itt hagyom ezen a földön; de lelkét elviszem magammal - a Világosság felé.

- VÉGE. -